

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé

Částka 17.

Vydána dne 10. srpna 1945

Popély Árpád – Simon Attila

Szöveggyűjtemény a szlovákiai magyarok történetéhez

Ústavní dekrét presidenta republiky

ze dne 2. srpna 1945

o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské.

K návratu vlády a po dohodě se Slovenskou národní radou ustanovují:

§ 1.

(1) Českoslovenští státní občané národnosti německé nebo maďarské, kteří podle předpisů cizí okupační moci nabylí státní příslušnosti německé nebo maďarské, pozbyli dnem nabytí takové státní příslušnosti československého státního občanství.

(2) Ostatní českoslovenští státní občané národnosti německé nebo maďarské pozbývají československého státního občanství dnem, kdy tento dekrét nabývá účinnosti.

(3) Tento dekrét se nevztahuje na Němce a Maďary, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekrétu presidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomocníků a o mimořádných lidových soudech) hlásili v úředním hlášení za Čechy, nebo Maďary.

(4) Češi, Slováci a příslušníci jiných slovenských národů, kteří se v této době přihlásili za Němce nebo Maďary, jsouce donuceni nátlakem nebo okolnostmi zvláštního zřetele hodnými, neposuzují se podle tohoto dekrétu jako Němci nebo Maďaři, schválí-li ministerstvo vnitra osvědčení o národní spolehlivosti, které vydá příslušný okresní národní výbor

Českoslovenští státní občané podle § 1, kteří se přihlásili, že zůstaly věrní československé republice a neprovinily proti národním zájmům, nebo se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem, zachovává se československé státní občanství.

(2) Žádost o zjištění, že se československé státní občanství zachovává, lze podati do šesti měsíců od počátku účinnosti tohoto dekrétu u místně příslušného okresního národního výboru (okresní správní komise), anebo bydli-li žadatel v cizině, u zastupitelského úřadu. Rozhoduje o ní ministerstvo vnitra na návrh zemského národního výboru, na Slovensku Slovenské národní rady. Tyto osoby jest až do vyřízení žádosti považovati za československé státní občany, vydal-li jim okresní národní výbor (okresní správní komise) nebo zastupitelský úřad osvědčení o okolnostech, uvedených v předchozím odstavci.

(3) O zachování československého státního občanství příslušníků československých vojenských jednotek, kteří jsou německé nebo maďarské národnosti, rozhodne v nejkratší době příslušný úřední ministerstvo vnitra na návrh ministerstva národní obrany. Až do úředního rozhodnutí jest je považovati za československé státní občany.

§ 3.

Osoby, které pozbyly československého státního občanství podle § 1, mohou do šesti měsíců ode dne, který bude určen vyhláškou ministra vnitra, otištěnou ve Sbírce zákonů a nařízení, žádati u místně příslušného okresního národního výboru (okresní správní komise)

**Szöveggyűjtemény
a szlovákiai magyarok
történetéhez**

Selye János Egyetem
Tanárképző Kar

Popély Árpád – Simon Attila

Szöveggyűjtemény a szlovákiai magyarok történetéhez

Komárom, 2021

Szöveggyűjtemény a szlovákiai magyarok történetéhez
Oktatási anyag az egyetemi hallgatók számára

Szerzők: Dr. habil. Popély Árpád, PhD. (Selye János Egyetem)
Dr. habil. Simon Attila, PhD. (Selye János Egyetem)

Recenzensek: Dr. habil. Szarka László, CSc.
Dr. habil. Vajda Barnabás, PhD.

© Popély Árpád, Simon Attila
© Selye János Egyetem 2021

ISBN 978-80-570-3595-4

TARTALOM

Előszó	7
I. Az első Csehszlovák Köztársaság húsz éve (1918–1938)	9
II. A szlovák autonómia és a szlovák állam időszaka (1938–1945)	105
III. A jogfosztottság évei (1945–1948)	127
IV. A pártállam négy évtizede (1948–1989)	183
V. A rendszerváltástól Csehszlovákia megszűnéséig (1989–1992)	285
A közölt dokumentumok jegyzéke	311
Források és irodalom	316

ELŐSZÓ

A Selye János Egyetem Tanárképző Karának Történelem Tanszékén A szlovákiai magyarok története a kiemelt jelentőségű tantárgyak közé tartozik. A két szemeszterben oktatott tantárgy Csehszlovákia 1918-ban bekövetkezett megalakulásától kezdődően egészen napjainkig öleli fel a Szlovákiában élő magyar nemzetrészt történetét.

Olyan történet ez, amelyről a mai napig nem készült sem átfogó monográfia, mint ahogyan egyetemi jegyzet sem. A jelen kötet a témával foglalkozó egyetemi jegyzetet ugyan nem pótolja, de azzal, hogy közli a szlovákiai magyarok 1918–1992 közötti történetének kiemelt jelentőségű forrásait, fontos lépést tesz a forrásalapú történelemoktatás irányába.

A terjedelmi korlátok természetesen nem tették lehetővé az összes fontosnak ítélt dokumentum közzétételét, ezért kimaradtak a kötetből egyrészt a mindössze pár soros, másrészt a túlságosan nagy terjedelmű dokumentumok is. A közölt iratok mindezek ellenére átfogó képet igyekeznek nyújtani a kisebbségi magyar közösség történetéről.

A kötetbe besorolt 87 dokumentum túlnyomó többségében szlovákiai, csehországi és magyarországi levéltárakból, részben pedig a korabeli csehszlovákiai magyar sajtóból származik. Egy részük különböző dokumentumkötetekben már megjelent, de olyanok is akadnak közöttük, amelyek eddig ismeretlenek voltak.

A dokumentumok sorszámozva, időrendben követik egymást. Az iratokat általában teljes terjedelmükben közöljük, néhány esetben azonban, amikor azt a dokumentum tartalma és a terjedelmi korlátok megkövetelték, csupán részleteket közlünk belőlük, a kihagyott részeket pedig szögletes zárójellel jelöljük. Az egyes dokumentumok szöveghű másolatban, de a mai helyesírás szabályai szerint kerül-

nek közlésre. A nyilvánvaló helyesírási hibákat és elírásokat, valamint a hibásan írt személyneveket kijavítottuk. Az eredetileg cseh vagy szlovák nyelvű dokumentumokat, amennyiben nem volt magyar fordításuk, lefordítottuk, a magyar fordításban elérhető, azonban hibás szövegeket korrigáltuk.

Minden egyes dokumentum előtt megadjuk keletkezésének helyét és idejét, majd egy rövid bevezetőben értelmezzük és történelmi összefüggésekbe helyezzük az iratot. A dokumentumokat az irat lelőhelyét közlő jelzet követi, s itt utalunk arra is, ha a szöveget valahol már publikálták. A lábjegyzetek használatától ezúttal eltekintünk. A kötet végén válogatott bibliográfiában közöljük a felhasznált és a szlovákiai magyarság történelmével foglalkozó legfontosabb szakirodalom jegyzékét.

Reméljük, a kötet és az abban található dokumentumok segítségére lesznek az egyetemi hallgatóknak abban, hogy jobban megismerjék nemzeti történelmünk fontos mozzanatait.

I.

**AZ ELSŐ CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG HÚSZ ÉVE
(1918–1938)**

1.

Pozsony, 1918. október 31.

A pozsonyi Magyar Nemzeti Tanács megalakulása és csatlakozása a polgári-demokratikus forradalomhoz

Miután 1918. október 31-én Budapesten a Károlyi Mihály vezette Magyar Nemzeti Tanács vette át a hatalmat, országszerte helyi nemzeti tanácsok alakultak. Így volt az a mai Dél-Szlovákia összes régiójában és településén, köztük Pozsonyban is, ahol október 31-én, a Batthyány téren összegyűlt népgyűlés résztvevői támogatásukról biztosították a budapesti MNT-nek a demokratikus Magyarország építésére és Magyarország egységének megvédésére irányuló programját és megválasztották a pozsonyi Magyar Nemzeti Tanács végrehajtó bizottságát, amelynek elnökévé Jankó Zoltán kormánybiztos-helyettest választották.

Az 1918. évi október hó 31-én Pozsonyban tartott népgyűlés kimondja, hogy az ország válságos helyzetéből egyedüli kivezető út a Magyar Nemzeti Tanács programjának megvalósítása. Elhatározza ezért a népgyűlés, hogy a Magyar Nemzeti Tanácshoz csatlakozik és működését teljes erejével támogatja. Mert egyedül csak a Nemzeti Tanács programja biztosíthatja a rögtönös békét, az önálló és független Magyarország teljesen demokratikus megszervezését, az ország területi sértetlenségét, szóval: az ország megmentését. A népgyűlés felhívja a polgárságot, a katonaságot és az ifjúságot, hogy a Magyar Nemzeti Tanács utasításait kövesse.

Forrás: *Nyugatmagyarországi Híradó*, 1918. november 1., 3. p.

2.

Körmöcbánya, 1918. november 20. Felvidéki kiáltvány a békekonferenciához

Körmöcbánya 1918 novemberében aláírásgyűjtést indított annak érdekében, hogy a Felvidék továbbra is Magyarország része maradjon, és ne csatolják Csehszlovákiához. Az akció során a Felsőmagyarország népeinek kérése a nemzetközi békekonferenciához című kiáltványt eljuttatták a Felvidék valamennyi törvényhatóságához és fontosabb településéhez, arra szólítva fel azokat, hogy ha egyetértenek a kiáltványban megfogalmazott szándékokkal, akkor indítsanak aláírásgyűjtést és az aláírt íveket juttassák vissza Körmöcbányára, ahonnan a kiáltványt egymillió aláírással egyetemben kívánták a békekonferenciához eljuttatni. Bár az aláírásgyűjtés megkezdődött, az akció végül kudarcba fulladt, és a felsőmagyarországi lakosság tiltakozása nem került a békekonferencia elé.

Felsőmagyarország népeinek kérése a nemzetközi békekonferenciához

Mi, alulírottak, tótok, magyarok és németek Magyarországnak azon területén születtünk vagy telepedtünk le, amelyet most a csehek erőszakkal a maguk államához akarnak csatolni. Apáink és mi is együtt harcoltunk és szenvedtünk, együtt dolgoztunk országunk megvédéséért és jólétéért. Most pedig ezeréves közös hazánknak együtt vívtuk ki a teljes szabadságot és függetlenséget.

Az önrendelkezési jognak Wilson elnök által kifejezett értelmében kijelentjük, hogy mi hazánk eddigi határai között kívánunk testvéri egyetértésben és jogegyenlőségben élni.

Az új, demokratikus Magyarország teljes mértékben biztosítja számunkra anyanyelvünknek korlátlan használatát és a kulturális autonómiát minden téren, különösen a közoktatás terén.

Megdöbbenéssel értesültünk azokról a merényletekről, amelyek ezeréves hazánk feldarabolására irányulnak, és amelyek az általunk lakott földet Csehországhoz akarják kapcsolni.

Ez a föld a mi földünk, az itt levő kulturális intézmények, bányák, gyárak a mi munkánknak eredménye. A miáltalunk, tótok, magyarok és németek által lakott helyek annyira össze vannak fonódva, hogy senki sem vonhatná meg közöttük a

nyelvi határvonalat. Minden olyan kísérlet, amely ilyen vonalat akarna húzni és magyarországi területet Csehországhoz csatolna, évszázadok óta őseink verejtékével megtermékenyített földet juttatna erőszakkal egy számunkra idegen népnek, a csehnek uralma alá. Földünket a természet, bennünket ezeréves történelem és közös gazdasági érdekek fűznek össze.

Ezért mint egy ember önként és minden rábeszélés nélkül az egész világ előtt tiltakozunk a cseheknek ránk irányuló hatalmi törekvései ellen.

Békés szomszédságban akarunk élni a Cseh Köztársasággal. De mi és utódaink mindig kiáltó igazságtalanságnak és soha nem gyógyuló sebnek éreznők, ha évszázados közös küzdelmek és négyévi súlyos háború után megfosztanak végre kivívott függetlenségünktől, ha földünket és bennünket elszakítanak hazánktól.

Apellálunk az egész világ igazságérzetére, és kérjük a nemzetközi konferencia összeülő tagjait, ne szolgáltassanak ki bennünket idegen hatalmi vágyaknak, hanem biztosítsák számunkra a szabad emberi és nemzeti fejlődés feltételeit Magyarország eddigi határai között.

Körmöczbánya, 1918. november hó 20-án.

Forrás: ŠA BB, PoRs, f. MMRs, k. 14, 9376/18.

3.

Budapest, 1918. december 22.

A Magyarország és Csehszlovákia közötti demarkációs vonal kijelölése

Mivel a magyar kormány és a szövetségesek balkáni főparancsnoksága között 1918. november 13-án megkötött belgrádi katonai egyezmény Magyarország északi részén nem jelölt ki demarkációs vonalat, Edvard Beneš csehszlovák külügyminiszter kezdeményezte, hogy a szövetséges erők párizsi főparancsnoksága jelölje ki a két ország közötti demarkációs vonalat. Bár a döntés lényegében már november végén megszületett, a békekonferencia elnöke, Georges Clemenceau csupán december 19-én tájékoztatta róla a szövetséges erők balkáni főparancsnokát, Franchet d'Esperey-t. A demarkációs vonal kijelöléséről szóló információ közben a csehszlovák kormány budapesti megbízottjához, Milan Hodžához is eljutott, aki az itt közölt táviratban december 22-én tájékoztatta erről a budapesti szövetséges katonai misszió vezetőjét, Ferdinand Vix alezredest. Vix december 23-án közölte Károlyi Mihállyal a Szövetségesek döntését.

Alezredes Úr!

Van szerencsém tudomására hozni, hogy a versailles-i haditanács közleményben értesítette a cseh-szlovák kormányt és védelmi minisztériumát a végleges demarkációs vonalról a cseh-szlovák állam keleti, vagyis a régi Magyarország északi felét illetően. E végleges demarkációs vonal, melyet a cseh-szlovák csapatoknak el kell foglalniuk, a következő:

A régi Magyarország nyugati határától a Duna mentén az Ipoly folyó torkolatáig, majd e folyó mentén Rimaszombatig, azután Rimaszombattól egyenes vonalban az Ung folyó torkolatáig, majd e folyó mentén a Kárpátokig, azaz a régi Magyarország határáig (Uzsoki-szoros).

Kérem, Alezredes Úr, e hivatalos értesítés szíves tudomásul vételét, illetve továbbítását a magyar kormányhoz avval a fölszólítással, hogy az haladéktalanul ürtse ki e területet, és azonnal vonja vissza csapatait e demarkációs vonal mögé, minden késedelem nélkül végrehajtva így a versailles-i haditanács parancsát.

Kérem, Alezredes Úr, fogadja igaz nagyrabecsülésem kifejezését.

Forrás: Ádám 1999, 52. p.

4.

Prága, 1918. december 27.

A csehszlovák hadügyminiszter parancsa a csehszlovák államigazgatás bevezetéséről a megszállt felvidéki területeken

A csehszlovák haderő az 1918-as év utolsó napjaiban kezdte meg a többségében magyarok által lakott mai dél-szlovákiai területek megszállását. Ennek kapcsán a csehszlovák kormány nemzetvédelmi minisztere, Václav Klofáč parancsban közölte a megszálló haderő főparancsnokával, Piccione olasz tábornokkal, hogy a megszállt területeken a közigazgatás kiépítése a Szlovákia igazgatásával megbízott teljhatalmú miniszter, Vavro Šrobár feladata, amely folyamatba a hadsereg csak a legszükségesebb esetekben avatkozhat bele. A magyarok által lakott térség megszállása 1919. január 20-ig – nagyobb konfliktusok nélkül – zárult le.

A csehszlovák haderő szlovákiai főparancsnoka részére

A csehszlovák államigazgatás bevezetése a megszállt területeken

1./ A közigazgatás átszervezését Szlovákiában az 1918. december 10-én kelt törvény értelmében a zsolnai ideiglenes székhelyén tartózkodó Dr. Šrobár miniszter, a csehszlovák kormány tagja hajtja végre, akit teljhatalommal ruháztak fel, hogy kiadjon minden szükséges rendelkezést, amelyet elengedhetetlennek tart a viszonyok konszolidálása és a rendes államélet biztosítása érdekében.

2./ Dr. Šrobár miniszternek nagyszámú hivatali személyzet áll rendelkezésére az államigazgatás minden ágazatából, hogy a megszállást követően haladéktalanul behelyezze őket a legfontosabb tisztségekbe. Tanácsos lenne, hogy ezek a hivatalnokok lehetőleg a megszálló csapatokkal egyidejűleg elfoglalnák a számukra kijelölt helyeket, vagy legalább a megszállást követően a lehető legkorábban jelentkezzenek az adott helyszíneken.

Ennek okán elengedhetetlenül szükséges, hogy a megszálló haderő főparancsnoksága a zsolnai országos közigazgatási hatósággal való folyamatos egyeztetés mellett járjon el és tájékoztasson a hadi helyzetről.

3./ Miután felállt a Szlovákiát irányító törvényes kormány, a katonaság parancsnoksága ne avatkozzon be a civil hivatalok hatáskörébe. A katonai egységek feladata

csak a rend fenntartása, a személyi szabadság biztosítása, a köz- (állami) és magánvagyon védelme és a törvényi rendelkezések végrehajtásának hathatós támogatása.

4. Mivel azonban az egyes városok katonai megszállásának pillanatában a legtöbb esetben nem lesznek jelen a Szlovákia irányítására felhatalmazott csehszlovák közigazgatási szervek, átmeneti jelleggel, azaz a kormányzati szervek megérkezéséig a következő irányelvek lépnek érvénybe:

a) Katonaszág által, azonnali hatállyal, mindenütt el kell foglalni a vasúti állomásokat, a postát, a távíróhivatalokat, a politikai, adó- és helyi közigazgatási hivatalokat, továbbá a raktárakat és gyárakat, különösen azokat, ahol haditermelés folyik, illetve ahol állami vagy közérdekű tevékenységet végeznek.

b) Az eddigi hivatali személyzet maradjon a helyén, de ügyelni kell arra, hogy a tisztviselők egyénenként ne követhessenek el semmilyen csehszlovák államellenes cselekedetet. E tekintetben a helyőrségi parancsnok a helyi nemzeti tanács szlovák tagjaival tárgyaljon mindaddig, amíg meg nem érkeznek a kormányzati szervek, amelyek minden téren információkkal szolgálnak majd. A nemzeti tanácsoknak egyúttal tudomásukra kell hozni, hogy az információhoz juttatás irányukban nem prejudikálja a további hivatali működésüket, épp ellenkezőleg, a nemzeti tanácsok röviddel a kormányzati szervek megérkezése után fel lesznek oszlatva.

c) A köztisztviselők katonai parancsnok általi eltávolítása csak akkor fordulhat elő, ha azok vétséget követtek el a csehszlovák köztársaság ellen.

d) Az 1918. december 10-én kelt törvény 12 §-a értelmében a helyőrségi parancsnokok azonnali hatállyal tiltsák be a szeszital-kimérést, a sör és a bor kivételével.

e) Az élelmi és fogyasztási cikkeknek, valamint a hadikészleteknek és az állami vagyonnak a csehszlovák köztársaság területéről idegen államokba történő kivitelének megakadályozása érdekében rögtön a határok elfoglalását követően ideiglenesen meg kell gátolni a vonatok áthaladását szlovák területről idegen területre. Kivételt képez a Bécs–Dévény–Wilsonov, Újvár–Párkány–Budapest fő vasútvonal, amelyen a közlekedés ne legyen akadályoztatva. Az ezen a vonalon közlekedő vonatokat azonban a határokon át kell vizsgálni, egyrészt hogy gátat szabjunk a nem megengetett kivitelnek, másrészt pedig, hogy megakadályozzuk az államterületünkre való titkos fegyverbehozatalt.

f) A határ menti településekről a szomszédos országokkal folytatott távíró- és telefonkapcsolatot átmenetileg szintén be kell tiltani mindaddig, amíg a kormányzatok fel nem állítják a cenzúrabizottságokat, hogy megakadályozzuk a nem engedélyezett és a titkosszolgálati hírközlést.

5/ A katonaság a fentiekben leírtaktól eltérő semmilyen más módon, önkényesen ne avatkozzon be a közigazgatás semelyik ágazatába, és a leírt módon is csak addig, amíg a szlovák közigazgatás ki nem adja a szükséges utasításokat és a hivatalokban el nem helyezi a csehszlovák tisztviselőket.

6/ A fenti instrukciókat a csehszlovák haderő Kroměřížben állomásozó szlovákiai főparancsnokságának (Piccione tábornok) küldjük, valamint tudomásulvételre a szlovák területi kormányzat részére (Dr. Šrobár, Zsolna).

V. Klofáč, s.k.

Forrás: VUA, f. VVVS, k. 5a, 89. op.

5.

Rimaszombat, 1918. december 30.

Rimaszombat város tiltakozása a város csehszlovák megszállása ellen

A felvidéki települések közönsége kezdetben el volt szánva arra, hogy akár fegyverrel is megvédi szülőföldjét a közelgő csehszlovák katonasággal szemben. 1918 karácsonyára azonban kiderült, hogy nemcsak hogy nem számíthatnak a központi kormányzat katonai segítségére, de az, abban bízva, hogy az Antant méltányos békefeltételeket fog szabni Magyarország számára, egyenesen arra szólította fel őket, hogy ne álljanak ellen, és békésen fogadják a megszállást. Ezért lemondtak az ellenállás lehetőségéről, és igyekeztek felvenni a kapcsolatot a megszálló erőkkal, hogy a megszállás körülményeiről egyeztessenek velük. Mint a jelen dokumentum is igazolja, a megszállás ténye ellen azonban továbbra is tiltakoztak és nem ismerték el annak jogosságát.

Az 1918. évi december hó 30-án Rimaszombatban tartott képviselő-testületi közgyűlés jegyzőkönyvének hiteles kivonata.

Tárgy: Tiltakozás a cseh-szlovák megszállás ellen.

Határozat

A fővárosi napilapokból értesültünk arról, hogy a keleti entente hadseregek parancsnoksága jónak látta a szlovák föld történelmi határait egyoldalúlag oly módon megállapítani, hogy ebbe a szlovák területbe a városunkat is kifejezetten belevette.

Ezzel az önkényes rendelkezéssel szemben a népköztársasági kormányunk csupán tiltakozását fogja kifejezni, mert a bekövetkező idegen megszállás fegyveres visszaverésére ez idő szerint nincs módja.

Rimaszombat város közönsége ilyen körülmények között a városunk esetleges ellenséges megszállását egymaga nem képes fegyveresen megakadályozni, mert addig, amíg a tetteles ellenállás egységesen, az egész országra kiterjedőleg szervezve nincs, az ilyen elszigetelt és sehonnan sem támogatott ellenállás egyrészt tartós sikerre aligha vezetne, másrészt egy sikertelen ellenállás csak a megszálló csapatok bosszúállásának kihívására vezethetne.

Amidőn tehát a városunk lakosságának az érdekeit a hazánkra nehezedő súlyos állapotok közepette mérlegeljük, arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy sem a

városunk lakosságának, sem pedig az országnak nem tehetnénk hasznos szolgálatot egyelőre is kilátástalannak mutakozó ellenállással, és így nem marad más hátra, mint az, hogy a városunk közönségét felvilágosítsuk arról, hogy a városunk megszállásának tűrése nem jelenti azt, hogy ezáltal bármi tekintetben elismernők annak jogosságát, nem jelenti azt, hogy a megszállás tűréséből az általunk el nem ismert cseh-szlovák állam előtti meghajlásra lehessen következtetni, és legkevesbé jelenti azt, hogy bármi tekintetben is elismernők azt a minden ténnyel és igazsággal merőben ellentétes állítást, hogy a mi színmagyar városunk, amely egy összefüggő egészet képező színmagyar területnek az északi szélén fekszik, akár a jelenben, akár a múltban a szlovák föld történelmi részét képezné, avagy képezte volna.

Ha pedig a megszállást mégis tűrjük, ezt tesszük azért, mert az erőszakot erőszakkal most visszaverni nem tudjuk, és mert bízunk abban, hogy a félrevezetett külföldet a béke követekink annak idején fel fogják tudni világosítani és a magyar nemzetre nézve igazságos békét fognak kieszközölni.

Azonban már most tiltakozásunkat fejezzük ki az ellen, hogy a városunkat idegen csapatok megszállják, tiltakozunk az ellen, hogy a megszállásból bárki is bármiféle jogkövetkezményeket vonjon le, és tiltakozunk a Magyarországtól való elszakításunk és bármiféle idegen államhoz való erőszakos hozzácsatolásunk ellen.

Utasítjuk a városi tanácsot, hogy ezt a tiltakozásunkat a városunk ellenséges megszállása esetén a megszálló csapatok parancsnokával megfelelő módon közölje.

Egyben utasítjuk a városi tanácsot, hogy a magyar népköztársasági kormányhoz haladéktalanul intézzen feliratot az iránt, hogy minden tőle telhetőt kövessen el a városunk megszállására s annak Magyarországtól való elszakítására irányuló jogtalan törekvések eredményes meggátlása végett.

A városunk közönségét pedig nyomatékosan felhívjuk, hogy a reánk következhető elnyomatás súlyos napjaiban a hazafias érzelmekből fakadó keserűségét büszke öntudattal, az igazságunk végső diadalába vetett törhetetlen hittel mérsékelje.

Tartózkodjék attól, hogy a visszafojtott szenvedélyek kitörhessenek, őrizze meg méltóságteljesen a nyugalmat és különös gonddal tartózkodjék a közrendnek minden legcsekélyebb megzavarásától is, hogy az idegen csapatoknak még csak alkalmuk se lehessen a rendcsinálás ürügye alatt a lakosság békés életébe való beavatkozásra.

Elrendeljük, hogy ez a határozatunk falragaszok útján a város lakosságának tudomására hozassék.

Forrás: ŠA BB, PoRs, f. MMRs, k. 15, 179/19

6.

Pozsony, 1919. január 4.

Pozsony vármegye első csehszlovák zsupánjának és kormánybiztosának a város magyar lakosságához intézett szózata

Miután 1919. január 1-jén a csehszlovák haderő megszállta Pozsonyt, január 3-án a városba érkezett a teljhatalmú miniszter által Pozsony vármegye élére kinevezett Samuel Zoch evangélikus lelkész. Zoch másnap, január 4-én külön-külön kiáltvánnyal fordult a város német, magyar és szlovák nyelvű lakosságához. A három szöveg nem egyezett teljesen, de tartalma nagyjából azonos volt: Zoch bejelentette, hogy Csehszlovákia birtokba vette Pozsonyt, igazságos és pártatlan városirányítást ígért, amiért cserében a lakosság támogatását kérte a város működtetéséhez. Egyben bejelentette a város képviselő-testületének és a vármegye közgyűlésének felosztatását. Zoch törekvése a város nemzetiségi békéjének megőrzésére és a város pártatlan irányítására azonban személyes jóakarata ellenére is csupán rövid ideig valósult meg.

Pozsony város közönségéhez

Mint a Csehszlovák Állam kormánya által kinevezett főispán és kormánybiztos bizalommal fordulok a város közönségéhez és kérem, hogy nekem a bizalmat előlegezze, és engem működésemben támogasson.

Tudom, hogy Pozsony város magyar nyelvű lakosai bizonyos természetes és érthető idegenkedéssel néznek a Csehszlovák Állam kormányára s ezen idegenkedés egy része énreám is hárul, mint ezen kormány képviselőjére. S mi nem is akarjuk az érzelmeket máról holnapra átváltoztatni s nem akarunk senkinek a lelkiismeretén erőszakot elkövetni. Viszont azonban elvárjuk Pozsony város magyar nyelvű lakosaitól, hogy a történelem és az isteni gondviselés által adott helyzettel számolni fognak s országunknak minden tekintetben engedelmes és hű polgárai lesznek.

Ígérem, hogy nem szavakkal, hanem tettekkel akarom meggyőzni a város magyar nyelvű lakosait kormányunk jóakarataról s igazságosságáról. S már kineveztetésem

is bizonyosága kormányunk jóakarátának, amely dacára annak, hogy eddig politikai adminisztratív téren nem működtem, mégis engem bízott meg e feladattal, elvárván tőlem, hogy a pártatlan igazságosság szellemében fogok eljárni.

A közönséget kérem, hogy számoljon azzal a megdönthetetlen ténnyel, hogy Pozsony város a Csehszlovák Államhoz tartozik s ezen már változtatni nem lehet. A város ezen állam szlovák részének fővárosa, s mint dunai város, kereskedelmének s forgalmának gócpontja lesz. Pozsony ezen tény által oda került, ahova a természeti fekvése is rendelte, s ezen elhelyezkedése által oly jövő vár rá, amilyenről eddig még nem is álmodhatott. Bécs külvárosa – önálló, fejlődő műveltségi és gazdasági központtá lesz.

Úgy magam, mint a csehszlovák kormány a város érdekeit szíven fogja viselni. Viszont elvárja a várostól, hogy alkalmazkodni fog az adott körülményekhez, s hogy büszke lesz arra, hogy megint annak a területnek a fővárosává lett, amelynek fővárosa volt a XVI. és XVII. században.

Felhívom a közönség figyelmét az 1918. évi december hó 10-én hozott törvényre, s elvárom, hogy ennek a rendelkezéseit a leglelkiesmeretesebben fogja betartani.

Idézett törvény 1. §-a értelmében úgy a megyei közgyűlést, mint a városi képviselő-testületet feloszlatom, és a legrövidebb időn belül gondoskodni fogok arról, hogy helyüket ez idézett § értelmében kinevezett bizottságok által betöltssem.

A közönségnek tudomására hozom, hogy a Szlovenszko hivatalos nyelve a szlovák nyelv, de ott, ahol a más anyanyelvűek tömegesen laknak, más nyelvnek a hivatalos használata is meg van engedve. Az erre vonatkozó intézkedést későbbi rendeletem fogja hozni. Előre is megjegyzem, hogy kormányunk ellensége minden nyelvi elnyomatásnak, s eltökélt szándékunk, hogy volt nemzeti elnyomatásunkat nem fogjuk hasonló eszközökkel megbosszulni.

Bízva abban, hogy városunk magyar nyelvű lakossága hazafias kötelességét minden tekintetben teljesíteni fogja, hogy a Csehszlovák Államnak hű és odaadó munkása és polgára lesz, remélem, hogy a szigorúság mellőzésével egyedül a szeretet biztosítása és működtetése által leszek képes meggyőzni polgártársaimat arról, hogy államunk számukra is a gondozó és szerető anyát jelenti.

Viszont a leghatározottabban hangsúlyozom, hogy az államunk ellen való izgatást, a fegyveres erő ellen kifejtett mindennemű ellenséges magatartást, államunk

nyelve ellen való izgatást a legnagyobb szigorral fogom megtorolni.

Működésemhez jóindulatukat és támogatásukat kérem.

Pozsony, 1919. évi január 4-én.

Zoch Sámuel,

Pozsony megye és Pozsony város főispánja és kormánybiztosa

Forrás: *Nyugatmagyarországi Híradó*, 1919. január 7., 1. p.

Prága, 1919. január 17.

Szlovákia teljhatalmú minisztere, Vavro Šrobár javaslata a csehszlovák–magyar államhatárnak a demarkációs vonaltól délebbre való kijelölésére (részlet)

A békekonzferencia megnyitásának időszakában a cseh és szlovák politikai elit a csehszlovák–magyar államhatárt illetően három különböző elképzelésben gondolkodott. A közepes változat az érvényes demarkációs vonalra épült, a minimális lemondott volna a Csallóközről, a maximalista viszont a Mátrától és a Bükkötől is délebbre vonta volna meg az államhatárt. Ez utóbbi elképzelést támogatta Szlovákia teljhatalommal felruházott minisztere, Vavro Šrobár is, aki a prágai minisztertanácsnak küldött levelében elsősorban közlekedési okokra, illetve a szlovákság erőteljes népszaporulatára hivatkozva kérte, hogy Prága tegyen meg mindent a jövőbeni határok minél délebbre tolásáért.

1. A jelenlegi demarkációs vonal nem felel meg sem gazdasági, sem közlekedési, sem nyelvi tekintetben Szlovákia fejlődésének. A Duna Pozsonynál egyáltalán nem biztosítja a város és környéke biztonságát. El kell foglalni és biztosítani kell a Duna jobb partját több km mélységben. Az egész déli vonalon nem vették tekintetbe a közlekedést. Mivel a folyóvölgyek és a vasútvonalak északról délre tartanak, az összeköttetést biztosító vonaltól délre maradtak, vagyis a Magyar Köztársaság területén. Tehát a közlekedési kapcsolat a völgyek között Dél-Szlovákiában nem oldható meg a hegyek és különféle természetföldrajzi akadályok miatt. Ezért elkerülhetetlen, hogy Szlovákia déli határát meg délebbre toljuk ki. Ugyanez érvényes a keleti határra is.

A szlovák lakosság növekménye jelenleg is sokkal nagyobb (lásd a szlovákiai és a magyar területek születési statisztikáit), mint a magyar lakosságé. A jelen államalakulatbeli változás mellett a szlovák lakosság növekedése még nagyobb lesz, így a csehszlovák lakosság számára nem marad a jövőben elegendő föld. A lakosság növekedését idáig az elvándorlás akadályozta, amely a jövőben kétségtelenül csökkenni fog. Szlovákiában nincs elegendő latifundium, illetve parcellázásra alkalmas föld. Ezért a gyorsan növekvő szlovák lakosság jövő nemzedékei számára biztosítani kell a földet.

Amennyiben biztosítani kívánjuk a Csehszlovák Köztársaság védelmét a Pest-központú vasúthálózattal szemben, és egyben biztosítani akarjuk az ország nemzetgazdaságát dél felől, ahhoz megfelelő területre van szükségünk, amelyen egy mintaszerű kétpályás vasútvonal vezetne, mégpedig a Mátrától es a Bükkől délre levő síkságon keresztül. Erre a sík vidékre a Dunát és a Tiszát összekötő nagy csatorna kiépítése céljából is szükség volna.

Šrobár miniszter

Forrás: AMZV, f. PA, kniha 48, č. 4860.

8.

Pozsony, 1919. január 21. és 28.

Polner Ödönnek, az Erzsébet Tudományegyetem rektorának és Samuel Zoch zsupánnak a levélváltása a csehszlovák kormány fogadtatása és az egyetem bezárásának ügyében

Miután 1919. január közepén ismertté vált, hogy Vavro Šrobár teljhatalmú miniszter Zsolnáról Pozsonyba teszi át székhelyét, Samuel Zoch zsupán nagyszabású ünnepség szervezésébe kezdett, amelyen elvárta minden fontosabb pozsonyi intézmény képviselőinek a részvételét. Az Erzsébet Tudományegyetem vezetősége azonban úgy döntött, nem vesz részt az ünnepségen. Az ezt bejelentő levelükre Samuel Zoch az egyetem bezárásával válaszolt, ami egyben a városban addig uralkodó nemzetiségi béke felrúgását is jelentette. A csehszlovák kormányzat február 4-i bevonulásának előestéjén a város magyar és német közönsége általános sztrájkot hirdetett és az ünnepségen nem képviseltette magát. A kormányzat válaszul a város számos tekintélyes polgárát és a munkásság vezetőjét internálta.

Pozsony, 1919. január hó 21.

Mélyen tisztelt főispán úr!

A cseh-szlovák kormánynak Pozsonyban leendő ünnepélyes fogadása tárgyában tartott értekezlet kapcsán az egyetemi tanács egyhangú határozata alapján van szerencsém főispán urat tisztelettel értesíteni, hogy az egyetem a szóban forgó fogadáson és az azzal kapcsolatos ünnepségeken nem vesz részt és ott magát nem képviselteti.

Az egyetemi tanács tudatában van annak, hogy a nevezett kormánnyal szemben nemcsak a lojalitás, hanem az udvariasság követelményeinek is eleget kell tennie. De azt hisszük, hogy e követelmények egyikével sem jövünk ellentétbe, ha magyar hazafiasságunkat nem tagadjuk meg. Azokban az ünnepségekben pedig, melyek a Magyarország nagymértékű megcsonkítása feletti örömmek kifejezését is jelentik,

részt venni legszentebb hazafiúi érzelmeinkkel éles ellentétben van. Ily körülmények között a jelzett ünnepeken részt vennünk részünkre erkölcsi lehetetlenség. Fogadja egyébként főispán úr kiváló tiszteletem nyilváníását

Polner Ödön dr.

A pozsonyi tudományegyetem tanácsának
Helyben.

Utalással az egyetem rektorának f. hó 21-én kelt értesítésére az egyetem tanácsának azon határozatát, hogy az egyetem a cseh-szlovák kormány fogadtatásán nem vesz részt, tudomásul vettem. Tudomásul vettem azt is, hogy az egyetem tanácsa maga hangsúlyozza, hogy nevezett kormánnyal szemben nemcsak a lojalitás, hanem az udvariasság követelményeinek is eleget kell tennie. S midőn az egyetemi tanács dacára ennek a megállapított kötelességnek arra határozta el magát, hogy az udvariasság eme legegyszerűbb követelményeit sem teljesíti kormányunkkal szemben, én Isten és az emberek előtt az egyetem tanácsát teszem felelőssé azért, ha lehetlenné teszik, hogy Pozsonyban az eddigi türelmes és mindenkinek érzelmeivel számoló módon járjak el. Talán szabad hivatkoznom arra is, hogy az egyetem karától, mely hivatva van arra, hogy a várost szellemi tekintetben vezethesse, elvárhattam volna, hogy látván a város minden rendes polgárával szemben tanúsított humánus eljárási módot, személyemre való tekintetből, ha nem is vettek volna részt a fogadáson, legalább nem hozták volna meg ezt a határozatot. Hangsúlyozom, hogy az egyetem karát teszem felelőssé azért, ha más eszközökhöz kell folyamodnom.

Az egyetem karával a következőket tudatom:

1. Az egyetemet a mai napon bezárom s megtiltom az egyetemen való minden előadást.
2. Az egyetemi tanácsnak a mai naptól kezdve nem engedélyezem semmiféle ülés tartását.
3. Az egyetem tanári karának – kivéve az orvosi kart – megtiltok mindennemű működést, az orvosi karnak meghagyva, hogy kórházi munkáját végezze úgy, mint eddig.

4. Az egyetem tanárai csak mint magánszemélyek tartózkodhatnak Pozsonyban, rendőri felügyelet alá helyeztetnek, és a legcsekélyebb áthágása ezen rendeletnek a legszigorúbb rendszabályokat fogja maga után vonni.

5. Az egyetem felszereléséért az egyetem tanári kara továbbra is felelős.

6. A továbbiakra vonatkozólag kikerterm kormányom intézkedését.

Pozsony, 1919. január 28.

Zoch Samu

zsupán, kormánybiztos

Forrás: *Híradó*, 1919. január 29., 3–4. p.

9.

Rozsnyó, 1919. február 1.

Hirdetmény a szlovák feliratokról

A csehszlovák megszállás idején a mai Dél-Szlovákia köztereit és hivatali nyelvhasználatát a magyar nyelv uralta. Ebben a helyzetben az új hatalom kezdetben csupán a kétnyelvűség meghonosítására törekedett, azért elrendelték, hogy a közintézmények, hivatalok megnevezései, az üzletek cégtáblái, az éttermek étlapjai kétnyelvűek legyenek. A kétnyelvűsítés azonban lassú folyamat volt, és csak 1919 nyarától gyorsult fel, miközben nem volt következetes, hiszen az egynyelvű magyar feliratokat sok esetben nem kétnyelvű, hanem egynyelvű szlovák feliratok kezdték felváltani.

Hirdetmény

A helybeli cseh-szlovák katonai parancsnokság a következőket teszi közhírré:

„Egy héten belül az összes kereskedéseknek és vállalatoknak a magyar feliratok mellett tót nyelvű feliratokkal kell bírniuk. A tót feliratot mindig a magyar feliratot megelőzve kell alkalmazni. Aki e parancsnak nem engedelmeskedik, annak üzlete be lesz csukva.”

Rozsnyón, 1919. évi február hó 1-jén,
Polgármester

Forrás: ŠA K, PoRv, f. MMRv, k. 211, 443/1919

10.

Losonc, 1919. február 13.

A losonci munkásság követelései

A felvidéki lakosság helyzetének folyamatos romlása, az egyre növekvő munkanélküliség és szegénység, a csehszlovák hatalom magyarelles intézkedései hatására 1919 februárjában Szlovákia több településén sztrájkba lépett a lakosság. A sztrájkhullám február 3-án Komáromból és Pozsonyból indult el, majd más városokra és a vasúthálózat nagy részére is átterjedt. A losonci munkásság február 13-án kezdett sztrájkba és terjesztette be a hatalomnak 13 pontba foglalt követeléseit, amelyek jól bemutatják azt a helyzetet, amely a felvidéki sztrájkhullám elindulásához vezetett. Bár a sztrájkolók követelései alapvetően szociális és gazdasági vonatkozásúak voltak, a pozsonyi kormányzat nacionalizmussal és irredentizmussal vádolta a sztrájkolókat és elzárkózott a követelések teljesítésétől.

Memorandum

Tisztelt kormánybiztos úr!

Losoncz város munkássága és polgársága, amikor a cseh-szlovák csapatok megszállták a várost, azt a megnyugtató biztatást kapta, hogy senkinek bántódása nem lesz, hogy a közszabadságok tiszteletben fognak tartatni, és gondoskodás fog történni a közbiztonság a vagyonbiztonság és az élelmezés fenntartásáról. Sajnálattal tapasztaljuk, különösen mi, a szervezett munkásság képviselői, akik minden sovíniszta törekvések ellen a legerélyesebben síkra szálltunk, hogy a cseh-szlovák impérium hívei minduntalan provokálják a város majdnem színtiszta magyar lakosságát, minduntalan akadályokat gördítenek a munkásság szervezeteinek összejövetelei elé, ostoba besúgókat tartanak, kik csakhogy érdemeket szerezzenek, mindenféle hazug vagy elferdített dolgokat mesélnek megbízóiknak. A munkaalkalom nem szaporodott, sőt szén- és anyagihiány miatt a gyárak egymás után voltak képtelenek üzemüket beszüntetni. Az élelmiszerhiány nem hogy nem csökkent, de annyira fokozódott, hogy néhány nap múlva lehet, teljesen élelem nélkül lesz a város lakossága. A sajtószabadságot megszüntették, magyar lapok behozatalát megtiltották, az

összeköttetést a meg nem szállott területtel megszakították, úgyhogy mi, kiknek hozzátartozói legtöbbször a meg nem szállott területeken tartózkodnak, az érintkezést velük csak a legnagyobb nehézség árán tarthatjuk fenn.

Mindezen provokálásokat, nehezen bár, túrtük és igyekeztünk a nyugalmat megőrizni, a legutóbbi napokban azonban az történt, hogy túsokat fogtak el, számos elvtársunkat arra kényszerítették, hogy a várost elhagyják, tekintet nélkül arra, mily szenvedésekkel jár a téli időben a lakhelyváltogatás. Az üldözés odáig fajult, hogy egyre-másra tartóztatják le elvtársainkat, és bizalmunk a közbiztonság iránt megrendült, ennek következtében a város munkássága beszüntette a munkát, ki mondja, hogy szolidárisan csatlakozik a felvidéki sztrájkmozgalomhoz és azokhoz a követelésekhez, amelyeket a pozsonyi elvtársak a cseh-szlovák kormányhoz benyújtottak, éspedig:

- 1./ Az önrendelkező jog, valamint a lelkiismereti szabadság elvének elismerése.
- 2./ A pozsonyi egyetem újra megnyitása és elemi és középiskolák tanításának meg nem zavarása.
- 3./ Egyesületi és gyülekezési jog, valamint a sajtó szabadságának biztosítása.
- 4./ Nyolc órás munkaidő törvénybe iktatása.
- 5./ Kollektív szerződések kötése törvényes alapon és munkaalkalmak teremtése.
- 6./ A munkanélküliek segélyének felemelése férfiak részére 15.-, nők részére 10.- koronára, mint a meg nem szállott területeken.
- 7./ Az elbocsájtott alkalmazottak visszafogadása.
- 8./ A fizetések leszállításának felfüggesztése és az alkalmazottak és tisztviselők részére a Magyar Népköztársaság által megállapított fizetések folyósítása.
- 9./ A szlovák területekről való élelmiszerek elszállításának beszüntetése. A város lakosságának élelmiszerekkel való ellátása.
- 10./ A meg nem szállott területekkel a vasút és postai közlekedés és forgalom újrafelvétele.
- 11./ Az elfogottak és letartóztatottak szabadon bocsátása.
- 12./ Kiutasítások visszavonása.
- 13./ Végül kérjük, hogy a zsupáni hivattal való tárgyalásainkon a városparancsnok mindenkor részt vegyen.

A losonczy dolgozók el vannak arra szánva, hogy a követeléseik mellett kitartanak, és kérik a kormánybiztos urat, hogy szíveskedjék kormányánál odahatni, hogy fenti követeléseinket, melyek emberi jogainkból folynak, teljesítse.

Tisztelettel

Forrás: SNA, f. MPS, k. 270, 973/1919

11.

Pozsony, 1919. március 3.

A március 15-i megemlékezések betiltása

A csehszlovák kormányzat a két világháború közötti időszakban végig a csehszlovák nemzeti tradíciók, különösen a huszitizmus és a nagymorva elemek kizárólagossá tételére és ezzel párhuzamosan a történelmi Magyarország tradícióinak a teljes kizárására törekedett. Ennek jegyében Šrobár már 1919 februárjában megszabta, hogy Szlovákia területén csupán a piros-fehér és a fehér-kék-piros zászlók és kokárdák használhatók, március 3-án pedig betiltott minden március 15-re tervezett megemlékezést. A tiltás ellenére, amelyet a következő 20 évben is érvényesítettek, a magyar lakosság mindig is igyekezett valamilyen formában megemlékezni az 1848–49-es forradalomról és magyar szabadságharcról, noha ezt a hatalom szigorúan büntette.

Rendelet március 15-e megünneplésének tilalmáról

A hírek szerint, amelyek Szlovákia több pontjáról érkeztek, a Magyar Köztársaság kormánya agitátorokat küld Szlovákiába, hogy a magyar nemzetiségű állampolgárok március 15-én és 16-án, az 1848-as forradalom megünneplése alkalmával tüntessenek a Csehszlovák Köztársaság ellen.

Mivel az 1848-as magyar forradalom a volt Magyar Királyság magyarországi nemzetiségei számára a sovinizta magyar imperializmust hozta el, amely megfosztotta őket minden természetes emberi joguktól, és mivel az ilyesfajta ünneplések és demonstrációk az eltérő nemzetiségű lakosok között nemkívánatos összetűzésekhez vezethetnének, a közbiztonság, közrend és nyugalom megőrzése érdekében, valamint államérdekből: ezt az ünneplést a lehető legszigorúbban megtiltom.

Azon személy ellen, aki megszegné ezt a rendeletet, a büntetőtörvények, legfőképpen pedig az 1914. évi I. törvénycikk teljes szigorával fogunk fellépni.

Külön felszólítom az összes iskola tanítóit, továbbá a papokat és a köztisztviselőket, valamint a tanulóifjúságot, hogy az iskolákban és a templomokban ne csak hogy ne szervezzenek ilyen ünnepségeket, hanem azokat szigorúan tiltsák be, mert ellenkező esetben, a lefolytatott vizsgálatot követően a tanítók, papok és köztisztviselők fizetésre és nyugdíjra való jogosultság nélkül meg lesznek fosztva hivatali

állásuktól, internálják őket, esetleg büntetést rónak ki rájuk a büntetőtörvények értelmében, magát az iskolát pedig bezárják.

A fenti rendelet a kihirdetése napján lép hatályba.

Pozsony, 1919. március 3.

Miniszter

Forrás: SNA, f. MPS, k. 270, 1131/1919

12.

Kassa, 1919. március 17. Jelentés a kassai sortúzról

Miután Kassa közönsége a teljhatalmú miniszter tiltása ellenére is megemlékezett az 1848–49-es forradalom és szabadságharc évfordulójáról, a 71. sz. gyalogezred katonái március 17-én, a hajnali órákban ledöntötték a Fő utcán álló honvédszobrot. Ennek hírére a város lakossága békés demonstrációba kezdett, és noha nem adott rá okot, a kivonuló katonaság fegyverrel lépett fel ellene, és két demonstrálót (Ördögh Ilona 37 éves cselédet és a 13 éves Hervacsics Aranka újságárus kislányt) halálra sebezte. Bár a honvédszobor lerombolásának barbár cselekedetét a polgármester és a város katonai parancsnoka is elítélte, a szobor sohasem került vissza a helyére, Kassa lakossága és a csehszlovák hatalom együttélésére pedig még hosszú éveken át nehéz súlyként nehezedett az ártatlanul megöltek emléke.

Helyzetjelentés Kassáról

Kassáról érkezett bizalmas értesülések szerint magyar fiatalok folyó hó 15-én a Fő utcán, a megyei hivattal szemben, megkísérelték megkoszorúzni a „Magyar szabadság” szobrát, miközben a magyar himnuszt énekelték. Az összegyűlt tömeget azonban a katonaság feloszlatta. A járókelőket, akik magyar nemzeti színű kokárdát viseltek, a katonaság felszólította, hogy azokat vegyék le.

Folyó hó 16. napján a városban csaknem szokványos viszonyok uralkodtak. A katonaság készenléti állapotban volt. Egész nap nem történt semmi figyelemreméltó.

Március 17-én, körülbelül hajnali 4 órakor, bevonult a 71-es számú gyalogezred, és kötelek segítségével ledöntötte a honvédszobrot. Emiatt a magyarok lázadásban törtek ki. Nem sokkal ezután lövések dördültek el a lakásablakokból. Egy katonát, aki az adóhivatal előtt teljesített őrszolgálatot, a magyarok megtámadták és késszúrásokkal megsebesítették. Erre kivonult a hadsereg és fegyverhasználat mellett közbeavatkozott. Ennek során agyonlőttek egy nőt és egy fiatal lányt. Ezután a katonaság megtisztította és elfoglalta az utcákat. A villamosközlekedés leállt, s a városban helyreállt a nyugalom. A magyarok küldöttséget küldtek az olasz katonai

parancsnoksághoz. Ott ígéretet kaptak arra, hogy a szobrot újra felállítják.

Folyó hó 18. napján egyes magánházakra és iskolaépületekre kitűzték a fekete zászlót. Délután leállt a munka, minden üzlet és középület bezárt. Délután 4 órakor került sor az agyonlöttek temetésére. A város utcáin légiós járőrök cirkáltak. Az elhunytak koporsóit a kassai temető kápolnájából kivitték a sírokhoz. A temetőbe egyesével mintegy hatezer ember jött el. A búcsúztatást hat lelkész végezte. A sírok fölött nem hangzottak el hivatalos beszédek. Nagy számban jelentek meg a Gazdasági Akadémia tanárai, és a koporsókon koszorúkat helyeztek el a következő felirattal: „Búcsúznak a Gazdasági Akadémia munkatársai; Utolsó üdvözlettel a két ártatlannak; A bosszúvágy a szívünkben örökké megmarad.”

Egy rendőrtiszt a következő szavak kíséretében dobott rögöt a sírba: „Utolsó üdvözlettel a városi rendőrségtől a két ártatlan áldozatnak.”

A munkások képviselője a koszorút ezzel a mondandóval helyezte a sírba: „Utolsó üdvözlettel minden proletártól.”

Ezt követően a jelenlévők a sír fölött elénekelték a magyar himnuszt. Utána felkiáltások hangzottak fel: „Éljen a világforradalom!”

A közrendet azonban ezen a napon semmi sem zavarta meg. A közönség körében az a hír terjedt el, hogy a magyarok 25 ezer fős hadsereggel állnak készenlétben, amely a legközelebbi napokban állítólag megtisztítja Kelet-Szlovákiát a csehektől.

Kassán továbbá az a hír járja, hogy elég fegyver van ott ahhoz, hogy a magyarok fel tudjanak fegyverezni egy egész hadosztályt. A közönség azonban visszafogott magatartást tanúsít, merthogy állítólag nincs elég elszánt ember, aki bármit is el merne követni.

Forrás: NA ČR, f. AMV-PMV 225, 225-243-3

13.

Pozsony, 1919. április 10.

A hivatalos nyelv megállapítása Pozsony megyében

A Szlovákia területén bevezetendő átmeneti intézkedésekről hozott 64/1918. sz. törvény Szlovákia területére nézve a szlovák nyelvet nevezte meg hivatalos nyelvként, s kilátásba helyezte, hogy az egyéb hazai nyelvek használatát külön rendelet fogja szabályozni. A csehszlovák megszállás első hónapjaiban azonban a hivatali nyelvhasználatot leginkább a hivatali személyzet nyelvi kompetenciái határozták meg: a kormányzat és a megyék szintjén ugyan a szlovák (és a cseh) nyelv volt a meghatározó, ám a magyarok által lakott térségekben a közigazgatás alsóbb szintjein nagyrészt továbbra is magyarul ügyintéztek. Samuel Zoch pozsonyi zsupán rendelete bizonyos mértékig a nyelvi realitásokhoz igazodva próbálta szabályozni a hivatali nyelvhasználatot: a magyar vagy német lakosságú járásokban és településeken második hivatalos nyelvként határozta meg a magyart és a németet is. A hivatali nyelvhasználat gyakorlata azonban gyorsan elfordult ettől a toleráns szabályozástól, és különösen az írott nyelvhasználatban egyre inkább az egynyelvűség (a cseh és szlovák nyelv használata) kezdett meghatározóvá válni.

A hivatalos nyelv megállapítása

A kivételes intézkedésekről szóló 1918. évi december hó 10-én kelt törvény 3. §-a alapján a zsupánokhoz szóló rendelet 13. §-a értelmében Pozsony vármegye és Pozsony város területén a hivatalos nyelvek megállapítására vonatkozólag a következőket rendelem:

1. Pozsony város területén szlovák, német és magyar a hivatalos nyelv.
2. A megye területén kizárólag szlovák a hivatalos nyelv: a) a Malackai járásban, b) a Nagyszombati járásban, c) Modor városban, d) Nagyszombat városban, e) a Pozsonyi járás összes községeiben Dévény, Főrév, Ligetfalu és Récse kivételével, f) a Szenci járás következő községeiben, Báhony, Csataj, Cseszte, Fenyves, Csukárd, Erzsébetkápolna, Királyfa, Kis- és Nagysenkőcz, Papkőrmösd, Sárfő, Szentgyörgy-Ujtelep, Terlény, Tótgurab, g) a Galántai járás következő községeiben: Alsószerdahely, Barakony, Hodi, Nemesnebojsza, Pusztafödémes.

3. A szlovák nyelv mellett a magyar nyelv is hivatalos: a) az egész Dunaszerdahelyi járásban, b) az egész Somorjai járásban, c) a Galántai járásban, kivéve a 2. g pont alatt megnevezett, községeket, d) a Szenci járásban, a 2. f pont alatt megnevezett községek kivételével.

4. A szlovák nyelv mellett a rémet nyelv a hivatalos: a) Bazin városban, b) Szentgyörgy városban; c) a Pozsonyi járás Dévény, Főrév, Ligetfalu és Récse községeiben; d) a Somorjai járás; Hidas, Felső- és Alsócsölle, Misérd, Dénesd, Torcs községeiben.

Úgy az állami, mint a községi hivatalos hirdetmények a szlovák nyelv mellett úgy szóval, mint írásban azon nyelven is kihirdetendők, s a feliratok azon nyelven is kiállítandók, mely nyelvet ezen rendelet az illető közegekre nézve hivatalos nyelvül megállapított.

Azon községekben és városokban, amelyekben ezen rendelet szerint a szlovák nyelv mellett más nyelv is hivatalos, kötelesek az összes állami és közigazgatási hivatalok elfogadni és elintézni azon nyelven benyújtott beadványokat is, melyek a szlovák nyelv mellett hivatalos nyelvül elfogadtatott.

Zoch Sámuel, zsupán

Forrás: *Híradó*, 1919. április 15., 2. p.

14.

Pozsony, 1919. április 24.

Memorandum a Csallóköz Csehszlovákiához csatolásáról

Bár a békekonferencia ún. csehszlovák bizottsága már március első napjaiban döntött arról, hogy a terület egyértelmű magyar jellege ellenére Csehszlovákiának adja a Csallóközt, Masaryk elnök és a békekonferencia által a magyarkérdés rendezése ügyében Budapestre delegált Smuts tábornok közötti április 7-i tárgyalásokon mégis felmerült annak a lehetősége, hogy a Csallóköz bizonyos kompenzációk ellenében Magyarország része maradhatna. Samuel Zoch, Pozsony megye ispánja és Vavro Šrobár, Szlovákia igazgatásával megbízott teljhatalmú miniszter memoranduma, amelyben a Csallóköz Csehszlovákiához csatolása mellett érvelnek, és amelyben a csallóközi magyar lakosság véleményére is hivatkoznak, feltehetően erre a fejleményre reagált.

Memorandum a Csallóköznek a Csehszlovák Köztársasághoz való csatolása
ügyében

Az utóbbi időben újra és újra olyan hangok hallatszanak, hogy a Csallóközt nem kellene a párizsi békekonferencián a Csehszlovák Köztársasághoz csatolni. Ennek következtében a sziget lakói állandóan azzal a kéréssel fordulnak a jelen szöveg aláírójához, mint a kormány Pozsony megyei képviselőjéhez, hogy tegyen meg mindent a kormányban azért, hogy ez a sziget a csehszlovák államhoz legyen csatolva. Azok, akik így tesznek, az ottani magyar értelmiség vezetői, akik között ott van Pozsony megye egykori főispánja, Bartal Aurél, Bittó Dénes volt főispán, Laufer árendátor, Benyovszky gróf és mások. A nevezettek úgy informáltak engem, hogy a magyar parasztságnak ugyanaz a vágya, min nekik; és én, hogy ennek az állításnak a valóságáról meggyőződjem, oda küldtem embereimet, akik azt a hírt hozták, hogy a teljes lakosság a mi köztársaságunkban kíván állni. Bizalmi embereim a sziget településeinek több mint a felét meglátogatták.

A kérelmezőknek mindig azt javasoltam, hogy kérelmüket – írásban vagy szóban – a kormánynak terjesszék be. Ettől azonban félnék, mégpedig érthető módon. Hiszen ha a Csallóköz akarata ellenére mégis Magyarországhoz kerülne, ők bizonyára elveszett emberek lennének. S akadályozza őket a bennük kifejlődött erős

magyar nemzeti büszkeség is. Jellemzőek Bittó szavai, aki így vallott erről: Egzisztenciális érdekeim azt kívánják, hogy a Csallóköznek a csehszlovák államhoz való csatlakozását reméljem. De azt, hogy ezért valamit tegyek is, azt magyar öntudatom nem engedi.

Így beszél a forróvérű. Egészen másképp azonban a meggondoltabb Bartal. Ő csatlakozást támogató nyilvános fellépéstől sem riadna vissza, ha teljesen biztosítottnak látná a magyarok nemzeti jogait. És amikor az elnök úrnál tett látogatásomat követően beszámoltam neki arról, milyen politikát fog az államunk a magyarokkal szemben követni, rögtön kész volt az elnökkel találkozni. A vele való beszélgetésről az elnök úr tud beszámolni.

A legkisebb túlzás nélkül mondhatjuk, hogy a Csallóköz lakossága hozzánk akar csatlakozni.

Ami teljesen természetes, hiszen ezt diktálják a gazdasági érdekei. Illetve a bolsevizmustól való félelme. Hiszen a Csallóközben két-három birtokon kívül nincs több 500 hold fölötti nagybirtok, s a földek jól vannak megosztva a parasztság között. Vannak azonban más szempontok is, amelyek a hozzánk való csatlakozásuk mellett szólnak, s ezek még a magyarországi bolsevik uralom idejéből származnak. A Csallóköz ugyanis gazdaságilag teljesen kiszolgáltatott Pozsonynak és Komáromnak. Csak ezeken a városokon keresztül van összeköttetése a Dunántúllal. Termékeit a szlovák vidéknek adja el, s onnan kap követ, fát és más hegyvidéki terméket. Most, hogy Pozsony hozzánk fog tartozni, a Csallóköz teljesen el lenne vágva természetes piacától, de a Magyarország többi részére való átjutástól is, s ezáltal gazdaságilag teljesen ellehetetlenülne.

1. Itt jutottam el oda, hogy a mi államunk szempontjából mi az első fő oka annak, hogy a köztársaságunkhoz kell csatlakozni a Csallóköz egészét. Ha ugyanis a Csallóköz az anyagilag tönkretett Magyarországhoz tartozna, az ott élő nép saját piacától elvághva a teljes anyagi romlásnak lenne kitéve. Pár év múlva gazdasági csődbe jutna, termékeinek nem lenne piaca, és ezáltal a sziget a folyamatos nyugtalanság fészkévé válna. Ez az elégedetlen magyar nép állandó fenyegetést jelentene államunk számára, és közülük toboroznák azokat, akik az irredenta propagandát terjesztenék a mi államunkban élő magyarok között. Hiszen ez a nép az államhatárok ellenére folyamatosan kapcsolatban volt államunk lakosságával. Magyarországtól viszont a Duna fő ága választja el őket.

2. Eközben a Kis-Duna-ág nem képez természetes határt. Ez csak papíron érzékelhető határ. Hiszen ennek a medre olyan kicsi, hogy nyáron teljesen kiszárad, és semmiféle akadályt nem jelent. Az emberek gyalogosan is könnyen átjutnak rajta. Államhatáraink biztonságának a kérdése is azt indokolja, hogy itt is a Duna fő ága alkossa az államhatárt.

3. A fenti okok miatt az a javaslat sem jöhet szóba, hogy csak a sziget egy része legyen hozzánk csatolva. Mindez csak bonyolítaná és nehezítené államunk helyzetének a jobbítását abban a térségben, ahol a Dunát szilárdan a markunkban kell tartanunk, hogy általa biztosítani tudjuk magunknak a legalapvetőbb gazdasági igényeinket.

4. Ahogyan a hídfő, úgy a Csallóköz hiánya is ellehetetlenítené Pozsonyt, amely a mienk lenne is, meg nem is. És ezt nem lehet úgy megoldani, hogy vagy a hídfő, vagy a Csallóköz. Államunk létérdekei ezt nem engedik. A megoldás csak az lehet, hogy mindkettő a mienk. Pozsony lakossága már januárban kérelmezte a Duna másik partjának a megszállását, amely a város tulajdonában van, s amely nélkülözhetetlen a város fejlődéséhez. A hídfő nélkül Pozsony ki lenne szolgáltatva ellenségeink kényének és kedvének. A Csallóköz nélkül viszont három oldalról is ellenséges föld ölelné körül, és a helyzete teljesen lehetetlen lenne. Ennek megértéséhez elegendő egyetlen pillantást vetni bármely részletesebb térképre. Ezenkívül a Csallóköz hiányában Pozsony el lenne vágva saját éléskamrájától.

5. A Csallóköz ugyanis gazdag és termékeny terület. Első osztályú termőföld és gyönyörű rétek vannak ott. A gazdasága jól fejlett, amely nélkül most sem tudnánk élelmezni Pozsonyt. Mocsarak nincsenek ott. Az ott lakó nép egészséges, az éghajlat első osztályú.

6. Hegyvidéki népünk számára feltétlenül szükségünk van a Csallóközre. Mezőgazdasági munkásaink itt találtak maguknak munkát. Ha nem lesz a mienk, akkor munkásaink tízezrei lesznek kivándorlásra kényszerülve, vagy arra, hogy idegen országokba járjanak munka után.

7. A Duna nélkül államunk nem létezhet, a Csallóköz nélkül a Duna nem a mienk. Hogy milyen szörnyű következményekkel járna ez államunk fejlődésére, s különösen Szlovákia fejlődésére, nem is akarjuk átgondolni. A politikai szabadságért gazdasági függéssel fizetnénk, és a gazdasági függőség a mi békés nemzetünk számára a politikai szabadság sírját jelenthetné. Népünk ismét másokat szolgálna, és csupán olcsó munkaerő volna idegenek számára.

8. Jelenleg a Csallóköz azért is szükséges, hogy falat képezzen a magyar bolsevizmussal szemben. Az ott élő földműves nép nyugodt és jómódú, amely azért imádkozik a templomokban, hogy a bolsevikok ne jöjjenek ide. A Duna hatalmas folyama őket is védi. Ha azonban a sziget a bolsevik Magyarország birtokába kerülne, a mi államunkat a Kis-Duna nem védené meg. Annál kevésbé, hiszen Galánta és Szenc környékén erőszakos, lázadásra hajlamos magyarok élnek. Ha ezek között valamilyen mozgolódás kezdődne, a mi szlovák népünkkel nem tudnák annak gátat vetni.

Igaz, a sziget szinte teljesen magyar, s az ott élő 90 ezer magyar gondot fog okozni a nemzeti életünkben. Az én véleményem azonban az, s ezt valamennyi szlovák osztja, hogy bárhol máshol engedhetünk a magyaroknak, de a Duna természetes határfolyamát nem adhatjuk, és nem engedhetjük, hogy bizonytalanná legyen téve a mi egyedüli kapcsolatunk a tengerrel.

Dr. Šrobár, miniszter
Samuel Zoch, zsupán

Forrás: AMZV, f. PA, kniha 48, č. 4864.

15.

Rimaszombat, 1919. május 10. Gömör-Kishont megye átvétele

A mai Dél-Szlovákia csehszlovák megszállását követően a közigazgatás irányítását a Vavro Šrobár teljhatalmú miniszter által kinevezett zsupánok vették át. A zsupánok feladata volt a közigazgatásban szükséges személyi cserék lebonyolítása, a választott közigazgatási testületek feloszlása és az új testületek összehívása. Mivel az új hatalom eleinte nem rendelkezett megfelelően nagy személyi állománnyal, a magyar államtól megörökölt hivatalnokok, ha nyíltan nem fordultak szembe a csehszlovák állammal, a helyükön maradhattak. Később tőlük hűségeskü letételét követelték meg.

Hirdetmény

A Csehszlovák köztársaság kormánya a f. évi április 29-én kinevezett engem Gömör-Kishont vármegye zsupánjává kormánybiztosi hatáskörrel.

A kormány nevében kihirdetem, hogy átvettem a megye kormányzását. Az eddigi megyei törvényhatósági bizottságot, a városi és községi bizottságokat és képviselő-testületeket feloszlatom, s azok helyébe új megyei közigazgatási bizottságot, illetve új városi és községi képviselőtestületeket ki fogok nevezni.

Kihirdetem azt is, hogy a hivatalos nyelv ezentúl a szlovák nyelv, de más nyelvű kisebbségek által tömegesen lakott vidékeken az illető kisebbségi nyelv is hivatalosan lesz használható. Ezen területek később lesznek meghatározva.

A hivatalok további rendelkezésig kötelesek helyükön maradni és az ügyeket a köztársaság törvényei értelmében lehetőleg legjobban tovább vezetni.

Rimaszombat, 1919. május 10-én.

Dr. Jesensky János
Zsupán

Forrás: ŠA K, PoRv, f. MMRv, k. 212.

16.

Prága, 1920. február 29.

A Csehszlovák Köztársaság nyelvtörvénye (részletek)

A Csehszlovák Nemzetgyűlés a köztársaság alkotmányának elfogadásával egy időben, 1920. február 29-én elfogadta az annak kiegészítéseként szolgáló nyelvtörvényt. A nyelvtörvény, amelynek kidolgozásába sem a német, sem a magyar kisebbség képviselőit nem vonták be, az állam hivatalos nyelveként a nem létező csehszlovák nyelvet nevezte meg, és szabályozta, hogy a csehszlovák nyelv mellett milyen feltételekkel használható a nemzeti kisebbségek nyelve a hivatalos érintkezésben. Miközben a törvény számos tekintetben liberálisan rendezte a nemzetiségi nyelvek használatát (magánélet, sajtó, könyvkiadás terén), alapvetően mégis a csehszlovák nyelv dominanciájának biztosítására szolgált. Az általa törvényesített bonyolult szabályrendszer által pedig viszonylag tág teret hagyott a kisebbségi nyelvhasználatot szűkíteni akaró értelmezéseknek.

[122. sz. törvény]

Az 1920. február 29-én kelt 121. sz. csehszlovák alkotmánylevél kiegészítése.

1. §

A köztársaság állami, hivatalos nyelve a csehszlovák nyelv.

Ez tehát az a nyelv,

1. amelyen a 2. és 5. §-okban megállapítottak fenntartásával és a 6.§-ban Ruszinszkóra nézve megállapítandók kivételével a köztársaság minden bírósága, hatósága, intézete, vállalata és szerve hivataloskodik, azoknak hirdetményei és küldő megjelölései szövegeztetnek;

2. amelyen az állami és bankjegyek fő szövege szól;

3. melyet a véderő vezényleti és szolgálati nyelvként használ; az ezen nyelvet nem ismerő legénységgel való érintkezésben annak anyanyelve is használható.

Az állami hivatalnokoknak és állami alkalmazottaknak, valamint állami intézetek és állami vállalatok hivatalnokainak és alkalmazottainak a csehszlovák nyelv

ismerését illető kötelezettségére vonatkozó részletes előírások rendeletileg fognak szabályoztatni.

2. §

A nemzeti és nyelvi kisebbségekre nézve a következő határozatok érvényesek:

A köztársaság oly bíróságai, hatóságai és szervei, amelyeknek hatásköre oly bírósági eljárásokra terjed ki, amelyben a legutolsó népszámlálás szerint 20 százalék ugyanolyan, de nem csehszlovák nyelvű állampolgár lakik, kötelesek mindazokban az ügyekben, amelyeknek elintézése azon az alapon tartozik hozzájuk, hogy illetékességük e eljárásra kiterjed, e kisebbség nyelvéhez tartozó személyektől ily nyelvű beadványokat elfogadni és e beadványok elintézését nemcsak csehszlovák nyelven, de a beadványok nyelvén is kiadni.

[...]

3. §

Az állam valamennyi önkormányzati hatósága, képviselő-testülete és köztestülete köteles a csehszlovák nyelvű szóbeli és írásbeli beadványokat elfogadni és elintézni.

Gyűléseiken és tanácskozásaikon mindenkor használhatják e nyelvet; az ily nyelven elhangzott javaslatoknak és indítványoknak tárgyalás tárgyát kell képezniük.

Az önkormányzati hatóságok nyilvános hirdetményeinek és külső megjelöléseinek nyelvét az állami végrehajtó hatalom állapítja meg.

A 2. § feltételei mellett kötelességük az önkormányzati hatóságoknak, képviselő-testületeknek és köztestületeknek más, mint csehszlovák nyelvű beadványokat elfogadni és elintézni, valamint a gyűléseken és tanácskozásokon más nyelv használatát is megengedni.

4. §

Az állami hivatalos nyelvet használva a hatóságok a köztársaság azon területén, mely 1918. október 28. előtt a birodalmi tanácsban képviselt királyságokhoz és országokhoz vagy a porosz királysághoz tartozott, rendszerint csehül hivataloskodnak, Szlovénországban rendszerint szlovákul.

Valamely cseh beadványnak szlovák hivatalos elintézése vagy valamely szlovák beadványnak cseh hivatalos elintézése beadvány nyelvén történt elintézésnek tekintendő.

5. §

A nemzeti kisebbségek számára létesített iskolákban a tanítás az ő nyelvükön történik, hasonlóképpen a számukra létesített kulturális intézményeket ezen a nyelven igazgatják.

[...]

8. §

E törvény közelebbi végrehajtása az állami végrehajtó hatalom rendelete útján fog megtörténni, mely e törvény szellemében az önkormányzati hatóságok, képviselő-testületek és köztestületek (3. §), valamint azon hatóságok és közszervek nyelvhasználatát fogja szabályozni, amelyeknek hatásköre kisebb körletre terjed, mint amilyen egy bírósági eljárás, vagy amelyek külön körlettel nem bírnak.

9. §

E törvény a kihirdetés napján lép életbe. Általa érvényüket veszítik az 1918. október 28. előtt érvényes összes nyelvhasználati rendelkezések. E törvény végrehajtásával megbízatik valamennyi miniszter.

Forrás: *A kisebbségek* 1926, 35–39. p.

Prága, 1920. november 24.

**A szlovákiai magyar képviselők elvi nyilatkozata
a trianoni békeszerződés ratifikálása kapcsán (részletek)**

Miután a Magyar Országgyűlés 1920. november 15-én ratifikálta a trianoni békeszerződést, a prágai képviselőház költségvetési vitájában felszólaló Szent-Ivány József felolvasta saját és képviselői klubja elvi álláspontját a békeszerződéssel kapcsolatban. Ebben jelezte, hogy a felvidéki magyarság sohasem fog lemondani önrendelkezési jogáról, és bár engedve az erőszaknak elfogadják a fennálló helyzetet, minden parlamentáris eszközzel harcolni fognak a magyar lakosság jogainak biztosításáért.

Sohasem fogjuk elismerni, hogy csonka Magyarország nemzetgyűlése egyedül jogosult volt a ratifikálásra. Magyarország testéről erőszakosan letört ország-részekben lakó nép – az a nép, melyet az elvakult hatalombírárs önkénye áldozatul vetett oda – jogosult elsősorban sorsa felett intézkedni. Mi pedig ehhez a békéhez semmikor sem adtuk hozzájárulásunkat, és semmikor sem fogjuk ezt megtenni. Mi legelembb emberi jogainktól fosztattunk meg, és semmikor sem fogunk sorsunk intézéséről lemondani. Mídon ezt elvi álláspontnak leszögezem, gyakorlati alapon is meg akarom bírálni helyzetünket. Mi ma egy nálunknál erősebb hatalom folytán a Csehszlovák Köztársaság polgárai vagyunk. Ezen a területen kell biztosítani létezésünket. Keresni akarom és fogom, miképpen lehetne ezzel a reális gondolkozással megtalálni az önvédelem tisztességes útjait. Önök, akik ez idő szerint a hatalmat – de csak velünk szemben – kezükben tartják, ma nemzeti létezésünk és szabadságunk minden előfeltételét megtagadják; én ennek dacára meg fogom kísérelni – a parlamentárisnak elfogadott eszközzel – célt érni és magyarságunk szabadságát és feltétlen egyenjogúságát biztosítani. Önök nemzeti becsületünkben gázolnak; én ennek dacára meg fogom kísérelni az önök nemzeti érzéseit teljes tiszteletben tartani, és megbecsülésüket kiharcolni. De legyenek elkészülve rá, hogyha mindezeket önök lehetetlenné teszik és eddigi politikájukat folytatják, nem fogok válogatni fegyverekben.

Forrás: Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. NS RČS 1920–1925, Poslanecká sněmovna, Stenoprotokoly, 25. schůze.

<http://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=16068>

18.

Ótátrafüred, 1920. december 7.

A Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának határozata

Noha az 1919 végén és 1920 elején kiformalódó szlovákiai magyar politika a plurális képviselet bázisán szilárdult meg, a polgári jellegű magyar és német pártok kezdettől fogva igyekeztek közösen fellépni a csehszlovák hatalommal szemben. Ennek a folyamatnak volt fontos lépése az ellenzéki pártok 1920. december 7-én, Ótátrafüreden megtartott tanácskozása, ahol megalakították a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Közös Bizottságát, és közös határozatot fogadtak el, amelyben a Közös Bizottság szervezeti felépítését és a szövetkezett pártok céljait határozták meg.

Szlovenszkó és Podkarpatszka Rusz ellenzéki politikai pártjainak jelenlévő megbízottai mai értekezletükön elhatározták, hogy politikai küzdelmük egységesítése érdekében egy közös bizottságot küldenek ki. A bizottság tagjainak számát egyelőre 60-ban állapítják meg, s e bizottságban a keresztény-szocialista pártnak 24, a magyar kiscgazdapártnak 20, a ruszinszkói magyar pártok szövetségének 8, a szepesi német pártoknak 8 helyet jelölnek ki.

Az ezen bizottságba kiküldendő tagokat személy szerint az egyes pártvezetőségek választják.

A később alakuló politikai pártok közül mindazoknak, melyek a jelen értekezlet határozataihoz hozzájárulnak, a fent említett bizottságban megfelelő számú hely biztosítandó.

Végül a bizottság kiegészítheti magát a közéletnek pártokon kívül álló egyes kiválóságaival.

A mai értekezlet elhatározza, hogy felkéri az említett bizottságot arra, hogy a hírlapok képviselőivel abban az irányban tárgyalásokat folytasson, hogy a sajtó a bizottsággal harmonikusan vezesse a politikai küzdelmet.

Az értekezlet felkéri e bizottságot, hogy belátása szerint ez együttműködés érdekében más politikai pártokkal és pártszövetségekkel tárgyalásokat folytasson és megállapodásokat köthessen.

Felkéri a bizottságot, hogy a választások esetére való egyöntetű fellépés (közös listán való szavazás) érdekében a szükséges teendőket folyamatba tegye.

Az értekezlet felkéri az itt megjelent politikai pártok parlamenti képviselőit arra, hogy az önrendelkezési jog és a Szlovenszko autonómiájára vonatkozó követelés, valamint pártjuk programjának érintetlen fenntartása mellett igyekezzenek oda hatni, hogy a parlamentarizmus előfeltétele, nevezetesen úgy Szlovenszko-ban, mint Podkarpatszka Ruszban a törvényes jogrend megteremtésük. E jogrend természetes folyományaként követeljük:

1. A statáriumok, katonai diktatúrák hatályon kívül helyezését.
2. A katonai bíróságok polgári személyek feletti hatáskörének megszüntetését.
3. A politikai perek törlését, a politikai vétségek címén letartóztatott egyének azonnali szabadlábra helyezését. A pozsonyi minisztérium kebelében szervezett propagacna kancellária feloszlását.
4. A rendőri felügyelet alá helyezés és az internálásra, nemkülönben a kiutasításokra vonatkozó rendeleteknek hatályon kívül helyezését.
5. Az egyház önkormányzati szerveinek a visszaállítását.
6. Törvényes védelmet a kisebbségek elleni izgatásokkal, a nyelvük, műemlékeik, nemzeti dalaik elleni erőszakos támadásokkal szemben. Követeljük a nemzeti jelvények használatának, valamint a kisebbségek nemzeti dalainak eltiltására vonatkozó rendelet hatálytalanítását.
7. A törvényhatósági és községi választásoknak az elrendelését.
8. Az alkotmánynak a sajtószabadságra, a levéltitok sérthetlenségére, az ott-hon védelmére vonatkozó intézkedései hatályba léptetését.
9. A gyülekezési és egyesülési jognak szabadságát biztosító törvényes intézkedések hatályba léptetését.
10. Követeljük az iskolaügy igazságos rendezését. E célból egy az összes nemzetek képviselőiből álló ankét összehívását, amely az egyes nemzetek kultúrszükségletének arányában állapítja meg a különböző tannyelvű iskolák számát. Követeljük annak biztosítékát, hogy bármely tannyelvű, a törvény rendelkezéseinek egyébként megfelelő magániskolák tetszés szerinti számban felállíthatók legyenek, s hogy a szülők ne legyenek akadályozhatók abban, hogy gyermekeiket szabadon írathassák be bármely tannyelvű iskolába, s végül, hogy a Szlovenszko vagy Podkarpatszka Ruszban bárhol illetőségű gyermekek bármely iskolában magánvizsgálatra bocsátassanak.

11. Követeljük az alkotmányban és egyéb törvényekben a nemzetek egyenjogúságára s a nemzeti kisebbségek védelmére egyébként hozott intézkedések végrehajtását.

12. Követeljük a parlamenti házszabályoknak a szólásszabadságot biztosító módosítását.

13. A kisebbségi nemzetek nyelvi jogainak a közélet egész terén a teljes egyenlőség elve alapján való szabályozását.

14. A Szlovenszkóról kiegészített katonai csapatoknak kizárólag Szlovenszkon való elhelyezését.

15. A mezőgazdaság szabaddá tétele és a központok fokozatos leszerelése céljából a mezőgazdák közül összeállított bizottságnak és a kormány által melléje létesített hivatalnak felállítását.

16. Követeljük a jogtalanul elbocsátott bírácoknak, állami, törvényhatósági, községi tisztviselőknek és egyéb alkalmazottaknak állásukba való visszahelyezését.

Forrás: *Híradó*, 1920. december 10., 2–3. p.

19.

Kassa, 1920. december 21.

**A szlovenszkói reformátusok memoranduma
a Csehszlovák Köztársaság elnökéhez (részletek)**

A trianoni békeszerződés értelmében mintegy 144 ezer, nagy többségében magyar anyanyelvű református került Csehszlovákiába. A református egyház és az állam közötti kapcsolatot eleve meghatározta a református egyház magyar jellege és az, hogy az állam eleve gyanakvóan tekintett erre a közösségre. Az 1920 végén az egyház részéről megfogalmazott memorandum egyrészt ajánlat az egyház részéről az állammal való együttműködésre, másrészt pedig összegzése mindazoknak a sérelmeknek (több más mellett a református egyház autonómiájának az állami szervek általi megsértésének), amelyet a csehszlovák megszállás kezdetétől el kellett szenvedniük. A szlovenszkói református egyház és csehszlovák állam viszonya az első Csehszlovák Köztársaság végéig, 1938-ig feszült és rendezetlen maradt.

Elnök Úr!

Mi, a csehszlovák köztársaságnak a régi magyar államból csatolt s eddigi egyházi szervezetunktől, intézményeinktől, törvényhozástól s minden szellemi és anyagi segélyforrásainktól elszakított magyar anyanyelvű és református vallású polgárai: új helyzetünkben is élni és hivatásunkat teljesíteni óhajtanánk. Beilleszkedni a csehszlovák állam törvényes kereteibe s annak békés, munkás, hasznos és szabad polgáraivá lenni.

[...]

Mi szabad elhatározásból felajánljuk a református egyházban élő és ható szellemi és erkölcsi erőknek az állami és társadalmi béke és harmonikus fejlődés szolgálatába való állítását, a kultúra hagyományos és áldozatos fejlesztését, de ugyanakkor ugyancsak hagyományos hűséggel ragaszkodunk a történelmi békeszerződésekben, országos törvényekben, az 1648-i vesztfáliai nemzetközi békepontokban a trianoni békeszerződésben részünkre biztosított nyelvi és vallási jogokhoz, ragaszkodunk mindenekfelett egyházunk háromszázados vértanúsággal kiérdemelt egyházi és iskolai autonómiájához, államilag szentesített törvénykönyvében megállapított

zsinatpresbiteri egyházalkotmányához, melynek értelmében a református egyház minden egyházi és iskolai belügyét a jelen egyházi törvényben (1904. évi I. tc.) megállapított fokozatos képviselőtestületek, kormányzó hatóságok, bíróságok, és törvényesen megválasztott tisztviselők intézik, épen maradván az államfőnek az ország törvényeiben meghatározott legfőbb felügyeleti joga (jus supremæ inspectionis) (Egyházi I. tc. 4. §.)

Hangsúlyoznunk kell, hogy önkormányzati jogaink e törvény szerint az általunk fenntartott iskolákra is kiterjed, s ez nekünk minden másnál féltettebb kincsünk, „mert református egyházunk alsó-, közép- és felső iskolái, mint a vallás szabad gyakorlásának jogával lényeges kapcsolatban álló intézmények s az egyház önfenntartásának eszközei mindenestől az egyház testéhez tartoznak s az egyházi hatóságok alatt álnak” (Egyházi I. tc. 3. §).

Mély fájdalommal kell Elnök úrnak nagybecsű tudomására hoznunk, hogy a magyarországi egyetemes református egyházból való kiszakítatásunk folytán elvesztettük mindazokat az állami és egyházi erőforrásokat, melyekből idáig tápláltuk, élni segítettük gyülekezeteinket és iskoláinkat. Sőt elvesztettük intézményeinket is: nyugdíjintézetünket, özvegy- és árvagyámintézetünket, országos egyházi közalapunkat s összes alapítványunkat. Nincs többé lelkészképző akadémiánk, nincs tanító- és tanítónőképző és leánynevelő intézetünk. Nincsenek középiskoláink. A református és evangélikus egyház által közösen fenntartott egyetlen szlovenszkói magyar gimnáziumot, a rimaszombatit is párhuzamos magyar–szlovák reálgimnáziummá alakította át a tanügyi kormány, s különféle megszorításával református egyházunknak a feletti felügyeleti és intézkedési jogát illuzórikussá tette, tanárait teljes bizonytalanságba taszította. Pedig nekünk életérdekünk, hogy legalább ez az egyetlen középiskolánk – már csak a lelkészképzés szempontjából is – megmaradjon tisztán magyarnak, és lehetőleg egészen reformátusnak, s ne reál, hanem klaszszikus gimnáziumnak, s ehhez az állam teljes anyagi támogatása biztosíttassék.

De még mélyebb fájdalommal kell megállapítanunk, hogy idáig a mi létezésünkéről, autonómiánkról, jogainkról és szükségainkről a Cseh–Szlovák Köztársaság alig vett tudomást. Rólunk, nélkülünk intézkednek, a helyzettel, amelybe akaratunk ellenére kerültünk, nem megbékéltetni, hanem attól inkább elkedvetleníteni, sebeinket állandó égésben tartani igyekeznek.

Elemi iskoláink névleg még kezünkben vannak, de a valóságban – egyes túlbuzgó és hatáskörüket egyre túllépő alsóbb fokú állami közegek által – ezeknek

igazgatásából majdnem teljesen kiszorítottunk. Törvényeink értelmében a népis-kola egyházi hatóságai: első fokon a gyülekezet lelkésze és presbitériuma, felsőbb fokon az esperes és a püspökök. Az állami hivatalok mindeme törvényes egyházi hatóságokat következetesen elmellőzik, s tanítóinkkal törvénytelenül, mint állami alkalmazottakkal rendelkeznek, összeütközésbe hozván így azokat nagyon sokszor az egyháznak tett hivatalos esküjükkal is.

Lelkészeinknek hittestvéreinkkel ellenkező vagy az istentisztelet méltóságát sértő funkciókat rendelnek meg ugyancsak törvényes egyházi felsőbbségük megkerülésével. Megélhetésükről azonban megfeledkeznek. Két év óta viaskodnak ezek a többnyire népes családú egyetemi képzettségű emberek a szegénységgel, akiknek gyülekezeteik is a lét és nem lét nehézségeivel küzdenek az államsegély megvonása miatt, s melegágyává válnak így a mindenfelől rájuk leselkedő vallás- és egyházellenes izgatásoknak, ami nemcsak a társadalmi, de az állami rendet is végzetesen befolyásolhatja.

Nyugdíjazott lelkészeink, özvegyeink, árvaink két év óta a jó Isten kegyelméből és alamizsnából tengetik életüket.

Elnök Úr! Ünnepélyes óvást emelünk minden jogfosztás ellen s minden sérelmes és igazságtalan megkülönböztetés ellen. Méltányos és egyenlő elbánást kívánunk. Mert ellenkezik az igazsággal s az állam jól felfogott érdekével, hogy kötelességüket híven és lelkiismeretesen teljesítő s törvénytisztelő polgárai között különbséget tegyen, s mellőzésével éppen a közkerölcsöket szolgáló, tehát az állam alapjait építő munkásokat tegye ki szükségtelenül munkaképességüket gyengítő s erejüket és hivatásuk teljesítését megbénító nélkülözéseknek.

Mi pedig, ismételten hangsúlyozzuk, hogy a köztársaságnak munkás, hasznos, békés, de szabad polgárai akarunk lenni. Azért ragaszkodunk hozzá, hogy az állam és a kormány a törvénytiszteletre elsősorban maga nyújtotta példát s közegeit utasítsa református egyházunk szentesített törvényeinek és önkormányzati jogainak illő respektálására.

Kívánjuk továbbá, hogy az állam mindazokat a hozzájárulásokat, amelyeket a többi keresztyén egyházak, lelkészek és intézmények részére már folyósított, a mi részünkre is ugyanolyan összegben, s ugyanattól az időponttól haladéktalanul utalja ki.

Biztosítsa számunkra és tanulóifjúságunk számára az általunk fenntartott iskolák szabad használatát, a tanerőknek általunk való alkalmazását, azok felett való fegyelmi jogunkat, nyelvünk használatát, az általunk elfogadott s az állam által ap-

probált tankönyvek taníttatását.

Tegye lehetővé a református lelkész- és tanítóképzéshez szükséges képzőintézetek és teológiai akadémia felállítását, s annak berendezéséhez, fenntartásához, tanárai korszerű díjazásához adja meg mindazokat az állami hozzájárulásokat, amelyeket bármely más felekezet vagy egyesek, vagy társulatok, intézmények részére ily célokra biztosít, s amelyeket az állam részünkre a múltban is biztosított. Addig pedig engedje meg, hogy lelkészi szükségletünket a magyar református teológiai akadémiákról kikerült lelkészjelöltekből fedezhessük, nehogy időközben megüresedő gyülekezeteink lelkipásztorok nélkül maradjanak, s erkölcsileg alásüllyedjenek.

Kívánjuk, hogy Szlovenszko minisztériumában református ügyosztály is szerveztessék, más felekezetekkel való egyenjogúságunk kifejezéséül s annak élére előzetes meghallgatásainkkal, a mi érdekeinket képviselő, egyházi alkotmányunkat ismerő s azt megvédeni is tudó református magyar ember állíttassék.

Végül elengedhetetlennek tartjuk a békeszerződésben részünkre biztosított jogból kifolyólag, valamint az ügyek akadálytalan és gyors elintézése érdekében is, hogy az állami hatóságok hivatalos megkereséseinkben, ezzel a kizárólag magyar anyanyelvű, több mint egynegyed millió lelket számláló, összefüggő s tisztán magyaroktól lakott területen élő református egyházzal és annak képviselőivel, tisztviselőivel annak anyanyelvén érintkezzenek, s ne vigyék be a politikát s a keserűséget legalább erre az immunis területre.

Így reméljük, hogy a megértésnek és békességnek lelke lakozást fog venni közöttünk, amire mindkét félnek olyan nagy szüksége van. A harcból nekünk elég volt, de elég az elnyomatásból is. Egyik kezünkben karddal, másik kezünkben a törvénykönyvvel négyszáz esztendeig állottunk őrt magyarságunk és kálvinistaságunk mellett az absolut osztrák törekvésekkel szemben. Erről a kettőről most sem tudunk lemondani. Sőt ezek nélkül élni sem kívánunk.

Elnök Úr! Ön egy életet áldozott nemzete jogainak és önrzetének megoltalmazására. Ilyen lélek fogja érteni a mi lelkünket is. Bizalommal tesszük le kezeibe a mi igazaink megoltalmazását is.

Kelt Kassán, 1920. december hó 21-én és Komáromban, 1921. január hó 28-án
A szlovenszkoí tiszáninenni és dunáninenni református egyházkerületek közgyűlésében.

Forrás: NA ČR, f. MŠ, k. 3894., SNA, f. MPS. k. 39, inv. č. 345, bez čísla/1921.

20.

Pozsony, 1921. június 12.

A szlovenszkói magyar szociáldemokrácia Csehszlovákia nemzetiségi politikájáról (részletek)

Csehszlovákia megalakulását követően Dél-Szlovákiában a legnagyobb szavazótáborral a magyar és német szociáldemokrácia rendelkezett, amelynek Kassa és Pozsony voltak a központjai. A magyar szociáldemokraták, akik 1920 decemberétől a Csehszlovák Köztársaság Magyar Szociáldemokrata Munkáspártjában tömörültek, radikális ellenzéke voltak a prágai kormánynak: ragaszkodtak a magyarság önrendelkezési jogához, a nemzetiségi kérdést pedig alapvetően nemzeti autonómiák segítségével kívánták megoldani. Miután azonban megalakult Csehszlovákia Kommunista Pártja, szavazóik nagy része a CSKP mögé sorakozott fel, így a magyar szociáldemokrácia jelentéktelen párttá vált. A párt 1921. június 12-én tartott kongresszusán Mayer Samu terjesztette elő az alább olvasható határozati javaslatot.

A csehszlovák Köztársaság Magyar Szociáldemokrata Pártja a nemzetközi szocializmus álláspontját fogadja el, és ezért küzd az igazi nemzetköziség eszméjéből folyó nemzeti önkormányzatért. Híve a nemzeti autonómiának. De ellensége Szlovenszkó területi autonómiájának, amelyet a klerikális reakció akar fölhasználni abból a célból, hogy a városok és falvak munkásnépe fölött minél korlátlanabban uralkodhasson.

A nemzeti önkormányzat elvi alapján a párt tiltakozik az uralkodó politikai rendszerben kifejezésre jutó nemzeti elnyomás szelleme ellen.

Tiltakozik az ellen az irányzat ellen, amely hivatalnokokat és munkásokat nemzeti hovartartozásuk miatt foszt meg kenyerüktől.

Tiltakozik a szlovenszkói közigazgatás ama gyakorlata ellen, amely a honpolgársági kérdés hiányos szabályozásának felhasználásával évek óta itt élő dolgos munkásokat utasít ki és ezzel az egzisztenciák ezreit teszi tönkre.

Tiltakozik a megyei és városi önkormányzat teljes tönkretétele ellen s az ellen a terv ellen, amely főleg nemzeti szempontból a városokat nagyközségekké, Kassát és Pozsonyt pedig rendezett tanácsú városokká akarja lefokozni.

Tiltakozik a megyék olyatén beosztása ellen, amely a nemzeti kisebbségek ér-

dekeinek figyelmen kívül hagyásával a megyéket úgy kerekíti ki, hogy azokban a nemzeti kisebbségek feltétlenül kisebbségbe kerüljenek.

Tiltakozik az ellen a sovinszta politika ellen, amely a nemzeti szempontokat beleviszi a gazdasági életbe, a földreformot nemzeti telepítésé változtatja át és a szlovenszkói ipart hátrányban részesíti a cseh nagyipar javára.

Tiltakozik az ellen a politika ellen, amelyik úgy hálálja meg a cseh nagyiparnak juttatott kedvezményeket, hogy Szlovenszko munkásságát teljesen kiszolgáltatja a reakciónak, Szlovenszkóra nem terjeszti ki a köztársaság szociálpolitikai törvényeit s amely Szlovenszko munkásságát a legutóbb benyújtott törvényjavaslat szerint az üzemi tanácsok intézményéből is ki akarja zárni.

Követeli a minden nemzet számára egyenlő mértékkel mérő, a nemzetközi igazságosság szellemében működő politika érvényesülését.

[...]

A területi autonómia ma a reakció követelése. Ezért mi nemzeti és nem területi, magyar és nem szlovenszkói autonómiát kérünk.

[...]

Forrás: *Munkásújság*, 1921. június 26., 1. p.

21.

Rimaszombat, 1924. augusztus 10.

Szent-Ivány József felszólalása a Kisgazdapárt rimaszombati választmányi ülésén (részlet)

Szent-Ivány József, az Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparospárt vezére a pártvezetés 1924. augusztus 10-én Rimaszombatban megtartott választmányi ülésén értékelte a szlovákiai magyar politika addigi tevékenységét és eredményeit, és megjelölte az általa kívánatosnak tartott további utat.

[...]

Amidőn a nagy összeomlás bekövetkezett és a mai Szlovenszkót a cseh és cseh-szlovák hadsereg tartotta megszállva, anélkül, hogy a csehszlovák állam határai jogérvényesen meg lettek volna állapítva, az akkori kormány elrendelte a nemzetgyűlési választásokat. Ezek a választások a magyarságot teljesen készületlenül találták – szervezeteink nem voltak, a kormány különféle nehézségeket támasztott a pártok alakítása elé, a magyar intelligencia felfogása a választásokon való részvételt illetően nagyon ellentétes volt és még az aktivisták között sem lehetett az egységet feltalálni. Magyar népünk nagy részét az előtte csaknem teljesen ismeretlen tanok: a szocializmus és kommunizmus csalták lépre – és igen sokan a községi választásokon csúfos vereséget szenvedett cseh-szlovák szociáldemokrata párthoz csatlakoztak. A választási küzdelem katonai diktatúra alatt folyt le és így, ha mindezeket figyelembe vesszük, nem lehet csodálkozni azon, hogy oly aránylag is kevés számmal küldhettünk a prágai parlamentbe [képviselőket – szerk.]. Mi, akik a politikai aktivitást sürgettük, népünk igazi óhajának és a magunk érzelmeinek tettünk eleget akkor, amidőn megválasztásunk után kifejezést adtunk a nemzetünkön esett nagy igazságtalanságnak, tiltakoztunk önrendelkezési jogunk elkobzása ellen. Ebben a levegőben, mely természetesen a forradalmi jelleget viselte magán és ilyen indító okok mellett született meg a mi politikánk és éveken keresztül nem is szorítkozhatott egyébre, mint állandó és folytonos hangoztatására a velünk történt igazságtalanságnak – ezt tette a trianoni béke ratifikálásakor, ezt a határkiigazító bizottságok előtt, a népgyűléseken, a parlamentben, a külföldön, magam személyét illetően a köztársasági elnök előtt is és mindenütt, ahol erre alkalom kínálkozott.

A becsületes kötelességteljesítés tudata adta meg nekünk a nyugalmat erre, hogy minden akadályok és üldözések dacára mindig és mindenütt hallhatóvá tegyük a katasztrofálisan sújtott magyar nemzet hangját és felkiáltását. Így kellett cselekednünk, ezt kívánta tőlünk a lelkiismeret, nemzetünkhöz való hűség és a nemzet hangulata.

Ha másként teszünk, joggal zúdulhatott volna reánk népünk haragja, joggal vádolhattak volna meg hűtlenséggel és árulással. Ellenségeink megvetését pedig megérdemeltük volna. Küzdelmünk a győztes békéje, a hatalom békéje ellen eredményeket nem hozott, az új állam fokozatosan foglalta el helyét minden téren, a szerződések, melyek az új határokat létesítették, jogerőre emelkedtek. És itt érkezünk el politikai tevékenységünk egyik állomásához.

Az első fázisa politikánknak a békeszerződések jelenlegi alakjában való létesítése elleni akcióknak volna nevezhető, jellege erősen és csaknem kizárólag forradalmi volt és főleg a politikai megszervezésre szorított, anélkül, hogy népünk részére gyakorlati előnyök kivívására gondot fordíthatott volna. A második fázisa a politikai tevékenységünknek a már most végleges állapotra való tekintettel, miután a politikai megszervezés megtörtént, a gyakorlati munka felvétele és magyar népünknek elsősorban gazdasági fellendülése, a magyarság gazdasági erőinek megtartása vagy fokozása érdekében.

Amilyen egyszerű és könnyű volt a magyar embernek egyenes megnyilatkozását állítani a politika szolgálatába, oly nehéz és akadályokkal megrakott út a gyakorlati politika útja. Különösen és elsősorban azért, mert a hatalom újabb és újabb sérelmek és jogfosztásokkal teszi kétségessé, hogy a fokozott gazdasági tevékenység sikeresebb munkát eredményezzen. Ezek dacára minékünk fel kell vennünk az erőteljes gazdasági munkát és a magyarság politikai pártjainak egyik legfontosabb feladata a gazdasági megerősödés, a magyarság gazdasági fennmaradásának biztosítása, elősegítése. És e célból szükségesnek tartom a közös érdekeket szolgáló intézmények, szervezetek között az összekapcsolódást, elsősorban a magyarság gazdasági szervei között, azután, ha annak előfeltételei megteremthetők, egyéb a köztársaság területén levő érdekcsoportok, társadalmi és politikamentes társadalmi szervezetei között.

Engem egyetlen szempont vezet. Nemzetem életlehetőségének biztosítása és emelése, ebben a részünkre rendelt hazában. És ha ezt állítom előre minden egyéb elé, akkor nem várhatok egyetlen pillanattig sem, akkor cselekednem kell, és ott kell kezdenem, hogy rámutatok azokra a nehézségekre, melyek a szövetségzett ellenzéki

pártok egységét, az egységes működés nagy erejének kihasználását nem teszik lehetővé olyan mértékben, ahogy az kívánatos volna.

Politikánk a katasztrófák és forradalmak behatása alatt keletkezett, és az az áradat, mely a megszületéskor végigömlött a tömegeken, sok szennyet vetett a felszínre itt is, amott is. A jelszavak, üres szólamok, a hazugság, a törtető önzés oly sokasága úszott ezen a zavaros folyamon, hogy kihalászni, megtalálni benne a tisztaságot, az erkölcs, a tisztesség, a lelkiismeret színeit szinte lehetetlenség volt. Ennek a hatása érezhető egész politikai életünkön, amelynek területén ma az egész idezárt magyarságot átfogó erők helyett sokszor partikuláris érdekek mozgatnak.

A nemzeti munka egyesítése céljából létesített közös bizottság, a szövetkezett ellenzéki pártok központi irodája és más ilyen szervezetek működése *állandó hátbatámadásoknak* vannak kitéve és csaknem kimerül a kicsinyes és lényegtelen ellentétek elsimításában. Ez az állapot nem teszi lehetővé a magyarság erőinek megtartását. Az egységes vezetés hiánya akadálya a gyakorlati értékű, kulturális és gazdasági tevékenység erőteljes és népünk sorsára oly fontos kifejlődésének. Már pedig azért, amit mi, kiket az első vonalba küldöttek teszünk, felelőséggel tartozunk nemzetünknek, önmagunknak és a történelemnek.

Az utóbbi évek új politikusai az egész világon a taktika érdekében sokszor minden felelősségérzet nélkül vezették a népet, tekintet nélkül arra, hogy az élet vagy a pusztulásba viszik-e. Miránk a felelősség súlyosabban nehezedik, mint talán másokra, mi egy törzsétől letört darabja vagyunk egy nemzetnek és magunk erejéből, a magunk munkájából kell fenntartanunk kultúránkat.

Mi legyen hát a teendő?

Meg kell teremteni a magyar nemzeti munka és politika egységes frontját! A magyarság politikáját elsősorban a nemzeti demokrácia alapjára helyezni. Így keresni a kapcsolatot azokkal a szlovák és német politikai pártokkal, amelyek velünk egy alapvető programot vallanak, például Szlovenszko autonómiáját.

Fel kell venni az erőteljes gazdasági munkát, a létező és alakítandó gazdátársadalmi és *általában közgazdasági szervezetekben és intézményekben való hatásos részvételünkkel ott, ahol biztosítani tudjuk szavunknak a megfelelő súlyt, ahol megtaláljuk az előfeltételeit tevékenységünk eredményes és közhasznú voltának.* Végül fel kell állítani a pártokat összefogó, azok gazdasági és politikai tevékenységét irányító közös szövet, mely szervi kapcsolatban áll a pártokkal és lehetővé teszi a fegyelmezett munkát és a kompromisszum helyébe lépteti az egyenes és

határozott irányvonalak megállapítását s a célból, hogy szerveiben az őszinte és komoly együttműködésre való törekvés domináljon.

Tudom és érzem, hogy szavaim a köztársaság politikai életében visszhang nélkül maradni nem fognak, látom politikai ellenfeleim kárörömét a nekik annyira kedves és általuk annyira felfűjt ellentéteinken. Látom a becsületrablók falánk csoportját, látom az intrikusok lázas tevékenységét, hallom a szélső párteberek heves felzúdulását. Ám tisztítson meg a kritika a mi hibáinktól, ha vannak, fejlődjön ki belőle az, ami mindnyájunknak óhaja: a magyarság politikai és gazdasági erejének megnövekedése. Az itt élő magyarok között a cél tekintetében különbségek nem lehetnek: megvetni lábunkat a Cseh-Szlovák *Köztársaság* területén!

Csak abban lehet különbség, hogy ezt milyen utakon keresztül érjük el. Csak az lehet a kérdés, vajon a forradalmi jelszavak vagy a pozitív cselekvés útjait tartjuk-e helyesnek.

A mi politikánk ma már átment azokon az állomásokon, melyek az egész magyarság sorsára oly döntő befolyást gyakoroltak, minékünk látni kell a tényeket és az eseményeket, minékünk azokhoz alkalmazkodni kell a nemzetnek ezért a darabjáért, amelyik bennünket előre küldött, anélkül, hogy jogaink bármely részét vagy ellenzéki álláspontunkat egy pillanatra is feladnók. Szervezeteink erősek, a legközelebbi választásokig azonban tökéletesíteni kell azokat és pedig az egységes erőnkifejtés irányában, mert számbeli növekedésünk megfelelő kihasználása csak az esetben fogja a kívánt sikereket meghozni.

(...)

Forrás: *Prágai Magyar Hírlap*, 1924. augusztus 10.

22.

Komárom, 1928. október 13.

A Szlovenszkói Magyar Kultúr Egylet felhívása

Trianont követően (részben a közös hagyományok hiánya, részben a csehszlovák hatóságok szigora következtében) a szlovákiai magyarság sokáig nem rendelkezett a felvidéki magyar nyelvterület egészét átfogó kulturális szervezettel. Ilyet létrehozni csupán 1925-ben sikerült, amikor is Komáromban megalakult a Szlovenszkói Magyar Kultúr Egylet. A hatóságok azonban csupán 1928-ban fogadták el az alapszabályát és jegyezték be a szervezetet. Ennek kapcsán bocsátotta ki az SZMKE a nagyközönségnek szóló első felhívását, amelyben a szlovenszkói magyarság támogatását kérte tevékenységéhez.

Magyar Testvérek!

Kilencévi küzdelmes munka után végre elérkeztünk ahhoz, hogy Szlovenszko magyarsága nemzeti kultúrája előbbre vitele céljából egyesületbe tömörülhessen. A „Szlovenszkói Magyar Kultúr Egylet” (rövidítve SZMKE) alapszabályait tudomásul vette a kormány és így az egyesület tevékenysége megindul.

Ebből az alkalomból bizalommal fordulunk Hozzátok, magyar sorstestvérek, azzal a kérelemmel, hogy a Szlovenszko egész területén élő magyarság ez összefoglaló szervezetét tiszteletreméltó lelkesedéstek minden erejével, munkátok és erőtlakba vetésével létrehozni, felvirágoztatni és a nemzeti kultúrát építő törekvéseiben támogatni segítsetek. Egyengessétek útját a városokban, ahol van kulturális élet, de még hiányoznak annak kiépített szervezetei, és kísérjétek el a magyar falvakba mindenüvé, ahol magyarok élnek, hogy bevihezzük a magyar lélekbe nemzeti irodalmunk és művészetünk szeretetét és azt megtölthessük az ismeretek közlése útján a tudás és a műveltség nemes tartalmával.

Szlovenszko magyarjai! Ti jól tudjátok, hogy az egyesülésben rejlik a tömegek ereje, mi pedig arról vagyunk meggyőződve, hogy a nemzeti kultúra meghatározza ezt az erőt, és ha ehhez megalapozott műveltség járul, akkor nemzetünk megállhatja helyét minden küzdelmében. Mert a tudomány, a műveltség hatalom. Erre akarjuk felvértezni magyar népünket a magyar könyv, a magyar újság, a ma-

gyar színelőadások és az ismeretközlő előadások útján; városban és faluban intézményesen kívánjuk megszervezni a kultúra építő munkáját. Támogatjuk a magyar iskolát, a magyar tanulóifjúságot az iskola padjaitól kézen fogva óhajtjuk tovább vezetni, hogy fokozott feladataival megküzdhessen és nemzeti kultúrájához törhetetlenül ragaszkodó nemzedék nőjön fel és álljon a régi helyére, amely minden nézőpontból értéket jelent.

Ehhez kérjük minden szlovenszkói magyar testvérünk támogatását, amelyet azal teljesít, ha tömegesen lép be tagul egyesületünkbe: a tehetősök alapító tagoknak, a szegények pártolóknak, de kérjük, hogy a SZMKE minden mozgalmát, előadását szintén részesítse figyelmében és támogatásában.

A SZMKE semmiféle politikát nem űz, és egyedül a magyar kultúráért dolgozik minden erejével, és szent meggyőződéssel hisszük, hogy az egész itt élő magyarság erejével dolgozhatik. Székhelye Komárom, Jókai Mór és a magyar nemzeti irodalom nagy hagyományaitól megszentelt városa. Minden érdeklődés és levelezés ide irányítandó (Kultúrpalota). A községenként megalakítandó fiókegyletek kerületekben szervezkedhetnek a hozzájuk legközelebb eső város székhelyén. Ne legyen magyar falu, ahol még az idén meg ne alakulna a SZMKE fiókegylete.

Szlovenszko magyar kultúrájának sorsa a ti kezeitekbe van letéve, magyar testvérek! Építsétek meg a magyar nemzeti közművelődés erős várát. Egyesületünk jelszava: „Segíts magadon, az Isten is megsegít!”

Magyar testvéri köszöntéssel Komáromból:
Alapy Gyula, dr., Kamrás József dr., Szijj Ferenc dr.

Forrás: *PMH*, 1928. október 14., 9. p.

23.

1930 ősze

A magyarság népszámlálási tízparancsolata

A közelgő népszámlálásra való tekintettel a magyar pártok 1930 őszen megalkították a Magyar Parlamenti Pártok Népszámlálási Bizottságát, amelynek a célja az volt, hogy az 1921-es népszámlálás lebonyolításának tapasztalataiból kiindulva felhívja a figyelmet a népszámlálás sérelmesnek tartott mozzanataira és tiltakozzon a népszámlálás során a magyarság kárára elkövetett esetleges sérelmek ellen. A Bizottság egyben igyekezett felhívni a magyar lakosság figyelmét a népszámlálás fontosságára és arra biztatni őket, hogy mindenki bátran vállalja magyarságát. Ezt a célt szolgálta A magyarság népszámlálási tízparancsolata című kiáltvány is. Ennek ellenére az 1930. december 2-i népszámlálás lebonyolítását számos visszaélés és kétes ügy kísérte, a népszámlálás adatai pedig a magyarság fokozatos és határozott visszaszorulását jelezték.

A magyarság népszámlálási tízparancsolata

1. A népszámlálásnál valljad magad tántoríthatatlanul magyarnak, magyar nemzetiségűnek, magyar anyanyelvűnek.

2. Bárki akarna más vallomásra szép szóval, rábeszéléssel, ígéretésekkel, fenyegetéssel rábírnival, tarts ki magyarságod, magyar nemzetiséged, magyar anyanyelvűvel melletted.

3. Ha a számlálóbiztos otthonodba lép, fogadd udvariasan, de magyarul üdvözlő és magyarul beszélj vele. Követeld a népszámlálási biztostól igazolványának (legitimációjának) felmutatását, hogy aki meg akar számolni, az népszámláló biztosnak tényleg ki van nevezve.

4. Őrizd ellen a bejegyzés valóságát! Ha a számlálóbiztos szilárd akaratnyilvánításod ellenére nem magyarnak, nem magyar nemzetiségűnek ír be, családod tagjainak jelenlétében azonnal tiltakozz.

5. Ha a járási hivatal, illetve járási főnök anyanyelvi vallomáson kívül kihallgatásra idéz, jelenj meg, tarts ki szilárdan amellett, hogy magyar, magyar nemzetiségű, magyar anyanyelvű vagy.

6. A törvény szerint semmi bántódás, megrövidítés nem érhet, ha magyarnak vallod magad.

7. A járási hivatalban felvett jegyzőkönyvet csak akkor írd alá, ha azt szóról szóra megértetted, s ha az íven jelenlétedben tintával írk be, hogy magyar nemzetiségű, magyar anyanyelvű vagy, és ezt az ívet aláíratják veled. Ha a járási hivatal anyanyelvi vallomásonat nem fogadja el s más anyanyelvet állapít meg, mint amelyet te kinyilatkoztattál, az ívet és jegyzőkönyvet ne írd alá, hanem tégy azonnal jelentést a magyarság pártjai: az országos keresztényszocialista párt, a magyar nemzeti párt, vagy a magyar nemzeti munkáspárt valamelyikének helyi szervezeténél.

8. Ha valami jogtalanság történik veled, mással szemben elkövetett visszaélésről megbízható forrásból értesülsz, tégy azonnal jelentést pártjaink valamelyikének helyi szervezeténél.

9. Ha a járási hivatal más nemzetiséget, más anyanyelvet állapít meg, mint amelyet te kinyilatkoztattál, 15 nap alatt fellebbezéssel kell élned. Fellebbezésed a magyarság pártjainak titkárai útján készítesd el, akik díjtanul járnak el ügyedben és semmiféle költséget nem kell viselned.

10. Magyar vagy, és köteles vagy magyarnak, magyar nemzetiségűnek, magyar anyanyelvűnek vallanod magad. Ne feledd el, hogy vallomásonnal nemcsak a magad sorsáról, hanem gyermekeid sorsáról és jövőjéről döntesz. Magyar légy mindhalálíg, s veled lesz az Isten!

Forrás: *PMH*, 1930. november 12., 3. p.

24.

1936. január 10.

A Magyar Nemzeti Párt felhívása a pártegyesítésre

Noha a két polgári magyar párt, az Országos Keresztényszocialista Párt és a Magyar Nemzeti Párt egyesüléséről évek óta folytak találgatások, a két párt közötti (személyi és ideológiai) ellentétek sokáig akadályozták ezt. A nemzetközi politikában bekövetkezett változások hatására azonban a harmincas évek közepén Budapest is erőtejesebben kezdte szorgalmazni a pártegyesítést. A két párt képviselőivel 1936. január 7-én lefolytatott tárgyalások azonban nem hoztak látható előrelépést, amire reagálva az egyesülést szorgalmazó nemzeti párti vezetők a Prágai Magyar Hírlap január 10-i számában a pártegyesítésre szóló felhívást tettek közzé. Ezzel kész helyzet elé állították a keresztényszocialistákat, akik nem tehették meg, hogy kitérnek az ajánlat elől. A két párt vezetői végül március elején írták alá a pártegyesítésről szóló egyezményt, amely alapján 1936. július 21-én, Érsekújvárott megalakult az Egyesült Magyar Párt.

Csehszlovákia magyarságához!

A Magyar Nemzeti Párt elnöki tanácsa január 8-án Pozsonyban tartott ülésének határozata:

Tizenhét esztendő kemény próbája áll mögöttünk, tizenhét esztendő munkájának eredményeit mérlegeljük, ezer életproblémánk támad mindennap, a nagy és kis kérdések várják a választ. Tőlünk várják! Tőlünk, politikai közéletünk vezetőitől és reprezentánsaitól. A Magyar Nemzeti Párttól, az Országos Keresztényszocialista Párttól. Attól a két párttól, amelynek keretei között a magyarságunk 65 százaléka bízta ránk a munkát. A közel egymillió magyarság nagy többsége ruházott föl bizalmával s adta nekünk a fegyelmezett tábor erejét, s a magyar lélek áldozatosságával kívánja tőlünk az összefogást, és bízik. Bízik tiszta és becsületos szándékaikban, bízik cselekvő erőnkben és mi elfogadtuk a bizalmat és érezzük százezrek bizalmának lendületét és éreznünk kell a bizalom súlyos terhét is. A felelősséget! A felelősséget a csehszlovákiai magyarság sorsának alakulásáért, mert számolnunk kell róla Isten és a történelem ítélőszéke előtt.

Magyar emberek magyar életéről, a nemzet fennmaradásáról és nemzeti jövődőről van szó. A nemzeteknek a köztársaságban folyó versenye a mainál több kultúrát és erősebb gazdasági szervezettséget követel.

Elérkeztünk a cselekvés tizenkettedik órájához! Nem várokozhatunk tovább! Pártközi szerveink működése nem elégíthet ki. A kétpárt-rendszer felőrli erőink javát. A magyar föld népének kiáltása hallatszik, mert a kormánytöbbség pártjai a gazda-adósság-rendezés kapcsán nagyarányú és állandó telepítést terveznek a magyar nyelvterületen.

Követeljük az egységes magyar párt haladéktalan megalakítását.

És kijelentjük pártkereteink megszüntetésére való hajlandóságunkat. Ünnepelesen felhívjuk a testvér Országos Keresztényszocialista Pártot a velünk egyező állásfoglalásra és a magyar egység érdekében a mienkhez hasonló áldozathozásra.

És felhívjuk a magyar nép minden rétegét, a széttagolt, sokszor idegen érdekek szolgálatába fogott tévelygő magyarokat is, hogy a magyarság politikai egységének megalkotásáért velünk munkába álljanak. Mert több kultúrát és erősebb gazdasági szervezettséget csak politikai erőnk egyesítésével érhetünk el!

Forrás: *PMH*, 1936. január 10., 1. p.

1936. január 14.

Esterházy János jelentése a pártegyesítés akadályairól és feltételeiről

Az MNP pártegyesítést szorgalmazó nyílt felhívására ugyan az OKP is pozitívan reagált, de egy Budapestre küldött jelentésében Esterházy János nem rejtette véka alá a saját és pártja fenntartásait. Elsősorban azt, hogy a keresztényszocialisták egy része, főleg az ún. papi szárny csak nehezen tudná elfogadni, hogy liberálisokkal és zsidókkal menjenek egy pártba, és azt, hogy a pártegyesítés miatt kérdésessé válhat az OKP német és szlovák szakosztályának a sorsa. Esterházy a Szent-Ivány Józseffel szembeni személyes fenntartásairól is nyíltan beszél, és a pártegyesítés egyik feltételül az MNP politikusának a félreállítását nevezi meg. A dokumentum így részben bepillantást ad a magyar pártok színpalak mögötti tevékenységébe és viszonyába is.

A Magyar Nemzeti Párt által ideje előtt kihozott kiáltvány meglehetősen nagy zűrzavart okozott egész Szlovénzkóban és Ruszinszkóban. Tömegesen kapom a különböző leveleket, melyben részint már most szeretnők tudni végleges álláspontomat, de van aztán olyan is, aki egyenesen megfenyeget azzal, hogy amennyiben nem utasítjuk vissza Szent-Iványék puccsát, akkor ők külön utakra fognak menni, azaz egy új pártot fognak alapítani több mint valószínű katolikus párt néven. Lehet, hogy egyesek ezen állításomat kézlegyintéssel fogják elintézni, mondván, hogy ez az akció nem veszélyes, de természetesen nekünk az az érdekünk, hogy ha már egységről van szó, akkor lehetőleg az újonnan alapítandó pártba tömörítsük mindazon elemeket, akik tisztességesen és magyarul gondolkodnak. Párhuzamosan emellett nagyon kérem egyszer, hogy a németekről és szlovákokról, ruszinokról és románokról ne mondjunk önként le, mert ezen szavazatokkal pótoljuk egyrészt a más pártokba tévelygő magyarokat, amit elkerülni nem tudunk, másrészt nem lehet nekünk, vezető magyar egyéneknek becsapnunk azon nemzetiségi egyéneket, akik testületileg mellettünk álltak a magyar eszme mellett 17 év nehéz küzdelmei alatt. Az egyszer elvesztetteket soha vissza nem kapnók, ami pedig végzetes hiba volna, mert ezzel egyrészt annak a lehetőségét is magunk dobjuk el magunktól, hogy adott esetben, ha mondjuk a Hlinka-párt teljesen a kormány vizeire evez, ellensúlyozni próbáljuk az ő táboraiiban a tótoknak a csehszlovák állameszme mellett való száz-

százalékos beszervezését. Ruszinszkóban ugyanez a helyzet, ahol például az ott lévő románok majdnem százszázalékosan velünk tartanak, olyan kitartással, amelyet ritkán tapasztalni még szintiszta magyar vidéken is. A magyart soha úgy beszervezni nem lehet, mint lehet, tegyük föl, a németeket, és ezért bár mindent el fogok követni az egység sima elérésére, nem hallgathatom el azt, hogy annak eredményében nem tudok bízni. Nem tudok bízni az eredményében pedig azért, mert a létesülendő egységes magyar pártnak becsületes ellenzéki politikát kell folytatni, és nem állhat be a kormánytámogatók táborába, mert ezzel elvesztené teljesen erkölcsi alapját. Tudvalevő dolog az, hogy a csehszlovák agrárpártnak, a szociáldemokrata pártnak, a kommunista pártnak van magyar osztálya, mely természetesen az itt lévő rossz gazdasági viszonyok folytán egy csomó szavazatunkat elhalássza. Az új egységes párt létesítésével kizártnak tartom, hogy az előbb említett pártokat ki tudnók ütni a nyeregből és a náluk beszervezett magyarokat át tudnók hozni mihozzánk anélkül, hogy mi magunk is kormánytámogatókká ne válnánk, amit ellenben én magam részéről nem vagyok hajlandó tenni, és ehhez a nevémet sohasem fogom odaadni. Ha vesszük most azt, hogy az egységes párt létesítésével a keresztényszocialista párt erősebben katolikus része, különösen a papság, akiknek itt ma befolyásuk van, lehet hogy ki fognak válni és létesítenek egy új katolikus pártot, mellyel természetesen azonnal le fognak csatlakozni a Šrámek-féle cseh katolikus néppárthoz, akkor egy szép napon azon fogjuk magunkat észre venni, hogy a már előbb említett három csehszlovák párti magyar alosztály, mely eredményesen működik vidékeinken, megszorodott eggyel négyre, úgyhogy körül leszünk bástyázva minden oldalról ellenséges magyar nyelvű agitátorokkal, és az utolsó pozitív fegyver, ami a kezünkben volt mostanáig és ahova nem tudtak betörni ellenségeink a keresztény és katolikus táborba, szintén szét fog esni és különböző irányokba fogja létének jobbulását keresni. Hátravan még azonkívül az, hogy mostanáig a magyar munkások szakszervezetileg a zwittai német keresztény szakszervezeti központhoz voltak csatolva, úgyhogy anélkül, hogy bármit is tettünk volna, a munkanélküli párthíveinknek tudtunk munkanélküli segélyt biztosítani. Nem tartom kizártnak azt, hogy az egységes magyar párt megszületésekor Zwittau nekünk föl fogja mondani a mostanáig tanúsított baráti szívességet, minek folytán elő fog állni az a helyzet, hogy beszervezett munkásaink tekintettel arra, hogy mi nekik munkanélküli-segélyt máról holnapra előteremteni nem fogunk tudni, korgó gyomruk parancsára egyszerűen más szakszervezetekbe fognak átmenni, mely természetesen nem lehet

más, mint vagy a szociáldemokrata párt, vagy a kommunista párt szakszervezete. Ezt a pár aggályomat azért tartom szükségesnek papirosra vetni, mert ezen indokok vezettek engem akkor, mikor az illetékes tényezőket magyar egységes pártbeli elgondolását nem tudtam százszázalékos örömmel elfogadni. Ez volt az oka annak, hogy kértem, hogy döntés előtt még különböző mérvadó tényezőket meghallgatni szíveskedjenek, amibe a külügyminiszter úr akkor bele is ment. Szent-Iványék puccsa tehát nézetem szerint hihetetlen káoszt idézett elő itt, aminek káros hatását csak hónapok múltán, esetleg csak egy új választás alkalmával fogjuk számbelileg kimutathatni. Ezt is meg tudom indokolni azzal, amikor kifejttem abbeli nézetemet, hogy egy egységes magyar párt lehet, hogy nagy vonzóereje lesz egyes még ma tévelygő férfiaknál, de határozottan az ellenkezőjét fogja kiváltani az asszonyszavazóknál, akik nem annyira a nemzeti részét nézik a politikának egy választásnál, mint inkább a vallási oldalt. Az asszonyok általában, 17 év tapasztalatai alapján mondhatom, jobban viselkedtek, mint a férfiak és jobban tartottak ki az ellenzéki pártok mellett, mint a férfiak, éspedig azért, mert ők a keresztényszocializmusban lelkük üdvösségét is látták amellett, hogy tudták róla azt is, hogy magyar. Ezért nem tudom eléggé hangsúlyozni azt, hogy az új létesítendő egységes pártnak nevéből nem szabad hiányozni a keresztény szónak, ami mégis nagyban fogja tudni csillapítani a jelenleg háborgó kedélyeket. Ami pedig a most jövő taktikámat illeti, bátor vagyok a következőket kijelenteni, bár helyzetem nem kellemes, mert mindenki azzal gyanúsít, hogy elveimet földadtam, haladéktalanul értekezletet tartok azért, hogy híveinket megnyugtassam, miszerint semmi baj nincsen. Teszem ezt legfőképp azért, hogy ezzel előkészítsem pártunk végrehajtó bizottságának és pártvezetőségének ülését is. Ezen ülés természetesen simán menni nem fog, és ennek sima lefolyásáról gondoskodnom kell nekem, de erkölcsi támogatásban kell részesüljek hivatalos tényezők részéről is, hogy ott az egység meg ne bomoljon. Ezért én, ki az egység kedvéért még a puccsnak kellemetlen hatásait is lenyelem, kérem az illetékeseket, hogy az egység kedvéért nyugtassák meg személyemen keresztül országos vezetőségünket oly módon, hogy garanciát vállal azért, amit előadtam szóbelileg és írásbelileg, hogy az egységes párt létesítésének előfeltétele az, hogy Szent-Ivány József az itteni közéletből vonuljon teljesen vissza és menjen át. Ha az egység kedvéért ezt a kellemetlen missziót a hivatalos tényezők megcsinálják, akkor garantálni tudom, hogy a pártvezetőségnél az egységet én össze fogom tudni tartani. Ha az illetékes tényezők ezt nekem garantálni nem tudják, akkor én nem tudom az egységet ga-

rantálni, egyszerűen azért nem, mert nem fogok tudni a pártvezetőségnek semmit sem nyújtani. Az egész ügyet csendesen és feltűnés nélkül kell megcsinálni, és ezt egyedül az illetékes tényezők tudják keresztülvinni. Ha ez nem történik meg, akkor beláthatatlan következményei lesznek ennek, mert ha előbb nem, úgy a pártvezetőségi ülésen különböző elégedetlen elemek fejére fogják olvasni Szent-Ivánnak különböző hibáit, ami pedig, ha a magyar lapokban nem jelenik meg, röpiratok formájában fog napvilágot látni, mégpedig amint sejtem, egy pár nagynevű papnak aláírásával. Ezt mindenképpen szeretném elkerülni, de ezért kérem az illetőknek az erkölcsi támogatását, mert nem bírom elhinni azt, hogy személyes érdekekből megbukhasson a magyar egység gondolata, aminek mérhetetlen következményei volnának úgy Csehszlovák, mint magyar külpolitikai viszonylatban.

Összefoglalva tehát röviden az előbb részletesen elmondottakat, tisztelettel kérem, hogy a pénteki postával olyan megnyugtató választ kapjak, hogy a pártvezetőséget nyugodt lelkiismerettel összehívhassam, mert ezen garancia nélkül semmiért felelőséget vállalni nem tudok. Végezetül pedig kérem azt, hogy ugyancsak a pénteki postával kapjon a jelenlegi hivatalvezető olyan instrukciót, miszerint adott esetben 15 000 koronáig rendelkezésemre áll, mely összeghez csak akkor nyúlnék, ha valakinek szájbetömésére hirtelen ezt a formát kéne kiválasztanom. Természetesen hangsúlyozom, hogy ez csak legutolsó eset, s ezért nem akarom az összeget magamnál, csak egy keret biztosítását kérem, amelyhez lehetőleg nyúlni nem akarok.

Forrás: MNL OL, f. K-64, 66. cs., 7. t., 36/res/1936. f. 74-79.

26.

Pozsony, 1936. március 12.

Az Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt alapelvei

Miután az OKP és az MNP között megegyezés született a két párt egyesítéséről, 1936. március 12-én a két párt vezetése közös tanácskozásra ült össze, ahol kijelölték pártszervezetek egyesítésére létrehozott szervezőbizottságot és elfogadták a létrehozandó Egyesült Magyar Párt alapelveit tartalmazó dokumentumot. Eszerint az Egyesült Magyar Párt 4 alapelvre fog épülni, amelyek a nemzeti eszme, a keresztény erkölcsi felfogás, a szociális igazság és a demokrácia.

Az Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt alapelvei

Az egyesült párt célja a Szlovenszkon és Kárpátalján élő magyar, szlovák, német, ruszin és román nemzetek egy pártba tömörítése abból a célból, hogy Szlovenszko és Kárpátalja területi autonómiáját és ezeken belül az őslakos nemzetek részére nemzeti autonómiákat vívjon ki.

Az egyesült párt a legélesebben harcol minden elnemzetlenítési törekvés ellen. A nemzetek népi, szellemi és gazdasági, kulturális erőállományának megtartását és fejlesztését első kötelességének ismeri.

Az egyesült párt pillérei:

- I. a nemzeti eszme;
- II. a keresztény erkölcsi felfogás;
- III. a szociális igazság;
- IV. a demokrácia.

I. A nemzeti eszme követeli:

1. Szlovenszko és Kárpátalja számára a területi autonómiákon belül a nemzeti önkormányzatot annak az elvnek teljes érvényesülése mellett, hogy a szlovenszkoí és kárpátaljai nemzetek úgy összességükben, mint egyedeikben teljesen és tökéletesen ugyanazon jogi és tényleges egyenlőséget kell, hogy élvezzék az állam többi

nemzeteivel és azok egyedeivel az állami kulturális és gazdasági élet minden vonatkozásában.

2. Nemzeti önkormányzatok felügyelete alatt működő érdekvédelmi szervek kiépíthetését abból a célból, hogy

a) a nemzetek szellemi kultúrájának minden társadalmi réteget egyforma mértékkel szolgáló intézmények álljanak rendelkezésére;

b) hogy minden egyén, tartozzék a földművelő- és gazdatársadalomhoz, a munkásosztályhoz, az ipari, kereskedelmi és szabadfoglalkozásokhoz vagy a tisztviselőosztályhoz, a gazdasági életben a maga jogos igényeinek kielégítését Cseh-szlovákia többi nemzeteinek hasonló foglalkozású egyeivel egyenlő mértékben nyerhesse el.

3. Intézményes biztosítását annak, hogy a nemzetek tagjai anyanyelvüket a magánéletben, vallásuk szabad gyakorlásával, a gazdasági életben, valamint az állami és önkormányzati hatóságokkal, a hivatalokkal, továbbá a bíróságokkal való érintkezésben, mindennemű kulturális, szociális és társadalmi intézményeikben és megnyilvánulásaikban szabadon és akadálytalanul használhassák.

4. Intézményes biztosítását annak, hogy a nemzeti kisebbségek anyanemzetükkel és a más országokban kisebbségi sorsban élő testvéreikkel tisztán kulturális téren akadálytalanul érintkezhessenek.

II. A keresztény erkölcsi felfogás követeli:

1. A keresztény erkölcsi elvek maradéktalan érvényesülését az állami, társadalmi és gazdasági élet minden vonatkozásában.

2. A vallás erkölcsi nevelést.

III. A szociális igazság követeli:

1. Úgy az állam, mint az egyéb közületek (autonómiák) jogalkotásában és kormányzásában a keresztény erkölcsi elveken alapuló szociális igazságosság maradéktalan érvényesülését:

2. A szociális gondoskodás mindenkire kiterjedő megszervezését a nemzeti érdekvédelmi szervek keretében, a nemzeti önkormányzat felügyelete mellett

IV. A demokrácia követeli:

1. Az egyéni szabadságot.

2. A teljes jogi és tényleges egyenlőséget.

3. Azt, hogy az állam és egyéb közületek (autonómiák) összes szervei minden viszonylatban demokratikus elvek szerint építtessenek ki és hogy úgy a jogalkotásban, mint a kormányzásban maradéktalanul érvényesüljön a demokratikus elv.

4. A Csehszlovákiában élő összes nemzetek teljes jogi és tényleges egyenlőségét, amely nélkülözhetetlen alapfeltételé a nemzetek békés testvéri együttélésének és annak, hogy Csehszlovákia nemzetei harmonikus munkával működjenek együtt.

5. Hogy a nemzeti autonómiák szervei, kulturális, szociális, egyházi és mindenemű gazdasági intézményeik számára megfelelő részesedés biztosítsák a közjöveldelmekből.

6. Csehszlovákia oly irányú állami vezetését, amely az emberiség békéjének mindenekfelett való biztosítása érdekében a nemzetek teljes egyenjogúságának elvi alapján áll és úgy a távoli, mint a közeli szomszédokkal ilyen elvi alapon keresi a jószomszédi viszony kiépítését.

Forrás: *PMH*, 1936. március 13., 1–2. p.

27.

1937. május 7.

Az Egyesült Magyar Párt memoranduma a szlovákiai magyarok sérelmeiről

Mivel a szlovákiai magyar választók többségét képviselő pártok a két háború között végig ellenzékben voltak, a mindenkori kormányzatok pedig nem tekintették őket partnernek, tevékenységük egyik fontos elemét az jelentette, hogy időről időre memorandumba foglalták a magyar panaszokat. Az Egyesült Magyar Párt 1936-ban történt megalakulása és az első bécsi döntés közötti két év alatt 3 nagy memorandumot is megfogalmaztak. 1936 végén a magyarok nyelvi sérelmeit foglalták össze, 1937 tavaszán az itt közölt panaszlevelet, majd 1938 tavaszán 81 pontban foglalták össze a sérelmeket. Érdemi választ és megoldást a megfogalmazott problémákra azonban egyik esetben sem kaptak.

A csehszlovákiai magyarság sérelmei

1. Kulturális sérelmek

A sérelmek nemzetközi jogi megalapozásának megvilágítására előjáróban meg kell említenünk, hogy a Csehszlovákiával kötött kisebbségi szerződésben Csehszlovákia általában az „écoles” tekintetében köteleztetett a kisebbségek javára megfelelő könnyítésekre, nem pedig csupán „écoles primaires” tekintetében, míg a többi államok csak az utóbbiak vonatkozásában.

1. A 189/1918. számú népiskolai törvény, amely szerint 40 iskolaköteles gyermek részére elemi népiskola létesíthető olyan tannyelven, amilyen a gyermekek anyanyelve, a történeti országokban azonnal hatályba lépett, Szlovénországban és Ruszinszországban a mai napig sem jelent meg a végrehajtási rendelet. Tehát már a jogalkotásban megvan az egyenlőtlenség többség és kisebbség között, a gyakorlatban ez még kirívóbb, Ennek következménye, hogy

2. számos olyan magyar község van, amelyben nincsen magyar tanítási nyelvű iskola, annak ellenére, hogy a magyar tankötelesek szám 40, vagy ennél több. Ennek következménye, hogy magyarajkú elemi iskolai tankötelesek cca. 14%-a nem magyar tanítási nyelvű iskolába jár, a polgári iskolánál pedig a magyar tanulók 69%-a

nem magyar tanítási nyelvű iskolába jár.

3. Számos helyen a magyarságnak harmadfokú állampolgárként való kezelése abban nyilvánul meg, hogy a magyar osztályok nem iskolaépületeknek szánt helyiségben helyeztetnek el, és a tanítás időbeli megosztása is hátrányos a magyar tanulókra. (Többségiék délelőtt, magyarok délután és este ugyanabban a helyiségekben.) Ez természetesen a tanulási eredmény rovására megy.

4. Nincsen elegendő számú középiskola. Hogy az animozítás a cseh kormány részéről milyen nagy, arra jellemző a következő eset: általános hangulat nyilvánult meg amellett, hogy Kassa város képviselő-testülete hozzon határozatot, hogy megfelelő épületet létesítsen Kassa város a középiskola magyar tagozata részére. (A magyar középiskola tanulói elemi iskolásoknak való padokban ülnek, nem megfelelő épületben.) Erre a kormány feloszlatta a képviselő-testületet.

5. Magyar szakiskola megfelelő számban nincsen.

6. Magyar főiskola egyáltalában nincsen, sőt a pozsonyi egyetem magyar tanzéke sincs betöltve.

7. Külön magyar tanítóképző nincsen. Az a jelenlegi rendszer, hogy az érettségi után kétéves tanfolyam szolgál a magyar tanítóképzés céljaira, pedagógiai szempontból abszolút nem megfelelő.

8. A Pálffy-féle alapítványból, amely kizárólag magyar anyanyelvű tanulók segélyezésére létesített, magyar anyanyelvű alig kapott ösztöndíjat.

9. Magyar diákjóléti intézmények (menza, klubok) megfelelő segítségben nem részesülnek az állam részéről. /:A csehszlovák költségvetés egészen jelentékeny tételket tartalmaz a többségi nemzet ifjainak hasonló intézményeire.:/

10. A magyar tankönyvek tele vannak történelmi falzumokkal, s olyan szelleműek, amelyek a többség és a kisebbség között a harmónia létesítése helyett a gyűlölet magvainak elhintésére alkalmasak.

11. A magyarországi főiskolákon szerzett oklevelek a Csehszlovák Köztársaságban elvileg nem nosztrifikálhatók. A Magyarországon hallgatott félévek be nem számíthatók. (Csehszlovákia más kisebbségei számára ilyen tilalom nem áll fenn.)

12. Céltudatos hódítási akciót folytat elnemzetlenítési célzattal a Slovenská Liga nevű egyesület azáltal, hogy a magyarok által lakott vidékeken és városokban sokszor csupán két-három cseh vagy tót nyelvű gyermek részére (csendőrök és pénzügyőrök gyermekei) külön iskolát létesít cseh tanítási nyelvvel, amely iskolákba belekényszeríti a magyar ajkú gyermekeket különböző módokon. (Ingyen könyvek,

karácsonyi ajándékok, szülők megfélemlítése.) Ezeket az iskolákat teljesen állami pénzen tartják fenn. Annyira nyílt a Slovenská Liga állami jellege, hogy a tanfelügyelők és a járásfőnökök a helyi exponensei Ligának.

13. A magyar irodalom és művészet nem részesül oly támogatásban, mint az egyéb nemzetiségeké. Az évenként kiosztott államdíjakból magyar írók vagy művészek egyetlen fillért sem kaptak. (A németek ismételtlen kaptak.)

14. Számos magyar közművelődési és társadalmi egyesületet oszlattak fel. (Széchenyi-Kör, Eperjes, Gömörmegyei Magyar Közművelődési Egyesület)

15. Számos községben nem engedélyezik magyar kulturális egyesületek működését, ahol nincsen meg a népszámlálás szerinti 20%-os magyar kisebbség. (Semmiféle törvény vagy rendelet nem írja, de nem is írhatja elő, hogy magyar közművelődési egyesület ilyen községben nem létesülhet.)

16. a.) Olyan községben, ahol nincs népszámlálás szerinti 20%-os magyar kisebbség, nem engednek magyar színtársulatot játszani. (Nyitra, Eperjes, Lőcse, Besztercebánya, Igló stb.) Ezzel szemben e városokban német, jiddis, vagy akár kínai színészek is játszhatnak.

b.) A magyar színtársulatok nem részesülnek megfelelő anyagi támogatásban. A hatóságok mindenképpen arra törekcszenek, hogy a magyar színtársulat működését más módon is megnehezítsék. (Rövid játszási időt adnak, olyan időre adják a játszási időt, amikor a színházba járó publikum szabadságon van.)

17. A Magyarország és Csehszlovákia között levő határ kínai fal még a legártatlanabb, tisztán tudományos jellegű magyarországi sajtótermékek számára is. Csak előzetes cenzúrával engednek be magyarországi sajtótermékeket.

Ez a türelmetlen sovíniszta felfogás szülte azokat a rendeleteket (legutóbb a Pozsonyi Országos Hivatal 1934-ben), amelyekkel eltávolítottak a magyar könyvtáraktól számos magyar klasszikus szépirodalmi munkát, régi latin nyelvű tankönyveket stb.

II. Egyházi sérelmek

1. A magyar kath. egyházközségek részére magyar lelkészek és kántorok magyar nyelven való képzéséről nincs megfelelő gondoskodás.

2. A vegyesajkú egyházközségekben a magyar nyelv használatát háttérbe szorítják.

3. A hitoktatás sem történik sok helyen a gyermekek anyanyelvén.

4. A kormány és a csehszlovák vezetés alatt álló egyházi központi szervek diminuálják a magyar egyházközségek autonómiáját. (A pozsonyi kath. egyházközségnek XIII. század óta bírt autonómiáját a kormány felfüggesztette 1928-ban. Az egyházközség vezetése kinevezett gondnokságra bízott, amely rövid időn belül hatalmas adósságot csinált. E gondnokságot praktikákkal csehszlovák többségű vezetőség váltotta fel.)

5. A kath. tanítórendek által fenntartott, továbbá a protestáns magyar gimnáziumokat és tanítóképző intézeteket a kormány részben megszüntette, részben csehszlovák nyelvűvé változtatta át. A magyar kath. egyházközségeknek pedig nem engedte meg, hogy magyar nyelvű középiskolát létesítsenek.

6. A csaknem színmagyar ref. egyház alkotmánya mind a mai napig nincsen jóváhagyva. A kormány az egyházi autonómia és a demokrácia elvével szöges ellentétben azt kívánja, hogy az egyház ex offo létesítsen a hívők megkérdezése nélkül külön tót református egyházmegyét az elenyésző számú tót ajkú reformátusok részére a ref. egyház kebelén belül. Ezzel szemben az ág. ev. egyház alkotmányának jóváhagyásánál a kormány nem kötötte ki, hogy a jóval nagyobb számú magyar lutheránusok részére külön egyházmegyét létesítsenek, és erre való hivatkozással az ág. ev. egyház vezetői körei mereven elzárkóznak egy magyar lutheránus egyházmegye létesítése elől.

Számos magyar protestáns lelkész állampolgársági ügye mai napig sincsen elintézve. Ez az állapot fegyver a hatóságok kezében az illetők politikai megfélemlítésére.

III. Gazdasági sérelmek

1. A földreform kifejezetten azzal a célzattal alkottatott és hajtatott végre Szlovenszkóban és Ruszinszkóban, hogy a magyar kisebbség legerősebb évezredes gazdasági bázisában, a földtulajdonban rendíttessék meg.

A kisajátítást szenvedett magyar földbirtokosok részére megállapított átvételi árak töredékrészét képezték csak a valóságos értéknek, úgyhogy ezen az állam hatalmas nyereségre tett szert annál inkább, mert a megállapított összeg jó része igen magasán megállapított vagyondézsma fejében visszatartott.

2. Az elvett földekből a magyar igényjogosultak aránytalanul kis részt kaptak.

3. Kifejezetten elnemzetlenítési célzattal tiszta magyar vidékeken nagy állami segítséggel és kedvezményekkel

a) cseh és tót telepítések történtek,
b) és cseh és tót ajkúak részére maradékbirtokok (középbirtokok) egész hálózata létesített.

4. Hatalmas állami rezervák létesítettek a földreform során elvett magyar birtokokból. Ennek célja nyilván további telepítések eszközlése a magyar kisebbség elnemetlenítésére.

A földreform célja tehát nem szociális volt, hanem kifejezetten politikai, amint azt a Földhivatal elnöke és a jelenlegi miniszterelnök is több ízben nyíltan elismerték. A földreformnak kifejezetten magyarellenes intézkedései folytán a magyar kisebbséget ért veszteségek körülbelül hárommilliárd cseh koronára (500 millió pengőre) rúgnak.

5. Az úgynevezett banktörvények rendelkezéseinek végrehajtása során a magyar kisebbségi pénzüzetek igen jelentős anyagi kárt jelentő egyenlőtlen elbánásban részesültek és részesülnek. (Az ún. szanálási alapba magyar pénzüzetek igen jelentős összegeket fizettek és fizetnek. Ebből az alapból számos cseh, tót, sőt német pénzüzetek is hatalmas anyagi segítséget kaptak – 100 milliókat –, magyar pénzüzet egyetleeny fillért sem kapott.)

6. Szlovenszónak és Ruszinszónak túlnyomórészt magyar jellegű iparvállalatait egyoldalú tarifapolitikával, túladóztatással az egyenlő elbánás elvét meghazudtoló de facto nacionalizálási praktikákkal mesterségesen elorvasztották, minek következtében nemcsak magyar, de még tót ajkú munkásoknak is tízezrei veszítették el kenyerüket. (Korompai Vasgyár, Gölnicvölgyi Magyar Vasipar, bányavállalatok.)

7. Magyar iparosok, kereskedők és vállalkozók elenyésző kis mértékben részesülnek az állami és közintézmények megrendeléseinél. Állami közmunkák és egyéb befektetések túlnyomórészt a történelmi országokra jutnak. A kisebbségek által lakott Szlovenszón és Ruszinszón lakosságának számához viszonyítva is csak morzsákat kap az állami beruházásokból és megrendelésekből. Olyan szembetűnő a kifejezett kisebbségellenes célzat, hogy több, Szlovenszón és Ruszinszón magyar vidékein eszközölt állami beruházások végrehajtását a történelmi országokban lakó cseh iparosokkal, vállalkozókkal, sőt egyes esetekben cseh munkásokkal végeztették és végeztetik el. Állami közterhekből Szlovenszónra és Ruszinszónra cca. 14 jut, az állami beruházásokból 4.

8. A német szövetkezeteknek külön szövetkezeti központjuk van, magyar szövetkezetek részére mindmáig nem engedélyezték ilyen magyar központ létesítését.

IV. Politikai sérelmek

1. A csehszlovák alkotmányt megalkotó úgynevezett forradalmi nemzetgyűlésből a magyarokat kizárták. Az alkotmány a kisebbségi szerződés rendelkezéseit részben egyáltalán nem (tényleges egyenlőség elve), részben pedig csak bizonyos fenntartásokkal („a közönséges törvények korlátain belül”) cikkelyezte be.

2. A csehszlovák népszámlálások az egyenlőség elvének megsértésével a történelmi országokban a számlálási és összeírási ívek, Szlovenszkon és Ruszinszkóban ellenben kizárólag az összeírási ívek módszerét alkalmazták, azaz minden egyén adatait, ezek közül a nemzetiségire vonatkozókat is, a népszámlálási biztosok jegyezték be. Az utóbbiak között aránytalanul kevés volt a magyar nemzetiségű.

Számos esetben a szláv nyelvű, szláv községben született, szláv felmenő rokonnal is bíró, szlávul tudó, de magukat magyaroknak valló egyéneket akarattuk ellenére „csehszlovákoknak” vagy ruténeknek írták be, sőt arra is voltak példák, hogy magyarokat akarattuk ellenére németek gyanánt könyveltek el. A zsidó nemzetiség rovatába a magukat magyaroknak valló izraeliták egy jelentékeny részét akarattuk ellenére jegyezték be.

A népszámlálási visszaélések folytán a csehszlovák nemzetiségi statisztika nemcsak a magyarság számáról nyújt hamis képet, hanem a magyarság nyelvi jogait is korlátozza, mert – amint az alábbiakból kitűnik – a nyelvi jogok feltétele az, hogy a kisebbségek valamely járásban vagy más közigazgatási körzetben a lakosság bizonyos arányát tegyék ki.

3. A saint-germaini kisebbségi szerződés 3. és a trianoni szerződés 62. cikke ellenére számtalan magyart, aki 1910. január 1-jén Szlovenszko vagy Ruszinszko valamely községében már illetőséggel bírt, nem ismernek el csehszlovák állampolgár gyanánt. Az illetők nem bírnak választójoggal, nem lehetnek köztisztviselők, nyugdíjat csak korlátozott mértékben kapnak, munkaengedélyük megadása elé számtalan akadályt gördítenek, még kórházba sem vehetők fel, árvizek és más elemi csapás esetén segélyben nem részesülnek stb.

A hontalanok száma még ma is sok ezerre rúg, és jellemző a helyzetre, hogy a semmiféle jogban nem részesülő hontalanok fiai ennek ellenére tényleges katonai szolgálatot tartoznak teljesíteni.

Egy most készülő törvénytervezet a helyzetet még inkább meg fogja rosszabbítani. E szerint pl. állampolgárságot csak azok szerezhetnek a jövőben, akik az államnyelvet bírják.

4. A köztársaság védelméről szóló 1923. évi törvény és az 1936. évi államvédelmi törvény, valamint a különböző sajtótörvények a legnagyobb mértékben korlátozzák az állam polgárainak és lakosainak szabadságát. E törvény alapján sok ezer magyar embert börtönöztek és börtönöznek be, hónapokra, sőt gyakran évekre.

5. A csehszlovák államvédelmi törvény szellemére jellemzők pl. a következő rendelkezések:

Az állam védelme szempontjából fontos vállalatok, intézetek és más berendezések igazgatóságának, felügyelőbizottságának és revíziós szerveinek tagjai állami szempontból megbízhatatlan személyek nem lehetnek, és nem alkalmazhatók még mint munkások sem (20-21. §§). A hatóságok nem kötelesek megindokolni, hogy miért nyilvánítanak valamely személyt megbízhatatlannak (19. §). Ez a rendelkezés a csehszlovák állam magyar lakosságát a közigazgatási hatóságok önkényének szolgáltatja ki, hiszen megbízhatatlannak sohasem a cseheket, hanem csak a kisebbeket tekintik.

A határzónában fekvő ingatlanok bármikor kisajátíthatók az állam részére (34. §). Ámde a határzóna a kiadott végrehajtási rendelet értelmében a magyarok lakta területet csaknem teljes egészében magában foglalja, és a magyar gazdákat az a veszély fenyegeti, hogy az állam bármely pillanatban kisajátíthatja ingatlanaikat.

6. A köztársaság védelméről szóló törvény legújabb módosítása értelmében az e törvénybe ütköző büntetendő cselekményekben védők csak oly ügyvédek lehetnek, akiket egy külön listára felvettek. E listára való felvételtől pedig a magyar ügyvédeket de facto kizárják.

7. A magyar lapokat az államügyészségek feltűnő gyakran kobozzák el, mégpedig számos esetben oly cikkek miatt is, amelyek cseh vagy német lapokban akadálytalanul megjelentek.

A csehszlovákiai magyarság vezető lapját, a Prágai Magyar Hírlapot a köztársaság védelméről szóló törvény alapján már két ízben három-három hónapra beszüntették, óriási kárt okozva ezzel a lapvállalatnak. A magyar lapok betiltása napirenden van.

Ezzel szemben a kormány által kiadott magyar nyelvű, de cseh szellemű lapok büntetlenül ócsárolhatják a magyar nemzetet, a csehszlovákiai magyar kisebbséget és annak vezetőit.

8. A 122/1920. számú nyelvtörvény értelmében a magyarok azok előtt a bíróságok és közigazgatási hatóságok előtt használhatják anyanyelvüket, amelyek hatáskö-

re olyan bírósági eljárásra terjed ki, ahol a lakosságnak legalább 20%-a magyar. A fent felsorolt népszámlálási visszaélések segítségével a csehszlovák kormányzat számos eljárásban szorította a 20% alá és fosztotta meg nyelvi jogaitól a magyarságot.

Öt járásban (Pozsony, Kassa, Nyitra, Rimaszombat és Gálszécs), ahol az 1921. évi csehszlovák népszámlálás is 20%-nál több magyart mutatott ki és így a magyarságnak nyelvi jogokra van igénye, az arányt a járasok területén számos magyar község elcsatolásával és tót községek hozzácsatolásával akként változtatták meg, hogy a magyarság száma a 20% alá essék, mire megfosztották nyelvi jogaitól.

Ugyancsak a népszámlálások ismertetett módszereivel fosztották meg a magyarságot nyelvi jogaitól számos városban és községben. Így pl. Pozsonyban és Kassán, Szlovénia két legnagyobb városában, ahol az addig három-, illetőleg kétnyelvű utcajelző táblákról tetemes költséggel eltávolították a magyar felírásokat.

Szlovénia és Ruszinszka tartományi képviselő-testületében a vonatkozó rendelet értelmében a magyarság képviselői csak azoknak a járasoknak ügyeiben szólhatnak fel magyarul, amelyekben a lakosság 20%-a magyar, mert az ismertetett népszámlálási módszerek segítségével a magyarság számát a tartományban a 20% alá szorították, és így annak képviselői nem hivatkozhatnak a rendeletnek arra a határozására, amely szerint a tartománygyűlési képviselők azokban a tartományokban, ahol a lakosság 20%-a az ő nemzetiségükhöz tartozik, saját anyanyelvükön szólhatnak fel.

Ennek ellenére Ruszinszka tartománygyűlésében legutóbb R. Vozáry Aladár magyar tartománygyűlési képviselő oly ügyben sem szólhatott fel magyarul, amely egy 20%-nál nagyobb magyar eljárásra vonatkozott, sőt az elnöklő Meznik tartományi alelnök rendőrökkel vezettette ki a tárgyalóteremből.

Meg kell jegyezni, hogy a nyelvtörvényt és annak végrehajtási rendeleteit a magyar eljárásokban csak hiányosan vagy egyáltalán nem hajtják végre.

A magyar területen a vasúti állomások felirata egy-két kivételtől eltekintve mindenütt cseh, vagy tót, míg a német területen a vasúti állomások feliratain az illető helység német neve is ott szerepel.

9. A parlamenti választókerületeket akként osztották be, hogy a magyarság nincs számarányának megfelelően képviselve a parlamentben. Igazságos beosztás esetén a jelenlegi 9 képviselő helyett legalább 15-re lenne igénye.

10. Az önkormányzati életben is rosszabb a magyar kisebbség helyzete, mint a többi kisebbségé.

Míg a történelmi országokban a városok polgármestereit a városi képviselő-testület szabadon választja, addig Szlovénia és Ruszinszko városaiban (Pozsony, Kassa, Ungvár és Munkács) a polgármestert a kormány nevezi ki. A törvényes rendelkezés célja annak megakadályozása, hogy a város élére magyar ember kerüljön.

1933 óta a községi bírák választása is a belügyminiszter jóváhagyását igényli, amely több esetben a képviselő-testület ismételt feloszlásával akadályozta meg a magyar lakosságot abban, hogy a neki legjobban megfelelő egyént állítsa a község élére. A magyar városok és községek képviselő-testületének feloszlása és a kormány által kinevezett biztos útján való igazgatása napirenden van.

11. Az autonómia elvének egyik legfeltűnőbb példája Ruszinszko autonómiájának teljes negligálása.

A saint-germaini kisebbségi szerződés 10–13. cikke ellenére ebből az autonómiából egyetlenegy betű sem valósult meg, kivéve azt, hogy e terület számára egy semmiféle hatáskörrel nem bíró kormányzót neveztek ki, akinek azonban még anynyi joga sincs, hogy egy hivatalszolgát nevezzen ki.

Ruszinszko autonómiájának megvalósításához e terület lakosságának mintegy harmadrészét kitevő magyarságnak ugyanolyan joga van, mint a rutén többségnek.

12. Az állami és önkormányzati tisztviselőknek legfeljebb 1%-a magyar, holott a magyarság még az 1930. évi csehszlovák népszámlálás szerint is csaknem 5%-át teszi ki az állam lakosságának. A magyar tisztviselők legnagyobb részét már az állam megalakulásának első esztendejében elbocsátották, számtalan esetben (a volt vármegyei tisztviselőket) minden végkielégítés vagy nyugdíj nélkül, és azóta magyarokat úgyszólván egyáltalán nem vesznek fel közszolgálatba. Számos magyar nyugdíjas az érvényes törvények és rendeletek ellenére sem kap megfelelő nyugdíjat.

13. A magyar nemzeti érzelmek minden megnyilatkozását a hatóságok elfojtják.

A hatóságok hallgatóságos hozzájárulásával rombolták össze és távolították el helyükről a magyar múltira emlékeztető összes szobrokat és emlékműveket, a cseh szokolisták és más cseh társadalmi szervezetek.

A magyar himnusz éneklését, sőt rádióval való hallgatását, régi magyar katonadalok éneklését a csehszlovák bíróságok szigorúan büntetik, noha azok szövegében semmi nincs, ami a csehszlovák államot vagy nemzetet sérthetné.

Napirenden van a cseh lapoknak a magyar nyelvnek az utcákon vagy nyilvános helyeken való használata elleni izgatása, valamint a magyar műkedvelői előadások megakadályozása olyan városokban, ahol a magyarság a csehszlovák népszámlálás

szerint nem teszi ki ugyan a lakosság 20%-át, de mindenesetre a társadalom színe-javát alkotja.

A hatóságok mindenféle túsúrásokkal teszik még kellemetlenebbé a magyarságnak a fentiek szerint amúgy is nehéz életét, így pl. azzal, hogy Magyarországra való utazását megnehezítik, útlevelek kiállítását a még jogerőre nem is emelkedett adók lefizetésétől teszik függővé.

Forrás: MNL OL, f. K-64, 70. cs.

Prága, 1938. március 29.

**Az Egyesült Magyar Párt elvi állásfoglalása
a nemzetiségi kérdés rendezéséről**

Miután az Anschluss megvalósulását követően Csehszlovákiában is kiéleződött a németkérdés és Milan Hodža kormányfő bejelentette, hogy azt egy átfogó nemzetiségi törvénycsomag, a nemzetiségi státútum által kívánja megoldani, az Egyesült Magyar Párt képviselői klubjának elnöke, Szüllő Géza felolvasta a nemzetgyűlés képviselőházában a párt elvi állásfoglalását a nemzetiségi kérdés rendezéséről. Ennek gerincét az előző húsz év irányvonalának megfelelően a teljes jogegyenlőség, valamint Szlovákia és Kárpátalja autonómiájának a követelése jelentette.

Képviselőház! Először magyarul, azután pedig szlovákul akarok felszólalni ehhez a javaslatához és fel akarom olvasni azt az álláspontunkat, amit ebben az államban az ittlelvő magyarság elfoglal *(olvassa)*:

A képviselőház nyilvános fóruma előtt szögezem le azt, hogy ebben a republikában nemcsak szlovák-, nemcsak német-, nemcsak lengyel-, nemcsak rutén-, hanem magyarkérdés is van. Innen jelentem ki, hogy a magyarság sem kulturális, sem gazdasági, sem közjogi tekintetben nem nyerte meg azokat a jogosultságokat, amelyeket garantáltak részére a csehszlovák államot megalkotók akkor, amikor Európa új felosztása alkalmával ezt a köztársaságot megteremtették.

Mi ebben a republikában mindnyájan érezzük a köztársaságnak abbeli konstruktív hibáját, hogy ez a republika két önálló jogi és közgazdasági életet élt államból: Ausztriából és Magyarországból állítottatott össze. Mindkét államban ezer éven át más kultúra, más törvények és más közgazdasági érdekek fejlődtek ki. Ezek a különbségek még ma is fennállanak azért, mert ez a két állam nem véletlenségből, hanem geofizikai alapon lévő kényszerűségből teremtődött meg. Éppen ezért egészen más módon és más utakon tudja elérni a szlovákiai és kárpátaljai, mint a történelmi országokban lévő lakosság a maga életének boldogulását.

Ez az indoka annak, hogy a magyarság pártjai már megalakulásuk óta állandóan Szlovákia és Kárpátalja autonómiájáért harcoltak. Mi magyarok a szlovák testvéreinkkel együtt... *(Vallo képviselő: Mióta ismernek maguk szlovák testvéreket?)*

Én mindig ismertem. Kérdezze meg Hodža miniszterelnök urat, kérdezze meg dr. Markovič alelnök urat, hogy nem én voltam-e az, aki mint bazini képviselő mindig a szlovákság érdekeit képviseltem. (...) Mi magyarok szlovák testvéreinkkel együtt kívánjuk azt, hogy a köztársaság kebelén belül minden nemzet saját földjén, saját sorsát maga intézze. (*Hangzavar – különféle közbekiáltások.*)

Markovič házelnökhelyettes (*csenget*): Csendet kérek!

Szülő (*folytatja*): Az autonómia alapját, amit kívánunk, a pittsburghi szerződés teremtette meg, Kárpátalja önkormányzatát maga a békeszerződés írta elő. Egyik föltételnek sem tett eleget a kormány, és ez az oka a mostani megrendült helyzetnek. Az itt lévő konszolidációt nem a fegyverek csörgetése, nem mások kardjára való támaszkodás, hanem a népek belső lelkületének megelégedése tudja csak garantálni. Meg kell, hogy értse a kormányzat azt, hogy másként itt boldogulást nem tud elérni, mint ha teljes jogegyenlőség alapján megadja minden itt élő nemzetnek, ami őt isteni és emberi törvény szerint megilleti. (*Az Egyesült Magyar Párt képviselőinek tapsa.*)

Forrás: Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. NS RČS 1935–1938, Poslanecká sněmovna, Stenoprotokoly, 143. schůze.

<http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/143schuz/prilohy/priloh01.htm>

29.

1938. március 31.

Az Egyesült Magyar Párt választási felhívása

Az 1938 májusában és júniusában tartott csehszlovákiai községi választások jelentőségét az adta, hogy egyfajta népszavazásként fogták fel Csehszlovákia jövőjéről. Az Egyesült Magyar Párt célja az volt, hogy bizonyítsa azt, hogy a szlovákiai magyarság egy emberként sorakozik fel mögötte, és az EMP az egyedül jogosult politikai erő a magyarok érdekeinek képviselőjére. Ezt a szándékot és a megváltozott kommunikációt tükrözte az „Egy Isten, egy sors, egy akarat, egy tábor!” jelszó is. A választások eredményei részben igazolták az EMP elvárásait. A CSKP és az aktivista szekciók magyar szavazóinak száma jelentősen lecsökkent, és a magyarok mintegy 80%-a az EMP mögé sorakozott fel.

Magyarok!

Nemzeti kötelességet teljesítünk most, mikor szólunk Hozzátok. Őszintén, világosan kell beszélünk, hogy szavunk eljusson mindenhová, ahol magyarok élnek ez állam területén.

Érezzük mindannyian, hogy napjaink sorsdöntő napok. Elérkezett az ideje annak, hogy a kisebbségi sorsban acélos akaráttal, egységes fellépéssel és a meggyőződés lendületével teljes jogúvá tegyük a magyart. Mindnyájan felelősek vagyunk a sikerért.

Történelmi idők parancsszava: minden kisebbségi nemzet teremtsen meg teljes politikai egységét. Ezt a feladatot vállalta az a mozgalom, amely az Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt egyesülésével indult el két évvel ezelőtt. Az események tökéletesen igazolták elhatározásunkat, számbeli erőnk, politikai értékünk azóta hatalmasat fejlődött, s ma új fejlődés előtt állunk.

Magyarok! Földművesek! Munkások! Iparosok! Közalkalmazottak és diplomás Magyarok! Nincs más út előttetek, mint a mi utunk: a nemzet útja. A közös vér, a közös sors, a közös történelmi tudat dobolja lelkiismeretünkbe: egységes politikai szervezetbe minden magyart!

Régi pártharcosok! Ti tudjátok, érzitek, hogy soraink, ha hatalmasak és

átfogóak is, még mindig nem teljesek. Hiányoznak a csendben meghunyászkodók, a félnékek, a tévelygők és más szervezetekben szétszórt magyarok.

Ezekhez szólunk. Tudnotok kell, hogy ma nem lehet senki sem semleges. Nem lehet senki sem érdektelen, és nem lehet alvó lelkiismeretű. Ti is felelősek vagytok és lesztek a nemzet sorsáért!

Itt van az idő, hogy a magyarság nevében beszélni s azt képviselni csak annak lehet joga, aki a nemzetközösséget jelentő szervezetben helyezkedik el. Ez a szervezet lehet egyedül alkalmas arra, hogy jogos nemzeti követeléseinket kiharcolja. Ezek a követelések Isten és ember előtt bárhol a világon nyugodtan hirdethetők, mert nem kívánnak egyebet, mint becsületes, igazságos, felemelt fejű, boldog magyar életet.

Hívunk minden magyart osztálykülönbség és vallásfelekezeti különbség nélkül. Minden megtérőt testvérként fogadunk, s bármi jöjjön: a magyar hűséget magyar hűséggel fogjuk viszonzni.

A köztársaság nemzetei szemünk előtt egyesülnek. Egy táborba siet a német, egy táborba siet a szlovák, a lengyel, egy táborba tehát minden kisebbségi magyar!

Egy Isten, egy sors, egy akarat, egy tábor!

Forrás: *PMH*, 1938. március 31., 1. p.

30.

Prága, 1938. július 24.

A nemzetiségi státútum tervezete (részletek)

Milan Hodža kormányfő a szudétanémeteknek az Anschluss után felerősödő elégedetlenségét és a náci Németországból szított elszakadási törekvéseit az ún. nemzetiségi státútum elfogadásával akarta semlegesíteni. Bár ezt kezdetben csak az addigi törvények valamiféle újraszabott gyűjteményének szánták, a Szudétanémet Párt karlsbadi programjának hatására és a nyugati nagyhatalmak nyomására végül egy olyan tervezetet dolgoztak ki, amely az addig centralizált csehszlovák nemzetállamot decentralizált nemzetiségi állammá alakította volna át. A státútum pilléreit egy új és a kisebbségek nyelvét az általuk lakott régiókban ténylegesen második hivatalos nyelvvé emelő nyelvtörvény, az állam etnikai szempontokat is figyelembe vevő decentralizációja és az arányos képviselet elvének a gyakorlatba való átültetése jelentette volna. Miután a Szudétanémet Párt, amely már nem volt érdekelt a csehszlovák államon belüli megoldásban, elutasította a tervezetet, az EMP is hasonlóan reagált. Bár augusztus végén és szeptember elején a státútum további verziói születtek meg, szeptember közepére a róla folyó tárgyalások végül teljes kudarccal végződtek.

1. cikk.

Annak érdekében, hogy a nemzetiségi jog rendelkezéseit a Csehszlovák Köztársaságban összpontosítsuk és módosítsuk, illetve hogy ismét ünnepélyesen ki nyilvánítsuk a Csehszlovák Köztársaság akaratát, hogy teljesítse történelmi küldetését a nemzetiségi közeledés ügyében a demokrácia és a humanitás szellemében, kiadjuk a Csehszlovák Köztársaság eme nemzetiségi státútumát. [...]

I. rész.

Az állampolgárok egyenlősége tekintet nélkül a nemzetiségi hovatartozásra

1. § [...]

(6) Egy bizonyos nyelvhez, fajhoz vagy valláshoz való tartozás nem lehet oka egyetlen személy államilag megbízhatatlannak való megjelölésére sem.

(7) Egy bizonyos nemzetiséghez vagy fajhoz való tartozás csehszlovák állam-

polgárok esetén nem oka, és nem szabad, hogy oka legyen egyenlőtlen bánásmódnak. [...]

II. rész.

A nemzetiségi hovatartozás rendezése, és gondoskodás a nemzetiségi békéről

3. §

(1) Az egyének nemzetiségét (nemzetiségi hovatartozását) általában az anyanyelv határozza meg. [...]

5. §

Minden 18 évnél idősebb csehszlovák állampolgár bejelentheti a 6. § (1) bekezdésében megnevezett hatóságnak, ha másik nemzetiség tagjának vallja magát, mint ami számára a 3. és 4. § rendelkezései alapján következne. [...]

Gondoskodás a nemzetiségi békéről

10. §

(1) Az állam saját tevékenységével és a köz- vagy magántevékenység támogatásával hozzájárul a különböző nemzetiségű vagy fajú állampolgárok kölcsönös megismeréséhez, közeledéséhez és békés együttéléséhez, és gondoskodik mindenféle nemzetiségi vagy faji torzalkodás, valamint következményeik meggátlásáról.

(2) A községek és egyéb köztisztviselők kötelesek e tevékenységet támogatni.

III. rész.

A nemzetiségi hovatartozás és a nemzetiségi béke büntetőjogi védelme

Büntetendő elnemzetlenítés

11. §

Az erőszakos elnemzetlenítés bármely formája nem engedélyezett (alkotmánylevél 134. §). Szintén nem engedélyezett a megvesztegetésen alapuló elnemzetlenítés.

Erőszakos elnemzetlenítés

12. §

(1) Aki valakit erőszakkal vagy veszélyes fenyegetéssel arra kényszerít,

a) hogy egy 18 évnél idősebb személy más nemzetiségűnek vallja magát, mint amelyhez addig jogilag tartozott,

b) hogy a 18 évnél fiatalabb személyt, akinek rendes képviselője, vagy akinek felelős a neveléséért, oktatásáért, gondozásáért vagy felügyeletéért, más nemzeti-ségűnek vallja be, mint amelyhez e személy a 3–7. §-ok szerint tartozik,

c) hogy elnemzetlenítés céljából egy személyt, akinek rendes képviselője, vagy akinek felelős a neveléséért, oktatásáért, gondozásáért vagy felügyeletéért, olyan iskolába küldjön, amelynek más oktatási nyelve van, mint annak a nemzetiségnek a nyelve, amelyhez az adott személy tartozik, büntettet követ el, amely hat hónaptól egy évig terjedő, különösen súlyosbító körülmények esetén pedig öt évig terjedő börtönbüntetéssel büntetendő. [...]

A nemzetiségi béke erőszakkal és fenyegetéssel való megzavarása

14. §

(1) Aki valakit erőszakkal vagy veszélyes fenyegetéssel arra kényszerít, habár nincs kötelezve arra, hogy bizonyos módon kifejezze vagy elmulassza kifejezni bizonyos nemzetiséghez, nyelvhez, fajhoz vagy valláshoz való tartozását, vagy hogy elmulassza kifejezni azt, hogy a Csehszlovák Köztársaság demokratikus-köztársasági államformájának vagy demokratikus rendjének híve, büntettet követ el, amely hat hónaptól egy évig terjedő, különösen súlyosbító körülmények esetén pedig öt évig terjedő börtönbüntetéssel büntetendő. [...]

A béke megzavarása nyilvános becsmérléssel és nyilvános izgatással

16. §

(1) A nemzetiségi béke nyilvános becsmérléssel és izgatással történő megzavarása, ami a lakosság egyes csoportjait vagy egyéneit nemzetiségük, nyelvük, fajuk, vallásuk vagy amiatt éri, hogy a Csehszlovák Köztársaság demokratikus-köztársasági államformájának vagy demokratikus rendjének hívei, az érvényes előírások által szabályozott büntetőjogi szankciót von maga után.

(2) Az érvényes előírások megállapítják, milyen intézkedések tehetők azon nyomtatványok ellen, amelyek tartalma kimeríti a bűncselekmény fogalmát a nemzetiségi béke fenti módon történő megsértésével. [...]

V. rész.

A különböző nemzetiségek tagjainak arányos képviselete a közéletben

Arányos képviselet a választásokon

26. §

(1) A törvényhozó szervekbe és a területi önkormányzati testületekbe való választások az arányos képviselet elve alapján történnek.

(2) Az érvényes előírások állapítják meg, hogy mely esetekben tartják meg a választásokat az arányos képviselet elvei alapján más szövetségekbe és szervekbe, amelyek tevékenységüket az önkormányzati működés területén fejtik ki.

[...]

Arányosság az állami szolgálatban

28. §

(1) Azon új alkalmazottakat az állami vagy az állam által fenntartott intézetekben, vállalatoknál és más intézményekben rendszeresített szolgálati helyeken, akik az érvényes előírások szerint kizárólag az adott nemzetiség szükségleteit szolgálják, elsősorban az ezen nemzetiség soraiból pályázók közül illik kiválasztani.

(2) Az új alkalmazottaknak az állami polgári szolgálatban rendszeresített szolgálati helyekre való kiválasztása során gondoskodni kell arról – hacsak nem akadályozza ezt a képesített pályázók hiánya –, hogy az új alkalmazottak az állami alkalmazottak egyes személyi állományain és kategóriáin belül nemzetiségi hovatartozásuk alapján csakis olyan arányban neveztesse ki, amely megfelel az adott nemzetiség tagjainak az egész államon belüli létszámának, amennyiben a személyi állomány egységes az állam egész területére nézve; másként olyan arányban, amely megfelel az adott nemzetiség tagjai számának az illető tartomány területén (az igazságügyi minisztérium és a legfelsőbb bíróság fennhatósága alá tartozó szolgálati helyeket tekintve).

(3) A (2) bekezdésben említett arány meghatározására az utolsó hivatalos népszámlálás adatai döntőek, amelynek kapcsán csak azon személyeket veszik számításba, akik csehszlovák állampolgárok. [...]

VI. rész.

Arányosság a közgazdaságban nemzetiségi szempontból

Az arányosság elve a közjavak felhasználása során

33. §

[...]

(2) Az állami költségvetés által felajánlott javak kulturális és emberbaráti célú felhasználása során gondoskodni kell arról, hogy – az összállami és regionális szükségletek sérelme nélkül – a nem csehszlovák nemzetiségű csehszlovák állampolgárok kulturális és emberbaráti intézményeinek támogatása tekintettel legyen ezen polgárok létszámára és azon intézmények szükségleteire, amelyeket számukra ugyanazon elvek alapján jelöltek ki, mint a csehszlovák nemzetiségű állampolgárok hasonló intézményei számára.

(3) Az arányosság elvét mind a csehszlovák nemzetiségű, mind a más nemzetiségű csehszlovák állampolgárok kulturális és emberbaráti intézményeinek támogatása során egyaránt a területi önkormányzatok szervei fogantatosítják. Ezen elv betartása felett a zárszámadásokat jóváhagyó hatóságok öröködnék. [...]

X. [rész.]

Nemzetiségi önkormányzat a területi testületekben.

Önkormányzat a cseh, morva–sziléziai és szlovák tartományban. Tartományi önkormányzat

46. §

A törvény a tartományok feladatául rendel néhányat az eddigi államigazgatási hatáskörökből, mégpedig elsősorban a területi önkormányzatok és az érdekképviseletek számára, illetve néhány humanitárius, egészségügyi, szociális, gazdasági és kulturális területen, amennyiben nincs országos jelentőségük.

47. §

Minden tartományban tartományi gyűlés létesül külön képviselői kúriával, *nemzetiségek szerint, tartományi választmánnyal, tartományi bizottságokkal és közigazgatási szenátussal*, illetve más szükséges tartományi szervekkel.

48. §

(1) A tartományi gyűlésnek szabályalkotó, gazdasági, igazgatási és tanácsadói hatásköre van. [...]

49. §

(1) A tartományi képviselő eskütétele előtt köteles megadni saját nemzetiségét. Amennyiben ezt megtagadja, annak ugyanolyan jogi következménye van, mint az eskü megtagadásának; ha hibásan adja meg nemzetiségét, valamelyik kúria javaslatára a választási bíróság dönt, hogy az illető elveszti tagságát a tartományi gyűlésben.

(2) Azon nemzetiség számára, amelyet legalább hat tartományi képviselő bejelentett, kúria létesül, ha a tartomány bármelyik bírósági körzetében a legutóbbi népszámlálás szerint a csehszlovák állampolgárságú polgárok közül legalább 50% az adott nemzetiséghez tartozik. [...]

50. §

A kúriának szabályalkotó, gazdasági, igazgatási és tanácsadói hatásköre van.

51. §

(1) Szabályalkotó hatáskörében a kúria a törvények és rendeletek, valamint a tartományi gyűlés által kiadott szabályok (48. §) keretei között kiadhat

a) statútumokat a tartományi vagy a tartomány által fenntartott intézetek, vállalatok és intézmények számára, amennyiben ezek az intézetek, vállalatok vagy intézmények kizárólag azon nemzetiség tagjainak szükségleteit vagy céljait szolgálják, amelynek számára az érintett kúriát létrehozták; [...]

(2) Az (1) bekezdésben szereplő szabályok érvényességéhez a kormány beleegyezése is szükséges.

52. §

A tartomány gazdasági és igazgatási hatáskörének területén belül a kúriát megilleti a jog, hogy

a) meghatározza azokat a személyeket, akiket a tartomány kinevez vagy kiküld azon testületekhez, alapítványokhoz, alapokhoz, intézetekhez, vállalatokhoz és intézményekhez, illetve ezek szerveihez, amelyek nem tartományiak vagy a tartomány által irányítottak, amennyiben olyan nemzetiség tagját kell kinevezni vagy kiküldeni, amelynek számára a kúriát létrehozták;

b) javaslatokat beadni a tartományi gyűlésnek a tartományi költségvetéshez és a zárszámadáshoz [...]

53. §

A kúria a törvényhozó testületnek, a kormánynak, a központi hatóságoknak és a tartományi gyűlésnek azok kérésére szakvéleményeket és javaslatokat nyújt be, és

benyújthatja azokat saját kezdeményezésére is.

54. §

(1) Ha a kúria úgy véli, hogy valamelyik tartományi szerv döntésével vagy intézkedésével megsérti azon nemzetiség jogát, amely számára a kúriát létrehozták, a döntés, illetve az intézkedés kiadásától számított hatvan napon belül *fellebbezhet* a tartományi gyűléshez, s amennyiben a tartományi gyűlés döntéséről vagy intézkedéséről van szó, *panaszt adhat be* a legfelsőbb közigazgatási bírósághoz.

(2) A kúria ezen jog alkalmazását, amennyiben nem a tartományi gyűlés döntése vagy intézkedése elleni panaszról van szó, átruházhatja saját szerveire.

55. §

A kúria tagja a kúria vagy annak szervei határozata vagy döntése ellen a határozat kiadási napjától számított *harminc* napon belül *fellebbezhet* a tartományi gyűléshez.

56. §

(1) Azon nemzetiségek, amelyek számára létesült kúria, arányos képvisellet kapnak a tartományi gyűlés elnökségében, a tartományi választmányban, a tartományi bizottságokban, továbbá képvisellet a tartományi közigazgatási szenátusban. A kúria ezen szervek tagjait az illetékes nemzetiségnek megfelelően választja.

(2) Törvény határozza meg, hogy lehet-e és milyen módon lehet résztvevő a fent említett szervezetben az olyan nemzetiség, amely az (1) bekezdésben leírt módon nem szerzett képvisellet. [...]

Forrás: Tóth – Novotný – Stehlík 2012, 643–655. p.

31.

1938. szeptember 4.

A CSKP magyar nemzetiségű funkcionáriusainak felhívása a köztársaság védelmére

1938. szeptember 4-én a Vágsellye melletti kommunista vezetésű kisközségben, Tornócon népgyűlést szervezett Csehszlovákia Kommunista Pártja, amelyen több ezer, döntő többségében magyar anyanyelvű csehszlovákiai polgár vett részt. A manifesztáció fő szónoka Major István volt, a felszólalók között pedig ott volt a hazai és az ide emigrált baloldali értelmiség számos tagja, így például Lőrincz Gyula vagy Barta Lajos. A felszólalások vezérmotívumát Csehszlovákia megvédésének szükségessége jelentette. A népgyűlés résztvevői egy közös felhívást fogadtak el, amelynek üzenetét az jelentette, hogy Csehszlovákia védelme a béke és a demokrácia védelmét jelenti.

Felhívás a Csehszlovák Köztársaság védelmére

Magyarok!

Csehszlovákia magyarsága válaszút előtt áll. Választania kell a háború borzalmas szenvedése és a békés, demokratikus nemzetiségi megegyezés között.

Jaross és Esterházy nemzetvesztő politikájáról lehullott az álarc. Henleinnel szövetszervezve háborús szakadék felé terelték a magyarságot.

Gondolkozzatok! A Ti vetéseteket taposnák el a hódítók ágyúí és tankjai. A Ti hazátokat gyújtánák fel, a Ti asszonyaitokat a Ti gyermekeiteket gyilkolnák halomra a támadó bombái. A támadó győzelme a magyarság pusztulását, Magyarország önállóságának végét jelentené.

A magyarság mindig a haladás és szabadság zászlóvivője volt. Nem gyalázhatja meg Rákóczi, Petőfi, Kossuth dicső szellemét. Nem vállalhatja a világreakció zsoldosának szégyenletes szerepét. Nem követhet el öngyilkosságot.

Vissza a szakadék széléről!

Szakítsatok meg minden közösséget azokkal, akik a béke leple alatt háborúra uszítanak.

Vessük latba minden erőnket, hogy egységes ellenállásunk visszariassza a támadót! És ha a horogkeresztes örület mégis a támadás eszközához nyúlna, úgy hittet, lelkesedéssel védjük a Köztársaságot és a magyarság jövőjét!

Magyarországi testvéreink, kövessetek el mindent a pángermán invázió visszaverésére. Gyakoroljatok nyomást kormányotokra, hogy ne kösse az ország sorsát a horogkeresztes támadó harci szekereáhez.

Köztársaságunk kormányának ezt üzenjük: Teljesítse a magyar nép gazdasági, szociális, nyelvi s kulturális követeléseit. A magyar nép csak olyan követeléseket támaszt, amelyek nem csorbítják a Köztársaság területi épségét, önállóságát és függetlenségét.

A magyarság az itt élő nemzetekkel békés együttélést és egyenjogúságot akar.

Visszautasít minden olyan követelést, amely Csehszlovákia magyarságát fasiszta rabságba döntené és megásná a sírját Magyarország függetlenségének is.

Talpalatnyi területet sem a támadóknak!

Visszautasítjuk a nagyhatalmak minden olyan kísérletét, amely Csehszlovákia szétmarcangolását és leigázását jelentené.

Senkinek sincs joga rólunk és nélkülünk dönteni!

Sorsdöntő időket élünk. Ti mindnyájan, akiket féltő aggodalom tölt el a nemzet sorsa felett, Ti valamennyien, akik jóhíszeműen követtétek eddig a nemzetvesztő politika veszélyes útjait, forduljatok vissza a szakadék széléről!

Sorakozzatok fel egységesen a Köztársaság védőinek táborába!

Nem vagyunk egyedül! Velünk az egész haladó világ közvéleménye, velünk a Szovjetszövetség verhetetlen Vörös Hadserege.

Vállt vállhoz vetve a Köztársaság többi népeivel védjük a békét, otthonunkat, létünket s jövőnket!

Major István, Steiner Gábor szenátor, Kosik István képviselő, Richter Mihály titkár, Szabó István titkár, Fábry Zoltán író, Forbáth Imre író, Kálmán Miklós főszerkesztő, Ferencz László dr. szerkesztő, Lőrincz Gyula, Poór Bertalan.

Forrás: *Magyar Nap*, 1938. október 13., 1. p.

**Pozsony, 1938. szeptember 17.
Az Egyesült Magyar Párt nyilatkozata**

A szudétanémet krízis kiéleződése kapcsán a német vezetés Budapest és az Egyesült Magyar Párt radikálisabb és akár az erőszakos eszközöket is felvonultató fellépését követelte a csehszlovák kormánnyal szemben. Erre reagálva az EMP vezetése szeptember 17-i ülésén nyilatkozatot fogadott el, amelyben azonban a német szándékokkal ellentétben elutasított mindenféle erőszakos megoldást. Egyben azonban húsz év után először nyíltan bejelentette a szlovákiai magyarság igényét az önrendelkezési jogra, és népszavazás megtartását követelte, hogy a csehszlovákiai magyarok kinyilváníthassák akaratukat.

Az Egyesült Magyar Párt parlamenti klubja, mint a Csehszlovákiában élő magyar nép törvényes képviselője, foglalkozott a köztársaság politikai helyzetével és az ezzel kapcsolatos európai feszültséggel, valamint az általa képviselt magyar népcsoport sorsával, és a következő határozatot adja a magyar nép és az egész világ közvéleményének tudomására:

A csehszlovákiai magyar népcsoport, amely a Saint-Germain-en-Laye-ben 1919. szeptember 10-én kötött békeszerződés végrehajtásaképpen húsz év óta él az állam területén, sohasem hagyott kétséget az iránt, hogy részese kíván lenni mindazoknak a jogoknak, amelyek minden nemzetet vagy nemzetcsoportot az isteni és emberi, erkölcsi törvények alapján megilletnek, s amely törvények egyedül alkalmasak arra, hogy a világ népei egymás mellett és ne egymás ellen keressék életérdekeik biztosítását.

A Wilson elnök által oly fennköltten hirdetett, minden demokrácia alapbázisát képező alapelveket, amelyeket az önrendelkezés fogalma foglal magába, ez a népcsoport nem gyakorolhatta, és meg volt fosztva attól a lehetőségtől is, hogy az új államkeret alkotmánytörvényének megalkotásánál a népcsoport különleges érdekeit érvényesíthesse.

A magyar népcsoport mégis húsz éven át – ha nem is szűnt meg a maga igazságát önérzetes szóval hirdetni – becsületes törvénytisztelettel és a tényleges körülmények számbavételével teljesítette nehéz állampolgári kötelességét, és egyik leg-

fegyelmezettebb népe volt a köztársaságnak, mert meg volt győződve arról, hogy a világháború utáni sebek gyógyulásához elsősorban békére van szükség.

Most, húsz év elmúltával ismét meg kell állapítanunk, hogy az államhatalom birtokosai sohasem mérlegelték kellő gondossággal a különböző népcsoportok, s közöttük az itteni magyarság érdekeit, sőt elhatározásaiknál kizárólag a cseh nemzeti állameszmét szolgálták.

Ez a politika elhibázott volt, és ma olyan helyzetet teremtett, hogy a csehszlovák köztársaság belügyei megszűntek belügy lenni és áttolódtak egy olyan síkra, amely az európai politika és a világbéke kérdését jelenti.

Hatalmas törekvés indult el különösen a brit birodalom kezdeményezésére, amely azt célozza, hogy a csehszlovák köztársaság probléma-komplexuma békésen oldassék meg úgy, hogy a közép-európai nemzetek és államaik békés együttélésének tárgyi és alanyi föltételei új alapokra fektetve megtaláltassanak és biztosíttassanak.

Felelősségünk népünk felé, felelősségünk jelenlegi államunk felé azt kívánja, hogy őszinte, nyílt és egyenes szóval fogalmazzuk meg álláspontunkat.

A csehszlovákiai magyar népcsoport önmaga kívánja kezébe venni sorsának intézését, e célból szüksége van arra, hogy biztosíttassék részére az a jog, amellyel 1918-ban csak egyes nemzetek élhettek: az önrendelkezés joga.

A magyarság azonban mélyen meg van győződve róla, hogy itt olyan sorskérdésekről van szó, amelyekhez minden itt élő magyar embernek szava kell, hogy legyen.

Adassék meg a lehetőség arra, hogy a magyar népcsoport népszavazással dönthesse el, miként kíván elhelyezkedni a közép-európai térben.

Úgy érezzük, itt közép-európai sorskérdésről van szó, amelyet csak ideális, abszolút demokratikus eszközökkel oldhatunk meg, hogy megvethessük az alapját egy olyan békés, új európai rendnek, amely a nagy világháború romjain egyenlőtlenül alkalmazott igazságtévés helyett a való egyenlőség, érdekközösség bástyáira építhesse a jövődőt.

Mi, magyarok ellene vagyunk minden olyan megoldásnak, amely az erőszak eszközeivel kívánja az új, becsületes élet alapjait lerakni.

Meg vagyunk róla győződve, hogy nemzet és nemzet megértésének vannak más békés eszközei is.

Az önrendelkezési jogot és népszavazást ilyen eszköznek tekintjük.

Az igazság erejébe vetett mély meggyőződés diktálta határozatunkat, és a béke szellemében kívánjuk érvényesítését.

Forrás: SNA, f. KÚ BA, k. 254, bez. č.

Pozsony, 1938. október 7.

A Magyar Nemzeti Tanács határozata

A müncheni egyezményt követően Budapesten és a szlovákiai magyarok körében is felerősödött az a meggyőződés, hogy a szlovák–magyar államhatár módosítása már csak napok kérdése. Már az átmeneti időszakra készülve az Egyesült Magyar Párt nemzetgyűlési és tartományi képviselői és szenátorai 1938. október 7-én megalakították a Magyar Nemzeti Tanácsot, amelynek feladata az volt, hogy a pártok fölött álló szervezetként a visszacsatolás időszakában irányítsa a felvidéki magyarságot. Miután még ugyanaznap este Esterházy János és Jaross Andor bejelentették a pozsonyi rádióban az MNT megalakulását, egyben felolvasták annak (nagy részét Budapesten megfogalmazott) határozatát is, amelyben a Csehszlovákiában élő magyarok nevében bejelentették, hogy „vissza akarnak térni az anyaállamhoz: Magyarországhoz”, és nyilvánosságra hozták az MNT aktuális követeléseit.

A csehszlovákiai Egyesült Magyar Párt törvényhozói, mint az állam magyarságának törvényes képviselői folyó évi szeptember 17-én hozott határozatukban követelték a magyarság önrendelkezési jogát és ennek érvényesítése érdekében a népszavazást.

Azóta olyan események történtek, melyek alapján változtatták meg a csehszlovák köztársaság politikai helyzetét. A müncheni négyhatalmi konferencia határozatait, melyek a köztársaság német-, lengyel- és magyarlakta területeinek a szomszédok részére való átengedését kívánták meg, a csehszlovák kormány elfogadta. Ma már részben folyamatban van, részben befejezés előtt áll a német- és a lengyelakta vidék átadása Németország, illetve Lengyelország javára.

A csehszlovák kormány értesítette a magyar kormányt, hogy hajlandó a magyarlakta területek átadásáról tárgyalni.

A magyarság tehát sorsdöntő órákat él át, melyek szükségessé teszik, hogy ismét félreértést kizáró módon juttassa kifejezésre álláspontját.

A Csehszlovákiában lakó magyar nép törvényes képviselői kimondják, hogy hűen az ezeréves történelmi múlthoz és a vérség szent kötelékéhez, vissza akarnak térni az anyaállamhoz: Magyarországhoz.

Ennek gyakorlati végrehajtása érdekében követelik, hogy a magyarlakta területek kérdése azonnal és haladéktalanul oldassék meg a háromhavi határidőre való minden tekintet nélkül oly módon, hogy ez az egész terület maradéktalanul Magyarországhoz csatoltassék.

Követelik, hogy a csehszlovák hadsereg azonnal ürítse ki a magyarlakta területet, hogy véget érjenek azok a szenvedések, amelyek a magyar lakosságot a különféle zaklatás, rekvirálás és szabadakarat-megnyilatkozásának brutális elnyomásával sújtják.

Követelik, hogy a magyar nemzetiségű katonaság azonnal hazabocsáttassék. Követelik az összes magyar nemzetiségű politikai fogoly és tús azonnali szabadlábra helyezését.

Követelik, hogy mindazon ingóságok, lovak, fogatok, motorosjárművek, melyeket a magyar lakosság a katonaságnak beszolgáltattott, haladéktalanul visszaadassanak, vagy mai becsáruk megtéríttessék. Követelik az indokolatlan mozgósításból a magyar lakosságot ért összes kár azonnali megtérítését.

Követelik, hogy a magyarlakta területen a közhatalmat a csehszlovák kormány az Egyesült Pártnak adja át, és annak átadásáig biztosítsa azonnali sajtószabadságunkat és gyülekezési jogunkat. Követelik, hogy a magyarság minden korlátozás nélkül azonnal használhassa nemzeti jelvényeit.

A magyarság öntudatos fegyelemmel, lelkes örömmel és mély történelmi felelősséggel várja felszabadulásának pillanatát, és kéri a müncheni egyezményt aláíró nagyhatalmakat, hogy ezen egyezményen alapuló jogos kívánalmainak minél hamarabb érvényt szerezzenek.

Jelen határozatot az Egyesült Magyar Párt egyidejűleg bejelenti a csehszlovák és a magyar királyi kormánynak, Lengyelországnak mint nagyhatalomnak és egyúttal tudomásukra hozza a müncheni egyezményt aláíró hatalmaknak.

Pozsony, 1938. október 7-én

Dr. Szüllő Géza, Füssy Kálmán, Dr. Holota János, Dr. Szilassy Béla, Szent-Ivány József, Esterházy János, Dr. Pajor Miklós, Dr. Porubszky Géza, Jaross Andor, Hokky

Károly, Dr. Korbáth Endre, Dr. Turchányi Imre nemzetgyűlési képviselők és szenátorok.

Dr. Giller János Virágh Béla, Dr. Salkovszky Jenő, Kontsek György, Dr. Gürtler Dénes, Ortutay Jenő tartománygyűlési képviselők.

Forrás: *PMH*, 1938. október 9., 2. p.

34.

Bécs, 1938. november 2.

Az első bécsi döntés szövege

1938. október 9-től 13-ig Komáromban, majd azt követően diplomáciai jegyzék-váltások során tárgyalások folytak Magyarország és Csehszlovákia között a trianoni államhatárok revíziójáról. És bár a csehszlovák kormány sorrendben negyedik javaslata Pozsony, Nyitra, Kassa, Munkács és Ungvár kivételével tartalmazta a magyar fél által kért etnikai területek visszaadását, a megegyezés mégis elmaradt. Ezt követően a két ország a müncheni egyezményt aláíró Németországot és Olaszországot kérte fel a döntőbíráskodásra, egyben elfogadták, hogy a döntést – bármi-lyen legyen is – magukra nézve kötelezőnek fogják tartani. A november 2-án a bécsi Belvedere palotában lezajló tárgyalás során a két döntőbíró, a német Ribbentrop és az olasz Ciano lényegében a két ország között korábban körvonalazódó egyezés alapján húzta meg az új államhatár vonalát, miközben Pozsonyt és Nyitrát Csehszlovákiában hagyta, Kassát, Munkácsot és Ungvárt Magyarországnak juttatta. A Magyar Királysághoz visszacsatolt területek birtokbavétele, amelyen kb. 1 millió lakos élt, akiknek megközelítőleg a 80%-a volt magyar, 1938. november 4-én kezdődött meg és november 11-én fejeződött be.

A magyar királyi kormány és a csehszlovák kormány részéről a német és olasz királyi kormányokhoz intézett ama felkérés folytán, hogy a Magyarországnak átengedendő területekre vonatkozóan közöttük fennálló függő kérdéseket döntőbíráskodással rendezzék, valamint ezt követően 1938. október 30-án az érdekelt kormányok között történt jegyzék-váltás során Joachim von Ribbentrop német külügyminiszter és öfelsege Olaszország királyának, Abesszínia császárának külügyminisztere, gróf Galeazzo Ciano ma Bécsben összejöttek és Kánya Kálmán úr magyar királyi külügyminiszter, valamint dr. František Chvalkovský csehszlovák külügyminiszterrel folytatott újabb eszmecsere után kihirdették a következő döntőbírósgai ítéletet:

1. A Csehszlovákia által Magyarországnak átengedendő területek a mellékelt térképen vannak bejelölve. A határ helyszíni kijelölését egy magyar–csehszlovák bizottságra ruházzák.

2. Az átengedendő területek Csehszlovákia részéről történő kiürítése és annak Magyarország részéről történő megszállása 1938. november 5-én kezdődik és 1938. november 10-re befejezendő. A kiürítés és megszállás részletes ütemtervét, valamint más, ezzel kapcsolatos eljárásokat magyar–csehszlovák bizottságnak kell azonnal szabályoznia.

3. A csehszlovák kormány biztosítja, hogy az átengedendő területeket a megszállás időpontjában rendes állapotban hagyja el.

4. A területátengedésből felmerülő különleges kérdéseket, különösen pedig az állampolgársági és opciós kérdéseket magyar–csehszlovák bizottságnak kell szabályoznia.

5. Hasonlóképpen magyar–csehszlovák bizottságnak kell külön rendszabályokban megállapodnia a csehszlovák területen maradó magyar nemzetiségű személyek, valamint az átadásra kerülő területen élő nem magyar fajú személyek védelmére. Ez a bizottság különös gondot fordítson arra, hogy a pozsonyi magyar népcsoportnak ugyanazt a jogállást biztosítsák, mint az ottani más népcsoportnak.

6. Amennyiben a Magyarországnak történő területátengedés folytán a Csehszlovákiával maradó területen gazdasági vagy közlekedési téren (vasút) hátrányok és nehézségek keletkeznének, úgy a magyar kormány a csehszlovák kormánnyal egyetértésben minden tőle telhetőt kövessen el, hogy ezeket a hátrányokat és nehézségeket kiküszöbölje.

7. E döntőbíráskodás végrehajtása során támadó nehézségek vagy kételyek esetén a magyar királyi és a csehszlovák kormány az ügyet közvetlenül egymás között rendezze. Ha azonban valamely kérdésben nem tudnának megegyezésre jutni, úgy ezt a kérdést végleges eldöntésre a német és olasz kormányok elé kell terjeszteni.

Joachim von Ribbentrop
Galeazzo Ciano

Forrás: Szarka – Sallai – Fedinec 2017, 488–489. p.

II.

**A SZLOVÁK AUTONÓMIA
ÉS A SZLOVÁK ÁLLAM IDŐSZAKA
(1938–1945)**

35.

Pozsony, 1938. november 8.

Az Egyesült Magyar Párt Szlovákiában maradt pártbizottságának kiáltványa

*Az első bécsi döntést követően az autonóm Szlovákiában maradt magyar nemzet-
rész irányítását az Egyesült Magyar Párt Esterházy János pártelnök által kinevezett
20 tagú bizottsága vette át. Ez már november 8-án kiáltvánnyal fordult a bécsi
döntésben csatlósított pozsonyi magyarsághoz, amelyben a párt jobboldali, keresztény
és nemzeti jellegét hangsúlyozta. A bécsi döntés 5. pontjára hivatkozva egyben azt
a reményét is kifejezte, hogy a pozsonyi magyarság az ott élő más népcsoportokkal
(értsd a szlovákokkal és németekkel) azonos jogokkal fog rendelkezni.*

Magyarok! Pozsonyi testvérek!

Az igazság felé vezető úton fontos lépés történt!

A bécsi döntés kiemelt kisebbségi sorsunkból és egyenrangúvá tett bennünket
az itt élő többi népcsoporttal.

Nem vagyunk többé lenézett kisebbség, de a szlovák és német polgárainkkal
teljesen egyenlő jogú polgárai ennek az ősi koronázóvárosnak.

Ezen egyenjogúság jegyében a bennünket megillető módon bekapcsolódunk
mi is a közös építő munkába, mely nemcsak elhivatottsága, de egyben elengedhe-
tetlen kötelessége is minden itt élő magyarnak.

Emberfeletti munkát végeztünk eddig is kisebbségi sorsunkban, és emberfeletti
munka vár most is reánk, de ki kell tartanunk őrhelyünkön, mert ide állított ben-
nünket a Sors. Eddig sem csüggedtünk, és csüggedésre most sincs okunk. Dacos
küzdelmekben emelt fővel, igazságos eszközökkel vívtuk meg harcunkat létünk
fenntartásáért, és most ugyanilyen módon akarunk közreműködni városunk
felvirágoztatásáért.

A megrettentéstől és támadásoktól sem riadunk vissza. Támadás ért bennünket
máris, mielőtt még megszólaltunk volna.

Felelőtlen elemek azt az alaptalan vádat koholták ellenünk, hogy pártunk zsidó
és szabadkőműves jellegű, és ezzel kapcsolatban gúny, megvetés és megszegényítés

tárgyává iparkodnak bennünket tenni. Ez merő rágalom, melyet a leghatározottabban visszautasítunk.

Pártunk kifejezetten jobboldali, a keresztény és nemzeti gondolat kiindulási alapján áll, és ehhez a kiindulási alaphoz törhetetlenül ragaszkodni fog a jövőben is, mert egyedül ezeknek az eszméknek alapján végzett munkában látja a jobb jövő zálogát.

Magyarok! Sorakozzatok most is pártunk zászlaja alá azzal a rendíthetetlen ragaszkodással, amellyel a múltban ezt tettétek. Minden magyar bizalommal számíthat pártunk tanácsára és támogatására ügyes-bajos dolgaiban, mert egynek gondja – mindnyájunk gondja.

Isten nevében munkára fel!

Az Egyesült Magyar Párt Direktórium.

Forrás: Új Hírek, 1938. november 8.

36.

Pozsony, 1939. január 11.

Emlékirat egy nemzetiszocialista szlovákiai magyar párt megalapításának szükségességéről (részletek)

Az Egyesült Magyar Párt Szlovákiában maradt tagsága és a szlovákiai magyarság körében nem mindenki támogatta Esterházy János politikai irányvonalát, aki távol kívánta tartani a szlovákiai magyarokat mind a bosevizmustól, mind a fasizmustól. Voltak, akik úgy vélték, a magyarok jogállásának romlása annak a következménye, hogy az Esterházy vezette EMP nem követi Jozef Tisót és pártját a nácizmus felé vezető úton. Mivel azonban a budapesti politikai elit Esterházy mögött állt, a pártelnök ellenfelei egy új, nemzetiszocialista elveket követő szlovenszkói magyar párt megalapítását kezdték szorgalmazni, amelyhez az itt közölt memorandumban a magyarországi hungarista (nyilas-) mozgalom segítségét kérték. A szlovenszkói magyar nemzetiszocialista párt megalapítására végül nem került sor, a Magyar Párton belül azonban a háború végig jelen volt egy csoport, amely Esterházy konzervatív-keresztény irányvonalával szemben a náci eszmék felé kívánta fordítani a párt szekerét.

Emlékirat

a Szlovákiában megalakítandó magyar nemzeti-szocialista párt szükségességéről és időszerűségről.

Mindenekelőtt leszögezendő:

A jelenlegi, az „Egyesült Magyar Párt” égisze alatti politikai vezetés mellett a szlovákiai magyarságot a lassú nemzeti elsorvadás és végül a teljes népi összeomlás veszélye fenyegeti, mert a mostani magyar „Egyesült Párt” nem egyéb, mint a magyarországi népellenes-reakcionárius feudálliberális kormányzisztema politikai fiókja. Más szavakkal, a mai „Magyar Párt” egy teljesen elavult-elévült politikai alakulat, vezetői pedig a gyors mozgású, rohanó kor történeti követelményeivel egyáltalán nem számoló politikai ortodoxia megkövült képviselői, akik – örök – tegnapi ideológiáktól terhelve hermetikusan elzárkóznak az új, friss és egészséges eszmeáramlatoktól és mintegy szellemi hon-, és határvédelmet proklamáltak a szerrintük felforgató nemzeti szocialista világnézet ellen.

Csak természetes ekképp, hogy ez a mesterséges politikai alakulat nem lesz képes megőrizni még a mostani nemzeti birtokállományt sem, és még a Magyarországból jövő bőséges anyagi eszközök hathatós támogatása mellett is ideig-óráig tartható fenn. Hiányzik ugyanis programjából a szociális gondolat, a népnemzet-társi szolidaritási eszme, és az összetartó erő hiánya azt a közeljövőbeli végzetes nacionális csapást rejti magában, hogy így az új idők mindeneket megrázó szociális viharjai által gyökértelessé vált szlovákiai magyarság szét fog esni s egzisztenciális-megélhetési okokból elkallódik az itteni német és szlovák pártokba, amelyek szocialista-nemzeti irányban az úgynevezett „Haladó konzervativizmust” zászlajára író hivatalos pártmagyarságot messze elhagyták maguk mögött.

Ennek az eminens nemzeti veszélynek felismerésében és tudatában villámszerűen felfénylik az itteni magyar népcsoport részére egyedül járható ösvény, az egyetlen mentség és kiút: a magyar politikai életet Szlovákiában teljesen újjá kell szervezni éspedig a magyar nemzeti szociális alapra való minden fenntartás nélküli áttérés által.

E politikai rendszer átvételére annál is inkább szükségünk van, mert hisz magától érthető, az itteni magyar népcsoport nem rendelkezik azokkal a hatalmi eszközökkel, mint amelyekkel a maga mögött nyolcvanmillió germán erejét érző németiség, avagy az államhatalmi apparátussal rendelkező szlovákság. Nekünk tehát ezeket a materiális erőket elsősorban szellemi potenciákkal, az eszme minél élesebbre kicsiszolt fegyvereivel kell pótolnunk, mivel sikeresen a fenti népekkel nem ósdi ortodox politikai módszerekkel, nem a hagyományos frázis-magyarság hangoztatásával versenyezhetünk, hanem pusztán a már meglévő kultúrfölényünkkel, továbbá a vezetőség meg a tömegek minőségi emelésével és nevezetesen a vezetésre legrátermettebb, legaraválóbb személyek lehetőleg gondos kitermelésével, illetve kiválasztásával, amely nemzeti erő kifejtéshez alkalmas-megfelelő alapul éppen a magyar nemzeti szocialista párt ideológiájának politikai-szellemi dinamikája szolgálhat.

Önként folyik ebből, hogy a magyar nemzeti szocialista párt eszmerendszerének és politikai metódusainak átvétele és az itteni különleges viszonyokra való alkalmazása által a szlovákiai magyarság nem csupán fenn tudná tartani az eddigi nemzeti státusát, hanem épp annak révén terjeszkedő-expanzív hatással meg vonzóerővel bírna az itteni magyarul érző szlovákokra és a magyarul beszélő pozsonyi meg széppességi németekre is.

[...]

az „Egyesült Párt” részéről alkalmazott politikai metódusok teljesen hasznavetetlené váltak. Ezen még az sem segít, ha újabban az E.M.P., számolva a föléb-redt ás rohamosan terjedő szlovákiai magyar zsidóellenes hangulattal s az Imrédy kormánytévészto politikai játékát hűségese lemásolva, egy látszólagos külsőséges-mérsékelt antiszemita kurzust kezd folytatni, nevezetesen a párt sajtójában, az „Ut aliquid fecisse videatur” elvének megfelelően.

Ezzel szemben most már haladéktalanul szükséges, hogy a tiszta hamisítatlan, százpercentes nem felemás, hanem egyenes és erélyes politikai módszereket és eszközöket alkalmazó magyar népszociális alapra helyezkedjünk, minden, a régi szisz-téma számára hátsó ajtókat és kibúvó réseket biztosító, ravasz klauzulák-kautélák nélkül, mert ma már a szlovákiai magyarság csak ezen a népközöségi egyezségi bázison szervezkehetnek és terjeszkehetnek hatásosan és sikerrel. E népszociális mozgalom körül azután automatikusan ki fog kristályosodni a tiszta osztály-ön-zés-mentes, magyar nemzeti eszme és érzület, amely azelőtt, sok esetben, csak tartalmatlan, üres frázis volt, mi itt szervesen össze lesz kötve a nacionalista eszményi fogalom a kenyéradó, egzisztenciális valósággal. Aminthogy is csak a szocialista-nemzeti állam képes praktikus-eredményesen a munkáskérdést megoldani, úgy Magyarországon, mint a Szlovákiában visszamaradt magyar népcsoportnál.

De külpolitikai szempontból is mérhetetlenül fontos és súlyos a helyesnek érzett és tudott koncepció keresztülvitele, amennyiben csupán ez alapon lehetséges a többnépű Szent István korona országainak történeti határait visszaszerezni, és pedig egyfelől a hasonló totalitásos politikai rendszerű Német- és Olaszország hatalmi támogatásával, másrészt az itteni nemzetek érzelmi megnyerése által.

[...]

az itteni, a „keresztény” jelszóval népmegtévészto áltotalitást forszírozó „Egyesült Magyar Párt” – amely, ismételjük, nem egyéb, mint a mostani népellenes-reakcionárius pesti kormányrendszer függvényyszerű vetülete – elvesztette talaját a szlovákiai magyar tömegben, és minden ellenkező erőfeszítés dacára ez az ún. „egye-sültpárti” zsidó mótelyezte zártkörű klikk teljesen népszerűtlenné vált a magyar népnél. Úgyhogy bátran lehet mondani: az Egyesült Párt ma már csak névleg-for-mailag létezik, minden oldalról alá van aknázva, és bomlási processzusa annyira előhaladt, hogy szétesésére már csak az utolsó lökés volna megadandó. Itt ez okon az „Egyesült Párt” magyar-zsidó klikkje részéről fenyeget az a nemzeti szocialista népmozgalomra fatális-áldatlan veszély, hogy az E.M.P. a magyar nemzeti szociális

világnézetet és programot, hatalommentés céljából csak formailag sajátítja ki, és ezáltal a magyar lelkekben káros ideológiai zűrzavart idézne elő, és kis idő múlva az átlátszó politikai manővert felismerő magyar néptömegeket egy teljes fölösleges és következményeiben romboló hatású testvérháborúba kergetné bele.

[...]

E szerencsétlen körülmény magyarázata annak is, hogy ez az antiszociális, immár csak műúton fenntartott politikai alakulat jogosan szerepel a Szlovákia köznépe száján, gúnyos-lekicsinylően, mint „Egyesült Magyar-Zsidó Párt”.

Épp ezért eleve óva intjük a budapesti Központot attól, hogy az itteni pártalakítási megbízatást erre az ókonzervatív zsidóliberális eszmekörben menthetetlenül mozgó-forgó politikai klikkre ruházza, mert az így – teljesen avatatlan – illetéktelen bába kezekbe kerülve a priori halva született képződmény volna, amely azután minden későbbi, ezirányú fejlődési lehetőségének, illetőleg a magyar hatás kiterjesztésének a megmaradt felvidékének végzetesen útját állná.

[...]

Mindezek alapján azzal a jogosnak érzett kérelemmel fordulunk a Központhoz, hogy minket a tekintetben a leghatásosabb támogatásban részesíteni méltóztatnék, éspedig elsősorban az itteni szervezés megkezdését: e teljesen új politikai alapon való népcsoport-fölepítési iniciatívát illetően a megbízást megadni, mert a dolog egyrészt, megérésénél fogva teljesen időszerű akut és halasztást nem tűrő jelleggel bír, másfelől pedig már megfelelő hatalmas káder is létezik az alapítandó magyar nemzeti-szocialista párt részére.

Nehogy azonban ez az új pártalakítási népmozgalom, amelynek nem ugyan az itteni magyarság számánál, tömegeinél fogva, hanem helyzeti energiái révén, óriási a jelentősége, úgy a szlovákiai, mint az anyaországbeli magyarságra nézve, netalán egy puszta lokális megmozdulást esetleges kudarcába vagy kicsinyességébe fulladó, épp ezért, ha már régóta foglalkozunk és annak reális megvalósítási lehetőségeivel – elhatároztuk, hogy mozgalmunkat a budapesti Központba szervesen bekapcsolni, beleépíteni próbáljuk.

Ellenkező esetben ugyanis az a nem lekicsinyelendő veszély fenyegetné a közös nagy ügyet, hogy a Központ bölcs instrukciói és direktívái nélkül, legjobb akaratum és legtisztább-legbecsületesebb magyarságunk mellett is, itt-ott, esetről esetre a Pártközpont által inaugurált hivatalos irányzattal szándéktalanul is szembe találunk magunkat, és így az egész itteni testvérmozgalom, ismételjük: akaratlanul

és önhibánkon kívül, végzetes tév irányba kerülhetne.

Talán nem fölösleges kihangsúlyozni, hogy mi ennek a népnemzettársi közösségi gondolatnak megalkuvás nélküli fanatikusai vagyunk, és százszázalékos politikai harci akarát dönt el bennünket. Nem akarjuk szerénytelenül a képességeinket túlbecsülni, de azt becsületes-tiszta meggyőződéssel állíthatjuk, hogy amennyiben ebben az ügyben más memorandumok is terjesztettek volna elő a nagytekintetű Központ elé, mindazáltal úgy érezzük, hogy e koncepciónk legalaposabb és legbehatóbb politikai analízise és kritikája után is ki fog derülni, hogy a mi politikai tervezetünk az összesek között a legjobb, sőt: az itteni speciális viszonyok tekintetbevételével az egyetlen lehetséges és egyedül célravezető. De azt is nyugodt lelkiismerettel merjük leszögezni, hogy ez az itteni magyarság szempontjából legnagyobb horderejű tervezetünk semmiképpen nem viseli magán a politikai dilettantizmus végzetes-veszélyes bélyegét.

Tudatában vagyunk annak is, hogy egy politikai-nemzeti totalitáson alapuló népmozgalomnál mennyire fontos a vezető személyiség helyes megválasztása. Épp ez okból e téren is a lehető legnagyobb körültekintéssel és gondossággal jártunk el, és sikerült is, legjobb hitünk szerint dr. Ludwig Richárd pozsonyi ügyvéd személyében a megfelelő mozgalmi élharcost és politikai vezetőt megtalálni.

[...]

Mindezt összegezve bizalommal fordultunk ezen, az itteni magyarság sorshelyzetét, érdekeit és nemzeti jövőjét elsősorúen érintő hazafias ügyben a nagytekintetű Központoz, és hittel hisszük, hogy a közös nagy Ügyet ezzel a jól átgondolt lépesünkkel a legjobb kezekbe tettük le.

Forrás: SNA, f. PR Ba, k. 252, 402/1939.

37.

Pozsony, 1939. április 21.

Esterházy János gróf felhívása a szlovákiai magyarokhoz

A Felvidéki Magyar Hírlap leközölte a Szlovákiai Magyar Párt elnökének, Esterházy Jánosnak a felhívását, amelyben a magyar politikus az ellen tiltakozik, hogy a szlovák kormány betiltotta a Szlovenszkói Magyar Közművelődési Egyesület (SZMKE) működését.

Pozsony, április 21. Szlovákiában valamennyi kultúregyesületet betiltottak. Esterházy János gróf, a szlovákiai magyarság vezére az alábbi felhívást intézte a szlovákiai magyarsághoz:

Magyar Testvéreim!

A szlovák kormány ismét lesújtott reánk. Minden tárgyilagos és helytálló megokolás nélkül megszüntette a „Szlovákiai Magyar Közművelődési Egyesület”, a SzMKE működését és elrendelte szervezeteinek felosztatását. Emiatt, az újabb jogfosztás miatt azonnal tiltakozó iratot intéztem a szlovák kormányhoz s a beszüntetés azonnal való hatálytalanítását és a SzMKE további zavartalan működésének biztosítását követeltem.

Hogy mit jelent ennek a bevált országos közművelődési szervezetünknek az itteni magyar életből való kirekesztése, azt nagyon jól tudja minden nemzettestvérem és ezzel nem is akarok most bővebben foglalkozni, mert a legtávolabb áll tőlem, hogy még én is fokozzam azt a jogos elkeseredést, amely ennek hírére bizonyára eltölt minden magyart. Nem én vagyok az és soha nem leszek az, aki a végsőkig feszíti a húrt, a felelősség ezért a jogtíró intézkedésért egyedül a szlovák kormányra hárul, amelynek úgy látszik már az a legfőbb programja, hogy az itteni magyarokat egyre fokozódó elnyomással olyan végső kétségbeesésre hajtsa, amelynek esetleges kirobbanását a magyarság teljes letörésére aknázhathatná ki.

Arra kérem minden magyar testvéremet, hogy úgy, mint eddig mindenki tette, ezentúl is hallgassanak reám és bízzanak bennem, és az eddigi példás fegyelemmel és önmegtagadással kövessék továbbra is az én utasításaimat. Maradjunk mindnyá-

jan nyugodtak és higgadtak, legyen ezentúl is – mint eddig – egyedüli fegyverünk a törvény és a jog, mert csak ez vezethet igazságunk diadalához.

Ha el is érkezünk békétúrásunk végső határához, ha részünkről nem is fog semmi sem bekövetkezni, ami ellenkeznék jog- és törvénytisztletünkkel, azért csorbítatlan nemzeti öntudatunk mégis megálljt parancsol. Eddig süket fülekre találtunk akkor, amikor sérelmeinkre orvoslást, követeléseinkre teljesítést kértünk, és süket fülekre találtunk akkor is, amikor felajánlkoztunk a testvéri együttműködésre és építő munkára. További hasonló lépésünk most már megalázkodással volna egyértelmű, vagy azt a hitet kelthetné, hogy gyengének érezzük magunkat. Mi változatlanul fenntartjuk keresztény és nemzeti meggyőződésünket, keresztény harci modorunkat.

Magyar Testvéreim!

Teljesítsétek ezentúl is minden állampolgári kötelességeket, éljetez feltétlenül a közélet bármely ágában törvényen alapuló jogainkkal, de tiltakozatok minden fórum előtt törvényes eszközökkel a jogfosztások és sérelmek ellen. Tiltakozásaink jeléül további utasításomig kulturális téren ne rendezetek semmit és mások kezdeményezte rendezésektől tartásatok magatokat távol. Sajtónktól is megfosztottak, elnémulnak majd egy ideig a magyar kultúra terén, de némaságunk minden szónál hangosabban fogja hirdetni igazunkat és fogja felhívni a figyelmet a mi itteni sorsunkra!

A magyar történelem megtanított arra, hogy vannak idők és viszonyok, amikor ez az egyedül követhető út. A mi élni akarásunk meg nem gyöngült, a mi igazságunk el nem halványult, nemzeti becsületünk tisztán ragyog, mi adott szavunkat soha meg nem szegtük, minket a küzdelmek sohasem fognak megriasztani, vagy arra indítani, hogy bármiről is lemondjunk, ami az isteni és emberi jogok szerint megillet.

Magyar Testvéreim! Egységesen és bízó lélekkel térjünk rá erre az új útra, igazságot akarunk. Az Úristen velünk lesz.

Forrás: *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1939. április 22., 3–4. p.

38.

Pozsony, 1939 ősze

A szlovákiai magyarok követelései

Az első bécsi döntés után Szlovákiában maradt magyarság a szlovák kormányzat diszkriminatív és a reciprocitás elvével takarózó politikája következtében a fokozatos jogelvonás elszenvedője volt. Az elszenvedett sérelmek ügyében Esterházy János több ízben interveniált Jozef Tiso miniszterelnöknél s más vezető szlovák politikusoknál. 1939 őszén a budapesti kormányzat tájékoztatása céljából a szlovák kormányzathoz eljuttatott panaszokat és követeléseket egy külön gyűjteményben foglalta össze.

Közjogi és közigazgatási követelések:

A magyarokra nézve semmiképpen sem érvényesül az egyenlőség, és a szabadságjogok élvezetéből is nagyrészt kizárják őket. Az új alkotmánytörvény most van készülőben, és mindezeket abban kellene intézményesen biztosítani.

Főbb követelések:

- 1/ A magyar nyelv egyenrangú használata minden téren.
- 2/ Magyaroknak alkalmazása hivatalokban és bármely munkahelyen.
- 3/ Revidiálása és jóvátétele a hatósági intézkedés következtében a magyar munkásokkal szemben elrendelt elbocsátásoknak, további elbocsátások megszüntetése.
- 4/ Magyaroknak kiutasítása még most is gyakran fordul elő. Különösen ha a visszacsatolt területen bírnak illetőséggel. Ennek haladéktalan megszüntetése.
- 5/ A visszacsatolt területre illetőséggel bíró magyaroknak ne nehezítsék meg az itt-tartózkodást és munkavállalást, mert az illetők szlovák állampolgároknak tekintendők, és ez az eljárás ellenkezik a Magyarországgal kötött nemzetközi szerződéssel is.
- 6/ A magyar nyugdíjasok kapják meg akadálytalanul nyugdíjukat, tekintet nélkül arra, hogy illetőségük a visszacsatolt területre esik.
- 7/ Az 1938. december 31-én állítólag csak belső használatra végzett népszámlálás adatait ne tekintsék a magyarság számára vonatkozólag irányadónak, és ezen a magyarokra sérelmesen történt népszámlálás ne legyen alapja jogfosztásoknak.

A szólás- és sajtószabadsággal kapcsolatos követelések:

Utólagos cenzúra áll fönn, amely rendkívüli szigorúsággal bírálja el különösen az Új Hírek című magyar pártlap közleményeit, úgyhogy pld. alárendelt hatóságok túlkapásainak közlése és bírálata egyáltalán nem láthat a lapban napvilágot.

Magyarországi lapoknak behozatala a legszűkebb mértékben lehetséges. Áll ez a művészeti, tudományos stb. folyóiratokra is. Új magyar folyóiratot nem engedélyeznek. Ez a gyakorlat azonnal meg volna szüntetendő.

A véleménynyilvánítás szabadságának korlátait meg kell szüntetni, gyűléseken, sajtóban és rádióban egyaránt.

A most alakuló szlovák rádiótársaságban, melynek alaptökéjéhez a Toldy Kör révén a magyarság is hozzájárult, a magyarság képviselőinek befolyást kell biztosítani, mert az eddigi rendezés szerint a magyaroknak semmilyen irányító szavuk nincs. A pozsonyi magyar rádióban az egyenjogúság alapján biztosítandók a magyar népcsoport irányítása alatt álló rendszeres magyar adások.

A pozsonyi rádió szüntesse be haladéktalanul Magyarország és magyarelles közléseit, amelyek elmérgesítik az atmoszférát.

Az egyesülési és gyülekezési szabadsággal kapcsolatos követelések:

1/ 1938 ősze óta gyűléstilalom áll fönn, amelyet azonban most már csak a magyarokkal szemben alkalmaznak. Követelés: a gyűléstilalom feloldása.

2/ Magyarok felvonulását nem engedélyezik, sőt legújabbán már egyházi jellegű felvonulásait is megtiltják. Követelés: ennek az eljárásnak megszüntetése.

3/ Az Egyesült Magyar Párt jelvényeinek, fehér-zöld színének használatát megnehezítik, egyes helyeken megtiltják, ugyancsak egyes helyeken megtiltják a párt felirati tábláján a magyar szöveg használatát. Pártjelvények, Bocskay-nyakkendők viselése miatt magyarok ellen történő inzultusok ellen a hatóságok védelmet nem nyújtanak.

Követelés: az egyenjogúság alapján biztosítsák a magyarság részére azt, hogy a párthoz való tartozását nyíltan is kimutathassa, a párt színeit és pártzászlaját használhassa, és ha emiatt bántódás éri, nyújtsanak megfelelő védelmet.

4/ Magyar egyesületek megalakítása és működése elé ne gördítsenek akadályt. Itt elsősorban a következő fontos követelések volnának teljesítendőek:

a/ Az 1939. április 19-én beszüntetett SZMKE működését engedélyezzék (lásd még a kulturális követeléseknél).

b/ A magyar cserkészszövetség alapszabályait, melyeket 1938 decemberében nyújtottak be, hagyják jóvá.

c/ A magyar szakszervezet 1939 februárjában benyújtott alapszabályait szintén hagyják végre jóvá.

d/ A Szlovákiai Magyar Gyermekvédő Egyesület alapszabályait hagyják jóvá, ne neheztítsék meg ennek tevékenységét még azzal is, mint az legutóbb történt, lehetetlenné tették 300 szegény magyar gyermeknek a Balaton mellett való nyaralását.

e/ A magyar népjóléti karitatív és közcélú egyesületeket részesítsék éppolyan erkölcsi és anyagi támogatásban, mint az ilyen szlovák és német egyesületeket.

A személyi szabadsággal és vagyonbiztonsággal kapcsolatos követelések:

1/ Magyarokat lényegtelen bűncselekmények, így kisebb jelentőségű vétségek miatt is azonnal letartóztatnak, és a bűnvádi perrendtartás rendelkezéseit figyelmen kívül hagyva, huzamosabb ideig fogva tartanak.

2/ Közigazgatási és nem bírósági eljárással magyarokat nagy számban internálnak Illaván, ahol rendkívül rossz bánásmódban részesítik őket, és ahonnan csak nagy nehezen szabadulhatnak.

3/ Írásbeli végzés nélkül kiutasított magyarokat – nőket is – éjjelenként kíméletlenül tesznek át a magyar határon.

4/ A hatóságok elnézik, ha Hlinka-gárdisták vagy felelőtlen szlovák elemek – így gyakran a visszacsatolt területről állítólag kiüldözött szlovákok – magyarokat bántalmaznak, mert magyarul beszélnek, pártjelvényt vagy Bocskay-nyakkendőt viselnek. Az ilyen bántalmazásokért elégtételt a magyarok nem kapnak, a tettesek megbüntetését hiába követelik.

5/ Egyes vidékeken a cégfeliratok magyar szövegét bemocskolják vagy a magyar cégtáblákat erőszakkal eltávolítják, a magyarok ablakait beverik, ajtait betörik. Mindezek ellen a magyarok hiába keresnek védelmet és orvoslást.

Követelés: A hatóságok védjék meg a magyarok életét, testi épségét, egészségét és vagyonát éppúgy, mint másokét, és torolják meg a hatályos törvények és rendeletek alapján a magyarokon elkövetett bárminemű sérelmeket.

Iskolai és kulturális követelések:

I.

1/ A szlovákiai magyarság egyenjogúsítása iskolai és kulturális tekintetben minden más, Szlovákiában élő népcsoporttal.

2/ Magyar ügyosztály felállítása az iskolai minisztériumban vagy legalább magyar előadó kinevezése, aki egyben a magyar iskolák felügyeletét is ellátná.

3/ Biztosítsák az állami költségvetésben a magyar iskolák és kultúrintézmények számára az őket megillető részt, és a költségvetési bizottságban foglaljon helyet a magyarság képviselője is.

4/ A magyar népcsoportnak legyen képviselője az országos iskolai és kulturális tanácsban, és vonjanak be magyar tanerőket is a tantervkészítő bizottságba.

5/ Mind a szociális segélyezés, mind az ösztöndíjak odaítélése tekintetében jutassanak megfelelő részt a magyar ifúságnak.

6/A magyar iskolák felszerelésére ugyanolyan gond fordíttassék, mint minden más iskoláéra.

7/ Szlovák vagy német törzsinézet párhuzamos osztályaiként működő magyar iskolák önállósítása.

8/ Magyar iskolában csak magyar nemzetiségű és anyanyelvű tanerők tanítsanak s az igazgatók is magyarok legyenek.

9/ Az iskolák adják át helyiségeiket magyar kulturális rendezések céljaira.

10/ Az iskolaév kezdetéig valamely magyar iskolába jelentkező magyar tanulók utólag is felveendők.

11/ Mivel Szlovákiában eleminél magasabb tanintézetei a magyarságnak csak Pozsonyban vannak, ezekbe okvetlenül fel kell venni minden vidékit is, és ezeket is bele kell számítani a létszámba.

12/ Felveendők mindazon tanulók, akiknek szülei állampolgársággal ugyan rendelkeznek, de illetőségi helyük a visszacsatolt területeken van s új illetőségi hely megállapítása iránt beadott kérvényük a beíratáskor még nem volt elintézve.

13/ A pozsonyi állami reálgimnázium első osztályába jelentkezett leánynövendékek számára külön osztály nyitandó.

14/ A pozsonyi állami szlovák kereskedelmi akadémia párhuzamos intézeteként működő magyar kereskedelmi akadémia első osztálya fenntartandó az 1939/40 iskolaévben is.

15/ A pozsonyi állami magyar koedukációs tanítóképző második osztálya fenn tartandó az 1939/40 iskolaévre is.

16/ Új magyar elemi iskoláknak Nagyszombatban, Nyitrán, Alsó- és Felsőme-
cenzéfen, Szomolnokon, Gölnicbányán, Cseklészen, Dobsinán és esetleg más helye-
ken való szervezése iránt beadott kérvények gyors és kedvező elintézése.

17/ Azon helyeken, ahol legalább 30 gyermek jelentkezik, magyar óvoda állít-
tandó fel.

18/ A magyar szórványok részére vándortanítóság létesítendő.

19/ A pozsonyi állami tanonciskolában magyar osztályok létesítendőek, melyek-
ben magyar tanerők tanítsanak.

20/ Magyar női háztartási iskola létesítendő Pozsonyban.

21/ Magyar földművestanfolyamok tartandók Nyitrán.

22/ Azon szlovák tanintézetekbe, melyeknek megfelelő magyar iskola nincsen
(felső ipariskola), számarányuknak megfelelően felveendőek magyar jelentkezők is.

23/ Mivel az iskolán kívüli népművelést az SZMKE végzi, mielőbb engedélye-
zendő működése.

24/ A régi csehszlovák közművelődési törvény értelmében, ahol 400 magyar
nemzetiségi egyén van, könyvtár és olvasóterem létesítendő. Ennek megfelelőleg ily
helyeken megszervezendők a magyar könyvtartanácsok, s vezetésük a magyarság
képviselőire bízandó.

25/ Ugyanezen törvény értelmében biztosítandó a régi járási és községi közmű-
velődési testületek működése, és vezetésük a magyarságképviselőire bízandó.

26/ Az országos műemlékvédő bizottságba magyar tag nevezendő ki.

27/ Általában rendezendő a szlovákiai magyar színjátszás ügye, a pozsonyi váro-
si színház hetenként egy estére átadandó a magyar elő adások részére.

„Magyar Házak” létesítésének engedélyezése:

Szlovákiában alig néhány községben állanak olyan épületek (helyiségek) a ma-
gyarság rendelkezésére, ahol kulturális és társadalmi rendezéseit (színelőadások)
megtarthatja és kultúr- meg társadalmi intézményeit elhelyezheti. Ezért minden
olyan városban vagy községben, ahol a magyarok nagyobb számban élnek, „Magyar
Ház” létesítésének engedélyezését követeljük. Ezekben a „Magyar Házak”-ban a he-
lyi szükségleteknek megfelelően a magyarság összes kulturális, ifjúsági, testnevelési
és társadalmi intézményei kell, hogy otthonot találjanak.

Követeljük, hogy erre a „Magyar Ház” mozgalomra a kormány az országos gyűjtést, valamint a külföldön gyűjtött összegek bebocsátását engedélyezze, továbbá hogy a hatóságok semmiféle akadályt ne gördítsenek az elé, hogy a létesítendő „Magyar Házak”-ban mozi, kávéház vendéglő stb. legyen létesíthető, és a kormány adja ki a szükséges engedélyokiratokat.

A „Magyar Ház” mozgalom mindennemű államellenes irányzattól távol áll.

Mi van meg a németeknek, és nincs meg a magyaroknak:

Ad libitum.

1/ 1938 októbere óta a német népcsoportnak államtitkársága van „Staatssekretariat für die deutschen Belange” néven. Mint államtitkár Karmasin Ferenc mérnök működik, akinek kinevezését azonban mind ez ideig hivatalosan nem tették közzé. Magyar államtitkár és magyar államtitkárság nincs.

2/ Az iskolaügyi minisztériumban f. év márciusában külön német ügyosztályt állítottak föl, amely önállóan intézi a németek minden iskolaügyét. Ilyen magyar ügyosztály nincs.

3/ A németek nyíltan vallhatják magukat Hitler és a nemzeti szocializmus követőinek, nyíltan énekelhetik a Deutsche Liedernek nevezett dalaikat. A magyarok Horthyt nyilvánosan nem ünnepelhetik, a Himnuszt nem énekelhetik.

4/ A németek minden korlátozás nélkül szabadon használhatják kampóskeresztes zászlójukat és jelvényüket. A magyar címer és a magyar nemzeti színek használata ezzel szemben tilos, sőt egyes járásokban az Egyesült Magyar Párt jelvényét sem engedélyezik.

5/ Hitler képe szabadon használható és terjeszthető, Horthy képét legújabbban elkobozzák.

6/ A németek Freiwillige Schutztruppe (FS) nevű alakulatának megszervezését megengedték. Egenruháját elismerték. Ez az alakulat gyakran mint hivatalos karhatalom is szerepel. Ezzel szemben magyar gárda megalakítását nem engedélyezik.

7/ A németység részére Pozsonyban közjegyzőt neveztek ki. Magyar közjegyző sehol sincs.

8/ Önálló német szakszervezet működését engedélyezték. Magyar szakszervezet működése elé akadályokat gördítenek, mint ezt más helyen is megemlítjük.

9/ A németek felvonulásai, nyilvános gyűlései minden korlátozás nélkül folynak le. A magyarokét nem engedik.

10/ Németeket köz- és magánüzemekből hatósági intézkedés alapján nem bocsátottak el, sem ki nem utasítottak. A magyarokkal ez állandóan és rendszeresen fordul elő.

11/ A németeknek Pozsonyban van két bankjuk, magyar bank nincs. Német szövetkezeti központ van, magyar nincs.

12/ A német színészet Pozsonyban akadálytalanul működhet, a magyar nem.

13/ A német sajtóval szemben a cenzúra elnéző, a magyarral szemben kíméletlen. Németországi lapok korlátozás nélkül jöhetnek Szlovákiába, magyarok csak szórványosan.

Forrás: MNL OL, f. K-64, 89.cs., 65.t. sz.n.

Pozsony, 1942. május 15.

Esterházy János levele Martin Sokol házelnöknek a zsidók deportálását törvényesítő parlamenti szavazás kapcsán

A szlovák autonómia 1938. októberi kikiáltásával egy időben megkezdődött a szlovákiai zsidóság jogainak fokozatos megvonása, amelynek fontos eleme volt a zsidó vagyon elvétele, majd az 1941-ben kiadott zsidó kódex, amely a jog nélküli páriák helyzetébe juttatta a zsidóságot. 1942 márciusában a szlovák kormányzat megkezdte a zsidók lengyelországi táborokba való deportálását. A deportálásokat 1942. május 15-én a szlovák országgyűlés által megszavazott alkotmánytörvénnyel szentesítették. A szavazás során a teremben jelen lévő képviselők közül egyedül Esterházy János nem támogatta az alkotmánytörvény elfogadását. Esterházy az utólag Budapestre küldött tájkoztatásában beszámolt arról, hogy döntéséről és annak indokairól már a szavazás előtt tájékoztatta Martin Sokol házelnököt.

1942. május 15-én tárgyalta a szlovák parlament a zsidók kitelepítéséről szóló törvényjavaslatot. Az ülés megkezdése előtt felkerestem Dr. Sokol Mártont, a képviselőház elnökét, és a következőket mondtam neki:

Midőn a szlovák parlament tagjává megválasztottak, az első ülésen fogadalmat tettünk, hogy mindig lelkiismeretesen fogjuk törvényhozói kötelességeinket teljesíteni. A zsidók kitelepítéséről szóló törvényjavaslat tartalmilag olyan, hogy azt semmiképpen sem tehetem magamévá, és nem szavazhatom meg. Legfiatalabb korom óta mindig zsidóellenes beállítottságú voltam és az is fogok maradni, ami ellenben nem jelenti azt, hogy szavazatommal hozzájáruljak egy olyan törvényhez, mely minden isteni és emberi jogot lábbal tipor. A zsidók kitelepítésénél a szlovákok a zsidókat nem mint felekezetet, hanem mint fajt telepítik ki, és ez egy okkal több, hogy ellenszavazzak a javaslatnak. A magyarság Szlovákiában nemzeti kisebbséget alkot, és ezért teljesen lehetetlen, hogy elfogadjon és magáévá tegyen olyan törvényjavaslatot, mely a többségnek jogot ad arra, hogy egy kisebbséget kitelepítsen. Mi, magyarok bizonyíthatóan több mint ezer éven át Szent István szellemében éltünk és cselekedtünk, aminek legjobb bizonyítéka az, hogy Magyarország területéről soha senkit sem egyénileg, sem csoportosan ki nem telepítettek.

Magyarország illetékes tényezői úgy, mint a múltban, a jelenben is politikájukat a Szent István-i gondolat jegyében irányítják, ami megnyugvással kell eltöltse az itteni szlovákokat, mert egész biztosak lehetnek, hogy míg ez az eszme marad uralmon Magyarországon, addig a nemzetiségeknek semmi bajuk nem történhetik. Veszélyes útra tért a szlovák kormány akkor, amikor a zsidók kitelepítéséről szóló törvényjavaslatot benyújtotta, mert ezzel elismeri jogosságát annak, hogy a többség a kisebbséget egyszerűen kiebrudalhassa. Tudom, hogy a törvényjavaslat nagyon sok szlovák képviselőtársamnak nem fekszik, de ezek pártfegyelemből nem mernek óvást emelni a javaslat ellen. Én ellenben, mint az itteni magyarság képviselője, leszögezem ezt, és kérem tudomásul venni, hogy azért nem szavazok a javaslat mellett, hanem ellen, mert mint magyar és keresztény és mint katolikus a javaslatot istentelennek és embertelennek tartom.

Forrás: MNL OL, f. K-63, 463. cs., 65.t., 84/pol.1942.

40.

Pozsony, 1944. december 27.

Esterházy János szózata a szlovákiai magyarsághoz a pártelnökségről való lemondása alkalmából

A Magyarországon 1944. októberben hatalomra kerülő nyilas kormányzatnak szándékában állt, hogy Esterházy helyett a Magyar Párt elnöki tisztségébe a nyilas és a náci eszmékkel szimpatizáló személyt ültessenek. Ennek érdekében 1944 decemberében letartóztatták a Budapesten tartózkodó pártvezért, és csak azzal a feltétellel engedték szabadon, hogy Pozsonyba hazatérve lemond a pártelnökségről. Esterházy ezt a december 30-ra összehívott pártvezetőségi ülésen meg is tette. A nyilas kísérlet azonban sikertelen volt, a nyilas és németbarát köröknek nem sikerült többséget szerezniük a pozsonyi pártvezetésben. Végül többszöri sikertelen próbálkozás után 1945. február 3-án ismét Esterházyt választották meg pártelnöknek.

Kedves Magyar Testvéreim!

1932. december 14-ike óta állok az itteni magyarság élén.

Amikor az itteni magyarság bizalmából ezt a felelősségteljes és szép állást elfogaltam, ígéretet tettem az itt élő magyarságnak, hogy mindig becsületesen fogom kötelességemet teljesíteni, az itt élő magyarság érdekeit védeni, azt keresztény és nemzeti szellemben vezetni. Hogy vajon az akkor tett ígéretemnek eleget tettem-e vagy sem, Ti vagytok hivatva, kedves Magyar Testvéreim, elbírálni.

Az elmúlt tizenkét év alatt sok nehéz napot éltünk át együtt a legnagyobb egyetértésben, és úgy érzem, hogy az Úristennek külön hálát kell adnunk azért, hogy a sok megpróbáltatás közepette magyarságunk tántoríthatatlanul megmaradt szoros egységbe forrva keresztény és nemzeti világnézeti alapján. Őszinte büszkeséggel gondolok vissza az elmúlt tizenkét évre, és köszönetemet fejezem ki Nektek azért, hogy a nagy hullámverések közepette sohasem tántorodtatok meg, és mindig megmaradtatok annak, aminek az Úristen Benneteket teremtett: igaz keresztény magyarnak.

Nehéz idők járnak felettünk, ezt mindnyájan érzitek. Hogy mit hoz a holnap, azt senkisésem tudja, de úgy érzem, hogy mint a magyar család fejének, a tőlem meg-

szokott őszinteséggel kell Veletek azt közölnöm, hogy a bizalmatokból mai napig betöltött pártelnöki állásomról a most változott körülmények folytán, lemondok. Lemondok azért, mert meggyőződésem szerint most nem tudnám a magyar ügyet úgy szolgálni, mint eddig tettem, és ahogy azt továbbra is akarnám. Erre való tekintettel, mivel a Ti bizalmatokból kerültem erre a helyre, a bizalmatokat köszönöm és a megbízást visszaadom a Ti kezetekbe.

Ismerlek Titeket nagyon jól, hiszen a nehéz kisebbségi sors elég közel hozott bennünket egymáshoz, úgyhogy sok szót szólni ilyen esetben érzésem szerint felesleges. Utolsó családfői intelmem Hozzátok az, hogy soha egy pillanatig se feledkeztek meg arról, hogy Istentől származunk, és az Ő kegyelme nélkül az általunk annyira áhítozott és a ma annyira szükséges szebb és boldogabb magyar jövőt nem fogjuk tudni elérni. Ne felejtsetek el egy pillanatra se azt, hogy magyarnak születtek és mint magyarnak kell meghalnotok. Ilyen szellemben neveljétek gyermekeiteket, mert egyedül ez biztosíthatja nemzetünk fennmaradását.

Lemondásom nem megfutamodás. Ezen a földön születtem, szívem, lelkem gyökere annyira ezen a földön él, hogy itt maradok köztetek és veletek fogom átélni a rossz napokat, és ha az Úristen kegyelme megengedi, a boldogabb magyar jövőt is.

Az Úristen áldjon mindnyájatokat, családokat, óvja meg házatok táját és vezéreljen az eljövendő nehéz időkben.

Esterházy János, s.k.

Forrás: *Magyar Néplap*, 1944. december 30., 1. p.

III.

**A JOGFOSZTOTSÁG ÉVEI
(1945–1948)**

41.

Kassa, 1945. április 5.

A kassai kormányprogram (részletek)

A háború utáni első csehszlovák kormány Kassán elfogadott programja mellett, hogy meghatározta a második világháború utáni Csehszlovákia politikai irányvonalát, a magyar- és németellenes intézkedéseknek is alapdokumentumává vált. A nagyrészt a kommunisták keze nyomát viselő, tizenhat pontból álló kormányprogram a kollektív bűnösség elve alapján kilátásba helyezte egyebek között a németek és a magyarok kizárását a nemzeti bizottságokból, megfosztását csehszlovák állampolgárságuktól, felelősségre vonásukat, internálásukat és megbüntetésüket, vagyonuk lefoglalását és elkobzását, valamint iskoláik bezárását. A kormányprogram közzétételét követően elnöki dekrétumok, kormány- és szlovák nemzeti tanácsi rendeletek sokasága látott napvilágot, amelyek a német és a magyar kisebbséget gyakorlatilag törvényen kívül helyezték.

Az új csehszlovák kormány, a csehek és szlovákok
Nemzeti Frontja kormányának
1945. április 5-én Kassán elfogadott programja

I.

A több mint hat esztendei idegen elnyomás után elérkezett az idő, amikor sokat szenvedett hazánk fölött felvirrad a szabadság napja. Nyugat felé vezető dicsőséges győzelmes útja során a Vörös Hadsereg felszabadította a Csehszlovák Köztársaság első területeit. Nagy szövetségesünknek, a Szovjetuniónak köszönhetően így lehetővé vált, hogy a felszabadított területre visszatérjen a köztársaság elnöke, s itt, ismét hazai földön, megalakuljon az új csehszlovák kormány.

Az új kormány a csehek és szlovákok széles körű Nemzeti Frontjának kormánya, s mindazon társadalmi rétegek és politikai irányzatok képviselői alkotják, amelyek itthon és a határokon túl felszabadító harcot vívtak a német és a magyar zsarnokság megdöntéséért. Az új kormány feladatának tekintti, hogy ezt a harcot a Szovjetunió és a többi szövetséges oldalán a végsőkig, a köztársaság teljes felszabadításáig folytassa, hogy a cseh és a szlovák nemzet minden erejével hozzájáruljon a hitleri

Németország teljes vereségéhez, s megtegye az első lépéseket nemzeteink új, boldogabb életének megteremtéséhez a felszabadított hazában.

A kormány jelenlegi összetételében küldetését időben korlátozottnak tekinti. A köztársaság többi részének, főként a cseh országrészek felszabadítása után a köztársasági elnök alkotmánydekrétuma értelmében a nemzeti bizottságokra alapozva sor kerül az ideiglenes Nemzetgyűlés megválasztására és összehívására. Az ideiglenes Nemzetgyűlés megerősíti tisztségében a köztársasági elnököt a rendes választás megejtéséig, s az elnök a hazai és külföldi nemzeti ellenállás valamennyi tényezője arányos képviselőjének figyelembe vételével kinevezi az új kormányt. Ez a kormány és az ideiglenes Nemzetgyűlés a lehető legrövidebb időn belül előkészíti és lebonyolítja az általános, titkos és közvetlen választásokat az Alkotmányozó Nemzetgyűlésbe, amelynek feladata a köztársaság új alkotmányának kidolgozása, s jövőjének szilárd alkotmányos alapokra helyezése lesz.

[...]

IV.

A kormány, kifejezve a cseh és szlovák nemzet végtelen hálóját a Szovjetunió iránt, a csehszlovák külpolitika megingathatatlan vezérfonalának fogja tekinteni a legszorosabb szövetséget a győzelmes keleti szláv nagyhatalommal. Országunk külpolitikai helyzetét a jövőben az 1943. december 12-i csehszlovák – szovjet kölcsönös segélynyújtási, barátsági és háború utáni együttműködési szerződés határozza meg. A Szovjetunió segítségével befejeződik a Csehszlovák Köztársaság felszabadítása, hogy így a támogatásával örökre biztosítva legyen a szabadsága és biztonsága, s hogy a Szovjetunió sokoldalú együttműködésével biztosítva legyen Csehszlovákia nemzeteinek nyugodt fejlődése és boldog jövője.

A kormány a kezdetektől érvényesíteni fogja a Szovjetunióval való gyakorlati együttműködését, mégpedig minden irányban – katonai, politikai, gazdasági, kulturális téren egyaránt –, miközben kölcsönösen képviselőket kíván cserélni és kölcsönösen kapcsolatokat kíván kiépíteni a szomszédos Ukrán Szovjetköztársasággal. A kormány arra fog törekedni, hogy a hitleri Németország végérvényes szétzúzása-akor, a Németország feletti büntetés végrehajtásakor, a Németországra kirovandó jóvátétel meghatározásakor, az új határok megvonásakor és a jövőendő béke megszervezésekor Csehszlovákia a lehető legszorosabban a Szovjetunió oldalán, s a többi szláv és demokratikus állammal egy sorban álljon.

A kormány fontos feladatát abban látja, hogy szilárd szövetségi kapcsolatot létesítsen az új demokratikus Lengyelországgal, hogy mielőbb megvalósulhasson az 1943. december 12-i csehszlovák – szovjet szerződés feltételezett kibővítése háromoldalú egyezményre, amely összekovácsolná Csehszlovákia, Lengyelország és a Szovjetunió szövetségét a német hódító szándékkal szemben. Lengyelország ügyében a kormány arra fog törekedni, hogy az áldatlan múlt feledésbe merüljön, s hogy Csehszlovákia viszonya az új Lengyelországhoz kezdettől fogva új alapra, a szláv testvériség alapjára épüljön.

Külpolitikája szláv irányvonalát a kormány azzal is követni fogja, hogy a legbarátabb kapcsolatra lép Jugoszlávia új kormányával s megtalálja az új kapcsolatok formáját a szláv Bulgáriával is.

Magyarországhoz való viszonyában a kormány teljes mértékben kihasználja a fegyverszüneti állapotot, amely főleg a Szovjetunió segítségének köszönhetően oly jelentős mértékben kedvezett Csehszlovákiának, hogy később, a magyar megszállók által elkövetett összes sérelem és büntett jóvátétele után, támogassa az új és valóban demokratikus Magyarországnak, csakúgy, mint a független és demokratikus Ausztriának a környező szláv nemzetekhez és országokhoz való közeledési szándékait.

A csehszlovák külpolitikának ezt a szláv barátság szelleme által vezérelt fő tájékozódását a kormány az Egyesült Nemzetek náciellenes frontján álló demokratikus nyugati nagyhatalmak és valamennyi demokratikus állam iránti általános baráti kapcsolatok szélesebb alapjára helyezi. A kormány megerősíti baráti kapcsolatait Angliával, amelynek háború alatti segítségét nagyra értékeljük, valamint az USA-val is éppúgy, mint különösen szoros barátságát Franciaországgal, miközben fő törekvése az lesz, hogy Csehszlovákia tevékeny tényezővé váljék a felszabadított, demokratikus Európa új rendjének kiépítésében.

V.

[...] Eltérően az egykori bürokratikus, a néptől eltávolodott közigazgatási apparátustól, a községekben, járásokban és tartományokban az állam- és közigazgatás új szerveiként létrejönnek a nép által választott nemzeti bizottságok. Saját működési körzetükben ezek a nép által választott, a nép állandó ellenőrzése alatt álló és – egy későbbi intézkedésig – a nép által visszahívható nemzeti bizottságok fogják irányítani az összes közügyet, a központi szervekkel együtt vigyáznak a közbiztonságra, s létrehozzák a nekik alárendelt demokratikus hivatali apparátust. A kormány a maga

politikáját a nemzeti bizottságok segítségével fogja végrehajtani. A megszállók és árulók egykori rendszerei által létrehozott valamennyi közigazgatási és végrehajtási szerv és intézmény megszűnik. A többségében államilag megbízhatatlan, nem szláv lakosság által lakott községek és járások ideiglenes igazgatására közigazgatási bizottságok létesülnek. [...]

Bevezetik a férfiak és nők általános választójogát 18. életévüktől kezdve, amely a véderő tagjaira is kiterjed. A nemzet összes árulóját és az ellenség támogatóit a köztársasági elnöknek a háborús bűnösök, árulók és kollaboránsok megbüntetéséről, valamint a népbíróságok létrehozásáról szóló dekrétuma értelmében megfosztják aktív és passzív választójogától. Teljes egészében biztosítva lesznek az alkotmányos szabadságjogok, főként a személyi, a gyülekezési, az egyesülési szabadság, a véleménynyilvánítás előszó, sajtó és levél útján történő szabadsága, a magán- és levéltitok, a tanszabadság, a lelkiismereti és vallásszabadság. Tilos lesz a köztársaság polgárainak faji alapon történő megkülönböztetése.

VI.

A kormány, mint a köztársaság első hazai kormánya, az új alapelveken nyugvó csehszlovák államközösség megtestesítőjének tekinti magát. Véget vet minden régi viszálynak, s abból kiindulva, hogy a szlovákokat önálló nemzetnek ismeri el, a kormány kezdettől fogva következetesen arra fog törekedni, hogy a cseh – szlovák viszonyban megvalósuljon az egyenlőség elve, s hogy így érvényre jusson a két nemzet közötti valódi testvériség.

Elismerve, hogy a szlovák föld urainak a szlovákoknak kell lenniük, éppúgy mint a saját cseh hazájukban a cseheknek, s hogy a köztársaság mint egyenjogú nemzetek, a csehek és szlovákok közös állama újul meg, a kormány ezt az elismerést fontos állampolitikai aktusokkal juttatja kifejezésre. A Szlovák Nemzeti Tanácsban, a községi és járási nemzeti bizottságokra támaszkodva nemcsak az önálló szlovák nemzet jogos képviselőjét fogja látni, hanem Szlovákia területén az államhatalom (a törvényhozó, kormányzó és végrehajtó hatalom) hordozóját is, amint az megfelel a Szlovák Nemzeti Tanács és a köztársasági elnök, valamint a londoni csehszlovák kormány között létrejött külön egyezménynek. A közös állami feladatokat a kormány, mint a köztársaság központi kormánya a Szlovák Nemzeti Tanáccsal és a Szlovák Nemzeti Megbízottak Testületével, mint a Szlovák Nemzeti Tanács végrehajtó kormány szervével a legszorosabb együttműködésben fogja végrehajtani.

Az újonnan épülő egységes csehszlovák véderő keretében és az egységes szolgálati hatóságok alapján túlnyomórészt szlovák nemzetiségű legénységből, altisztekből és tisztekből álló, s a szlovák vezénylési és szolgálati nyelvet használó szlovák nemzeti katonai alakulatok (ezredek, hadosztályok stb.) jönnek létre. A volt szlovák hadsereg tisztjeit és fizetett állandó alkalmazottait, amennyiben nem vétettek a szlovák nemzeti becsület ellen, és a volt áruló rendszer idején kifejtett tevékenységük miatt nem indul ellenük büntető eljárás, eddigi rangjukkal átveszik a csehszlovák hadseregbe, miközben a Szlovák Nemzeti Tanács véleménye és ajánlása lesz irányadó.

A köztársaság új kormánya gondoskodni fog arról, hogy a szlovák és cseh nemzet viszonyának alkotmányos rendezése során a kormányzó és végrehajtó törvényhozó hatalomnak ugyanolyan szlovák szervei létesüljenek, mint amilyenekkel a szlovák nemzet ma a Szlovák Nemzeti Tanácsban rendelkezik.

A központi és a szlovák szervek hatáskörének jövőbeli megosztásáról a cseh és a szlovák nemzet törvényes képviselői fognak megegyezni. A központi állami hivatalokban, intézményekben és az összállami jelentőségű gazdasági szervezetben a szlovákok számára biztosítva lesz a megfelelő képviselet, mind számarány, mind jelentőség tekintetében.

VII.

A kormány gondoskodik arról, hogy mielőbb megoldódjék Kárpátontúli Ukrajna kérdése, amelyet ezen országrész lakossága maga vetett fel. A kormány óhaja, hogy ez a kérdés a kárpátukrán nép demokratikusan kinyilvánított akarata szerint, valamint a Csehszlovákia és a Szovjetunió közötti teljes barátság jegyében oldódjék meg, s meggyőződése, hogy ez valóban így is lesz. A kormány ebben az értelemben megtesz minden szükséges előkészületet.

VIII.

A cseheknek és a szlovákoknak a német és a magyar kisebbséggel szerzett szörnyű tapasztalatai – amely kisebbségek nagyrészt a köztársaság ellen kívülről indított hódító politika engedelmes eszközévé váltak, s amelyek közül főleg a csehszlovákiai németek egyenesen eszközül kínálták fel magukat a cseh és a szlovák nemzet elleni irtóhadjárathoz – a felújított Csehszlovákiát mély és tartós beavatkozásra kényszerítik. A köztársaság nem akarja és nem fogja sújtani lojális német és magyar polgárait,

s főleg azokat nem, akik a legnehezebb időkben hűek maradtak hozzá, de a bűnösökkel szemben szigorúan és kérlelhetetlenül fog eljárni, ahogyan azt nemzeteink lelkiismerete, számtalan vértanúnk szent emléke, a jövő nemzedékek nyugalma és biztonsága megköveteli.

A kormány ezért a következő elvek szerint fog eljárni:

A Csehszlovák Köztársaság azon német és magyar nemzetiségű polgárai közül, akik az 1938-as müncheni döntés előtt csehszlovák állampolgársággal rendelkeztek, elismeri az állampolgárságát, s esetlegesen biztosítja a köztársaságba való visszatérését az antináciknak és antifasisztáknak, akik már München előtt aktív küzdelmet folytattak Henlein és a magyar irredenta pártok ellen a Csehszlovák Köztársaság érdekében, akiket München és március 15-e után a német és a magyar államhatalom ellenálló magatartásuk és az ottani rendszer elleni küzdelmük, valamint a Csehszlovák Köztársaság iránti hűségük miatt üldözött, bebörtönzött vagy koncentrációs táborba juttatott, vagy akik a német és a magyar terror elől kénytelenek voltak külföldre menekülni és ott részt vettek a Csehszlovákia felújításáért folytatott aktív küzdelemben.

A többi német és magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgár csehszlovák állampolgársága megszűnik. Ezek a polgárok újra optálhatnak Csehszlovákia javára, miközben a köztársaság hatóságai fenntartják maguknak minden kérelem egyéni elbírálásának jogát. Azokat a németeket és magyarokat, akiket a köztársaság, valamint a cseh és a szlovák nemzet elleni bűncselekmények miatt bíróság elé állítanak és elítélnék, megfosztják csehszlovák állampolgárságuktól és, amennyiben nem sújtja őket halálos ítélet, örökre kiutasítják a köztársaságból.

Azokat a németeket és magyarokat, akik az 1938-as müncheni döntés után költöztek a Csehszlovák Köztársaság területére, azonnal kiutasítják a köztársaságból, hacsak nem indul ellenük bűnvádi eljárás. Kivételt csak azok a személyek képeznek, akik Csehszlovákia érdekében tevékenykedtek.

IX.

A kormány legfelelősségteljesebb feladatának, valamint a cseh és a szlovák nemzet iránti erkölcsi kötelességének fogja tartani, hogy üldözze, bíróság elé állítsa és megbüntesse az összes háborús bűnöst, az összes árulót, a német vagy magyar elnyomók összes tudatos és aktív támogatóját. Ezt a feladatát a kormány haladéktalanul, tétovázás és bárki iránti elnézés nélkül fogja teljesíteni.

Ami a német és a magyar háborús bűnösöket illeti, a kormány gondoskodik azonnali ártalmatlanná tételükről, letartóztatásukról és a rendkívüli népbíróságoknak való átadásukról. Ugyanakkor ezeknek a német és magyar bűnösöknek nemcsak a Csehszlovákia nemzetei ellen és csehszlovák területen elkövetett bűntetteit fogják vizsgálni és megbüntetni, hanem a más nemzetek, mindenekelőtt a szövetséges Szovjetunió ellen elkövetett bűntetteiket is. Az ilyen felkutatott német és magyar bűnösöket átadják a szovjet szerveknek. Táborok létesülnek azoknak a német és magyar személyeknek az internálására, akik valamilyen kapcsolatban álltak a náci és fasiszta szervezetekkel, ezek apparátusával, valamint fegyveres és terrorista alakulataival. [...]

X.

[...] A köztársasági elnöknek a gazdasági élet átmeneti időszakban való zavartalan menetének biztosítását szabályozó dekrétuma értelmében lefoglalják és azonnal nemzeti gondnokság alá helyezik mindazt a vagyont, amelynek birtokosai, tulajdonosai vagy kezelői ellenséges államok, főleg Németország és Magyarország állampolgárai, a Csehszlovák Köztársaság olyan német és magyar nemzetiségű állampolgárai, akik tevékenyen segédkeztek Csehszlovákia felbomlásában és megszállásában, a Csehszlovák Köztársaság más állampolgárai, akik elárulták a nemzetet, s tevékenyen támogatták a német és magyar megszállókat; továbbá olyan részvénytársaságok és egyéb társaságok, amelyek vezetőségében az említett három csoportba tartozó személyek voltak. [...]

XI.

A kormány – teljesíteni akarván a cseh és szlovák fölműveseknek és nincsteleneknek az új földreform következetes végrehajtására vonatkozó kívánságát, s attól a szándéktól vezérelve, hogy a cseh és a szlovák földet egyszer s mindenkorra kiragadja az idegen német–magyar nemesség, valamint a nemzetárulók kezéből, s azt a cseh és szlovák fölművesek és nincstelenek kezébe adja – helyesli az ellenség és az árulók földjének elkobzását, amelyet a Szlovák Nemzeti Tanács foganatosít, s e földnek a kisparasztközti szétosztását. A kormány a hasonló intézkedéseket kiterjeszti a köztársaság egész területére, miközben a következők alapelvekhez fog igazodni:

Nemzeti Földalap létesül. A Nemzeti Földalaphoz fog tartozni minden föld,

épület, holt és élő felszerelés, amennyiben: német és magyar nemesek és nagybirtokosok tulajdonában volt, állampolgárságukra való tekintet nélkül, valamint ellenséges államok, különösen Németország és Magyarország más polgárainak, s a Csehszlovák Köztársaság oly német és magyar polgárainak tulajdonát képezte, akik tevékenyen elősegítették Csehszlovákia szétverését és megszállását, valamint a Csehszlovák Köztársaság egyéb olyan polgáraié volt, akik elárulták a nemzetet és tevékenyen támogatták a német és magyar megszállókat, továbbá olyan részvény- és más társaságok tulajdona volt, amelyeket a fent említett csoportokba tartozó személyek vezettek. [...]

XV.

[...] Megvalósul az iskolák és más kulturális intézmények (színházak, könyvtárak stb.) megtisztítása az ezen a téren a megszállókkal tevékenyen együttműködő személyektől. Az elnyomatás idején kiadott összes tankönyv el lesz távolítva. Megvalósul az összes diák- és közkönyvtár felülvizsgálata, hogy megtisztuljanak a náci és fasiszta dudvától. Megvalósul a sajtó, a rádió és a film alapos megtisztítása. A cseh és a szlovák városokban be lesz zárva az összes német és magyar iskola, köztük a prágai német egyetem, valamint a prágai és a brünni német műszaki főiskola, amelyek a legveszedelmesebb fasiszta és hitlerista fészkeknek bizonyultak. Az elemi és középiskolák német tanítósa szintén a hitlerizmus és henleinizmus egyik fő támaszát alkotta országainkban, s mivel ez tömegjelenség, a németkérdésben történő végleges döntésig be lesz zárva az összes német iskola. [...]

Felülvizsgáljuk a német és a magyar kultúrához fűződő viszonyunkat, minden szakterületen leleplezve reakciós elemeiket. A szlávsnak a nemzetközi, s különösen a mi csehszlovák politikánkban mutatkozó új jelentőségével összhangban megerősödik művelődéspolitikánk szláv orientációja. Ebben a szellemben lesznek kiigazítva és módosítva iskoláink tantervei, valamint tudományos és művészeti intézeteink kulturális orientációja. A Szláv Intézet nemcsak felújul, hanem a más szláv nemzetek és államok kulturális intézeteivel szoros kapcsolatot ápoló eleven politikai-kulturális intézménnyé épül át. [...]

Forrás: *Pravda*, 1945. április 8.; magyar fordításban megjelent: Szarka 2005, 37–51. p.; Popély – Šutaj – Szarka 2007, 97–117. p.

42.

Pozsony, 1945. április 19.

**A Magyar Párt vezető tisztségviselőinek emlékirata
a csehszlovák kormányhoz és a Szlovák Nemzeti Tanácshoz**

A Magyar Párt vezető tisztségviselői, illetve az általuk létrehozott Magyar Végrehajtó Bizottság abban a reményben, hogy a felújított Csehszlovákia hatalmi szervei tárgyalási partnernek fogadják el őket, 1945 tavaszán több beadványt intéztek a csehszlovák kormányhoz és a Szlovák Nemzeti Tanácshoz. Ezekben a szlovákiai magyarság antifasiszta magatartására való tekintettel igazságos bánásmódot és a magyar kisebbség alkotmányban biztosított jogainak tiszteletben tartását kérték a címzettektől, beadványaik azonban sorra válasz nélkül maradtak. A Magyar Pártot az új hatalom már 1944 őszén, a szlovák nemzeti felkelés idején betiltotta. Vezetőinek egy részét, köztük Esterházy Jánost és Neumann Tibort őrizetbe vették és 1945 nyarán a Szovjetunióba hurcolták, az üldöztetés elől pedig kényszerűségből többen Magyarországra távoztak.

EMLÉKIRAT

Nagyra becsült
csehszlovák kormány és
Szlovák Nemzeti Tanács!

A Szlovákia területén élő magyarok ezzel az emlékirattal fordulnak tisztelettel a csehszlovák kormányhoz, illetőleg jelenlegi képviselőjéhez, a Szlovák Nemzeti Tanácshoz. A magyarok, akik ezen a területen élnek, öntudatosan és tiszta lelkiismerettel jelentik ki, hogy 1939. március 14-től napjainkig sem gondolatban, sem tettben nem vétettünk a demokrácia és a humanizmus eszméje ellen. Ezek a magyarok nyugodt lelkiismerettel állíthatják, hogy saját körükben még a legnehezebb körülmények közepette is sikerült megmaradniuk mindazon elvek mellett, s megőrizniük azokat, amelyek az embert méltóvá teszik arra, hogy megbecsüljék őt.

A szlovákiai magyarok nem akarják tagadni, hogy a trianoni békeszerződést követően e szerződések békés revíziójától várták sorsuk jobbra fordulatát. Ezt a

vágyukat azonban mindig csak békés úton akarták elérni, s ez a vágy és politikai cél nem irányult a cseh és a szlovák nemzet ellen, s éppen ezért jelentkezik ma ez a magyar közösség a legőszintebben a konstruktív munkára a demokratikus, népi Csehszlovák Köztársaságban.

A szlovákiai Magyar Párt elnöke és politikai vezetője Esterházy János. Mi, akik a legközelebbi munkatársai közé tartozunk, tudjuk, hogy tevékenységéről szándékában áll jelentést tenni a csehszlovák kormánynak, illetőleg a Szlovák Nemzeti Tanácsnak. Mivel nekünk, alulírottaknak, erről tudomásunk van, ugyanakkor tudjuk azt is, hogy Esterházy Jánosnak jelenleg nincs rá lehetősége, hogy a csehszlovák kormány, illetőleg a Szlovák Nemzeti Tanács előtt megjelenjen, tisztelettel kérjük, hogy ideiglenesen szíveskedjenek az itt előterjesztett következtetéseinket tudomásul venni azzal, hogy csak a tiszta tényeket adjuk elő. A legtiszteletteljesebben kérjük a csehszlovák kormányt, illetőleg a Szlovák Nemzeti Tanácsot, hogy jóindulatúan bírálja el emlékiratunkat, s amennyiben további felvilágosításra lenne szüksége, Esterházy Jánoson, a Magyar Párt elnökén kívül szíveskedjék kihallgatni az alulírottakat, mielőtt végleges döntést hozna a magyar ügyekben.

Fájdalmasan és lehangolóan hat ránk, hogy az újjászületett állam felelős vezetői a szlovákiai magyarság hatéves magatartását valamiféle optikai csalódás következtében azonosnak értékelik a németek és ama szlovákok magatartásával, akik kéz a kézben gyalázták meg az emberiség, az egyenlőség, az igazság és a jogrend örök alapjait.

Ebből az azonosításból már most is mérhetetlen károk fakadnak számunkra és még továbbiaknak kell következniük. A németekkel való ezen azonosítás ellen a leghatározottabban tiltakozunk, hivatkozva az új Európa demokratikus népi eszméire, amelyekhez a magyar nemzetet is erős történelmi szálak fűzik! Tiltakozunk, mert a mi hatéves magatartásunk teljesen világos volt.

Tudomásul vesszük a Szlovák Nemzeti Tanács minden határozatát, s a törvények iránti velünk született tisztelettel ígérjük, hogy azokat be is tartjuk.

A fentiekhez a következő dátumokra és tényekre kell emlékeztetnünk, amelyeket hajlandók vagyunk részletesen és hitelt érdemlően bebizonyítani:

A Szlovákiában élő magyarok 1938-tól 1945-ig minden erejükkel ellenálltak – holott számuk a szlovák államban nem volt nagy – minden fasizmusnak és hitlerizmusnak, s nem véve figyelembe az anyagi előnyöket vagy a hatalmi lehetőségeket, belső erkölcsi meggyőződésből elutasították a német és a szlovák kényurak

együttműködésre vonatkozó felhívásait. A szlovákiai Magyar Párt semmiféle vonatkozásban nem azonosítható az egykori szlovákiai Német Párttal (Deutsche Partei), s általánosan ismert, hogy a magyarok és a Magyar Párt egyáltalán nem volt jó viszonyban a németekkel, a Német Párttal, de még Hlinka Szlovák Néppártjával, a Hlinka Gárdával és Hlinka Ifjúságával sem. Ellenkezőleg, a németek és az említett szlovák szervezetek üldözték a magyarokat és a Magyar Pártot. A Magyar Párt volt Szlovákiában az egyedüli náciellenes politikai párt. Az itteni magyarok a hitlerizmussal és a fasizmussal szemben a kereszténység és a humanizmus gyakorlati szolgálatában találtak menedéket. Természetesen elutasították a hitlerista köszöntést is, a jobb kéz közismert felemelését. Ezért a Magyar Párt az utolsó években hivatalosan és nem hivatalosan, közvetlenül és közvetve a legnagyobb üldöztetésnek volt kitéve. A Grenzbote, a Német Párt hivatalos orgánuma, a hitlerizmus ellenségeit Szlovákiában nemegyszer így jelölte meg: „csehek, zsidók, magyarok, kommunista bujtoogatók”. Amikor 1941 novemberében az ÚŠB magyar értelmiségieket tartóztatott le, köztük egy sor újságíró, a Grenzbote „Beneš-, Hodža-, kommunistabarátok” címmel kommentálta az eseményt.

A Magyar Pártnak nem volt semmiféle félkatonai szervezete, mint amilyen a HG és az FS volt. A magyar cserkészek szövetségét demokratikus és angol szellemisége és módszerei miatt még 1939-ben feloszlatták. Az elmúlt hat év alatt egyetlen magyar szakszervezet működését sem engedélyezték. Amikor egyszer a Magyar Pártba szervezett férfiak testedzés végett összejöttek – természetesen fegyvertelenül –, egy FS-legény följelentésére megjelentek a helyszínen a HG és az FS alakulatai, megverték ezeket a magyarokat, a csoport vezetőjét, Bikszárdyt pedig a halálba kergették. A hat év alatt a pozsonyi ÚŠB börtönében és Illván kereken 10 ezer magyart tartottak fogva antifasiszta magatartásuk miatt! Floch István főszerkesztő a börtönben kapott betegségében halt meg, nem sokkal a szabadulása után. A magyarok elleni terrornak nem volt határa. A németek nyíltan azzal vádolták a Magyar Pártot, hogy zsidó tagjai vannak. Hasonló okok miatt követelték a pozsonyi, az eperjesi és a lőcsei magyar kaszinó bezárását, ami meg is történt. Bezárták a Magyar Családvédő Egyesületet. Nem engedélyezték a Masaryk köztársasági elnök által alapított Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság működését, amely élére rosszindulatú kormánybiztost állítottak, aki a társaságot bezáratta és vagyonát elkobozta. Száz és száz magyar, főként szegény emberek veszítették el állampolgárságukat, állásukat, nyugdíjukat. Napirenden volt a magyarok kiutasítása Szlovákiából. Állandó volt

a rádióik, fegyvereik, könyveik, sportfelszereléseik elkobzása, telefonjaikat kikapcsolták. Házkutatásokkal, kihallgatásokkal, rendőri és csendőri jelentésekkel folyamatosan zaklatták a magyarokat mind Pozsonyban, mind vidéken. A Nemzeti Színházban magyar előadásokat nem engedélyeztek, s ugyanígy lehetetlenné tették a kulturális érintkezést az anyaországgal. A nyilvános magyar könyvtárakból eltávolították a demokratikus jellegű munkákat. A magyar iskolák egy részét bezárták, az osztályok számát csökkentették, betiltották a Csehszlovák Köztársaság idejéből származó tankönyvek használatát, s a tanítók és a tanárok egy részét elbocsátották. Főiskolásainktól megtagadták az ösztöndíjat s a kedvezményes internátusi helyeket, megtagadták tőlünk a kiutazási engedélyt, egyszóval megtagadtak tőlünk minden olyan kedvezményt, amelyeket a volt Csehszlovák Köztársaság idején szereztünk.

Így történt, hogy a magyarok humanizmusuk és elveikhez való hűségük miatt Szlovákia legüldözöttebb társadalmi csoportja voltak. A németek, főleg Pozsonyban és a Szepességben, névelemzéssel, s a háttérben anyagi és hivatali fenyegetéssel igyekeztek a fajelméletük számára megnyerni azokat a magyarokat, akiknek nem volt magyar hangzású nevük. Ez a törekvés azonban alapjaiban kudarcot vallott. Az itteni magyarok nem azonosultak azokkal a magyarokkal sem, akik aljas arizációs előnyök érdekében, mint újszülött németek vagy szlovákok, névváltoztatással beléptek a Német Pártba vagy a Szlovák Néppártba, s ezért megkapták júdáspénzüket. A németek még a lelki élet területén is megfélemlítéssel akadályozták az alkotómunkát. A magyarok ezek ellenére hűen és lelkesen kitartottak demokratikus életeszményük és humánus gondolkodásuk mellett. Nem tartottak két vasat a tűzben, hanem elvetették a hitleri világot. A német követség ezrével küldte propagandairatait a Magyar Párt pozsonyi országos központjába, amelyeket ott rendszeresen megsemmisítettek; egyetlenegy ilyen irat sem került a párt tagjainak kezébe. Amikor a szlovák kormány önálló német evangélikus püspökséget állított fel, a szlovákiai magyar evangélikusok ezzel az intézkedéssel szemben tartózkodóan viselkedtek, s vagy a szlovák evangélikusokkal egyesültek, vagy teljesen kitértek az egyesülés elől. Ezen a téren fontos szerepet töltött be Esterházy János, a Magyar Párt országos elnöke és a parlament egyetlen magyar képviselője, aki egyúttal a szlovák parlament egyetlen ellenzéki tagja is volt. Esterházy János még a csehszlovák múltból is ismert arról, hogy Jaross Andor ellenében keresztülvitte, hogy a csehszlovák parlament magyar tagjai a köztársasági elnök megválasztása során dr. Eduard Benešre adták szavazatukat. Esterházy János

szerepét és ténykedését sokféle szempontból meg lehet ítélni, de akárki legyen is a bíráló, azt objektíve el kell ismernie, hogy a legválságosabb körülmények között kellett döntenie és tárgyalnia, s ő eközben a legtisztességesebb utat választotta. Politikai megfontolásokból olyan megnyilatkozásokat is tennie kellett, amelyekkel sohasem értett egyet. De – amint az közismert – Esterházy János volt az egyetlen, aki nem szavazta meg a szlovák zsidótörvényt, s aki minden jelentős alkalommal hangsúlyozta az itteni magyarok hajlandóságát a konstruktív munkára, valamint az egyetlen, aki meg megmondta, hogyan vélekedik Szlovákia egykori államformájáról és alapítóirol. Ezeknek a kritikáknak néha országos visszhangjuk volt, s jelentős károkat okoztak a kormánynak. Az itteni magyarok Hitler-ellenes magatartása Esterházy János befolyásának is köszönhető. Esterházy sok üldözött csehnek is segített, megmentette és éveken át segítette többek között egy csehszlovák követ családját, amíg a szlovák partizánok a családot föl nem szabadították. A magyarországi szlovákok érdekében sokat tett Esterházy a magyar kormánynál Budapesten. Az ő közbenjárásának köszönhető, hogy Magyarországon 600 elbocsátott szlovák vasutast visszavettek az állami szolgálatba. Esterházy számtalan üldözött zsidón is segített, támogatta a kiutazásukat és rejtegette őket. Ezt egyébként a magyarok többsége is megtette; ez olyannyira közismert volt, hogy a zsidók körében üldöztetésük idején vezetésessé vált.

Az egykori szlovák kormány hosszú halogatás után végül 1942-ben jegyezte be a Magyar Pártot (nemzetközi egyezmény alapján), de alapszabályait sohasem hagyta jóvá. A magyar életakarattal szemben a reciprocitás kétes és szokatlan elve érvényesült, de csaknem kivétel nélkül igazságtalanul. Esterházy János feladata évről évre nehezebb lett. Mihelyt Magyarországon előtérbe jutott a német pénzzel támogatott jobboldali irány, jelentéktelen nyilaskeresztes mozgalom ütötte föl a fejét itt Szlovákiában is. A magyarországi Sztójay-kormány megalakulásakor és Magyarország német megszállása után a Magyar Párt, amely eddig passzívan védekezett, aktív ellenállásba kezdett a hivatalos magyar hitlerista befolyás ellen. Amikor a németek igyekeztek belépni a Magyar Pártba, a Magyar Párt tagfelvételi zárlatot rendelt el.

1944 karácsonya előtt Esterházy Jánost Szálasiék Budapesten letartóztatták, s arra kényszerítették, hogy pártvezetői tisztségéről mondjon le. Egynéhány nappal később kiutasították őt a pozsonyi magyar követségről. A Magyar Párt pokoli helyzetbe került. A németek magyar SS-alakulat, valamint magyar Todt szervezet felállítását követelték. Ez sem jött létre. Az egész magyar közvélemény egyöntetűen Es-

terházy János mellé állt. Az új pártelnök megválasztása sokáig elhúzódott, mert időt akartunk nyerni, s ez sikerült is. Akkor egyhangúlag újra Esterházy Jánost választották pártelnökké, s a szálásisták, akik amúgy sem voltak képesek – néhány hívükön kívül – az itteni magyarok Hitler-ellenes magatartását megtörni, rákényszerültek a lemondásra. Esterházyt és a párt elnökségének tagjait a Pozsony elleni támadás előtt a Gestapo el akarta hurcolni, ezért rejtőzködniük kellett. Ezek a magyarok, akik nem ijedtek meg az ÚŠB-től és a Gestapo üldözésétől, valamint a szálásisták besúgásától és fenyegetőzéseitől, kapcsolatot tartottak a demokratikus szlovákokkal és csehekkel. Megjegyezzük, hogy a magyar református egyházközség fogadta hajlékába a hatóságok által betiltott és vagyonától megfosztott csehtestvér egyházat. Azt is megemlíjtük, hogy a magyarok közül senki sem árjásított zsidó üzemet, s azok száma is csak tizenegy volt, akik kölcsönös megegyezés alapján vettek át üzletet a zsidó tulajdonosoktól.

Megemlíjtjük a szlovákiai magyar sajtót, történetesen az Esti Újságot, amely 1941-ig jelent meg, amikor is Mach miniszter betiltotta, valamint a Magyar Hírlapot, amely 1944. október 31-én önként szűnt meg, mivel semmiféleképpen nem akarta Szálasi mozgalmát szolgálni. A magyar sajtónak nagy érdeme volt abban, hogy Szlovákiában (s nemcsak a magyarok körében) folyamatosan növekedett és erősödött a Hitler-ellenes mozgalom, s Hitler és Szálasi eszméi hajótörést szenvedtek. A belső meggyőződés, az elvhűség és az újságírói tehetség, amely a magyar újságokat jellemezte, lehetővé tette a szlovák nyilvánosság számára, hogy világosan lássa a nácizmus szándékait és céljait. Ugyanígy megemlíthetjük a magyar kisebbség demokratikus magatartását irodalmunk, művészetünk és iskoláink területén. A magyar nyilvánosság határozottan egységes volt a hitlerizmus elutasításában.

Külön említést érdemel az a tény, hogy az 1944. augusztusi partizánfelkelésben nagyszámú magyar nemzetiségű tisztt és katonának vett részt. Ezek többsége még ma is német fogságban van. A partizánmozgalmat a Nyitra környéki magyar falvak lakosai élelemmel, lovakkal, fogatokkal stb. támogatták; más magyar községekben vagy kisvárosokban a magyar lakosok ruhát ajándékoztak a partizánoknak, hogy civilbe öltözhessenek, s így védték meg őket a németektől. A Magyar Hírlap volt az egyetlen szlovákiai újság, amely a Propagandahivatal ismételt felszólítása ellenére egyetlen sort sem írt a partizánmozgalom ellen.

A fent elmondottakra tekintettel kérjük, hogy ez a magatartásunk – amely kezdetől fogva szembehelyezkedett a volt rendszer politikájával és nem jelentett a szá-

munkra érdemeket – ma az új nemzeti és demokratikus Csehszlovák Köztársaságban ne jelentsen a számunkra kárt. Kérjük, hogy bánjanak velünk igazságosan, s a szlovák kormány által elkövetett sérelmeket orvosolják mind az egyének, mind a közösségek tekintetében. Elutasítjuk és kiközösítjük magunk közül azokat a magyarokat, akik Szálasi pártjának a követői, és semmi közünk nincs sajtóorgánumukhoz, a Magyar Szóhoz, amelyet egy SS-alakulat adott ki. Reméljük, hogy az új demokratikus Magyarország baráti állama lesz a hasonló elvekre épülő új Csehszlovákiának. Éppen ezért kérik az itt élő magyarok, hogy részt vehessenek az államalkotó munkában, s kérik az alkotmányban biztosított jogukat.

Pozsony, 1945. április 19.

Stelczer Lajos, a Magyar Párt igazgatója

Dr. Neumann Tibor ügyvéd, a helyi szervezet elnöke

Garzuly Ferenc agronómus, a párt gazdasági osztályának vezetője

Dr. Czibók János ügyvéd, a helyi szervezet tagja

Peéry-Limbacher Rezső, a Magyar Hírlap szerkesztője

Nyárai-Nemecz Miklós, a Magyar Hírlap szerkesztője

Szalatnai-Ráchel Rezső tanár és publicista

Mayer Imre tanár, a Toldy-kör alelnöke

Lukovich József, a Magyar Néplap szerkesztője

Forrás: SNA, f. PV-S, inv. č. 57., k. 41.

43.

Pozsony, 1945. június 16.

Az SZLKP KB Elnökségének határozata a német és a magyar lakosság kitelepítéséről

A cseh–szlovák nemzetállam megteremtésének tervét az Edvard Beneš által vezetett londoni csehszlovák emigráció fogalmazta meg. Beneš 1943. decemberi moszkvai útját követően azonban az ottani kommunista emigráció is átvette a londoni emigráns kormány elképzeléseit, olyannyira, hogy a németekkel és magyarokkal szembeni háború utáni intézkedések végrehajtása már jórészt a kommunisták nevéhez fűződik. A szlovák kommunisták közül került ki többek között Gustáv Husák, a szlovák kormány szerepét betöltő Megbízottak Testületének elnöke, Vladimír Clementis külügyi államtitkár, a lakosságcsere egyik fő diplomáciai előkészítője, Daniel Okáli áttelepítési kormánybiztos, a Csehszlovák Áttelepítési Bizottság elnöke, valamint Ján Čech, a magyar lakosság magyarországi áttelepítését és csehországi deportálását is levezénylő Szlovák Telepítési Hivatal vezetője. A szlovák kommunista pártvezetés a német és magyar kisebbség jövődő sorsával kapcsolatos álláspontját 1945. június 16-i rendkívüli elnökségi ülésén konkretizálta.

1.) A legnagyobb határozottsággal meg kell tenni a szükséges intézkedéseket, hogy a Szlovákia területén élő összes németet – az aktív antifasiszták kivételével – koncentrációs táborokba összpontosítsák, majd a lehető leggyorsabban a Csehszlovák Köztársaság határain túlra szállítsák.

Aktív antifasisztáknak kell tekinteni azokat az elvtársakat és munkatársakat, akik aktívan részt vettek az antifasiszta harcban és mozgalomban, továbbá azokat, akik az antifasiszta harcban jelentős segítséget nyújtottak a párt vagy az antifasiszta mozgalom számára, olyat, amely komolyabb személyi kockázatot jelentett a segítséget nyújtó számára. Erről az SZLKP területi titkárságai adnak igazolást.

A németeknek és magyaroknak a szlovákokkal vagy csehekkel között vegyes házassági esetében a dolgot egyénileg kell elbírálni, s amennyiben a házasság német vagy magyar tagja nem volt aktív fasiszta, ajánljuk az egész család, beleértve a német és magyar házastárs Szlovákiában hagyását.

A csehekkel és szlovákokkal, akik a Német Pártba vagy német nemzetiségűnek

jelentkeztek, úgy kell bánni, mint a németekkel. Amennyiben a kérvényük alapján – ha ugyanis cseh származású emberekről van szó – nem Németországba vagy Ausztriába, hanem a cseh tartományokba viszik őket, minden egyes ilyen esetről értesíteni kell a prágai Belügyminisztériumot.

2.) Ami a magyarokat illeti, következetesen és ingadozás nélkül a következő eljárást kell betartani: az első szakaszban összpontosítani és a Csehszlovák Köztársaság határain túlra telepíteni:

a) Az összes magyar nemzetiségű személyt, az úgynevezett anyásokat, akik 1938. november 2. után jöttek a köztársaság területére. Nincs különbség aközött, hogy ezek a személyek aktívan segítették-e a megszálló hatalmat, vagy passzívan viselkedtek, hiszen a megszállt területen való letelepedésükkel a Szent István-i korona és a megszállók fasiszta hatalmának eszméjét kellett erősíteniük és a magyar brutalitás támaszaként szolgálniuk.

b) A Szálasi-féle ún. Nyilaskeresztes Párt funkcionáriusait, amely a magyar reakció legagresszívabb pártja volt.

c) Az Esterházy-féle egykori Magyar Párt összes köztisztviselőjét (a legtágabb értelemben).

A fennmaradó magyarok túlnyomó részét a hivatalos lakosságcsere keretében telepítik ki Szlovákiából a magyarországi szlovák kisebbségért cserébe, amely már világosan kifejezte a szlovák hazába való visszatérési szándékát. Ezzel kapcsolatban tájékoztató összejövétel lesz összehívva a magyar elvtársakkal (Rákosi stb.), az SZL-KP KB pedig megbízást kap, hogy lépjen velük e célból kapcsolatba.

3.) Intézkedni kell, hogy a visszatért városokat (Kassa, Léva, Losonc, Rimaszombat, Rozsnyó, Érsekújvár, Komárom stb.) és Szlovákia fővárosát, Pozsonyt minél előbb magyartalanítsák, mégpedig a magyar lakosság más térségekbe való áttelepítésével, illetve koncentrálásával. Az áttelepítést a társadalmi hovatartozás figyelembevételével fogják végrehajtani úgy, hogy elsősorban a tehetősebb polgári és középrétegeket, vagyis az irredentizmus értelmiségi vezéreit távolítsák el ezekből a városokból.

4.) A szintizsta szlovák városokat, mint Rózsahegyet, Besztercebányát, Zsolnát, Liptószentmiklóst stb. megtisztítják a magyaroktól, mégpedig előre meghatározott lakhelyekre való telepítésükkel. Ezt az áttelepítést liberálisan fogják végrehajtani, azaz az áttelepítettek számára lehetővé teszik vagyonuk egy részének, főleg személyes tárgyaik magukkal vitelét.

5.) A szegény, főleg partizán, felégetett és a háború által vagy más módon elpusztított és súlyosan megrongálódott szlovák falvak lakosságát haladéktalanul át kell telepíteni Dél-Szlovákia termékeny járásaiba, a németektől és magyaroktól elkobzott nagybirtokokra, egyúttal szabaddá tenni e szlovák kolonisták számára a szóba jöhető falvakat, hogy legyen hol lakniuk, jószágot nevelniük, a gépeket, szerzőszoftvereket, termést stb. raktározniuk. Ezekből a falvakból a magyar lakosság liberális körülmények között lesz áttelepítve.

6.) Az SZLKP KB feladatul kapja:

a) Gondoskodni az SZLKP német és magyar nemzetiségű tagjai aktívájának összehívásáról, hogy biztosítva legyen aktív részvételük Pozsony megtisztításában a német és magyar fasisztáktól.

b) Gondoskodni az alapszervezetek aktívájának összehívásáról, amely megtárgyalja a német és magyar fasiszták kitelepítésének kérdését.

c) Tervet dolgozni ki arról, hogyan kellene érdekeltté tenni ebben a kérdésben az egész párttagságot.

d) Elintézni, hogy sajtónk több figyelmet szenteljen a németek és magyarok kérdésének, hogy mindeközben megőrizze egyrészt következetes, megingathatatlan és világos irányvonalát, másrészt ugyanakkor ne féljen kipellengérezni a szlovák fél részéről előforduló sovinszta eseteket.

7.) Dr. Husák elvtárs megbízást kap, hogy lépjen érintkezésbe Markus tábornokkal és pontosan tájékoztassa, hogyan viselkedjen a hadsereg a magyar lakossággal szemben.

8.) A Nemzetbiztonsági Testület elvtársai feladatul kapják, hogy adjanak ki hirtetményt arról, hogy a németek és magyarok rejtegetése tilos és súlyos büntetéssel jár.

Forrás: SNA, f. ÚV KSS, k. 789.

44.

Prága, 1945. július 3.

A csehszlovák kormány jegyzéke a győztes nagyhatalmakhoz a németek és a magyarok kitelepítéséről

A háború alatt a csehszlovák kormány a magyar lakosság kitelepítéséhez nem kapta meg a nagyhatalmi jóváhagyást. A csehszlovák diplomácia ezért a három győztes nagyhatalom, az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a Szovjetunió potsdami konferenciája előtt ismét a nagyhatalmakhoz fordult azzal az igénnyel, hogy értekezletükön tűzzék napirendre nemcsak a német, hanem a magyar kisebbség kitelepítésének kérdését is, ami a csehszlovák jegyzék szerint részben lakosságcsere formájában is megvalósulhatna. Az 1945. július 17 – augusztus 2. között üléselő potsdami konferencia azonban csak a német kisebbség kitelepítéséhez járult hozzá, a magyar lakosság egyoldalú kitelepítésével nem foglalkozott.

Nagykövet Úr,

a csehszlovák kormány nevében van szerencsém közölni a következőt:

A csehszlovák elnök és a csehszlovák kormány a hadiállapot befejezése előtt részletes memorandumot terjesztett a szövetséges kormányok elé, amelyben kifejtette a német és a magyar lakosság túlnyomó többsége kitelepítésének politikai szükségességét az országból. Ily módon tolmácsolták a cseh és a szlovák nemzet alapvető és egyértelmű kívánságát, amelyek az ország jövője miatti aggodalmukban ki akarják iktatni maguk közül azokat az elemeket, amelyek magatartásukkal megmutatták, hogy a nemzetiségi gyűlölködés terjesztői, az ellenséges propaganda készségei és az államok közötti viszálykodás okozói. A felszabadulásért zajló harc befejező szakasza megerősítette a csehszlovák népben azt a meggyőződést, hogy a németek és a magyarok nagy többségének eltávolítása nélkül, mégpedig kitelepítésükkel, nem lehet államunk rendes és nyugodt fejlődését, valamint Közép-Európa tartós békéjét és stabilitását biztosítani.

Az említett memorandumban foglalt javaslatokat megértéssel fogadták, vagyis semmiféle különösebb alapvető kifogást nem emeltek ellene. Szövetségeseink csupán arra figyelmeztettek, hogy a kitelepítésnek szervezett módon kell lezajlania, tervszerűen és egyetértésben a Szövetségesek illetékes szerveivel. A csehszlo-

vák kormány arra való tekintettel, hogy ez a kitelepítés 2–2,5 millió németet és kb. 400 000 magyart érint, arra a meggyőződésre jutott, hogy ezt a javaslatot tervszerűen és szervezett módon hajtja végre. A csehszlovák kormány előkészíti a kitelepítés tervét és alapos megszervezését.

Ami a németek Csehszlovákiából való kitelepítését illeti, a csehszlovák kormány azt javasolja, hogy a Németország fölötti felügyeletet gyakorló nagyhatalmak a csehszlovák kormánnyal történt megegyezés után állapítsák meg, az egyes megszállási övezetekbe mennyi embert kell telepíteni és milyen meghatározott intervallumokban. A kitelepítés technikai lebonyolítását csehszlovák koordinációs missziók útján lehetne biztosítani, amelyek az egyes megszállási övezetek parancsnoksága alá tartoznának.

Ami a magyarok kitelepítését illeti, a csehszlovák kormány küldötte ezt a kérdést a budapesti Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal tanácskozhatná meg abban az értelemben, hogy a magyar lakosság Szlovákiából történő kitelepítésének fő része lakosságcsere alapján is megvalósulhatna, azért a körülbelül 345 000 magyarországi szlovákért, akik át kívánnak települni Szlovákiába.

Amint azt a fentiekben közöltük, a cseh és a szlovák nemzet a németek és a magyarok kitelepítését a csehszlovák állam jövője és Közép-Európa békéjének biztosítása érdekében alapvető szükségletnek tekinti. Ezen okból kifolyólag világos, hogy az egész csehszlovák közvélemény figyelemmel követi ezt a kérdést, amely kétségkívül a legégetőbb az összes kérdés közül, amelyek megoldására a csehszlovák kormány törekszik. Végrehajtásának bármilyen elhalasztása komoly nyugtalanságot keltene valamennyi cseh és szlovák körében.

Ameddig ez az alapvető probléma meg nem oldódik, az állam egész közigazgatási, gazdasági és társadalmi újjáépítése és konszolidációja meg lesz zavarva és késlekedni fog.

Ezen oknál fogva, Nagykövet Úr, rendkívül hálás lennék, ha a Csehszlovák Köztársaság elnökének és a csehszlovák kormánynak ezt az álláspontját átadná Winston Churchill kormányfőnek, hogy ezt a kérdést a megbeszélések és döntések tárgyává tegye a Hármak közlő értekezletén.

Hasonló jegyzék küldetik az amerikai és a szovjet kormány képviselőinek.

Fogadja, Nagykövet Úr, legmélyebb tiszteletem ismételt nyilvánítását.

Forrás: *Foreign Relations* 1960, 646–647. p.

45.

Prága, 1945. augusztus 2.

Edvard Beneš 33/1945. számú alkotmánydekrétuma a németek és a magyarok csehszlovák állampolgárságának rendezéséről

A magyar- és németellenes jogalkotást Edvard Beneš elnöki dekrétumai szimbolizálják, közülük is elsősorban a potsdami konferencia záródokumentumának kihirdetése napján, 1945. augusztus 2-án elfogadott 33/1945. számú alkotmánydekrétum, amely a teljes magyar és német kisebbséget megfosztotta csehszlovák állampolgárságától. A dekrétum 2. §-a bizonyos feltételek mellett lehetővé tette ugyan a csehszlovák állampolgárság meghagyását, erre azonban alig akadt példa. Azoknak a magyaroknak a pontos számát, akik csehszlovák állampolgárságukat megtarthatták, nem ismerjük. A Belügyi Megbízotti Hivatal egy 1947 februárjában készült jelentése szerint Szlovákiában összesen 250-en vehették át a csehszlovák állampolgárság megőrzését tanúsító bizonylatot.

A köztársasági elnök 1945. augusztus 2-án kelt alkotmánydekrétuma
a német és a magyar nemzetiségű személyek csehszlovák
állampolgárságának rendezéséről

A kormány javaslatára és a Szlovák Nemzeti Tanáccsal történt megegyezést
követően elrendelem:

1. §

(1) Azok a német vagy magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgárok, akik az idegen megszálló hatalom jogszabályai értelmében német vagy magyar állampolgárságot szereztek, az ilyen állampolgárság megszerzésének napján elveszítették csehszlovák állampolgárságukat.

(2) A többi német vagy magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgár e dekrétum hatályba lépésének napján veszti el csehszlovák állampolgárságát.

(3) Ez a dekrétum nem vonatkozik azokra a németekre és magyarokra, akik a köztársaság fokozott veszélyeztetettsége idején (a köztársasági elnök náci bűnösök, az árulók és segítők megbüntetéséről, valamint a rendkívüli népbíróságokról szóló

1945. június 19-én kelt 16. számú dekrétumának 18. §-a) hivatalosan cseheknek vagy szlovákoknak jelentkeztek.

(4) Azokat a cseheket, szlovákokat és más szláv nemzetek tagjait, akik ebben az időszakban nyomás vagy figyelembe veendő különleges körülmények kényszerítő hatására németeknek vagy magyaroknak vallották magukat, e dekrétum alapján nem tekintik németeknek vagy magyaroknak, amennyiben a belügyminisztérium jóváhagyja az illetékes járási nemzeti bizottság (járási közigazgatási bizottság) által az említett tények vizsgálata alapján a nemzeti megbízhatóságról kiadott bizonylatot.

2. §

(1) Az 1. § rendelkezései alá eső személyeknek, akik igazolják, hogy hűek maradtak a Csehszlovák Köztársasághoz, sohasem vétettek a cseh és a szlovák nemzet ellen, és vagy aktívan részt vettek a felszabadításukért vívott harcban, vagy pedig szenvedtek a náci vagy a fasiszta terrortól, megmarad a csehszlovák állampolgárságuk.

(2) A csehszlovák állampolgárság meghagyásának megállapítására vonatkozó kérvényt e dekrétum hatályba lépésétől számított hat hónapon belül lehet benyújtani a helyileg illetékes járási nemzeti bizottságnál (járási közigazgatási bizottságnál), vagy pedig, amennyiben a kérvényező külföldön lakik, a külképviseleti hivatalnál. E kérvényről a belügyminisztérium a tartományi nemzeti bizottság, Szlovákiában a Szlovák Nemzeti Tanács javaslatára dönt. Ezeket a személyeket egészen kérvényük elintézéséig csehszlovák állampolgároknak kell tekinteni, amennyiben a járási nemzeti bizottság (a járási közigazgatási bizottság) vagy a külképviseleti hivatal bizonylatot adott ki számukra az előző bekezdésben feltüntetett körülményekről.

(3) A csehszlovák katonai egységek német vagy magyar nemzetiségű tagjai csehszlovák állampolgárságának megtartásáról a lehető legrövidebb időn belül a belügyminisztérium a nemzetvédelmi minisztérium javaslatára hivatalból dönt. A hivatalos határozat meghozataláig csehszlovák állampolgároknak kell tekinteni őket.

3. §

Azok a személyek, akik az 1. § alapján elvesztették csehszlovák állampolgárságukat, az azon naptól számított hat hónapon belül, amelyet a Törvénytárban megjelenő

belügyminiszteri rendelet megjelöl, a helyileg illetékes járási nemzeti bizottságnál (járási közigazgatási bizottságnál) vagy a külképviseleti hivatalnál kérvényezhetik a visszaadását. Az ilyen kérvényről a belügyminisztérium a tartományi nemzeti bizottság, Szlovákiában a Szlovák Nemzeti Tanács javaslatára szabad belátása szerint dönt; nem szabad azonban eleget tennie neki, ha a kérvényező megszegte a csehszlovák állampolgár kötelességeit. Amennyiben a kormányrendelet nem intézkedik másként, ezekre az esetekre is a csehszlovák állampolgárság megszerzésére vonatkozó általános jogszabályok érvényesek.

4. §

(1) E dekrétum céljaira a férjzett asszonyok és a kiskorú gyermekek külön elbírálás alá esnek.

(2) A 3. § alapján benyújtott olyan kérvényeket, amelyeket csehszlovák állampolgárok feleségei és kiskorú gyermekei adnak be, jóindulatúan kell elbírálni. A rájuk vonatkozó döntés meghozataláig a kérvényezőket csehszlovák állampolgároknak kell tekinteni.

5. §

Azok a csehek, szlovákok és más szláv nemzetek tagjai, akik a köztársaság fokozott veszélyeztetettsége idején (a köztársasági elnök 1945. évi 16. sz. dekrétumának 18. §-a) német vagy magyar állampolgárságot kértek anélkül, hogy erre nyomás vagy különleges körülmények hatására kényszerültek volna, elvesztik csehszlovák állampolgárságukat azon a napon, amelyen ez a dekrétum hatályba lép.

6. §

Ez a dekrétum a kihirdetésének napján lép hatályba; a belügyminiszter hajtja végre a külügyminiszterrel és a nemzetvédelmi miniszterrel egyetértésben.

Dr. Beneš s. k.

Fierlinger s. k.

Masaryk s. k., **Svoboda** tábornok s. k.

Nosek s. k.

Forrás: *Sbírka zákonů* 1945, částka 17, 57–58. p.; magyar fordításban megjelent: Kövesdi 1996, 214–215. p.; Szarka 2005, 122–124. p.; Popély – Šutaj – Szarka 2007, 166–169. p.

46.

Prága, 1945. október 25.

Edvard Beneš 108/1945. számú alkotmánydekrétuma az ellenséges vagyon elkobzásáról és a nemzeti újjáépítési alapokról (részlet)

A hiányzó törvényhozói hatalmat a második világháború éveiben, majd a háborút követően egészen 1945 októberéig Edvard Beneš elnök dekrétumai pótolták. Beneš összesen 143 dekrétumot bocsátott ki, amelyeket az 1945. október 28-án összeülő Ideiglenes Nemzetgyűlés 1946 márciusában visszamenőleges hatállyal törvényerőre emelt. Utolsó dekrétumainak egyike az „ellenséges vagyon” elkobzásáról szóló 108/1945. számú alkotmánydekrétum volt, amely elrendelte a németek és a magyarok összes ingó és ingatlan vagyonának kártérítés nélküli elkobzását.

A köztársasági elnök 1945. október 25-én kelt alkotmánydekrétuma az ellenséges vagyon elkobzásáról és a nemzeti újjáépítési alapokról

A kormány javaslatára és a Szlovák Nemzeti Tanáccsal történt megegyezést követően elrendelem:

I. RÉSZ

Az ellenséges vagyon elkobzása

1. §

Az elkobzásra kerülő vagyon meghatározása:

(1) Térítés nélkül elkobozásra kerül – amennyiben ez még nem történt meg – a Csehszlovák Köztársaság javára az az ingatlan és ingó vagyon, különösen azon vagyoni jogok (követelések, értékpapírok, betéteket, nem anyagi jellegű jogok) is, amelyek a német és a magyar megszállás tényleges befejezésének napján a következők tulajdonában voltak, vagy még mindig vannak:

1. a Német Birodalom és a Magyar Királyság, a német vagy magyar jog értelmében létezett közjogi személyek, a német náci párt, a magyar politikai pártok, valamint az e rendszerekhez tartozó vagy velük kapcsolatban álló más alakulatok, szervezetek, vállalatok, létesítmények, polgári társulások, alapok és célvagyonok,

valamint más német vagy magyar jogi személyek, vagy

2. német vagy magyar nemzetiségű természetes személyek, kivéve azokat a személyeket, akik igazolják, hogy hűek maradtak a Csehszlovák Köztársasághoz, sohasem vétettek a cseh és a szlovák nemzet ellen, és vagy aktívan részt vettek a felszabadulásunkért vívott harcban, vagy szenvedtek a náci vagy fasiszta terror alatt, vagy

3. azon természetes személyek, akik a Csehszlovák Köztársaság állami szuverenitása, önállósága, területi egysége, demokratikus köztársasági államformája, biztonsága és védelme ellen irányuló tevékenységet fejtettek ki, akik ilyen tevékenységre bujtogattak, vagy más személyeket arra rávenni igyekeztek, bármilyen módon tudatosan támogatták a német vagy magyar megszállókat, vagy akik a köztársaság fokozott veszélyeztetettsége idején (a köztársasági elnök 1945. június 19-én kelt, a náci bűnösök, az árulók és segítőitársaik megbüntetéséről, valamint a rendkívüli népbíróságokról kiadott 16. számú dekrétumának 18. §-a) támogatták a németesítést vagy magyarosítást a Csehszlovák Köztársaság területén, vagy pedig ellenségesen viselkedtek a Csehszlovák Köztársasággal, illetve a cseh vagy a szlovák nemzettel szemben, valamint azon személyek, akik eltűrték a vagyonukat vagy vállalatukat kezelő személyek ilyen tevékenységét.

(2) Az 1. bekezdés 3. pontjának rendelkezése jogi személyekre is vonatkozik, amennyiben azon természetes személyek, akik ezen vállalatok tagjai vagy rész tulajdonosai (tőkerészesek), hibáztathatók a jogi személyt képviselő szerv eljárásában, vagy pedig ha ezen személyek nem jártak el megfelelő gondossággal a képviseleti szerv megválasztásakor és a felügyelete során.

(3) Az elkobzás ugyanígy vonatkozik minden vagyonra, amely az 1938. szeptember 29. utáni időszakban az 1. és a 2. bekezdésben megjelölt alanyoké volt, és az 1. bekezdés első mondata értelmében meghatározott időszakban olyan személyek tulajdonában volt, esetleg még van, akiknek kezében ezt a vagyont az elkobzás nem érintené, hacsak az ilyen vagyon elkobzása nem felelne meg a tisztesség elveinek.

(4) Arról, adottak-e az elkobzás feltételei e dekrétum alapján, az illetékes járási nemzeti bizottság dönt. Az erről szóló végzés kiképezhető nyilvános hirdetmény útján, ha nem is teljesülnek azok a feltételek, amelyeket a politikai hatóságok illetékességébe tartozó ügyek intézéséről (az igazgatási eljárásról) szóló 1928. január 13-án kelt, 8. számú kormányrendelet 33. §-a megszabott. A járási nemzeti bizottság végzése ellen a tartományi nemzeti bizottsághoz (Szlovákiában a Szlovák Nem-

zeti Tanács illetékes szervéhez) lehet fellebbezni. A tartományi nemzeti bizottság (Szlovákiában a Szlovák Nemzeti Tanács illetékes szerve) – már az eljárás során is – átveheti az eljárás irányítását, és elsőfokú végzést adhat ki az ügyben. Amennyiben első fokon a tartományi nemzeti bizottság (Szlovákiában a Szlovák Nemzeti Tanács illetékes szerve) hoz ilyen döntést, döntése ellen a belügyminisztériumnál lehet fellebbezni. A belügyminiszter az e bekezdés értelmében hozott döntés módját részletesebben irányelvek útján szabályozhatja. [...]

Forrás: *Sbírka zákonů* 1945, částka 48, 248–254. p.; magyar fordításban megjelent: Kövesdi 1996, 218–227. p.; Szarka 2005, 139–148. p.; Popély – Šutaj – Szarka 2007, 216–228. p.

47.

Budapest, 1945. november 20.

**A magyar kormány jegyzéke a győztes nagyhatalmakhoz
a csehszlovákiai magyarság sérelmeiről**

A magyar kormány 1945 tavaszától kötelességének érezte, hogy szót emeljen a csehszlovákiai magyarság jogfosztása ellen. A szovjet vezetésű Szövetséges Ellenőrző Bizottság ellenőrzése alá helyezett magyar diplomácia ugyanakkor meglehetősen szűk nemzetközi mozgástérrel rendelkezett, s a Csehszlovákiában foganatosított magyarellenes intézkedésekkel kapcsolatban legfeljebb a SZEB-hez vagy a győztes nagyhatalmak budapesti képviselőihez fordulhatott panaszával. A magyar külügyminisztérium 1946 júliusáig, a békekonferencia megnyitásáig összességében 184 jegyzékben hívta fel a SZEB figyelmét a csehszlovákiai jogsértésekre és kérte közbelépését a magyar kisebbség érdekében, erre azonban egyetlen esetben sem került sor. 1945. november 20-i jegyzékében nemzetközi vizsgálóbizottság kiküldését és Szlovákia magyarlakta területeinek nemzetközi ellenőrzés alá helyezését kérte a nagyhatalmaktól. A jegyzéket a hozzá csatolt memorandum nélkül közöljük.

Magyar Külügyminisztérium
120/res. Be. – 1945

G. M. Puskin úrnak
rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter
Arthur H. F. Schoenfeld úrnak
rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter
A. D. F. Gascoigne úrnak
Ő Brit Felsége kormányának képviselője
Budapest

Követ Úr!

Van szerencsém megküldeni „A magyarság helyzete a második Csehszlovákiában” című memorandumot.

Magyarország a Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniójával, az Egyesült Brit Királysággal, valamint az Amerikai Egyesült Államokkal 1945. évi január hó 20. napján aláírt Fegyverszüneti Szerződés 2. pontjában „kötelezte magát, hogy Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia általa megszállt területeiről visszavonja az összes magyar csapatokat és hivatalnokokat Magyarország 1937. december 31-én fennállott határai mögé, úgyszintén hatályon kívül helyez minden törvényhozási és közigazgatási intézkedést, amely csehszlovák, jugoszláv és román területek Magyarországhoz való csatolására, vagy bekebelezésére vonatkozik”.

A magyar kormány felfogása szerint a Fegyverszüneti Szerződéssel Magyarországhoz a háború folyamán visszacsatolt területek tekintetében, a fegyverszünet tartamára, az 1937. évi december 31-én fennállott területi és jogi helyzet állt helyre. A magyar kormány a maga részéről a Fegyverszüneti Szerződés rendelkezéseiből folyó, ilyen irányú kötelezettségeinek eleget tett.

A csehszlovák kormány, a Fegyverszüneti Szerződés rendelkezéseivel összhangban, szintén köteles lett volna a magyar kisebbséggel szemben az 1937. évi december hó 31-én fennállott jogállapotot helyreállítani. A magyar kormány tudomása szerint ennek a kisebbségnek jogi helyzetét sem a potsdami határozatok, sem más nemzetközi megállapodás nem érintette.

Annál inkább kötelessége lett volna ez a csehszlovák kormánynak, mert az I. világháborút követő békekonferencián a zárt magyar települési területekkel összefüggő magyarlakta területeknek stratégiai és közlekedésügyi indokok alapján való elnyerésekor, a csehszlovák delegátus azt a kijelentést tette, hogy Csehszlovákia keleti Svájc-szerűen fogja biztosítani a kisebbségek jogait. Ezen az általános természetű ígéreten kívül azonban Csehszlovákiát kötelezi a Szövetséges és Társult Főhatalmakkal 1919. szeptember 10-én Saint-Germain-en-Laye-ben kötött kisebbségvédelmi szerződés is, amelyet a magyar kisebbséggel szemben semmiféle nemzetközi egyezmény sem helyezett hatályon kívül.

Még sajnálatosabb körülmény azonban, hogy a csehszlovák kormány nemcsak a kisebbségvédelmi szerződésben kifejezetten biztosított jogokat tagadta meg Csehszlovákia magyar lakóitól, hanem ezen jóval túlmenően, a nemzetközi jog általánosan elismert elveibe és a kultúrállamokban mindenütt elfogadott emberi alapjogokba is beleütköznek intézkedései. A csatolt memorandumban ismertetett tényekből kitűnik, hogy Csehszlovákiában a természetjogban gyökerező legegységesebb emberi jogokat is megtagadják a magyaroktól és úgyszólván a fizikai lét biztosításá-

hoz szükséges eszközöktől is megfosztják őket. Ilyen kormányzati intézkedésekre – a náci Németországnak a zsidókkal való bánásmódjától eltekintve – nem volt példa a civilizált népek történetében.

A magyar kormány kötelességének tartja hangsúlyozni, hogy a magyar demokrácia megszilárdulását nagymértékben akadályozza a csehszlovák kormánynak a magyar kisebbségekkel szemben alkalmazott embertelen politikája. A szlovákiai magyarsággal való bánásmód valóban olyan súlyos sérelme az egész magyar népnek, amely a dolog természeténél fogva, Magyarországon is szükségképpen a nacionalizmus felfokozására és esetleges súlyos kitörésekre vezethet.

A szlovákiai eseményekkel kapcsolatban érthetetlennek tűnik fel a magyar közvélemény előtt különösen az a körülmény, hogy Csehszlovákia, amely az Egyesült Nemzetek tagja és amelynek képviselői nemzetközi fórumok előtt elől járnak a nemzetközi együttműködésre való készségük, valamint az emberiség magas eszméinek és elveinek hangoztatásában, szabadon hajthat végre százezres ártatlan tömegek ellen a kultúrnépek történetében példátlanul álló brutalitásokat. A náci ideológia emlőin nagyra növelt és ma is náci módszereket alkalmazó szlovák sovinizmusnak az egész világ szeme láttára történő féktelen garázdálkodása alkalmas arra, hogy a sok megpróbáltatáson keresztülment magyar közvéleményben eszközül szolgáljon a reakciós magyar körök propagandájának az új demokrata világrend ellen. Ez annál könnyebben lehetséges, mert közismert tény, hogy az 1918-ban létrejött magyar demokráciát a szomszédállamok s ezek között elsősorban Csehszlovákia sovinizmusa buktatta meg.

A magyar kormány különös nyomatékkal kíván arra is rámutatni, hogy a szomszéd államok demokráciájának nagy előnye az, hogy a belső demokratikus államrendük létrejöttével egyidejűleg nemzeti igényeket is megvalósíthattak mind az első, mind a második világháború után. Magyarországon azonban az új demokratikus kormánynak kell a vesztes háború összes súlyos következményeit viselni. Szerfölött megnehezíti a kormányzat amúgy is súlyos helyzetét a belföldi közvélemény előtt az a körülmény, hogy a vesztes háború természetes következményein kívül a magyarságnak olyan megpróbáltatásokon is keresztül kell mennie, amelyek homlokegyenest ellenkeznek a győző hatalmak között létrejött megállapodásokkal és az általuk proklamált elvekkel.

A magyar kormány 1945. szeptember 13-án 61/res. Be. – 1945. szám alatt kelt jegyzékében azt kérte, hogy a csehszlovák kormány által Magyarországgal szem-

ben felvetett vitás kérdések összes vonatkozásait az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsában állandó képvisellel bíró hatalmak, azaz Szovjet-Oroszország, Anglia, az Amerikai Egyesült Államok és Franciaország kiküldötteiből álló nemzetközi bizottság vizsgálja meg.

Tekintettel arra, hogy a szlovákiai magyarság helyzetében a jegyzék óta is jelentékeny rosszabbodás következett be, a magyar kormány megújítja a nemzetközi vizsgálóbizottság kiküldésére irányuló kérelmét.

Addig is azonban, amíg e bizottság kiküldése megtörténik, a magyar kormány, utalással a krími értekezleten a fasiszta uralom alól felszabadított Európáról szóló kiáltványban proklamált elvekre, tisztelettel kéri Szlovákia magyarlakta területeinek nemzetközi ellenőrzés alá való helyezését. Csak ebben az esetben lehet remény arra, hogy a szlovákiai magyar paraszt- és munkástömegek előrehaladást tehetnek az Atlanti Chartában, valamint a San Franciscó-i Alapokmányban körvonalazott és az egész emberiségnek boldogabb jövőt ígérő életviszonyok felé, és hogy megvalósulhat számukra a félelemtől és nyomortól mentes élet.

E területek igazgatásának nemzetközi ellenőrzés alá való helyezése már csak azért is sürgős volna, mert amióta a magyar kormány kijelentette, hogy a szlovákiai magyarság kérdésében a prágai kormánnyal informatív jellegű közvetlen tárgyalásokat hajlandó folytatni, azóta a szlovák sajtó sovinszta túlzásai és magyarellenes izgatásai nem ismernek határt. Olyan légkör és viszonyok pedig, amelyek teljesen megszüntetik a szlovákiai magyarság vagyon-, jog- és életbiztonságát és megtagadják tőle a még itt-ott megmaradt legegyszerűbb emberi jogokat, nem lehetnek alkalmasak nemzetközi tárgyalások eredményes lefolytatására.

Kérem, fogadja Követ Úr őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Budapest, 1945. november 20-án

Gyöngyösi s. k.

Forrás: MNL OL, f. XIX-J-1-j, 37. d., 16/b-55pol-1946; megjelent: Kertész 1995, 547–551. p.

48.

Budapest, 1946. február 27.

A csehszlovák–magyar lakosságcsere-egyezmény

Magyarország kezdetben elutasította mind a csehszlovákiai magyarság egyoldallú áttelepítését, mind a kényszerű lakosságcserét, a magyar kisebbség Csehszlovákián belüli széttelepítésének veszélye miatt végül mégis rákényszerült a tárgyalások felvételére és az egyezmény aláírására. A lakosságcsere-egyezmény lehetővé tette a csehszlovák kormány számára, hogy annyi szlovákiai magyart telepítsen át Magyarországra, amennyi magyarországi szlovák önként jelentkezik a Csehszlovákiába való áttelepülésre, ezen felül pedig áttelepíthesse a szlovák népbíróságok által háborús bűnösnek minősített magyarokat is.

Egyezmény

Magyarország és Csehszlovákia között lakosságcsere tárgyában

A Magyar Köztársaság Elnöke és a Csehszlovák Köztársaság Elnöke elhatározván azt, hogy az országaik közötti lakosságcsere tárgyában Egyezményt kötnek, meghatalmazottaikká kijelölték:

a Magyar Köztársaság Elnöke: **dr. Gyöngyösi János** külügyminiszter urat,

a Csehszlovák Köztársaság Elnöke: **dr. Clementis Vladimír** külügyminisztériumi államtitkár urat,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő cikkekben állapotok meg.

I. cikk

Minden, Magyarországon állandó lakóhellyel bíró szlovák és cseh nemzetiségű személy, aki az alább meghatározott feltételek mellett a Csehszlovákiába való áttelepülésre irányuló szándékát kinyilvánítja, áttelepítettik anélkül, hogy a magyar kormány ezt megakadályozná.

A csehszlovák kormánynak indokolt esetekben jogában áll, hogy az előző bekezdésben megjelölt személyek áttelepülését ellenezze. Amennyiben a magyar kormány ennek az ellenzésnek megalapozottságával szemben kifogást emelne, a X.

cikk szerint létesítendő Vegyes Bizottság dönt.

Az első bekezdés értelmében megjelölt személyek magyar állampolgársága megszűnik, és a nevezettek magának az áttelepülésnek a ténye által teljes joghatállyal csehszlovák állampolgárokká válnak, amennyiben eddig nem lettek volna azok. Ugyancsak az áttelepülés ténye folytán ezek a személyek mentesülnek Magyarországgal szemben minden állampolgári kötelezettség alól, és Magyarország is mentesül velük szemben minden kötelezettség alól.

II. cikk

Az első cikkben megjelölt személyek áttelepítésének előkészítése, az érdekeltek által tett, az áttelepülésre vonatkozó szándékot magában foglaló nyilatkozatok átvétele, továbbá az áttelepítésnek megszervezése céljából a csehszlovák kormány a saját költségén és tetszése szerint összeállított Különbizottságot fog Magyarországra küldeni.

A Különbizottság és a magyar hatóságok közötti érintkezés megkönnyítése végett a magyar kormány a Különbizottságnak egy összekötő megbízottat fog rendelkezésére bocsátani megfelelő számú beosztottal.

III. cikk

A magyar kormány az ennek az Egyezménynek II. cikkében megjelölt Különbizottságot a feladatának teljesítéséhez szükséges minden támogatásban és védelemben részesíteni fogja.

Nevezetesen a Különbizottságnak, tagjainak és személyzetének jogában fog állani, hogy Magyarország területén szabadon közlekedjék, a szlovák és cseh nemzeti-ségűnek tekinthető személyekkel érintkezzék, a sajtó és a rádió útján nyilvános felhívásokat bocsásson ki, az áttelepítendő személyekről névjegyzékeket állítson össze és ezeknek személyi, anyagi és társadalmi viszonyaira nézve és egyéb, az áttelepítés szempontjából tekintetbe veendő körülményeire nézve tájékozódjék.

A Különbizottság, annak tagjai és személyzete, tartózkodni fognak minden olyan tevékenységtől, valamint magatartástól, amely a Magyar Köztársaság szuverenitásával össze nem egyeztethető, vagy a magyar néppel szemben ellenséges volna.

IV. cikk

Az első cikkben említett nyilatkozatokat a Különbizottság ennek az Egyezmény-

nek aláírásától számított 3 hónapi határidőn belül veszi át.

Igazolt késedelem esetében a Különbizottság ilyen nyilatkozatokat további egy hónapon belül is átvehet.

Az első bekezdésben említett határidő lejártától számított egy hónapon belül a Különbizottság közölni fogja a magyar kormánnyal azoknak a személyeknek a névjegyzékét, akik nyilatkozatukat az eredeti határidő alatt tették meg.

Azoknak a személyeknek névjegyzékét, akik a póthatáridő alatt nyilatkoztak, ennek a lejártától számított 15 napon belül kell átadni.

V. cikk

A Magyarországból Csehszlovákiába áttelepítendő szlovákokkal és csehekkel egyenlő számban olyan Csehszlovákiában állandó lakóhellyel bíró magyar nemzetiségű személyek telepíttetnek át Magyarországra, akik a Csehszlovák Köztársaság Elnökének a német és magyar nemzetiségű személyek csehszlovák állampolgárságának rendezése tárgyában kiadott, 1945. augusztus 2-án kelt rendelete (Törvénygyűjtemény 33/1945. szám) értelmében csehszlovák állampolgárságukat elvesztették.

Az előző bekezdésben említett számon felül jogában áll a csehszlovák kormánynak Magyarországra áttelepíteni olyan Csehszlovákiában állandó lakóhellyel bíró, magyar nemzetiségű személyeket is, akikről a VIII. cikkben van szó.

Ennek az Egyezménynek aláírásától számított 6 hónapi határidőn belül a csehszlovák kormány közölni fogja a magyar kormánnyal azoknak a személyeknek névjegyzékét, akiket áttelepítésre kijelölt.

A magyar kormány kötelezi magát, hogy az így áttelepített személyeket területére befogadja. Ezek a személyek már magának az áttelepítésnek ténye által magyar állampolgárokká válnak, amennyiben nem lennének azok. Ugyancsak az áttelepítés ténye folytán az említett személyek mentesülnek Csehszlovákiával szemben minden állampolgári kötelezettség alól, és Csehszlovákia is mentesül velük szemben minden kötelezettség alól.

VI. cikk

Az áttelepített személyeknek minden lehetőségük meglesz arra, hogy minden ingóságukat magukkal vihessék. Hasonlóképpen megkönnyítik a vagyonukra vonatkozó jogok átruházását is. A részleteket az ennek az Egyezménynek X. cikkében

megjelölt Vegyesbizottság fogja megállapítani.

Az áttelepülő személyek az áttelepítés ténye folytán nem sújthatók adókkal, közterhekkel vagy illetékekkel és javaik elszállítása nem akadályozható meg azon a címen, hogy a nevezettek köztartozásaiknak még nem tettek eleget.

Az áttelepülő személyek javai a ki- és bevitel alkalmával nem esnek sem vámok, sem ki- és beviteli illetékek alá, valamint nem vonatkoznak rájuk a kiviteli tilalmak és korlátozások sem, kivéve azokat a hatályban levő rendelkezéseket, amelyek a törvényi műértékek védelmére vonatkoznak.

Az áttelepülők nem vihetnek magukkal olyan iratanyagot, iratcsomókat, bizonyító erejű iratokat és egyéb olyan okmányokat sem, amelyek a kereskedelmi, ipari és mezőgazdasági vállalatok zavartalan és akadálytalan működésének biztosításához szükségesek, valamint olyan bizonyító erejű okmányokat és iratokat sem, amelyek az elhagyott állam területén maradt ingatlanokra vonatkoznak.

VII. cikk

Az áttelepített személyek ingatlanára vonatkozó tulajdonjog átszáll arra az államra, amelyet elhagytak. Annak a kártérítésnek az összegét, amellyel a jogot megszerző állam ezen a címen tartozik, a Vegyesbizottság fogja megállapítani. Nem jár kártérítés az ingatlanok 50 hektárt meghaladó része után.

Az ekként megállapított kártérítési összegek kiegyenlítése a Magas Szerződő Felek között a pénzügyi természetű egyéb követelések és tartozások tárgyában létesítendő egyetemes rendezés keretében fog megtörténni, kivéve azokat a tartozásokat, amelyek a Magyar Köztársaságot a jóvátételi kötelezettségekből kifolyólag (a Moszkvában 1945. évi január hó 20-án aláírt Fegyverszüneti Egyezmény 12. pontja értelmében) terhelik.

VIII. cikk

Az V. cikk első bekezdésében meghatározott számon felül Csehszlovákiából Magyarországra áttelepíthetők olyan, Csehszlovákiában állandó lakóhellyel bíró magyar nemzetiségű személyek is, akik a Szlovák Nemzeti Tanácsnak 1945. évi május hó 15-én 33. szám alatt kihirdetett rendelete 1–4. §-ában megjelölt bűncselekményeket követtek el. Ugyanez vonatkozik azokra a személyekre is, akik ugyanennek a rendeletnek 5. §-ában megjelölt bűncselekményeket követtek el, azzal, hogy ez utóbbiaknak száma nem haladja meg az ezret. Azok a személyek, akik az idézett

rendelet 1–4. §-ainak hatálya alá esnek, a VI. és VII. cikkeken foglalt kedvezményekben nem részesülnek.

IX. cikk

Az áttelepülő személyeknek az áttelepülés alkalmával minden könnyítést meg kell adni.

A két kormány az áttelepítés végrehajtására egymásnak kölcsönösen minden segítséget és könnyítést megad. A csehszlovák kormány nevezetesen készségét fejezi ki arra, hogy a magyar kormányt a vasúti gördülőanyag rendelkezésre bocsátásával segítse.

Az ennek az Egyezménynek első cikkében megjelölt személyek áttelepítésének költségeit a Csehszlovák Köztársaság, az Egyezmény V. cikkében megjelölt személyek áttelepítésének költségeit pedig a Magyar Köztársaság viseli.

Az áttelepítés technikai keresztülvitelére és pénzügyi lebonyolítására vonatkozó irányelveket az Egyezmény X. cikke alapján létesítendő Vegyesbizottság fogja megállapítani.

X. cikk

A jelen Egyezmény végrehajtásának megkönnyítése céljából Vegyesbizottságot kell alakítani. Ez a Bizottság négy tagból fog állni, akik közül kettőt a magyar kormány, kettőt pedig a csehszlovák kormány fog kijelölni. A tagok költségeit és tiszteletdíjait az a kormány viseli, amely őket kijelölte. A Bizottság egyéb kiadásait a két kormány egyenlő részben viseli.

A Vegyesbizottság eljárási szabályzatát maga állapítja meg, és ebben egyebek között gondoskodni fog a feladatának elvégzéséhez szükséges szakértők és szakközegek közreműködéséről, valamint arról, hogy a két kormánynak módjában álljon álláspontját a Bizottság előtt megbízottak útján kifejeteni.

A Vegyesbizottság hatáskörébe tartozik, hogy foglalkozék mindazokkal a kérdésekkel, amelyeket az Egyezmény hozzá utal vagy az Egyezmény végrehajtására és magyarázatára vonatkozó minden egyéb olyan kérdéssel, amelyet a Szerződő Felek valamelyike eléje terjeszt.

XI. cikk

A Vegyesbizottság határozatait egyhangúlag hozza.

Abban az esetben, ha egyhangú határozat nem érhető el, a Bizottság az ügyet egy, az Egyesült Nemzetek valamelyik tagjának állampolgárai közül közös megegyezéssel választott Elnök vezetése alatt újból tárgyalja. Amennyiben ez a tárgyalás sem vezetne megegyezéshez, az ekként kiegészített Bizottság szótöbbséggel határoz.

A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy a Bizottság által hozott valamennyi határozatot végrehajtják.

XII. cikk

Ennek az Egyezménynek határozatai nem alkalmazhatók azokra a magyar nemzetiségű személyekre, akik 1938. november 2. után telepedtek le a Csehszlovák Köztársaság területére.

XIII. cikk

Ez az Egyezmény semmiben sem érinti a Magyar Köztársaságnak a Magyarországgal Moszkvában, 1945. évi január hó 20-án aláírt Fegyverszüneti Egyezményből eredő kötelezettségeit.

XIV. cikk

Ezt az Egyezményt a Magas Szerződő Felek meg fogják erősíteni. A megerősítő okiratok Prahában fognak kicseréltetni, mihelyt lehetséges. Az Egyezmény a megerősítő okiratok kicserélésének napján lép hatályba.

Az Egyezmény II. cikkében meghatározott Különbizottság az Egyezmény aláírásával megkezdheti működését.

Ennek hitelül a meghatalmazottak ezt az Egyezményt aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Kelt Budapesten, két magyar és szlovák nyelvű eredeti példányban, 1946. évi február hó 27. napján.

V. Clementis s. k.

Gyöngyösi János s. k.

Függelék
a Magyar Köztársaság
és a Csehszlovák Köztársaság között lakosságcsere
tárgyában létrejött Egyezményhez

A Magyar Köztársaság és a Csehszlovák Köztársaság között lakosságcsere tárgyában létrejött Egyezmény aláírása alkalmával a Magas Szerződő Felek meghatalmazottjai az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

Az I. cikkhez

1. bekezdés. A Csehszlovákiába való áttelepülésre irányuló szándékát jogérvényesen kinyilváníthatja: az el nem vált feleség nevében annak férje, a törvényes, 18 évesnél nem idősebb gyermek nevében atya, a természetes, 18 évesnél nem idősebb gyermek nevében anyja, gyámság vagy gondnokság alatt álló személy nevében ennek gyámja vagy gondnoka.

2. bekezdés. A Csehszlovákiába való bebocsátásnak ezen bekezdés szerinti megtagadása egyebek között az alábbiakkal indokolható: kifejezetten demokráciellenes magatartás; ellenséges cselekedetek elkövetése a szlovák vagy cseh nemzet, illetve az Egyesült Nemzetek valamelyike ellen; súlyos természetű közönséges bűncselekmények.

3. bekezdés. A Magyarországból Csehszlovákiába áttelepülő szlovákok és csehek számára be kell tudni azokat a Magyarországon állandó lakóhellyel bíró szlovák vagy cseh nemzetiségű személyeket is, akik Magyarországból Csehszlovákiába távoztak annak felszabadulása után.

A III. cikkhez

Avégből, hogy a csehszlovák Különbizottság feladatát sikerrel láthassa el, a magyar kormány különösen az alábbi intézkedéseket fogja megtenni: meghagyja az összes közigazgatási hatóságoknak – az államiaknak éppen úgy, mint az önkormányzatiaknak –, a közbiztonsági hatóságoknak és szerveknek, továbbá az összes állami és egyéb közhatósági tisztviselőknek, hogy amennyiben a csehszlovák Különbizottsággal, ennek tagjaival és személyzetével érintkezésbe kerülnek, semmi olyat ne cselekedjenek, ami ezeknek működését akadályozhatná, ellenkezőleg, küldetésük elvégzését a lehetőség szerint könnyítsék meg.

A szlovák vagy cseh nemzetiségűnek tekinthető személyekkel való érintkezés joga magában foglalja azt is, hogy az illetékes magyar hatóságoknál történő előzetes, szabályszerű bejelentés után minden községenként nyilvános gyűlés tartható.

A csehszlovák Különbizottság, ennek tagjai és személyzete, a nyilvános szónoklatokban, a sajtóban és mindennemű propagandanyomtatványban, valamint a rádióban is kizárólag a szlovák vagy cseh nyelvet fogják használni.

A magyar kormány minden lehető meg fog tenni, hogy a csehszlovák Különbizottságnak a magyar rádióban adásidők álljanak rendelkezésére oly módon, hogy a Különbizottság adásait a lakosság zöme hallgathassa. (A nap folyamán a munkaidőn kívül sugárzott adások.) A magyar kormány a csehszlovák Különbizottságnak a nyilvános gyűlésekre, a hivatali és irodai célokra a szükséges helyiségeket rendelkezésre fogja bocsátani.

A Különbizottságnak hatheti idő áll rendelkezésére, hogy propagandatevékenységét Magyarországon a jelen Egyezménynek és Függeléknek rendelkezései szerint kifejtse. Ez a hathetes határidő 1946. március 4-ikével kezdődik.

Az V. cikkhez

Az áttelepítendő magyarok számába be kell tudni azokat a személyeket is, akik Magyarországra már áttettek vagy átköltöztek, azoknak a kivételével, akik ennek az Egyezménynek VIII. cikke alá esnek. Abban az esetben azonban, ha az ebbe a kategóriába tartozó személyek a csehszlovákiai bíróságok előtt jelentkeznének és azok őket felmentenék, ezeket a személyeket is bele kell számítani a kicserélendő magyarok számába.

Ez a Függelék az Egyezmény kiegészítő része. Ennek hitelül a meghatalmazottak ezt a Függelékét aláírták.

Kelt Budapesten, két magyar és szlovák nyelvű eredeti példányban, 1946. évi február hó 27-ik napján.

V. Clementis s. k.
Gyöngyösi János s. k

Forrás: *Sbírka zákonů* 1946, částka 60, 1027–1035. p.; *Országos Törvénytár*, 1946, 8. szám, 38–49. p.; megjelent: Polányi 1992, 41–45. p.; Szarka 2005, 65–71. p.; Popély – Šutaj – Szarka 2007, 232–240. p.

Fábry Zoltán A vádlott megszólal című memoranduma (részletek)

A háborút követő években több felvidéki magyar értelmiségi, köztük Fábry Zoltán, Szalatnai Rezső és Peéry Rezső is emlékiratban tiltakozott a magyar kisebbség kollektív bűnösségének vádja és a magyar lakosság jogfosztása ellen. A kor memorandumirodalmának csúcsteljesítménye Fábry Zoltán A vádlott megszólal című legendás memoranduma, melyet szerzője szlovák fordításban megküldött több szlovák és cseh vezető politikus és értelmiségi, többek között Jan Masaryk, Vladimír Clementis, Gustáv Husák, Jozef Lettrich, Ladislav Novomeský és Emil Boleslav Lukáč címére, választ azonban egyiküktől sem kapott. A memorandum évekig csupán kéziratban terjedhetett, nyomtatásban első alkalommal 1968-ban jelent meg Fábry Stószai délelőttök című kötetében.

A vádlott megszólal

[...] Jártok-e már felemelt fejjel? Élitek-e már a félelem és hatalmi elnyomatás alól felszabadult, emberhez méltó életet? Ha igen, úgy én fáradt nosztalgiával intek búcsút nagyon messziről és nagyon mélyről. Én még mindig a földet nézem: a port, a sarat, és még mindig megváltatlanul mormolom a vágy immár nyolcéves szavát: csak még egyszer felemelt fejjel járni és nem szégyenben és félelemben... Életemet tiltó rendeletek keretezik. Az egyik megtiltja, hogy este nyolc órán túl az utcán tartózkodjam, a második provokációnak veszi, ha ismerősömet anyanyelvemen üdvözlöm, vagy annak köszönését úgy fogadom, és táborral fenyeget. A városban inspekciózó diákpatrulok pofonokat osztogatnak, és rendőrségre cipelik a magukról megfélemlített embereket. Nyelvem, mely az emberi hang egyik legcsodásabb hangszere volt, kihágási objektummá szürkült. Újság a bűnös nyelven nem jelenhet meg, rádiót tilos hallgatnom. Lekonyult fejjel járok, és némán, és ha lehet, ki sem mozdulok emberek közé. Vak, süket és mozdulatlan gettóélet ez mindenképpen: a jogfosztott emberek szégyen- és félelmenterhes élete.

És az ok? Egyetlenegy tény, vádak vádja: **magyarságom**. Magyar vagyok, tehát bűnös vagyok. A faji kizárólagosság német barbarizmusának annyi millió

emberéletbe került letörése után egy újabb keletű faji kíméletlenség büntet sommásan, tehát igazságtalanul. Ez a sommázás ördögökké és angyalokká egyszerűsít nemzeteket! Vannak fasiszta államok, és vannak antifasiszta népek. Fasiszta a német, és antifasiszta például a román. A faszizmus bűnében leledző a magyar, és az antifaszizmus erényeit reprezentáló például a szlovák. Kivételek nem tűretnek, és nem számítanak. Tíz igaz nem lehet száz bűnös felmentvénye, de a másik oldalon ugyanakkor kilencven bűnös a tíz igaz erényéből élőködik. Győzők vannak és legyőzöttek! Örök törvény. Háborús törvény: embertelen törvény. *Vae victis!*

A legyőzöttek csoportjába tartozom újra: magyar vagyok. A legmélyebb megalázottság fokáról, nyelvfosztottan, szóbénítottan kiáltok hozzátok, szabad emberek, írók és írástudók, kiknek némasága már feloldódott. A mélyből – de profundis – a legmagasabb fórumhoz apellálok: a szellem szabad embereihez. Egyetlenegy ember egy gettózott kisebbség, egy elnémított nyelv nevében, minden törvényes vagy különleges megbízás nélkül, szobám négy falából kiindulva a magam bőrére és felelősségére és mégis az összességet képviselőn, mert aki itt szót kér: író, szlovenszkói magyar író. [...]

Tanúk helyett vádlottak lettünk. Beszélők helyett elnémítottak: felületes egyszerűsítés és általánosítás áldozatai. A német faszizmus csehszlovákiai bűnhődésének – a német kitelepítésnek – mi vagyunk a ráadása, Potsdam ellenére. Jól jött apropó: egy csapásra két legyet agyonütni és minden gátlástól, kötöttségtől mentesen új célt: **nemzeti államot** deklarálni. Perben állunk. Különös perben, sosevolt perben, ahol az anyag ismerete nélkül, a vádlott kihallgatása, meghallgatása nélkül ítéleznek. Ki tud rólunk, ki ismer minket? [...]

A vádirat szerint a szlovenszkói magyar kisebbség volt az egyik oka a ČSR fasiszta okkupációjának. A büntetés csak deportáció lehet. Enyhítő körülmények nem számítanak, a bűnhődés egyetemleges, és mert az államraison úgy kívánja: a fürdővízzel együtt kiöntik a gyereket. A mai nagy kataklizmában mit számít félmillió ember sorsa? A szlovenszkói magyarság soraiban fasiszták is voltak!

Senki sem tagadja: az éremnek van másik oldala is, és a szlovenszkói vox humanának volt egy súlyos tehertétele és passzívája: a Jaross–Esterházy-féle Egyesült Magyar Párt, Henleinék és Hlinkáék parlamenti fegyvertársa. Nincs nemzet, amely elmondhatná magáról, hogy a faszizmus bűnében ártatlan. Minden nemzetben, országban, népben megvolt a fasiszta árnyalat, de a büntetés, a bűnhődés szelekciós alapon bonyolódott le. Miért bűnhődik a szlovenszkói magyarság mégis **egyetem-**

legesen? Más, többet nem jelentett volna? Aktivái nem hatálytalanítják passzíváit? És bűne miért lenne nagyobb, mint a szlovákság egészére nagyobb fajsúllyal nehezedő Hlinka-párté, és ezzel a szlovák népé? [...]

Ha a Hlinka-párt nagyobb és országveszejtőbb bűnét nem írták az össz-szlovákság számlájára, akkor a jarossizmus sem lehet egyetemleges magyar bűn. A vádirat másképp tudja, és következetesen kitart állítása mellett, hogy a magyar kisebbség volt egyik oka a ČSR felbomlásának.

A kisebbség mindenütt és mindenkor politikai sakkfigura, kompenzációs objektum. 1938-ban róla, de nélküle határoztak csakúgy, mint ahogy most határoztak rólunk nélkülünk. Tegnap politikai sakkfigura voltunk, ma – bűnbakokká vedletünk. A bűnbak szerepe – gondoljunk a zsidókra – nyilvánvaló: figyelemelterelés, bűnátruházás. Aki büntudatra képtelen, az nem válthatja meg önmagát, az bűnbakhoz kénytelen folyamodni, és vele korrigálni a történelmet. [...]

A fasizmus győzelmes órájában Esterházy János és pártja – a Szlovákiai Magyar Párt – nem kooperált, és ezzel a szlovenszkói magyarság **teljes egészében** az antihitlerizmus itteni **egyetlen** kollektív hordozója lett. Ki tud erről? Az érdekeltek például, a kellemetlenül érdekeltek, akik most bölcsen hallgatnak vagy – vádolnak. [...]

Forrás: Fábry 1992

50.

Pozsony, 1946. június 17. A reszlovakizációs hirdetmény

A lakosságcserevel párhuzamosan a szlovákiai magyarság számának csökkentését célozta az 1946. június 17-én meghirdetett reszlovakizációs kampány is. A reszlovakizáció hivatalosan megfogalmazott célja az volt, hogy a múltban elmagyarosodott vagy elmagyarosított szlovákok számára lehetővé tegyék visszatérésüket az „anyanyemzet” soraiba, gyakorlati megvalósítása során azonban a magyarlakta területek elszlovákosításának egyik eszköze lett belőle. Az önkéntesnek hirdetett akció szervezői a magyar lakosságot választás elé állították: a reszlovakizálóknak csehszlovák állampolgárságuk visszaadását, a vagyonek elkobozása és a kitelepítés alóli mentesüléseket ígérték, a reszlovakizációt elutasítókat ugyanakkor vagyonuk elkobozásával és kitelepítéssel fenyegették. A megfélemlített, s nemcsak lelki nyomásnak, hanem gyakran fizikai kényszernek is kitett magyar lakosság nagy része az üldöztetéstől való mentesülése reményében, kényszerűségből szlováknak vallotta magát. Az akciót irányító Reszlovakizációs Bizottsághoz összességében 450 000 személy nevében nyújtottak be reszlovakizációs kérvényt.

A belügyi megbízott 1946. június 17-én kelt 20.000/I-IV/1-1946. sz.

hirdetménye
a lakosság reszlovakizációjáról

A magyar nemzetiség fogalmának a 33/1945. sz. dekrétum alapján történő meghatározásáról szóló kormányhatározat szerint a reszlovakizáció keretén belül e hirdetmény közzétételének napjától szlovák nemzetiségűnek jelentkezhetnek:

1. azok a személyek, akik az 1930. évi népszámlálás során szlovák, cseh vagy más szláv nemzetiségűnek vallották magukat,

2. azok a személyek, akik ma ilyen nemzetiségűnek vallják magukat és szlovák, cseh vagy más szláv származásúak, ha

- a) soha nem vétettek a Csehszlovák Köztársaság ellen,
- b) nem voltak fasiszta magyar politikai pártok és szervezetek funkcionáriusai,
- c) nem támogatták a magyarosítást.

A 2. a)–c) pontok tényeinek megítélésakor azt is figyelembe kell venni, hogy az

illető személy tevékenyen részt vett-e a köztársaság felszabadításáért vívott küzdelemben, vagy hogy szenvedett-e a náci vagy fasiszta terror alatt.

E hirdetemény alapján a szlovák vagy a cseh nemzetiséget az összeíró biztosnál a helyi vagy a járási nemzeti bizottságon (közigazgatási bizottságon) 1946. július 1-ig lehet bejelenteni.

Nyomtatványt az érdeklődők az összeíró biztosnál kapnak.

Pozsony, 1946. június 17.

Belügyi megbízott:
Dr. Július Viktory s. k.

Forrás: SNA, f. RK, k. 49.; magyarul megjelent: Szarka 2005, 230. p.; Popély – Šutaj – Szarka 2007, 256–257. p.

A csehszlovákiai magyarok kiáltványa az elszlovákosítás ellen

A csehszlovákiai magyarságnak a világ közvéleményétől segítséget kérő, megrendítő erejű segélykiáltását 1946 júniusának második felében juttatták el a magyar külügyminisztériumba. Szerzője Szalatnai Rezső volt, akinek a neve alatt az írás rövidített változata Kiáltvány a világhoz címmel csak 1971-ben láthatott napvilágot. Azon személyek számára, akik reszlovakizációs kérelmét elfogadták, a szlovák nemzetiséget igazoló végzések átadása 1947 őszén kezdődött meg. A végzéseket ünnepélyes keretek között, általában szlovák politikusok részvételével adták át az érintetteknek, akiknek egy szlovák nyelvű hűségfogadalmat is le kellett tenniük a szlovák nemzetnek és a Csehszlovák Köztársaságnak.

A csehszlovákiai magyarok kiáltványa az elszlovákosítás ellen

A csehszlovákiai magyarság a védtelen ember kiáltó szavával fordul a világ minden tája felé, kitarja karjait, segítséget és igazságot kér sorsának olyan fordulatában, midőn a nyomorult jogtalanság és üldözöttség kellős közepén immár édes anyanyelvétől s egy emberi jellemhez tartozó vonástól: nemzetiségétől akarják megfosztani.

Egy esztendeje tart a mi Kálváriánk, melynek egyes állomásain egy-egy jelenete játszódott le a kínszenvedésnek. Az egyiken elvették ingatlanainkat, a másikon ránk ijesztettek, elveszik az ingóságainkat is. Az egyiken elvették az emberi szabadság és méltóság elemi jogait, a másikon a bért és a fizetéseket. Az egyiken iskoláinkat, a másikon sajtónkat és könyveinket. Az egyiken boltjainkat és műhelyeinket, a másikon emberi becsületünket. Minden stációra jutott egy sérelem, egy-egy arculcsapása annak, amit Isten ojtott bele az emberi természetbe s amit régtől fogva természetjognak neveznek. Akik ezt cselekszik, nagyon jól tudják, hogy igazság híján cselekszik. Mert akár a közeli, akár a távolabbi múltat hívjuk tanúként magunk mellé, akár a demokrácia, akár az államhűség szempontjából tesszük fel a kérdéseket: a csehszlovákiai magyarságot senki az Igazság szerint nem tudja elmarasztalni. Nem vétettünk az állam ellen, nem vétkeztünk a demokrácia ellen, nem ártottunk soha

a szlovák nemzetnek, még kevésbé a csehnek. Az igazság szent, mint az Isten, s az Istent nem lehet feláldozni semmiért sem, ami e földön s az emberi életben érték és vágy.

E szent igazságban bízva szótlán túrtuk sorsunkat és fegyelmezetten vártuk a törvény és jog nélküli állapotban, fokozatos zsványkodások közepette, mint húzzák le rólunk azt a földi vagyont, melyet a magunk munkájával és őseink portáján szereztünk. A hívő ember hitével néztük, mint szögeznek be iskoláinkat, s fájó, keserű szívvel tekintettünk gyermekeink szemébe, Európa egyetlen gyermekére, aki egy évvel a háború után sem járhat iskolába, hanem ott romlik el nevelés nélkül az utcán és az országúton.

Elviseltük, midőn a városlakókat kidobták lakásaikból s batyuval a hátukon internálták őket. Nem szóltunk egy zokszót sem, midőn soraink között is a páriák sorsában osztozkodó szegény, ártatlan nyugdíjasaink éhen haltak.

Mindezt értelmetlennek és mélyen elszomorítónak éreztük, de azt hittük, visszatér a józanság, a lelkiismeret visszfénye és a felelősség érzése a csehszlovák mai igazgatóiba is. Hogy képzelhető el, hogy egy állam, mely másodszor is a demokrácia jegyében nyerte vissza függetlenségét, azt a demokráciát csupán külpolitikai cégérnek használja, s falai között megcsúfolja saját híveit, sorstársait és saját hitelét is. Gyűlölet nélkül mondjuk ezt, mert sorsunk megtanított a szeretet és emberség soha el nem fogyó áldozatára. De most dobszóval és falragaszokkal és háromnapos határidőn belül arra szólítanak fel minden magyart Szlovákiában, jelentkezék a hatóságok előtt azonnal szlováknak, akkor itt maradhat, jogokat és életlehetőséget kap, ha pedig nem hajlandó szlováknak menni, akkor csomagolhat és kiteszik a határra. Mert van rá módjuk, hogy kitegyék, minden vagyonától megfoszzák s mint fasisztát saját államának csúfságára kergessék ki a Dunán túlra, vagy a lakosságcsere révén odacsapják a többihez.

Félelmetes érzés, különös európai helyzet: bűnhődni immár az anyanyelv miatt, s korbácsütések alatt elcserélve ezt a nyelvet az állam szláv nyelvével, mentesülni az anyagi és erkölcsi tönkretételtől. Nem azért félünk, mert magyarok vagyunk. Magyaroknak lenni a mi számunkra annyi, mint tökéletes embernek lenni, a szentek és költők nemzetében állni és dolgozni. Ez mindig öröm és mindig büszkeség. De azért félünk, micsoda nemzethez óhajt csatlolni a dobszó és a csendőri parancs. Hát lehetséges, hogy a szlovák nemzet ilyen módon fogadja soraiba az asszimilánsokat? Fenyegetéssel, dobszóval, csendőrrel, plakáttal, ígérettel még nem volt nemzeti asz-

szimuláció Európában. Első eset rá Szlovákia és ez a különös európai helyzet. Mi képp nyerhetek meg valakit fenyegetéssel? Európában száz esztendő óta szent lett a nemzeti érzés és ennek legfőbb jegye: az anyanyelv és a kultúra. Minő eltévelyedés, minő lenézése az emberi méltóságnak, minő állattá minősítés ez, hatósági osztályozással átmenni az egyik nemzetből a másikba, az egyik nyelvből a szomszédba és pedig azonnal, órák alatt.

Egykor Európában geológiai rétegeket hagytak az önkéntes asszimiláció számára, évtizedeket, nemzedékek sorát, mint egy-egy réteget, s nem ismerték a fenyegetést, a hatósági kifosztást, a megfélemlítés eszközeit. S a kisebbségi embernek, akinek úgyis legnagyobb élménye az anyanyelve, ezt az élményt elvenni annyi, mint elvenni az imát, a sóhajt, a gyöngé szót, amellyel utoljára szólunk az élőkhöz, s a gyöngédet, amellyel a szeretet és a szerelem érzéseit jelezzük életünk hű kíséreinek. Micsoda rablás ez ama Európa közepén, amely épp e vagyon, e szellemi kincs, a nyelv védelmére alakult újjá. Vagyonunkat elvehetik, házainkat elorozhatják, gyűrüinket lecsavarhatják ujjainkról, boltjainkból és földjeinkről kidobhatnak bennünket, de lelkünket nem adjuk oda. A lélek nem a csendőröké, nem a nemzeti választmányoké, hanem az Istené, az örökkévalóságé, a magyar lélek hazájáé.

Mit ér vele a szlovák nemzet, ha ilyen bekényszerített tagokkal bővül, akiket dobszóval verbuváltak össze, holott még borral sem kínálták meg előbb, mint egykor a katonafogdosásnál? Hiszi-e bárki a józan szlovákok közül, hogy a szlovák-ká jelentkezés a csendőrszurony árnyékában komoly dolog? Nem fognak félni a szlovák írók és alkotóművészek ettől az új szlovákságtól, mely még órákkal előbb magyar volt s csak a földönfutás réme elől bújt meg a szlovák nemzeti jelentkezés nagyon kevés fényt és igen furcsa meleget árasztó tűzhelyénél? Kollár János, a szláv gondolat apostola száz esztendővel ezelőtt azt állította, ha szlávot mondasz, az ember válaszoljon rá. Vajon mondhatná-e ezt ma is, e közönséges vásári lélekárlás láttán? Masaryk még a más nemzetiségűek tiszteletére tanította a cseheket, midőn történelmük nagyjaira emlékeztette őket, mert egy kis nép csak a lelki nagyságban nőhet felfelé, de elárulja nemzeti létének jogát, amint lopni akar a másokéból egy hiányérzet kínjában. Hát nem gondolnak a szlovákok önmagukra és jövőjükre?

Ki hinné el, hogy egyik vallásról a másikra egy órán belül lehet áttérni, s hogy ez az áttérés ér is valamit? Az ilyen áttéréssel csak az veszít, aki látszólag szaporodik vele. Jaj annak, aki ezt a törvényt nem ismeri! Az a háromnegyedmillió magyar, aki ma Csehszlovákiában él, s egy rendelet révén szlovákká akarják varázsolni, meg-

őrizte magyarságát húsz éven át, az első kisebbségi sorsban, megtartotta demokratikus ízzel a háború véstes éveiben, s állja most is, midőn előnyöket kínálnak érte cserébe, csak árulja el anyanyelvét.

Tiltakozunk Európa előtt a faszizmus eme barbárizmusa ellen! Tiltakozunk a józan és okos szlovákság előtt, amely tudja, hogy a nemzeti hovatartozandóság mily érték, s mely első adandó alkalommal ki fogja tessekelni kebeléből ezeket a műszlovákokat, akik nyelvükben, észjárásukban, érzelmeikben, hanghordozásukban, hagyományaikban, külsejükben mindenképpen nem a szlávokat idézik majd ezentúl is, s akik elárulják az első alkalommal a szlovák nemzetet az ösztön járása és az emlékek alapján. Kérjük a szlovák alkotókat, írókat, művészeket, nevelőket és lelki gondozókat, a papokat minden egyházból, kérjük a felelősséggel dolgozó komoly politikusokat, ne higgyék el, hogy hatósági parancsra, korrupt lelki eszközökkel lehetséges a szlovákiai kérdésének megoldása, s távolítsák el azokat, akik e túlzással és erőszakkal, a hatalom vakságában, strucc módjára csak az örült tervet maguk előtt látva, saját nemzetük jó hírét, a szlovákság európai rangját, európai tagságát, a dunai nemzetek közt való jövőbeli szerepét eldobva és sárba tiporva, a szégyen nemzetévé teszik a szlovákságot. Mi szerető és jó fiai vagyunk és óhajtunk lenni ezentúl is a közös szülőföldünknek, s nem tagadunk meg semmit abból az emberségből és tisztességből, ami e földön többnyelvű emberek törvénye lett századok óta. De ne nyúljanak az anyanyelvünkhöz!

Segítséget kérünk, megértő szíveket, okos és jó intézkedést, mert félelemben élni, állandó bizonytalanságban, két dobszó között egy életet hordozva s nem tudva, értelme van-e ennek az életnek, ha a lelki szabadság és az anyanyelv joga nincs vele, igazán szörnyű és elviselhetetlen.

A csehszlovákiai magyarok

Forrás: MNL OL, f. XIX-A-1-n, 8. d., 2418/1946; rövidítve megjelent: *Szabad Szó* 1946. június 28., 1. p.; Szalatnai 1970, 371–373. p.

52.

Pozsony, 1946. augusztus 3.
A Csehszlovákiai Magyar Demokratikus
Népi Szövetség békememoranduma

A jogfosztottság évei alatt több titkos-féllégális érdekvédelmi szervezet is megpróbált segíteni az üldözött magyar kisebbségen. A Magyar Végrehajtó Bizottság mellett ilyen volt a Csehszlovákiai Magyar Demokratikus Népi Szövetség, a Szlovákiai Magyar Antifasiszták Szövetsége és a Szlovákiából Menekült Demokrata Magyarok Tanácsa. A legszervezettebbnek a Népi Szövetség bizonyult, amely memorandumok sokaságában tájékoztatta a magyarországi politikai és egyházi vezetőket a magyar kisebbség helyzetéről. A jogfosztott szlovákiai magyarság tájékoztatása céljából Észak Szava és Gyepű Hangja címmel két illegális lapot is kiadott, amelyekben elsősorban a lakosságcsere, a reszlovakizáció és a békekonferencia kérdéseivel foglalkozott. Legnagyobb volumenű akciója a Gyöngyösi Jánoshoz intézett békememorandum volt, amelyben a felvidéki magyarság érdekeinek képviselőtét kérte a magyar békeküldöttségtől. A szövetség aktivistáit a csehszlovák hatóságok 1949-ben letartóztatták és többjüket börtönbüntetésre ítélték.

A Csehszlovákiai Magyar Demokratikus Népi Szövetség
békememoranduma

Gyöngyösi János
magyar külügyminiszter úrnak

A Csehszlovákiai Magyar Demokratikus Népi Szövetség (CSMADNÉSZ), mint a Csehszlovákiában élő magyarság párt- és felekezeti fölötti szervezete, a csehszlovák törvények értelmében illegális mozgalom, csoportvezetői összejövételén 1946. aug. 3-án a következő kiáltványt szövegezte:

Külügyminiszter Urunk!

Megdöbbenéssel vettük tudomásul a béketárgyalások alapjául szolgáló egyezményt, már annál is inkább, mert az illetékes magyar politikai tényezők moszkvai és

nyugati útjuk alkalmával kiadott rádióhírek reményeket keltek bennünk. A keleti „Észak Szava” és a nyugati „Gyepű Hangja” illegális folyóirataiban a CSMADNÉSZ eme rádiónyilatkozatok alapján komoly eredményű harcot folytatott a reszlovakizáció ellen hétről hétre. A reszlovakizáció sikertelenségét a csehszlovák körök sem tagadják, hiszen a magyar–csehszlovák lakosságcsere-egyezményen felül még 200 ezer magyart akarnak áttelepíteni. A békekonferencia a felvidéki magyarságról akar dönteni, de annak megkérdése nélkül.

A felvidéki kérdésnek több történelmi ténye van.

I. Története

1. Az első ČSR-t a henleinista németek és a hlinkás szlovákok rombolták szét. A magyarság már számának kicsinyége folytán – 600 000 -et tüntettek fel a csehszlovák statisztikák – sem tehetette meg, annál is inkább, hiszen a magyar párton felül a Csehszlovákiai Kommunista Pártnak magyar tagozata is volt, s a mostani csehszlovák külügyminiszter-helyettes, dr. Vlado Clementis 1938 előtt még magyar iskolákat követelt a kormánytól.

Csehszlovákia szétverésében a felvidéki magyarság legfeljebb harmadik helyen lehet felelős.

2. Az 1938-as lecsatolás után azonnal súrlódások voltak a magyar királyi kormány és a demokratikus felvidéki magyarság között. Már a lecsatolás pillanatában kirobbant a Sztranyovszky–Mécs László ügy. A fennálló rezsim ellen természetesen elkeseredettség támadt, a parasztság „Minden drága – vissza Prága!”, a munkásság „Magyar magyarért – húsz fillér órabér”, az intelligencia „Boldogok a lelki szegények, mert övék az anyaország!” tragikomikus jelszavai egész Magyarországon hírhedtek voltak. Az ún. felvidéki szellemet hivatalból kellett üldözni, és a „bűdös cseh kommunista” a legenyhébb kifejezés volt a felvidéki demokratikus szellem ellen.

3. A nyilasság egészen vékony rétegben hatott a Felvidéken, de 1940–41-ben már el is vesztette a felvidéki magyarságot, mert az észrevette, hogy ellenzékieskedése német zsákutcába torkollik. Ezt a tényt a mostani népbírói tárgyalások is bizonyítják. Az 1941-ben megindult zsidóüldözés Szlovákiából átmenekült áldozatait a Felvidék befogadta és demokratikus felfogásához híven támogatta is. Az 1944. aug. 29-én kirobbant szlovák felkelés 30 ezer partizánjából 5 ezer magyar, vagyis 1/6-a, míg az akkori Szlovákia magyar lakosságának száma az állam lakosságának

alig 5%-a volt. A megszervezett partizánmozgalmakon kívül leghíresebb a rozsnyói Petőfi Sándor törzs, szabotálás is történt.

4. A felvidéki diákinternátus szinte minden esztendőben zaklatásoknak volt kitéve a kormány részéről, mert a demokratikus felvidéki szellemiség nem szerette az urambátyám elavult kormányzatát. A nyilasok automata pisztollyal dobálták ki a felvidéki magyar diákokat az Andrassy úti internátusokból. A nyilasság ellen 1944 októberében a felvidéki diákság Sopronban ellenállást szervezett.

5. Az 1938–45 közti időszak mérlegeként megállapíthatjuk, hogy a feudális rendszer alatt sokat szenvedett magyarság ellenzékiességét növelte, de magyarsága és hazafiassága nem csökkent. Az 1944. március 19-e után internált felvidéki kommunista is büszkén vallja magát magyarnak.

6. A felvidéki magyarság az 1945 ótai szellemi és testi terror ellenére is javarészt megmaradt magyarságában, és a fiatal magyar demokrácia államférfijaitól várja a megoldást és a nyugalmat hozó békét. Most a tárgyalások megkezdésekor ijedten döbönt rá, hogy az anyaországi pártpolitikai tisztogatási és nehéz csatározások közepette a felvidéki kérdés nyitva maradt.

II. A mostani felvidéki kérdés

1. A megkötött magyar–csehszlovák lakosságcsere-egyezmény módot adott a magyarországi szlovákoknak a választásra. Sajnos, ez nem történhetett meg a felvidéki magyarsággal.

2. A Magyarországról jövő újságírók csak turistaszemmel nézik a Felvidéket, de még az ótátrafüredi tárgyalások sem próbálták a felvidéki magyarság hangulatát tanulmányozni.

3. Az állítólag Pozsonyban működő Magyar Jogvédő Iroda semmilyen kapcsolatot nem tartott fenn a magyarsággal, és működéséről még most sem tud a magyarság.

4. A mostani népbíróságok naponta 60–80 magyart ítélnek el körzetenként. Júliusban Kassán 40 magyar asszonyt ítélték el 2-5-10 napi munkatáborra és teljes vagyonek Kobzásra, mert a magyarok Kassára való bevonulásakor az utcán voltak mint szemlélők. A mostan folyó 715 kassai magyar – az ún. statisztamagyarok – vádlott pere még nem ért véget, az eredményt azonban tudjuk; ha sohasem volt semmilyen pártban, kis munkatábor büntetés és teljes vagyonek Kobzás, ha csak 1938 előtt volt

valamelyik pártban, 1 év munkatábor és vagyonekobbzás, ha párttagsága 1938 után megszűnt. Ha 1938 után bármilyen pártban volt, 1 évtől 10–15 évig tartó fogház, ill. munkatábor és teljes vagyonekobbzás.

A mostani népbíróságoknál nem szabad elfelejteni, hogy minden magyar bűnös. Nézzük meg a rozsnyói ítélezéseket:

Vizváry László ref. lelkész 1938 nyarán belépett az Egyesült Magyar Pártba, a visszacsatolás után semmilyen pártnak nem volt tagja. A nyilasok internálni akarták, de hívei nem engedték. Most azonban nem jelentkezett szlováknak, ezért 2 esztendő munkatáborra ítélték.

Smid István volt rozsnyói ev. lelkészt, mert a MÉP-ben egyszer tagként 1 évig szerepelt, 3 évi munkatáborra ítélték.

Dr. Privitzky Gyula rozsnyói pápai kamarást bizonyos időközben 6–8 napra bezárták, hogy „menjen el a kedve magyarul prédikálni”.

Az orosz kitüntetésekkel dekorált Fábry József partizán őrnagyot is időnként a börtönbe vitték, mert nem jelentkezett szlováknak. A magyar rádió tiltakozása után szabadlábba bocsátották, de kitiltották Rozsnyó területéről.

5. A felvidéki magyarság minden pénzét a tavalyi pénzbeváltáskor zárolt letétbe helyezték. Ezeket a betéteket majd beszámítják a jóvátételi összegbe, de nem valószínű, hogy a felvidéki magyarság kártérítést kap.

6. Az intelligencia most nem menekült el a végekről Budapestre, megmaradt a néppel, mert hitt abban, hogy a magyar államférfiak ígéretei be is válhatnak.

7. A magyarok nem választhattak a községi és parlamenti választásokon. Számuk tehát a lakosság számából levont választók száma, a 18 évnél fiatalabbak számával kisebbítve.

8. A reszlovakizáció nem tett komolyabb kárt a magyar tömegekben, mert csak a nyugdíjasok és az iparendélyes kereskedők, ill. iparosok jelentkeztek szlováknak, de lélekben azok is magyarok maradtak. A reszlovakizáció alatt, merjünk őszinték lenni, elvártuk a magyar politika sakkhúzását, a rádió felhívását, hogy mindenki jelentkezzék szlováknak, mert a béketárgyalásokon bebizonyítjuk, hogy a jelentkezés budapesti parancsra történt, a magyarok biztonsága érdekében.

III. Ki a háborús bűnös?

Szlovákia 1939-ben, Magyarország 1944-ben lett német csatlósállam. Mindketten harcoltak Németország oldalán. A zsidókérdést Szlovákia már 1941-ben, Magyarország 1944-ben hajtotta végre. A partizánmozgalom 1944-ben lépett fel a németek ellen, ugyanez év végén a magyar vörös hadsereg szintén harcolt. A szlovák partizánok 1/6-a magyar volt. Magyarország helyrajza, a nyílt terepek miatt, komolyabb partizánmozgalomra alkalmatlan volt.

A magyar demokrácia drákói szigorral leszámolt a fasizmussal, míg Szlovákiában csupán dr. Vašek Antalt végezték ki, dr. Tuka Béla perét most tárgyalják. A Tiso–Mach-féle kormány bűnperét a béketárgyalások utáni időkre halogatják, mert titokban reménykednek, hogy valamilyen okos sakkhúzással minden politikai fogolynak amnesztiát adhatnak. A csehek protektorátusi kormányuk tagjait csekély „különleges” munkatáborra ítélték. Mint a cseh újságok meg is írták, Szlovákia háborús bűnös, de Csehország jó híre megmenti. A háborús bűnösségben először Szlovákia áll, és csak ezután következik Magyarország.

A szlovák kormány sohasem vallotta be, hogy a népe valamikor 87%-ban helyezte a Tiso-féle kormány működését. A népbíróóságokon csak magyarokat ítélnék el, újabban azonban sor kerül zsidókra is. Háborús bűnös Szlovákia, háborús bűnös Magyarország, de a felvidéki magyarság nem lehet háborús bűnös. Egyetlen volt vezérével, Jaross Andorral már 1942-ben megtagadta összetartozását. Miért sújtják mégis a legjobban? Két bűnös állam között vergődik egy ártatlan népcsoport, melynek csupáncsak az a vétke, hogy 1918-tól új szellemet és szellemiséget nevel ki magából tisztán a demokrácia alapján.

650 ezer magyar életéről döntöttek a lakosságcsere egyezményének aláírásakor, de a felvidéki magyarsághoz nem keresték az utat.

Eddig minden testi és szellemi terrort fegyelmezetten túrtünk, megrendíthetetlenek a magunk igazában és bízva a magyar államférfiak ígéretében.

IV. A áttelepítés gondolata a Felvidéken

Jártuk a felvidéki magyar falvakat és városokat, a nép hangulatának tanulmányozása mellett gyakran felmerült az áttelepítés kérdése is. A felvidéki magyarság egyszerűen nem hisz az áttelepítésben. Nem tudja elképzelni, hogyan kényszeríthetik őt arra, hogy elhagyja azt az ősi helyet, ahol elődei már évszázadokon dolgoztak. Hitte, hogy a fiatal magyar demokrácia képviselői nem követik el az előttük mű-

ködő felelőtlen kormányok hibáit és Csehszlovákiával szemben minden nehézség ellenére területi igényekkel lép fel, mint Jócsik Lajos cikkei is mondták, amit illegális lapjainkban közöltünk is, hogy Masaryk szellemében vonják meg a szlovák–magyar határt.

1. Magyarország lakosságának sűrűsége 96, Szlovákiáé 74 fő km²-enként. Ha a jelzett 200 ezer magyart letelepítik, csak az elkeseredettség katlanjaiban vergődő tömeg lesz. Nem a gazdaságilag lerombolt országtól félünk, mindnyájan körömmel és foggal, tehetségünk teljes erejével dolgozunk a magyar demokrácia felépítésének nehéz feladatában.

2. Vajon nem fordulnak-e elő a csángók áttelepítésekor tapasztalt életmódra vonatkozó hibák? A parasztság nem ismeri az ottani föld összetételét, az időjárási viszonyokat, és ha földet is kapna, termése nem lehetne az első években intenzív.

Bányamunkásságunk csak hosszabb idő után tudna beleszokni a környezeti és munkalehetőségekbe és változásokba, ami szintén a termelés hátrányára lenne.

Nagyszámú intelligenciánk a bürokrácia felszámolásával kapcsolatos leépítések folytán elhelyezkedni egyáltalán nem tudna.

A kitelepítendő 200 ezres tömeg csak a gazdasági élet nehézségeként gátolná a gazdasági élet fejlődését.

3. Az itt maradandó 450 ezres magyarság mindörökre elveszne a magyarság számára, a csehszlovák tervek szerint széttelepítenék Szlovákia északi területeire és a németek által elhagyott Szudéta-vidékre. A szláv tenger elnyelné őket, s ez súlyos véráldozatot jelentene a magyarság számára.

4. Az elkeseredettség a tetőfokára ért. A felvidéki magyarság nagyobb zöme kiábrándulva és remények nélkül néz a jövő felé. Egy Rimaszombat melletti gazda keserű kifakadása tükrözi vissza legélethűbben a magyarság elkeseredettségét: „Ebből a házból ment 48-ban csatába a nagyapám, ebből a házból mentem háborúba 1914-ben, és ebből a házból indult a hősi halálba 1942-ben a két fiam. Ha ezt a házat el kell hagynom, vörös kakas száll a tetőre, és a mestergerendára akasztom fel magam.”

5. Az esetleges kisebbségi jog, amitől Csehszlovákia hidegen elzárkózik, szintén a halált jelentené. Nem maradhatnánk meg ősi helyeinken, szétszórának Csehszlovákia hegyvidékeibe, a második generáció pedig már magyarul sem tudna.

V. Rólunk, de velünk!

Eme nehéz és kétségbeejtő problémáktól átítatva a CSMADNÉSZ csoportvezetői, mint a felvidéki magyarság akaratának kijelzői és szellemi vezetői a következő tiszteletteljes kéréssel fordulnak a magyar demokratikus kormány külügyminiszteréhez:

650 ezer magyar kéri, hogy minden nehézség ellenére, talán egzisztenciáját nemzeti hősként feláldozva, a párizsi békekonferencián felveti a kérésünket.

A felvidéki magyarság kérése:

650 ezer, az anyaországgal összefüggő területen élő magyarság sorsát annak megkérdése nélkül elintézni történelmi felelőtlenség és ezért:

1. A nagyhatalmak szabad népszavazást rendeljenek el a vitás területeken.
2. Szavazati joga mindenkinek ott legyen, ahol 1938. január 1-jén illetőséggel bírt.

3. A szavazásra jogosultak névjegyzékét amerikai, ill. angol és orosz vegyes bizottság vizsgálja felül.

4. A kiüldözöttek, a kitelepítettek és ártatlanul börtönre és munkatáborra ítélték szintén szavazati joggal bírjanak, sőt az 1938. január 1-jei lakóhelyükön kötelesek legyenek szavazati jogukkal élni.

5. Népszavazás előtt amerikai, ill. angol és orosz csapatok biztosítsák a rendfenntartást és a polgári személyi biztonságot.

6. Sem magyar, sem csehszlovák agitáció ne előzze meg a népszavazást, ill. annak lehetetlensége folytán magyar nyelvű agitációt biztosítsanak a jelzett területeken.

A magyar agitációt minden helységben a CSMADNÉSZ helyi viszonyokat ismerő tagjai támogatják és annak a magyarságra nézve sikeres eredményét biztosítják.

A felvidéki magyarság nemzetiségében szilárdan és fegyelmezetten várja a fiatal magyar demokrácia külügyminiszterének bátor kiállását életünk és halálunk sorsának eldöntésében, és ezért a magyar demokráciának fokozott munkát és fegyelmezett rendet ígér cserébe.

Mi merünk még most is magyarok lenni, és tradíciós demokratizmusunk megingathatatlan.

A Felvidéken, 1946. aug. 3.

királyhelmeci (Gepida)
kassai (Töltő)
rozsnyói (Vicke)
pelsőci (Lelkes Dávid)
tornaljai (Sarló)
rimaszombati (Dub)

losonci (Topoz)
lévai (Tátrai)
ipolysági (Sári)
komáromi (Hajós Pál)
érsekújvári (Gács)
dunaszerdahelyi (Bizzó)

csoportvezetők

Forrás: MNL OL, f. XIX-J-1-j, 33. d., 1984/pol./1946; megjelent: Bukovszky 2016, 215–221. p.

Pozsony, 1946. október 8.

Az ún. fehér lap

A csehszlovák kormány a magyarországi áttelepítésre kijelölt magyarok névjegyzékét 1946. augusztus végén nyújtotta át a magyar kormánynak. Wagner Ferenc pozsonyi magyar meghatalmazott ezt követően a köznyelv által fehér lapnak nevezett Igazolvánnyal értesítette a lakosságcsere-egyezmény V. cikkelye alapján kijelölteket, hogy a névjegyzékben szerepelnek. A végül 1947 áprilisa és 1948 decembere között lebonyolított lakosságcsere keretében az áttelepülési kérelmet benyújtott 95 000 magyarországi szlovák közül több mint 71 000 települt át Csehszlovákiába, ahonnan az áttelepítésre kijelölt 181 000 magyarból közel 90 000-et telepítettek át Magyarországra. Az alábbiakban a magyar–szlovák kétnyelvű Igazolvány magyar szövegét közöljük.

Pán, pani úrnak, úrnőnek

Igazolvány

Igazolom, hogy Ön a Csehszlovákiából áttelepítésre kijelölt magyar nemzetiségű személyeknek a csehszlovák kormány által a magyar kormánynak 1946. augusztus 26-án átnyújtott névjegyzékében szerepel és ennek alapján a csehszlovák–magyar Vegyesbizottság VII. sz. véghatározata értelmében magyar konzuli jogvédelemben részesül.

Igazolom továbbá, hogy a csehszlovák–magyar Vegyesbizottság VII. sz. véghatározata az Ön számára tényleges áttelepítése napjáig a következő különleges jogi helyzetet biztosítja:

1. Az áttelepülő f. évi július hó 8-tól mentesül a katonai szolgálattal kapcsolatos minden kötelezettségtől.

2. Az áttelepülő f. évi augusztus hó 26-tól semmiféle adót, szolgáltatást és illetéket illetve egyéb pénzügyi természetű közjogi kötelezettséget teljesíteni nem köteles. Az áttelepülő semmiféle módon nem vonható felelősségre azért, hogy fenti kötelezettségének eddig eleget nem tett, tehát eddigi adótorzóságaiért sem.

3. A Csehszlovákiából Magyarországra kitelepítésre kijelölt személy ingó vagyona fölött szabadon rendelkezik.

Felhívom figyelmét arra, hogy a csehszlovák kormány a lakosságcsere-egyezményhez csatolt jegyzőkönyv VII. bek. értelmében kötelezte magát, hogy a vagyoneklobzó intézkedések végrehajtását felfüggeszti, az idézett jegyzőkönyv VIII. bek. szerint létminimumot biztosító segélyt folyósít az állásukból elbocsátott volt közalkalmazottaknak, a IX. bek. szerint pedig a csehszlovák kormány kötelezte magát az 1945. október 25-iki határozata pontos végrehajtására, amely magyarokat illetően a 108/45. Sb. elnöki dekrétum végrehajtását felfüggeszti. E kötelezettség vállalása óta, tehát 1946. február 27-e óta csehszlovákiai magyar tulajdonát, vagy tulajdonrészét a 108/45. Sb. elnöki dekrétum, vagy más törvényes rendelkezés alapján sem elkobozni, sem zár alá venni nem lehet, tehát „národný správca” sem rendelhető ki, viszont kérheti a nemzeti felügyelőség azonnali megszüntetését és elszámoltatását

Felszólítom, hogy amennyiben személyét bárminemű joghátrány érné, ezt haladéktalanul jelentse hivatalomnak, hogy a hatósági közegek egyezményesértő eljárását a csehszlovák külügyminisztériumnak, továbbá kormányomnak jogorvoslat céljából azonnal tudomására hozzam.

Dr. Wagner Ferenc sk.
magyar meghatalmazott

Pozsony, 1946. okt. 8-án

Forrás: Szabó 1981, II. kötet, 48a. p.

54.

Budapest, 1946. november 23.

**A magyar kormány tiltakozó jegyzéke
a szlovákiai magyarok csehországi deportálása ellen**

Hivatalosan a hárommillió német kitelepítése után előállt csehországi munkaerőhiánnyal indokolták, valójában azonban a magyar lakosság országon belüli széttelepítését és a lakosságcserétől ódzkodó Magyarországra való nyomásgyakorlást szolgálta a szlovákiai magyarság csehországi deportálása. A közmunkáról rendelkező 88/1945. számú Beneš-dekrétumra hivatkozva végrehajtott deportálás, vagy ahogyan hivatalosan nevezték, „munkaerő-toborzás” két hullámban zajlott. Az 1945 őszen végrehajtott elsőt 1946–1947 telén egy jóval nagyobb méretű második hullám követte, amely során karhatalmi erők igénybevételével egész családokat, nőket, gyermekeket és aggastyánokat hurcoltak el fűtetlen tehervagonokban Csehországba. Hátrahagyott vagyonukat az abba betelepülő szlovák telepeseknek adták. Az akció a hivatalos csehszlovák adatok szerint 41 666 magyart érintett, magyar becslések azonban 60 és 100 ezer közöttire teszik az elhurcoltak számát. Az érintett települések lakosai gyakran tömegesen menekültek Magyarországra.

Dastych Ferenc tábornok úrnak,
a Szövetséges Ellenőrző Bizottság mellett működő
Csehszlovák Delegáció vezetőjének

Budapest

A Magyar Köztársaság kormánya mély megdöbbenéssel tárja a Csehszlovák Köztársaság kormánya elé az alábbi eseményeket.

Dél-Szlovákia egyes magyarlakta községeit, mint pl. Kőbölkút, Gutor, Szemet, Csölösztő, Doborgaz, Muzsla, Szőgyén, Kéménd stb. az elmúlt napok folyamán csehszlovák katonaság és rendőrség szállta meg, a községeket lezárták s az ott lakó magyarok egy részét családjukkal együtt Csehországba szállították, illetve folyamatosan szállítják. Ez az erőszakos eltelepítés helyenként súlyos atrocitások közepette folyik le. Az elszállított családok ingóságai nagy részét hátrahagyni vagy elköttyavetyélni kényszerülnek, mivel azoknak csak egy hányadát vihetik magukkal.

Mindezek a jelenségek mélyen megrázták a magyar közvéleményt. A külügyi kormányzat napokig erőszakkal őrködött azon, hogy a sajtó – már csak a két népbarátsága kiépítésének érdekében is – e szégyenteljes eseményeket ne tegye köztudomásúvá.

A magyar külügyminiszter úr Dastych Ferenc tábornok úrnak, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság mellett működő Csehszlovák Delegáció vezetőjének tudomására hozta fenti sérelmeket. A delegátus úr arra hivatkozott, hogy nem erőszakos széttelepítésről, hanem a 88/1945. számú elnöki dekrétum végrehajtásáról van szó.

A magyar kormány ismeri a 88. számú elnöki dekrétumot és tudja, hogy annak értelmében közmunkára igénybe vehetők a munkaképes férfiak 16–55 éves korig és a nők 18–45 éves korig. Nem vehetők igénybe a terhes anyák terhességük harmadik hónapjától kezdve, továbbá azok az asszonyok, akik legalább egy 15 éven aluli gyermek ellátásáról gondoskodnak, valamint azok sem, akik háztartásukat maguk látják el, s legalább egy tagról gondoskodnak. Nem ismeri a rendelet azt a kényszert sem, hogy a családfőnek egész családját magával kell vinnie, hiszen kifejezetten kimondja, hogy a munkára igénybe vett személyek munkaviszonya az igénybevétellel nem szűnik meg, a beosztott személy mindössze szabadságon lévőnek tekintendő.

Az idézett rendelet nem ad tehát módot és lehetőséget arra, hogy

1.) a munkára való igénybevétel katonai és csendőri segédlettel történjék oly módon, hogy egész falvakat zárjanak el a külvilágtól. Így pl. Kőbölkút, Gutor, Muzsla, Somorja, Csölösztő stb.

2.) Egész családokat lakhelyük elhagyására kényszerítsenek, ahogy az az összes fent megjelölt községekben történik.

3.) Hogy az igénybevettek ingóságokkal ne rendelkezzenek szabadon.

Az összes községekben közhírré tették, hogy családonként legfeljebb egy darab 60 kg-os sertést, 2 libát, 5 tyúkot és személyenként 5 kg lisztet vihetnek magukkal.

4.) Nem tartalmaz az idézett dekrétum olyan rendelkezéseket, melyek a hátrahagyott vagyonok összeírását rendelnék el, de nem is tartalmazhat, mert kibocsátásukkor nyilvánvalóan nem volt meg az egész családok deportálására irányuló szándék.

Ezzel szemben mindenütt részletes leltárt vettek fel az ingó és ingatlan vagyonokról, sőt a hátrahagyott ingóságokat teherautókon központi raktárakba szállították.

5.) Különösen nem tartalmaz az idézett rendelet olyan utasítást, mely szerint a

közmunkára igénybe vettek vagyonát, ingatlanát más birtokába lehet juttatni.

Köbölkúton, Gutoron, Szemeten stb. az elszállított magyar lakosság házait, ingatlanait új telepések foglalták el.

6.) De megszegték a rendelet végrehajtói a korhatárra vonatkozó előírásokat is.

Példának okáért: igénybe vették Gutor községben a 73 éves Szirtli Györgyöt, Jurányi Tituszt, aki 73 éves, Csánó Jánost, aki 75 éves, Kozák Andrást, aki 72 éves, Szemeten Preiser Miklóst, aki 60 éves. De elvittek 15 éven aluli gyermekeket is, mint pl. Sziogyártó Erzsébet 2 hónapos és 9 éves gyermekét, László Péterék 10 éven aluli gyermekét, Sebestyén József 6-4 éves gyermekeit Szemet községből.

7.) A dekrétum értelmében nők férfiak és férjezett asszonyok csak akkor utalhatók munkára, ha más munkaerő nem áll rendelkezésre.

Ezt az intézkedést egyetlenegy községben sem vették figyelembe, ellenben behívták Kovács Józsefnét 8 hónapos terhességgel, Mezei Antalnét 7 hónapos terhességgel, Vas Lászlónét 8 hónapos terhességgel, Barát Jánosnét 8 hónapos terhességgel.

8.) És végül az elnöki dekrétum szerint az igénybe vett személyek nem kötelezhetők arra, hogy családjukat magukkal vigyék.

Ezzel szemben az összes községekben arra kötelezték a kijelölteket, hogy családjuk is hagyja el a községet. Külön vagonokba rakták a gyermekeket, asszonyokat és külön a férfiakat.

Meg kell állapítanunk azt is, hogy a csendőrség erőszakos fellépése ellen menekülőkre sortűzet nyitottak és így életét veszttette Sindler Ferenc 48 éves gutori lakos.

Fenti adatok alapján nyilvánvalóvá vált a magyar kormány előtt, hogy ez akció nem közmunkarendelet végrehajtását, hanem a magyarság széttelepítését célozza, amelyet pedig a Csehszlovákia és Magyarország között kötött lakosságcsere-egyezmény jegyzőkönyve kifejezetten kizár.

De megütközéssel észleli a magyar kormány azt is, hogy a Csehszlovák Köztársaság kormánya a párizsi békeértekezlet magyar béketervezetét sem veszi figyelembe akkor, amikor kész helyzetet kíván teremteni az értekezlet által a magyar békeszerződés 4b) pontjaként javasolt közvetlen tárgyalások elébe.

A magyar kormány november 16-án felkérte a csehszlovák kormányt, hogy kezdjék meg a közvetlen tárgyalásokat a párizsi békeértekezleten felvetett problémák békés, sima és gyors megoldása érdekében.

Annál nagyobb megrökönyödést váltott ki a válaszként észlelt erőszakos cse-

lekmények halmazata. A csehszlovák kormány minden bizonnyal észrevette, hogy a magyar külügyi kormányzat minden lehetőt elkövet a békés kibontakozás érdekében. Erős kézzel vigyáz a magyar sajtóra és közvéleményre, nehogy disszonáns hangok zavarják a két ország között kialakítandó barátságos légkört. Ugyanakkor a csehszlovák sajtó szinte megengedhetetlen és alaptalan rágalomhadjáratot folytat a magyar kormány és annak vezetői ellen.

A magyar kormány most is azt reméli, hogy ezt a váratlan incidenst, mely végrehajtásában kísértetiesen a rosszlelkű deportálások idejét idézi fel, a csehszlovák kormány mihamar kiküszöböli. Éppen ezért azzal a nyomatékos kéréssel fordul a Csehszlovák Köztársaság kormányához, hogy a kérdéses területen nyugalmi állapotot helyreállítani, az elszállított családokat lakóhelyükre visszaküldeni, a törvény- és emberiség ellenes intézkedéseket azonnal megszüntetni szíveskedjék.

Budapest, 1946. november 23-án.

Forrás: MNL OL, f. XIX-J-1-j, 44. d., 3331/pol-1946

Fábry Zoltán nyilatkozata Esterházy János halálos ítéletéről

A szlovák népbíróságok 1947 végéig közel 14 ezer magyar ügyét tárgyalták, akik közül 4812-t elítéltek, így a magyarok közül került ki a szlovák népbíróságok által elítélt 8055 személy 60%-a. A sokszor tömegessé váló perek közül a legnagyobb méretet öltö az ún. kassai magyar per volt, amelyben 1946 augusztusában pár nap alatt több száz magyart nyilvánítottak háborús bűnössé és ítétek börtönbüntetésre. A magyarellenes népbíráskodás szimbólumának az 1945-ben a Szovjetunióba hurcolt Esterházy Jánosnak, a Magyar Párt volt elnökének az elítélése tekinthető, akit a pozsonyi Szlovák Nemzeti Bíróság 1947. szeptember 16-án távollétében halálra ítélt. Amint arra Fábry Zoltán is felhívta a figyelmet, Esterházy elítélése egyrészt a szlovák bűnök eltakarását, másrészt a magyar kisebbség háborús bűnösségének igazolását szolgálta. Miután a Szovjetunió Esterházyt 1949-ben kiadta Csehszlovákiának, halálos ítéletét életfogytiglani börtönbüntetésre változtatták.

Megrendülten, tehetetlenül és szívütötten állunk az ítélet előtt. Az igazság újra csatát veszített Szlovákiában. Halálos ítélet mentő körülmény nélküli végkonklúzió. Kötélhalál: aljas indokból elkövetett tett megbélyegzése. És a tempó és a gyorsaság, amivel ezt az ítéletet keresztülhajszolták, egyetlenegy tárgyalás, suba alatt, védelem és védekezés, sőt vádlott nélkül. Micsoda nemzet ez! A nyílt fórumon, a világ színe előtt micsoda bátorság, mekkora arcátlanság így hazudni! Hitler tanulni jöhetne: nemhiába volt Szlovákia a Führer mintaállama. Most felülmúlta mesterét is. A Karmasin által dirigált Mach Sándor csak a politikai szabadságtól fosztotta meg Esterházyt és pártját, a Hitler legyőzésével keletkezett új állam, ez az állítólagos antifasiszta és demokratikus alakulat tovább megy és a fasizmus szlovákiai egyetlen ellenlábását fejvesztésre ítéli. Ez tiszta gyilkosság, de a bírák még nem tudják, hogy ugyanakkor öngyilkosság is. A szlovák nemzet, a szlovák antifasizmus ezzel az ítélettel kimondotta önmaga felett az erkölcsi halálos ítéletet. A büntudat teljes hiánya judícium-hiányra mutat. Ez az ítélet történelmi példa és erkölcsi elmarasztalás. Mach 30 éves büntetése és Esterházy halálos ítélete kötetek helyett beszél. A szlovák nemzet újra fel van mentve, újra felmentette önmagát a mások befekettíté-

sével, fölálkozásával. Meddig tarthat büntetlenül az ilyen játék? Az áldozatok újra a szlovákiai magyarok, mert Esterházy személyében az egész szlovákiai magyarság nyakára dobták a kötelet. A szlovákiai magyarok alkotják a bűnbakot, mely a nagyobb szlovák bűnököt hatálytalanítja.

Forrás: *Magyar Nemzet*, 1947. október 5., 3. p.

IV.
A PÁRTÁLLAM NÉGY ÉVTIZEDE
(1948–1989)

56.

Budapest, 1948. június 4.

Magyar jegyzék a csehszlovák kormányhoz a szlovákiai magyarok ügyében

Az 1948. februári kommunista hatalomátvétel a magyar kisebbség helyzetében nem eredményezett semmiféle pozitív változást. Tovább folytatódott a magyarok vagyonának elkobzása, zajlott a lakosságcsere és a reszlovakizáció, s a Csehszlovákia deportált magyarok sem térhettek vissza otthonaikba. Nemcsak hogy érvényben maradt valamennyi korábbi magyarelles jogszabály, hanem az új hatalom egy sor újabb jogfosztó intézkedést hozott és foganatosított. Ezekre a jelenségekre hívta fel a figyelmet a magyar kormány jegyzéke, amely ellenlépésként a lakosságcsere leállítását helyezte kilátásba.

Szóbeli jegyzék

A Magyar Külügyminisztérium tisztelettel felkéri a Csehszlovák Köztársaság budapesti Követségét, hogy szíveskedjék a következőket kormányával haladéktalanul közölni:

Az 1946. február 27-én létrejött lakosságcsere-egyezmény függelékének 7. pontjában a Csehszlovák Köztársaság kormánya kötelezettséget vállalt a szlovákiai magyarság status quójának fenntartására. Ennek ellenére az egyezmény megkötése óta eltelt időszakban sorozatosan elkövetett sérelmek jutottak a magyar kormány tudomására. A csehszlovák kormány e sérelmes gyakorlata a februári eseményekhez fűzött remények ellenére a közelmúltban továbbfolyt, sőt méreteiben fokozódott.

A csehszlovák kormány ismételt ígéretei ellenére a vagyonelkobzások tovább folynak. A szlovákiai hatóságok tömegesen bocsátanak ki új vagyonelkobzó végzéseket. A beígért restitúció úgyszólván sehol sem történt meg.

Nem kielégítő a helyzet a kilakoltatások felfüggesztésének kérdésében sem.

A Cseh- és Morvaországba szállított magyar munkaszolgálatosok ügyében legutóbb rendkívül súlyos intézkedéseket foganatosítottak, amelyeknek az a célja, hogy az elszállítottakat Cseh- és Morvaországban való végleges letelepedésre kényszerítsék.

A csehszlovák hatóságok nem engedik vissza lakóhelyükre a Szovjetunióból elbocsátott és a máramarosszigeti táborban lévő csehszlovák állampolgárságú magyar hadifoglyokat.

A magyar nyelvhasználatra vonatkozólag a csehszlovák kormány 1948. április 27-én kelt válaszigygyezékében kifejezett ígéretet tett egyes sérelmek orvoslására; ennek ellenére a magyar kormánynak e téren újabb sérelmekről van tudomása.

Azok az újabb intézkedések, amelyekkel a csehszlovák hatóságok a magyar állampolgárságú kettősbirtokosokat sújtják (határzár, vagyonekobbzás), már kifejezetten a békeszerződés rendelkezéseivel ellentétesek.

Ugyancsak a békeszerződésbe és a békeszerződés végrehajtása során 1947. december 22-én létrejött megállapodásba ütközik az a tény is, hogy a csehszlovák kormány a Csehszlovákiaához csatolt három község ügyében vállalt kötelezettségeinek nem tesz eleget.

Zártkörű beszélgetések során a magyar kormány ismételten kapott megnyugtató ígéreteket a szlovákiai magyarság helyzetének méltányos rendezésére. A magyar kormány kénytelen azonban megállapítani, hogy az elkövetett sérelmek ügyében a csehszlovák kormányhoz intézett jegyzékei gyakran maradtak válasz nélkül. Így többek között a magyar kormány máig sem kapott választ arra a jegyzékre, amelyet május 24-én intézett a csehszlovák kormányhoz a cseh- és morvaországi magyar munkaszolgálatosok ügyében.

Az eddigi gyakorlat bebizonyította, hogy a csehszlovák részről elhangzott megnyugtató ígérek és nyilatkozatok nem vetettek véget a sérelmeknek és túlkapásoknak. E nyilatkozatokról az alsóbb csehszlovák hatóságok nem vettek, de nem is vehettek tudomást, mert a sérelmek orvoslására és az eddigi gyakorlat megváltoztatására azok nem is kaptak határozott és félreérthetetlen utasítást. Erre való tekintettel a magyar kormány a következő intézkedések megtételére kéri fel a csehszlovák kormányt:

1.) A csehszlovák kormány tegyen közzé hivatalos nyilatkozatot, amelyben bejelenti, hogy a szlovákiai magyarokkal szemben folytatott diszkriminációs politikát megszünteti.

2.) Nyilatkozatban jelentse be, hogy a vagyonekobbzásokat nem folytatja és olyan esetekben, midőn a megtörtént vagyonekobbzás a status quóba ütközik, gondoskodik a status quóba ütköző egyéb sérelmek megszüntetéséről és jóvátételéről.

3.) Jelentse ki továbbá, hogy

biztosítja a szlovákiai magyarok számára a munkavállalás és szakmai szervezkedés szabadságát;

biztosítja a Cseh- és Morvaországba szállított magyar munkaszolgálatosok szabad költözködési jogát és ezek számára egyenlő elbánást azokkal a csehekkel és szlovákokkal, akik munkaszolgálatot teljesítenek;

biztosítja az egyenlő elbánást a magyar földműves lakosság számára a termelés feltételei és a beszolgáltatások tekintetében;

biztosítja a csehekkel és a szlovákokkal egyenlő elbánást az ipari és kereskedelmi vállalkozás tekintetében és gondoskodik a nemzeti gondnokságok általános felszámolásáról;

biztosítja az egyenlő elbánást a szociális biztosítás és a szociális szolgáltatások tekintetében.

A fentiekén kívül a magyar kormány a magyar állampolgárságú kettős birtokosokkal szemben életbeléptetett határzár feloldását kívánja a Csehszlovák Köztársaság kormányától.

A Magyar Külügyminisztérium tiszteletének kifejezése mellett hangsúlyozni kívánja, hogy amennyiben hét napon belül fenti kívánságaira kielégítő választ nem kap, a lakosságcsere azonnali hatállyal való leállítását fogja elrendelni.

Budapest, 1948. június 4.

Forrás: MNL OL, f. XIX-J-1-j, 49. d., 16/b-350/pol/res/1948.

Pozsony, 1948. június 16.

Az SZLKP különbizottságának javaslata a szlovákiai magyar kisebbség helyzetének rendezésére

A csehszlovák pártvezetés azt követően kezdte átértékelni a magyar kisebbséggel szembeni politikáját, hogy az ekkor már a csehszlovák–magyar kapcsolatok normalizálásában érdekelt szovjet vezetés egyre határozottabb nyomást gyakorolt Prágára a magyar kisebbség helyzetének rendezése érdekében. A szlovák pártvezetés különbizottságának 1948. június 16-án előterjesztett, meglehetősen ellentmondásos javaslatai kilátásba helyezték ugyan a magyar kisebbség hátrányos megkülönböztetésének megszüntetését, biztosítani kívánták ugyanakkor a magyarelles politikai eredményeinek megőrzését is.

Feljegyzés

az SZLKP bizottságának 1948. június 16-i értekezletéről

Az SZLKP Elnöksége f. év május 31-én bizottságot jelölt ki, amelynek tagjai dr. Husák, dr. Okáli és dr. Friš, hogy terjessze az Elnökség elé a szlovákiai magyarkérdés rendezésének tervét. Dr. Husák kidolgoztatott egy elaborátumot a nemzetiségi helyzetről Szlovákia déli területein, a történelmi fejlődés és a felszabadulás utáni utolsó intézkedések (reszlovakizáció, kolonizáció stb.) figyelembevételével, valamint egy jelentést a magyarországi szlovák kisebbségről, amely két jelentés I. és II. mellékletként van csatolva. Dr. Okáli a következő anyagot gyűjtötte össze:

1. a magyarországi szlovákok statisztikája
2. jelentés a magyarországi szlovák iskolákról
3. szlovák istentiszteletek Magyarországon
4. a Magyarországi Szlávok Szövetsége, amelyeket szintén csatolunk a jelentéshez.

Miután a bizottság tagjai a teljes anyagot áttanulmányozták, a bizottság f. év június 16-án összeült és egyhangú állásfoglalást hozott, amelyet az SZLKP Elnöksége számára is ajánl:

A kérdés rendezésének mérlegelése során két alapelvből kell kiindulni:

1. A szlovákiai magyar kisebbség helyzetének rendezését mindig összekapcsoltuk a magyarországi szlovákok sorsának rendezésével, úgy a nemzetközi fórumokon, mint idehaza. Egyben ez a legerősebb érünk a külvilág előtt, amely nem veheti el tőlünk azt az erkölcsi jogot, hogy gondoskodjunk a magyarországi kisebbségünkről.

2. Magyarország a magyarországi szlovák kisebbség kérdését mindig a saját belügyének tekintette és tekinti ma is, és noha az utolsó háborút követő békeszerződések egyenesen elrendelték számára az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok biztosítását a nemzetiségeknek, nem teszi ezt meg. Ezen és más okokból a szlovákiai magyar kisebbség kérdését a saját belügyünknek kell tekinteni.

A mellékelt anyagokból, valamint dr. Svetoňnak Dél-Szlovákia lakosságának nemzetiségi összetételéről szóló elaborátumából és a magyarországi szlovákokról szóló feljegyzésekből ezek a következtetések következnek:

1. Magyarországon kb. félmillió szlovák van, ill. az Áttelepítési Bizottság felmérése szerint 480 946, akik közül máig kb. 50 000 települt át hozzánk, úgyhogy a magyarországi szlovákok száma jelenleg 430 000. Csaknem semmilyen iskolájuk sincs, jelentéktelen a szlovák istentiszteletek száma, nincs semmilyen politikai szervezetük, gazdasági szervezetük, közép- és főiskoláik; vannak ugyanakkor polgári és politikai jogaik, valamint folyóiratuk.

2. A megvalósított reszlovakizáció, a részleges lakosságcsere és a magyarok egy részének Csehországba telepítése után a magyarok száma Szlovákiában kb. 190 000-re becsülhető.

3. Ha bárhogyan is tekintetbe vennénk a magyarországi szlovák kisebbség elmagyarosodását és a szlovákiai magyarok magasabb fokú nemzettudatát, a mai helyzet a legrosszabb esetben is olyan, hogy a nyelvüket beszélő magyarországi szlovákok száma azonos a magukat magyarnak valló szlovákiai magyarok számával.

A bizottság a szlovákiai magyar kisebbség kérdésének rendezésére a következőket javasolja:

1. Következtesen és gyorsan megvalósítani a lakosságcserét a Csehszlovákia és Magyarország közötti államközi egyezmény alapján; miközben pontosan meg kell állapítani a kontingenseket, az időpontokat és a kétoldalú készséget.

2. A magyar kormánnyal megegyezni a magyarországi szlovákok és a szlovákiai magyarok önkéntes áttelepülési lehetőségéről, miközben ezen áttelepülők számára

is biztosítva lennének a csehszlovák–magyar lakosságcsere-egyezmény szerinti jogok.

3. Semmilyen körülmények között nem szabad megengedni, hogy a reszlovakizáltak ismét magyar befolyás, propaganda és nevelés alá kerüljenek akár az iskolákban, a templomokban, politikai szervezetekben és másutt, hogy a dél-szlovákiai járásokban az ottani szlovák kolonisták és a reszlovakizáltak képezzék a szlovák etnikum alapját. Ez azt jelenti, hogy átgondolt kulturális tervvel minél előbb fel kell felgyorsítani a reszlovakizáltak öntudatosodási folyamatát az iskolákon kívül is, s olyan adminisztratív intézkedéseket hozni (hivatalok, templomok, gazdasági intézmények), hogy ezekről a szlovákokról minél előbb leperegjen a magyarosítás máza.

4. A Földművelésügyi Megbízotti Hivatal és a Szlovák Telepítési Hivatal által előkészítendő kolonizációs tervben kiemelt figyelmet kell szentelni azoknak a járásoknak és községeknek, amelyekben a magyar elem még jelenleg is többségben van.

5. Kormánynyilatkozattal és adminisztratív intézkedésekkel meg kell szüntetni a magyar nemzetiségű személyek nemzetiségi diszkriminációját Csehszlovákiában, miáltal teljes polgári jogokat, vagyis állampolgárságot, választójogot, katonai szolgálati kötelezettséget kapnának. Legiszlatív intézkedésekkel fokozatosan meg kell változtatni mai jogi helyzetet, amint azt a szükség megköveteli.

6. Az 5. pontban foglalt intézkedéseknél ügyelni kell arra, hogy semmilyen körülmények között ne következzen belőlük igény a jóvátételre, ill. a vagyonekbozó és más olyan intézkedések érvénytelenítésére, amelyek a felszabadulás után a köztársaság érvényes törvényei szerint történtek. Ez nem jelenti azt, hogy egyes esetekben nem akarjuk ezt megtenni, de arról van szó, hogy az eddigi intézkedések ne legyenek egy általános törvénnyel érvénytelenítve.

7. Ami a már létező tömegszervezetekben, főként a szakszervezetekben, földműves-szövetkezetekben stb. való szervezkedést illeti, engedélyezni a teljes egyenlőséget azzal, hogy ügyelni kell arra, hogy a reszlovakizáltakat ne számítsák a magyar nemzetiségűek közé, s mindenütt szlovákokként kezeljék őket.

8. Önálló politikai pártot a magyar kisebbség számára nem lehet engedélyezni, s mivel a déli járásokban az SZLKP-n kívül gyakorlatilag nincs más politikai párt, az SZLKP-n belül rendezni kell a magyarok pártba való felvételének módját.

9. Szükséges lesz a magyar kisebbség számára engedélyezni egy kulturális szervezetet, amely formáját, tevékenységi körét és vezetőségét alaposan át kell gondolni.

10. Önálló gazdasági szervezetet a magyar kisebbség számára nem lehet enge-

délezni, de meg kell tárgyalni szervezkedésük lehetőségét a már létező szervezetekben (kisiparosok stb.).

11. Szükséges lesz megnyitni néhány magyar tanítási nyelvű iskolát, vagy olyan szlovák iskolákat, amelyekben a magyar nyelvet is oktatják.

12. Mérlegelni kell egy magyar nyelvű folyóirat lehetőségét, amelynek vezetése teljesen a mi felügyeletünk alatt állna.

Fokozott figyelmet kell szentelni a magyarországi szlovák kisebbség nemzeti, kulturális és politikai öntudatosodásának és irányításának. Meg kell határozni, ki foglalkozzon ezekkel a kérdésekkel, figyelje őket és segítse a magyarországi szlovák kisebbséget.

A szlovákiai magyar kisebbség jelenlegi jogi és tényleges helyzetének megváltoztatására irányuló összes intézkedésnek a következő két irányelvet kell követnie:

1. A magyar lakosság polgári és politikai egyenjogúsága.

2. Tényleges reciprocitás köztünk és a magyarok között úgy, hogy mi annyi és olyan fajta iskolát nyitunk, amennyit a szlovákok számára nyitnak Magyarországon, s olyan tanítókkal és olyan műszaki felszereléssel látjuk el őket, amint az a szlovákok számára lesz Magyarországon; hasonlóan a folyóiratok, a szervezetek, az istentiszteletek, a gazdasági szervezetek stb. esetében. Mindeközben ezek a kérdések nem lesznek államközi tárgyalások témái, hanem a mi belügyünk lesznek.

Ezzel a politikával kiütjük a magyarok kezéből a nemzetiségi diszkrimináció érvét, s a nálunk folytatott gyakorlatra való esetleges panaszaikat a magyarországi szlovák kisebbség elnemzetlenítésére vonatkozó érvekkel és a magyarországi gyakorlattal fogjuk cáfolni. Feltéve, hogy a magyarországi szlovák kisebbségnek jó lehetőségei lesznek a nemzeti fejlődéshez, nem lesz rá okunk, hogy féljünk a szlovákiai magyar kisebbségtől. És fordítva, a magyarországi szlovák kisebbség fokozatos megszűnése, amennyiben ez lenne a magyar kormány célja, a szlovákiai magyar kisebbség fokozatos megszűnését eredményezné.

A bizottság megfontolás céljából a következő javaslatokat terjeszti az SZLKP Elnöksége elé:

1. Hosszú távon nem lemondani a teljes magyarországi szlovák és a teljes szlovákiai magyar kisebbség kicserélésének gondolatáról.

2. Tekintettel a magyar párt ellenünk folytatott állandó kampányára, a CSKP szakszerűen kidolgozott és politikailag megszövegezett memorandumban ismertesse álláspontunkról a Kominform összes kommunista pártját.

3. A tervezett változások miatt nagyon fontos, hogy egész sajtónk, mind a szlovák, mind a cseh, figyelmet szenteljen ennek a kérdésnek, különösen hogy a magyar sajtó támad minket, mégpedig két irányban:

a) tájékoztassa a közvéleményt a magyarországi szlovák kisebbség rossz helyzetéről, a nemzeti, kulturális és iskolaügyi jogok hiányosságairól, a rossz gazdasági helyzetről stb.;

b) Magyarország szabotázmunkájáról a lakosságcsere végrehajtása során és az egész obstrukcióról, amelyet már több mint két éve folytat;

c) alkalmas időben nyilvánosságra hozni a kérdéssel kapcsolatos véleményünket.

4. Ami a reszlovakizációt illeti, a bizottság a következőket ajánlja:

a) egyénileg elfogadni a megalapozott jelentkezéseket azokban esetekben, ha azt az idegen propaganda két évvel ezelőtt lehetetlenné tette;

b) elintézni azon személyek reszlovakizációs jelentkezését, akiket Csehországba telepítettek, s visszatértek Szlovákiába, itt élnek, ha megfelelnek a reszlovakizáció feltételeinek.

5. Ami a Csehországba telepített magyarokat illeti, be kell tartani a kormány, ill. a minisztériumok eddigi intézkedéseit.

6. A magyar kulákok földjének elkobzását, amelyik már jogilag érvényes, a gyakorlatban is végre kell hajtani.

A bizottság javasolja, hogy a mellékelt anyagokból – terjedelmük okán – állítsanak össze egy dokumentumot, melyet az SZLKP Elnökségének határozataival, valamint a mellékletekkel együtt a CSKP Elnökségének tagjai elé terjesztenének.

Forrás: SNA, ÚV KSS, k. 2194, 516/4.

Prága, 1948. július 19.

**A csehszlovákiai magyarság helyzetének
rendezéséről szóló kormányhatározat tervezete**

A CSKP KB Elnöksége 1948. július 19-i ülésén véglegesítette és terjesztette a kormány elé a magyar kisebbség helyzetének rendezésére kidolgozott javaslatokat. A szlovák pártvezetés egy része ugyan aggodalommal szemlélte a hirtelen irányváltást, a prágai döntést követően azonban szeptember 27–28-án az SZLKP KB is határozatot hozott a magyar nemzetiségű személyek helyzetének rendezéséről. Végül szeptember 30-án a csehszlovák kormány ülésén is pozitív döntés született az előterjesztett javaslatokról. A kormány általi elfogadásuk azonban csupán formális követelmény volt, mivel a lényegi döntések a kommunista hatalomátvétel óta már nem a kormányban, hanem a prágai pártközpontban születtek meg.

Kormányhatározat-tervezet

I. Azok a magyar nemzetiségű személyek, akik 1938. november 1-jén csehszlovák állampolgárok voltak és állandó lakhelyük a Csehszlovák Köztársaság területén van, külön törvény alapján elnyerik a csehszlovák állampolgárságot, amennyiben nem vétettek a cseh vagy a szlovák nemzet, az állam, illetve népi demokratikus rendje ellen.

II. A csehszlovák állampolgárságot elnyerő magyar nemzetiségű személyek és családtagjaik mezőgazdasági vagyona, amelyet a mezőgazdasági vagyon elkobzásáról szóló előírások szerint nem utaltak ki, részben, de legfeljebb 50 hektárig mentesül az elkobzás alól.

III. A csehszlovák állampolgárságot elnyerő magyar nemzetiségű személyeket, amennyiben a 88/1945. Tt. sz. dekrétum alapján munkakötelezettségüket végzik, 1949. május 1-ig fokozatosan felmentik ezen munkaviszonyuk alól.

IV. Amennyiben a hatályos előírások szerint kizárólag cseh, szlovák vagy más szláv nemzetiségű csehszlovák állampolgárokat illetnek meg bizonyos jogosultságok, ezeket egyénileg megadják a csehszlovák állampolgárságot elnyerő magyar nemzetiségű személyeknek is.

V. A csehszlovák állampolgárságot elnyerő magyar nemzetiségű személyeknek lehetővé teszik a társulást az egységes szakszervezet, a Szlovák Földművesek Egységes Szövetsége, a Sokol, valamint a Magyar Ifjúsági Szövetség és a magyar kulturális szervezet keretében; amennyiben számításba jönne ezen személyek társulása más szervezetekben, az ilyen esetek külön elbírálásának joga a kormányt illeti meg.

VI. A csehszlovák állampolgárságot elnyerő magyar nemzetiségű személyek számára lehetővé teszik magyar nyelvű sajtótermék megjelentetését.

VII. A csehszlovák állampolgárságot elnyerő magyar nemzetiségű személyek iskolaköteles gyermekei számára a hatályos előírások keretében lehetővé válik a magyar nyelvű oktatás.

Forrás: NA ČR, f. ÚV KSČ, 02/1, sv. 2, a. j. 128.

59.

Pozsony, 1948. július 24.

Feljegyzés a CSKP és az MDP képviselőinek értekezletéről

A magyar kisebbséggel kapcsolatos intézkedésekről Prága a magyar kommunista vezetést is tájékoztatta. Erre a CSKP Viliam Široký és a Magyar Dolgozók Pártja Révai József által vezetett küldöttségének pozsonyi találkozásán került sor, amelyen a magyar fél ígéretet tett a lakosságcsere folytatására, a csehszlovák pedig az állampolgárságukat vissza nem kapó magyarok számának minimalizálására, s arra, hogy a magyar iskolákba a reszlovakizált szülők is beírathatják gyermekeiket. Nem született ugyanakkor megegyezés arról a magyar kérésről, hogy a vagyonelkobzás által sújtott magyarok legalább részleges vagyoni kárpótlásban részesüljenek.

Feljegyzés

A Csehszlovák Kommunista Párt és a Magyar Dolgozók Pártja
képviselőinek értekezletéről
a két állam barátságos közeledését illető kérdések tárgyában

I.

A csehszlovák delegáció nevében Široký elvtárs a következőket közölte:

1.) A népi demokrácia csehszlovákiai februári győzelme után lehetővé vált, hogy a Csehszlovák Kommunista Párt az állampolgári jogok és az állampolgárságnak a magyar lakosság számára való megadása útján hozzájárasson a magyarkérdés megoldásához. A kérdés törvényes rendezésének időpontja: ez év szeptember eleje. A magyaroknak megadandó állampolgárság azt jelenti, hogy szabadon használhatják anyanyelvüket, a helyi hatóságokkal való érintkezésben is. Továbbá, hogy aktív és passzív választójogot nyernek, tehát a különböző képviselő-testületek választásánál a pártlistán megfelelő képviselőt kapnak.

2.) A földbirtokelkobzást érvénytelenítik ott, ahol ez a törvényes 50 hektárt sem hagyta meg.

3.) A munkára való mozgósításnál minden nemzeti megkülönböztetés megszűnik. Az eddig már mozgósított magyarok jogosultak 1949. május 1-ig lakóhelyükre visszatérni; a csehszlovák kormány gondoskodik arról, hogy vagy visszakapják régi

földbirtokukat, vagy ha ez már másoknak lett kiosztva, a magyarlakta terület más részében megfelelő földbirtokban részesüljenek.

4.) Az egységes csehszlovák iskolarendszer keretén belül, az iskolaköteles magyar gyermekek számára magyar nyelvű iskolákat létesítenek (elemi és középiskolai fokon). A szükséges tanítókról, tankönyvekről és iskolaépületekről az állam gondoskodik.

5.) Minden magyarnak joga van a Kommunista Pártba belépni, az egységes szakszervezetek, a parasztszövetség és minden más társadalmi tömegszervezet teljes jogú tagjának lenni.

6.) Magyar nyelvű kommunista pártsajtót fognak teremteni.

II.

A magyar küldöttség nevében Révai József elvtárs a következőt jelentette ki:

1.) A magyar delegáció üdvözlí Široký elvtárs közléseit és kijelenti, hogy azokkal elvben egyetért, de szükségesnek tartja, hogy a konkrét megbeszélések folyamán az egyes kérdéseket még pontosabban kidolgozza.

2.) A Magyar Dolgozók Pártja jól ismeri azokat a nehézségeket, melyekbe Szlovákiában a magyar vonatkozású politika fordulatának megvalósítása még a népi demokrácia februári győzelme után is ütközik. Az MDP mindent meg akar tenni, hogy a csehszlovák pártnak e nehézségek leküzdésében segítsen.

3.) A Csehszlovák Kommunista Párt dolga, hogy e fordulat szükségességét a párttagságnak és a népnek megmagyarázza; az MDP csak azt kívánja, hogy ez oly módon történjék, hogy a párttagok a fordulat szükségességét valóban megértsék, és hogy az állami hatóságok ténylegesen keresztülvigyék. Maga részéről az MDP küzdeni fog a magyar nacionalizmus ellen.

4.) Az MDP gondoskodni fog arról, hogy a magyarországi szlovák iskolák rendszere kibővüljön (szlovák nyelvű tanítóképzés stb.), a magyar közoktatásügyi miniszter rendelete útján, mely időben körülbelül össze fog esni a fent említett törvénynek a csehszlovák nemzetgyűlésben való tárgyalásával.

III.

A két delegáció beható vita után a következőkben egyezett meg:

1.) A törvény értelmében a magyarok állampolgárságukat automatikusan kapják meg. A kivételeket a Belügyminisztérium előre elkészített lista alapján jelöli meg;

ezek olyan személyek, melyek súlyos vétséget követtek el a köztársaság és a népi demokrácia ellen. A Belügyminisztérium mellett, ezeknek a kérdéseknek intézésére egy magyar kommunistákból álló bizottság fog, mint tanácsadó testület működni. A csehszlovák elvtársak kötelezik magukat arra, hogy a kivételeknek a számát a minimumra korlátozzák; a magyar delegáció annak a kívánságának ad kifejezést, hogy számuk a kétezeret meg ne haladja.

2.) A reszlovakizáltaknak korlátlan joguk van gyermekeiket magyar iskolába járatni; de sem emellett, sem ez ellen semmilyen propaganda nem folyhat.

3.) A népcserét folytatni fogják és befejezik. A két állam képviselői jövő héten Bratislavában egy megbeszélésre jönnek össze, melynek tárgya a beszámítás és a földbirtokátlag kvótája; a tárgyalók pártutasításokat kapnak abból a célból, hogy ezeket a kérdéseket feltétlenül megoldják.

4.) A gazdasági kérdéseket és a kölcsönös követeléseket illetően általános megoldást kell találni.

IV.

1.) A magyar delegáció felveti a kérdést, hogy a kisemberek, akik az állampolgárságot megkapják, elkobzások esetében legalább részleges anyagi kártérítésben részesüljenek. A csehszlovák delegáció elvben nincs ellene annak, hogy ezeknek a rétegeknek bizonyos létfenntartási járulékot juttassanak, de a kérdést döntésre még a Párt Központi Vezetőségének kívánja előterjeszteni, hangsúlyozva, hogy ez a kérdés csak az állampolgárság rendezése után lesz megoldható.

2.) A Csehszlovák Kommunista Párt irányt vesz egy magyar nyelvű napilap és havi (esetleg kétszer havonta megjelenő) folyóirat kiadására, mely a Magyar Kultúrszövetség lapja lenne. Mindkét Párt kívánja a kölcsönös lap- és könyvcseré meg-
szervezését.

1948. július 24.

Forrás: MNL OL, 276. f., 65. cs., 102. ő. e.

60.

Prága, 1948. október 25.

A Nemzetgyűlés 245/1948. számú törvénye a magyar nemzetiségű személyek állampolgárságáról

A magyar kisebbség jogállásának rendezése a 245/1948. számú törvénnyel kezdődött, amely a csehszlovák állampolgárságukat elveszített magyarok számára lehetővé tette állampolgárságuk visszaszerzését. A törvény korlátozó rendelkezései kezdetben több mint százezer magyart zártak ki az állampolgárság visszaszerzésének lehetőségéből. Hatályát ugyan a lakosságcsere befejezését követően az áttelepítésre kijelölt, de át nem telepített magyarokra is kiterjesztették, az ötvenes években azonban még mindig 20 ezer volt az állampolgárság nélküli magyarok száma. Az ő helyzetüket végül 1958-ban rendezték, amikor azok a magyarok, akik lakóhelye a Csehszlovák Köztársaság területén volt, s nem voltak más állam állampolgárai, automatikusan csehszlovák állampolgárokká váltak.

Az 1948. október 25-én kelt törvény
a magyar nemzetiségű személyek állampolgárságáról

A Csehszlovák Köztársaság Nemzetgyűlése az alábbi törvényt hozta:

1. §

(1) Azok a magyar nemzetiségű személyek, akik 1938. november 1-jén csehszlovák állampolgárok voltak, lakóhelyük a Csehszlovák Köztársaság területén van, és nem polgárai idegen államnak, minden további nélkül megkapják a csehszlovák állampolgárságot azon a napon, amelyen ez a törvény hatályba lép, amennyiben az e naptól számított 90 napon belül hűségfogadalmat tesznek a Csehszlovák Köztársaságnak (2. § 2. bek.).

(2) A férjjel, esetleg az apával vagy az anyával együtt megszerzik a csehszlovák állampolgárságot az el nem vált feleség és a kiskorú gyermekek, amennyiben nem szerzik meg már az 1. bekezdés alapján, és amennyiben lakóhelyük a Csehszlovák Köztársaság területén van.

(3) Az 1. és a 2. bekezdés rendelkezései nem vonatkoznak azokra a személyekre,

akik súlyosan vétettek a Csehszlovák Köztársaság vagy népi demokratikus rendszere ellen. A Belügyminisztérium az e törvény kihirdetésétől számított 30 napon belül összeállítja ezen személyek névjegyzékét, és azt átadja az illetékes járási nemzeti bizottságoknak. Ezenkívül az 1. és a 2. bekezdés rendelkezései nem vonatkoznak a Csehszlovákia és Magyarország közötti 1946. február 27-i, 145. szám alatt közzétett lakosságcsere-egyezmény alapján cserére kijelölt személyekre.

2. §

(1) A csehszlovák állampolgárság e törvény értelmében történő megszerzésének megállapítása a járási nemzeti bizottságot illeti meg.

(2) A Csehszlovák Köztársaság iránti hűségfogadalom letételére az általános rendelkezések érvényesek.

3. §

Ez a törvény kihirdetésének napján lép hatályba; a belügyminiszter hajtja végre.

Gottwald s.k.

Dr. John s. k.

Zápotocký s. k.

Nosek s. k.

Forrás: *Sbírka zákonů* 1948, částka 93, 449. p.; magyar fordításban megjelent: Kövesdi 1996, 274. p.; Szarka 2005, 157. p.; Popély – Šutaj – Szarka 2007, 299. p.

61.

Pozsony, 1948. november 4.

A Megbízottak Testülete 26/1948. számú rendelete a magyarok mezőgazdasági vagyonának az elkobzás alóli mentesítéséről

A magyar lakosság mezőgazdasági vagyonának az elkobzás alóli mentesítését a Megbízottak Testületének rendelete szabályozta, amely azonban az állampolgársági törvényhez hasonlóan számos korlátozást tartalmazott. Csak azokra vonatkozott, akik megszerezték a csehszlovák állampolgárságot és mezőgazdasági vagyonukat nem juttatták másnak. Az elkobzás alól mentesülő földterület nem haladhatta meg az 50 hektárt, s kizárta a rendelet bármiféle kártérítés lehetőségét is. A rendelet kiadása ellenére még az ötvenes évek elején is előfordult, hogy a magyarok számára vagyonekobbzó végzéseket kézbesítettek.

A Megbízottak Testülete 1948. november 4-én kelt rendelete
a magyar nemzetiségű személyek mezőgazdasági vagyonának az elkobzás
alóli mentesítéséről

A Megbízottak Testülete az SZNT 1945. évi 104. számú – az SZNT 1946. évi 64. számú és 1947. évi 89. számú rendeletével módosított – rendelete (a továbbiakban csak „rendelet”) 1. §-ának 11. bekezdése alapján elrendeli.

1. §

(1) A magyar nemzetiségű személyek azon mezőgazdasági vagyona (a rendelet 2 §-a), amelyet a konfiskációs jogszabályok alapján nem juttattak másnak, a 2. § feltételei alapján részlegesen mentesül az elkobzás alól.

(2) Az elkobzás alól mentesülő vagyon (1. bek.) területe nem haladhatja meg az 50 ha-t, ebbe a területbe beleszámít a családtagok (3. §) mezőgazdasági vagyona is.

(3) Az elkobzás alóli mentesítésről (1. bek.) szóló határozatot a földművelés- és földreformügyi megbízott adja ki.

2. §

Az 1. § 1. bek. megállapítása csak azon személyek vagyónára vonatkozik, akik:

a) a magyar nemzetiségű személyek állampolgárságáról szóló 1948. évi 245. számú törvény alapján megszerezték a csehszlovák állampolgárságot, és

b) ezen vagyont a rendes gazda gondosságával művelték (művelik), kivéve, ha akaratuktól független körülmények (pl. öregség, kiskorúság, betegség, özvegység vagy rokkantság) miatt nem voltak képesek a megművelésére.

3. §

Az 1. § 2. bek. értelmében családtagoknak a felmenő ági (az örökbefogadók is) és lemenő ági rokonok (az örökbefogadottak is), testvérek, férj (élettárs) és annak testvérei, vő, meny, após és anyós tekintendők, amennyiben az 1. § 1. bek.-ben említett személlyel közös háztartásban éltek (élnek).

4. §

A vagyonekobbzás alóli mentesítése következtében nem keletkezik semmiféle kártérítési igény.

5. §

Ezen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba; a földművelés- és földreform-ügyi megbízott a Megbízottak Testülete többi tagjával megállapodva hajtja végre.

Dr. Husák s. k.

Dr. Falfán s. k.

Forrás: *Sbierka zákonov* 1948, čiastka 12., 49. p.; magyar fordításban megjelent: Szarka 2005, 258. p.; Popély – Šutaj – Szarka 2007, 301–302. p.

Prága, 1948. november 23.

Július Ďuriš és Evžen Erban miniszterek felhívása a Csehországba deportált magyarokhoz

A hatóságok eredendően a deportált magyarok végleges csehországi letelepítésével számoltak. Idővel azonban fel kellett ismerniük, hogy hazatérésüket, különösen állampolgárságuk visszaadása után, nem lehet tovább halogatni. Mivel többségük házában szlovák telepesek laktak, a pártvezetés úgy határozott, hogy hazatérésük csakis szervezett transzportokkal valósulhat meg, saját házába pedig csak az térhet vissza, akitől azt még nem kobozták el és nem utalták ki a szlovák telepesnek. Ezt hozta a deportáltak tudomására Ďuriš és Erban miniszterek felhívása, amelyet minden deportálthoz eljuttattak. 1949 januárja és áprilisa között közel 20 ezer deportált tért vissza Szlovákiába. Az engedély nélkül már korábban hazatérők száma szintén megközelítette a 20 ezret.

Magyar nemzetiségű polgártársainkhoz

Gazdasági életünk, különösen pedig mezőgazdasági termelésünk a háború befejezte óta nagy munkaerőhiányban szenved. Dolgozó népünk több mint három éve óriási munkaakat fejt ki, hogy emelhesse a termelést és biztosíthassa elsősorban a lakosság ellátását. Titeket is mezőgazdasági munkára szólítottak a cseh-morva területekre, ahol a munkaerőhiány a legsúlyosabb volt. Munkátokban nagyon jól megálltátok helyeteket és ezzel bebizonyítottátok, hogy munkaakat jelentőségével gazdasági életünk fejlődésére tisztában vagytok.

Sokan megszoktátok már új környezeteteket és továbbra is szívesen itt maradtátok. A földművelésügyi minisztérium eleget akar tenni kívánságtoknak és a cseh-morva területeken gazdasághoz, földhöz és épületekhez juttat. Azok, akiknek kedvük van a cseh-morva területeken tartósan letelepedni, az előírt nyomtatványon (Přihláška o příděl půdy v osídlení) azonnal kérelemmel fordulhat a Nemzeti Földalaphoz, Prága, II. Václavské nám. č. 52. Legjobb, ha az érdeklődők személyesen jelentkeznek Prágában a Nemzeti Földalaphoz; ennek a hivatalnak a tisztviselői Kuhn igazgatóval az élükön készségesen kitöltik jelentkezési ívüket, ügyüket letárgyalják és kölcsönös egyetértésben kijelölik azt a járást, amelyben azonnal kaphatnak gazdaságot.

Azok, akik az iparban akarnak elhelyezkedni, ahol jó kereseti lehetőség mutatkozik, jelentkezhetnek a legközelebbi munkahivatalnál (fiókhivatalnál), ahol megfelelő helyhez jutnak.

Azok a mezőgazdasági munkások, akiknek nem áll szándékukban a cseh-morva területen letelepedni, sem mint önálló gazdálkodók, sem mint ipari munkások, 1949. január 1-től április 30-ig terjedő időben visszatérhetnek Szlovenszkóra.

A fenti időközben ugyanis megszervezik a magyar dolgozók tömeges visszatérését az állam költségére. Arról van szó, hogy az egész akciót a legeredményesebben szervezzék meg. Azok, akik nyomós okból kifolyólag nem térhetnek vissza a Szlovenszkon hagyott gazdaságaikra, helyette ugyanolyan, esetleg nagyobb kiterjedésű gazdaságot kapnak. Természetesen ezeket a gazdaságokat elő kell készíteni és az illetékes szlovák hivatalok már dolgoznak azokon a terveken, amelyek biztosítják a visszatérők részére a rendes megélhetést.

Mindezen előkészületek sikeres végrehajtása megkívánja, hogy senki se térjen vissza Szlovenszkóra idő előtt, az illetékes hatóságok jóváhagyása és felhívása nélkül és hogy mindenki várjon a hivatalos intézkedésre. Ez mindenkinek a saját érdeke, de egyben a munkaerők elosztását célzó terv zavarmentes végrehajtásának érdeke is. A meggondolatlan visszatérés mindenkire kellemetlen következménnyel jár, mert a gazdasági terv védelméről és a munkaerő-mozgósítás végrehajtásáról szóló törvények megszegését jelenti, ami szigorú büntetést von maga után.

Magyar polgártársak! Idáig nagyon lelkiismeretesen és fegyelmezetten dolgoztatok, amiért dicséretet érdemeltek. Most igen fontos, hogy még egy rövid ideig fegyelmezetten helyeteken maradjatok és ezzel saját és családjaitok megélhetését tartósan biztosító előkészületek lebonyolítását lehetővé tegyétek.

Elvárjuk, hogy olyan fegyelmezetten viselkedtek, amint az a népi demokratikus köztársaságunk tisztességes polgáraihoz méltó, és hisszük, hogy bizalmunkban nem csalatkozunk.

Prágában, 1948. november 23-án.

Földművelésügyi miniszter:

Július Ďuriš s. k.

Népjóléti miniszter:

Evžen Erban s. k.

Forrás: MNL OL, f. XIX-J-1-j, 50. d., 3077/pol-1948

63.

Budapest, 1948. december 14.

Rákosi Mátyás levele Klement Gottwaldhoz

A magyar kommunista párt- és állami vezetés 1948 és 1949 folyamán több alkalommal is szót emelt Prágánál a magyar kisebbség helyzetének rendezése érdekében. Ebbe a sorba illeszkedett Rákosi Mátyás Klement Gottwaldhoz intézett levele, amelyben a magyar pártvezető számon kérte csehszlovák partnerétől a pozsonyi megállapodások be nem tartását és rámutatott a magyar kisebbség helyzetének rendezése során előforduló visszaesésekre. Rákosi felhívta a figyelmet a magyar nyelvű oktatás újraindításának lassúságára, arra, hogy a beígért magyar napilap helyett csak hetilapot indítanak, több mint 100 ezer magyar nem kapta vissza csehszlovák állampolgárságát, s a hazatért magyar deportáltak közül sem kapja vissza mindenki a vagyoniát.

Klement Gottwald elvtársnak,
Prága.

Budapest, 1948. december 14.

Kedves Elvtárs!

A Magyar Dolgozók Pártjának Politikai Bizottsága engem bízott meg azzal, hogy egy sor kérdésben, mely a csehszlovák–magyar viszonyt érinti, levélben Hozzád forduljak. Te ismerted fel Csehszlovákiában elsőnek, hogy a két ország közti viszony egészségessé tételére változtatni kell a szlovákiai magyarok helyzetén. Ez azt a jogos reményt kelti bennünk, hogy az alább felsorolt kérdésekkel kapcsolatban is oda fogsz hatni, hogy megoldásuk lehetővé tegye a két népi demokrácia együttműködésének és barátságának elmélyülését.

A mi pártunk Politikai Bizottságának tagjai ez év júliusában tárgyaltak a szlovákiai magyarok kérdéséről Bratislavában. A Csehszlovák Kommunista Párt képviselői akkor megállapodtak velük, hogy őszre napvilágot lát az a törvény, mely visszaadja a szlovákiai magyarok állampolgárságát, hogy a magyar iskolákat szeptemberre megnyitják, és megindul egy magyar nyelvű kommunista napilap. Tudvalevő, hogy

csak néhány magyar iskolát nyitottak meg, és az előkészületek lassúságából arra lehet következtetni, hogy tanító- és tanárhiányra meg egyéb akadályokra való hivatkozással a jövő év szeptemberében is csak egy töredékük nyílik meg, s a szlovákiai magyarok gyermekei a felszabadulás után öt évvel jórészt iskola nélkül maradnak. Ami a napilapot illeti, úgy értesültünk, hogy erről is lemondtak, és a szlovákiai magyar kommunisták számára csak egy hetilapot engedélyeznek.

Ami az állampolgárságot illeti, az 1948. november 17-i törvény, mely ezt rendezi, egyik kezével jórészt visszaveszi annak, amit a másikkal ad. E törvény visszadja az állampolgárságot azoknak a magyar nemzetiségű személyeknek, akik 1938. november 1-jén csehszlovák állampolgárságúak voltak. Ez a szöveg azonnal kizárja az állampolgárságból azt a néhány tízezer magyart, akik ugyan 1918-ban és azóta Csehszlovákiában laktak, de akik az úgynevezett „lex Dérer” következtében nem tudták állampolgárságukat megszerezni.

Az új törvény azt is kimondja, hogy nem nyerheti vissza állampolgárságát az, akit a lakosságcsere-egyezmény alapján áttelepítésre jelöltek ki. A lakosságcsere ez év november 15-én befejeződött. Áttelepítettek 49.672 személyt. Áttelepülésre azonban 181.512 személy volt kijelölve, tehát a törvény értelmében több mint 130.000 személy nem kapja vissza az állampolgárságot. Ez aszerint, hogy az úgynevezett „reszlovakizáltakat” tekintetbe vesszük vagy nem, az ottani magyaroknak több, mint 25 vagy 50%-a.

Súlyosbítja a helyzetet az, hogy annak a megállapítására, hogy valaki az új törvény alapján megszerezte-e az állampolgárságot, a járási nemzeti bizottságok illetékesek. Ezek a járási bizottságok voltak eddig a magyarelles rendeleték végrehajtói, e bizottságok tagjai kapták gyakran az állampolgárságuktól megfosztott vagy Csehországba deportált magyarok vagyonát. Tartani lehet tőle, hogy ez a vagyoni érdekességük arra fogja készíteni őket, hogy a magyarok egy részét, akiknek a törvény értelmében 1949. február 15-ig e bizottságoknál hűségfogadalmat kell tenni, ettől a lehetőségtől megfosszák s ezzel kizárják az állampolgárságból.

Hozzá kell tennem, hogy Politikai Bizottságunk tagjai a bratislavai tárgyalásoknál ígéretet kaptak arra, hogy a törvényben nem lesz ez az intézkedés, mely ismétlem, alkalmas arra, hogy az egész törvény célkitűzését keresztülhúzza.

Rendelet jelent meg arról is, hogy a Csehországba deportált magyarok szervezetten visszatérhetnek lakóhelyükre és vagyonukat visszakapják, illetve kárpótlást kapnak érte. Ez a rendelet azonban azt is kimondja, hogy aki „szervezetlenül” tér

vissza, az automatikusan elveszti egész vagyonát. Ez az intézkedés leronthatja az egész rendelet eredményét.

Azt hiszem, hogy az elmondottak alapján világos, hogy fennforog annak veszélye, hogy a szlovákiai magyarok kérdése újra elmérgesedik s tovább gátolja a két ország jóviszonyának kialakítását.

Fel kell hívnom a figyelmedet arra, hogy gazdasági téren is mutatkoznak olyan jelenségek, melyek nehezen egyeztethetőek össze két népi demokrácia viszonyával. A németek által Csehszlovákiába vitt magyar vagyonekat nem tudjuk visszakapni. Különösen súlyosan érint bennünket most, amikor a hadsereget akarjuk fejleszteni, hogy hadiipari gépeinket nem tudjuk visszakapni. Megállapítottuk például, hogy 1945-ben Rotava és Pečky községekben 200-nál több, mintegy 20 millió forint értékű ilyen magyar gép volt. A Pečkyn tárolt gépekről az ottani hatóságok azt állították, hogy a szovjet hadsereg hadizsákmányként elvitte, a Rotaván tároltakat pedig a csehszlovák hatóságok vitték el, feltehetően beépítették a csehszlovák iparba. Az amerikai zónából visszakaptuk elhurcolt javaink majdnem 80%-át, a Szovjetunióban levő javakat az utolsó darabig visszakapjuk, csak Csehszlovákia tanúsít ezen a téren teljesen elutasító magatartást.

Jellemzésül megemlítem az Augsburgba hurcolt 33 gép esetét. Ezeket a gépeket, amelyeket a magyar gyárakból vittek el, mi visszaköveteltük az amerikaiaktól. Ugyancsak visszakövetelte Csehszlovákia is, azzal az indoklással, hogy a gépek 1943-ban a Škoda gyárban készültek, és nincs kizárva, hogy erőszakkal vagy kényszerrel jutottak Magyarországra. Az amerikaiak a vitát arra használták fel, hogy a gépeket egyikünknek sem adták vissza. Erre a prágai magyar követség tanácsosa és a csehszlovák külügyminisztérium illetékes referense megegyeztek abban, hogy a magyarok visszavonják az amerikaiaknál igénylésüket, viszont a csehszlovák kormány visszaadja a gépeket, amennyiben igazoljuk, hogy azokat Magyarországról vitték el. Ilyen módon Csehszlovákia visszakapott 31 gépet. Most azonban megtagadják a gépek kiadását, s azt követelik tőlünk, hogy igazoljuk, hogy a gépek nem erőszakkal vagy kényszer útján kerültek 1943-ban Magyarországra. Minthogy azonban a gyáraknak egy része, amelyekből a gépeket elvitték, teljesen elpusztult, vagy irattára megsemmisült, ezzel a követeléssel a magyar gyárak által vásárolt gépeket Csehszlovákia egyszerűen megtartja magának.

Azt hiszem, egyetértünk abban, hogy 1948 telén nincsen szükség a két ország gazdasági viszonyainak ilyen esetekkel való megrontására.

Nagyon kérek, hogy lépj közbe mindezekben a kérdésekben és hass oda, hogy végre valóban kiküszöbölődjenek mindazok a súrlódási felületek, amelyek a csehszlovák–magyar viszony egészségessé válását akadályozzák.

Végül volna még egy kérésünk. A jugoszláv kormány számára 3-400 hadianyaggyártó gép készült, amelyet Csehszlovákia a változott viszonyok következtében nem ad át. Minthogy mi most kezdjük hadseregünk felépítését, szeretnők, ha mi ezeket a gépeket – amennyiben Csehszlovákiának rájuk nincs szüksége és nekünk megfelelnek – a jugoszlávokhoz hasonló feltételek mellett megvásárolhatnók. Az első kísérletünk eredménye nem biztató, és ezért kérjük itt is a Te segítségedet.

Nagyon örülnék, ha a levelemre mielőbb pozitív választ kapnék és maradok

meleg kommunista üdvözlettel

Rákosi Mátyás
a Magyar Dolgozók Pártja főtitkára

Forrás: MNL OL, 276. f., 65. cs., 102. ő. e.; megjelent Popély 2008b, 117–119. p.

Pozsony, 1948. december 20.

A Magyar Bizottság javaslata a csehszlovákiai magyar dolgozók keretszervezeteinek létrehozására

A magyar kisebbséggel kapcsolatos párt döntések előkészítését és végrehajtását a szlovák pártvezetés mellett 1948 novemberében létrehozott ún. Magyar Bizottság segítette, amelynek elnökévé Daniel Okálit, titkárává Fábry Istvánt nevezték ki. A bizottság fontos szerepet játszott az Új Szó elindításában, a Csemadok létrehozásában, a magyar nyelvű oktatás újraindításában, valamint a Csehországból hazatérő deportáltak elhelyezésének megoldásában. Az alábbiakban közölt javaslatában szereplő szervezetek közül azonban végül csupán a magyar kulturális egyesület jött létre. Az ifjúsági szövetségen belüli magyar osztály néhány év után elhalt, a magyar nőszervezet létrehozására pedig kísérlet sem történt. A Magyar Bizottságot nem egész egyéves fennállása után, magyar tagjainak az osztályszempontúnak feltüntetett, azonban végül csak a magyarokat sújtó újabb kitelepítési akcióval, az ún. Dél-akcióval szembeni fellépése miatt, 1949 októberében feloszlatták.

SZLKP Központi Bizottsága

Pozsony

A Magyar Bizottság javaslata

a Csehszlovák Köztársaságban élő magyar dolgozók keretszervezeteinek létrehozására

A Magyar Bizottság aláírt tagjai javasolják, hogy a keretszervezetek kérdése a következőképpen legyen megoldva:

Kulturális szervezetek

Célszerű lenne bevált, régi magyar nemzetiségű elvtársak vezetésével létrehozni a Csehszlovákiai Magyar Kulturális Szövetséget. Az ilyen elvtársak jelentős részének Magyarországra települése után is elegendő számú olyan magyar elvtárs maradt Szlovákia területén, akik teljes biztosítékot nyújtanak abban a tekintetben, hogy ezt

a kulturális munkát sikeresen és a csehszlovák népi demokrácia érdekeinek megfelelő módon fogják végrehajtani.

Ennek a szövetségnek általános feladata lenne a Csehszlovák Köztársaságban élő magyar dolgozó népet népi demokratikus szellemben kulturálisan nevelni és a szocializmusnak szélesebb alapokon megnyerni, mint ahogy az az SZLKP keretében lehetséges.

A szövetség tevékenysége nagy körvonalakban a következő lenne:

1. Műkedvelő színjátszó körök szervezése és olyan színművek beszerzése a számukra, amelyek megfelelnek a népi demokratikus kultúra követelményeinek.
2. A haladó tudományt és a népi demokrácia eszméit népszerűsítő kulturális előadások rendezése.
3. Szocialista (marxista–leninista) szemináriumok rendezése.
4. Szlovák és orosz nyelvtanfolyamok szervezése.
5. Szociográfiai kutatás és ilyen tanulmányok támogatása.
6. Tagjai számára könyvek beszerzése olcsóbb áron.
7. Könyvek és népnevelő kulturális hetilap kiadása, amely olvasóit szélesebb alapokon a népi demokrácia szellemében nevelné.
8. Ünnepek közös szervezése a szlovák kulturális szervezetekkel mindenütt, ahol ilyenek léteznek.

Nőszervezetek

Tekintettel arra, hogy nincs közös országos nőszervezet, kívánatos lenne létrehozni a Csehszlovákiai Magyar Demokratikus Nők Szövetségét, amely szintén a szükséges számban rendelkezésre álló bevált, régi magyar elvtársnők vezetése alatt állna.

Ennek a szövetségnek kiemelt feladata lenne, hogy a magyar dolgozó nőket szintén a népi demokrácia szellemében szervezze, irányítsa és nevelje, tekintettel sajátos igényeikre és szükségleteikre.

Ez a szövetség szorosan együttműködne a Živenával, és szintén feladata lesz különböző közös kulturális és társadalmi rendezvények szervezése.

Ifjúsági szervezetek

Mivelhogy létezik az országos Csehszlovák Ifjúsági Szövetség, elegendő lenne ennek a szövetségnek a keretében magyar csoportokat létrehozni a magyar köz-

ségekben, hogy a magyar ifjúság is részt vehessen abban a munkában, amelyet a szlovák és a cseh ifjúság végez.

Természetesen ennek a szövetségnek a keretén belül szükséges lesz gondoskodni a magyar nyelvű ifjúsági irodalom kiadásáról.

Van még itt néhány magyar elvtárs, akik a kommunista ifjúsági szervezetekben tevékenykedtek, s hajlandók lennének az ezen a téren a múltban szerzett ismereteiket a Csehszlovák Ifjúsági Szövetségben szervezett magyar ifjúság javára fordítani.

Kérjük az SZLKP Központi Bizottságát, engedélyezze és tegye lehetővé számunkra a szükséges lépések megtételét az említett keretszervezetek létrehozása, illetve a jelzett irányú és értelmű munka megkezdése érdekében.

Pozsony, 1948. december 20.

Forrás: SNA, f. PV-S, k. 193, 236/48 sekr.

Pozsony, 1952. július 1.

A Megbízottak Testülete határozata a magyar nemzetiségű polgárok némely kérdéseiről

Az 1950-es években általában párthatározatok és a Megbízottak Testülete határozatai formájában történtek kísérletek a magyar lakosság helyzetének további rendezésére. A legjelentősebbek közé a Megbízottak Testülete 1952. július 1-jei és 1959. február 5-i határozatai tartoztak, amelyek következetes végrehajtása esetén a magyar lakta járásokban lehetővé vált volna a magyar nyelv széles körű használata a közigazgatásban és a hivatalos érintkezésben. A határozatokat azonban titkosnak minősítették, soha nem tették közzé, a nyilvánosság tudomást sem szerzett róluk, így azok csupán korlátozottan, általában csak papíron valósultak meg, ráadásul a pártállam korlátai között az ellenőrzésükre sem nyílt lehetőség.

Határozatok

a X. Megbízottak Testülete 1952. július 1-jei 117. ülésének titkos szakaszából

A Megbízottak Testülete meghallgatta a belügyi megbízottnak a magyar nemzetiségű polgárok némely kérdéseiről szóló jelentését és az 1952. május 17-i kormányhatározatok végrehajtására vonatkozó szervezési intézkedések javaslatait (a belügyi megbízott 1952. június 26-án kelt 193/1952 - sekr. taj. sz. levele) és elhatározza

- 1.) a jelentést tudomásul venni,
- 2.) meghagyni a belügyi megbízottnak,

a) a kerületi nemzeti bizottságokba Nyitrán és Kassán magyar nemzetiségű polgárt kinevezni a plénum tagjává, megbízni őt az alelnöki funkcióval és megfelelő referátus vezetésével,

b) a kerületi nemzeti bizottságokba Pozsonyban, Nyitrán, Besztercebányán és Kassán magyar nemzetiségű polgárt kinevezni a kerületi nemzeti bizottság tagjává, egyidejűleg megbízni őt az iskola-, népművelés- és testnevelésügyi szakelőadó helyettesének funkciójával,

c) biztosítani, hogy a Pozsony-környéki, Somorjai, Szenci, Galántai, Dunaszerdahelyi, Nagymegyeri, Vágsellyei, Komáromi, Nagysurányi, Érsekújvári, Ógyal-lai, Nyitrai, Verebélyi, Lévai, Zselizi, Párkányi, Ipolysági, Kékkői, Losonci, Füleki, Rimaszombati, Tornaljai, Rozsnyói, Szepri, Kassai, Nagykaposi, Tóketerebesi és Királyhelmei járások járási nemzeti bizottságaiban a járási nemzeti bizottság plénuma magyar nemzetiségű tagot bízjon meg az iskola-, népművelés- és testnevelésügyi szakelőadó helyettesének funkciójával, esetleg a szakelőadói funkcióval, s amennyiben a plénum eddigi tagjai közül senki sem jön számításba, biztosítani, hogy a járási nemzeti bizottság plénumának tagjává alkalmas magyar nemzetiségű polgárt nevezzenek ki,

d) biztosítani, hogy a helyi viszonyoknak és szükségleteknek megfelelően a tanácsokban, plénumokban, komissziókban, a helyi nemzeti bizottságok melletti nőbizottságokban, a bizalmiak testületeiben és a nemzeti bizottságok más segédtestületeiben, valamint ezek alkalmazotti apparátusában a megüresedett helyeket magyar nemzetiségű polgárokkal töltsék be, és pedig különösen a járási és helyi nemzeti bizottságokban,

e) biztosítani, hogy a funkcionáriusok kicserélésénél és szervezési változásoknál és általában a kádercseréknél a nemzeti bizottságok szakelőadóivá vagy ezek helyetteseivé, a plénum és a d) pontban felsorolt más szervek tagjaivá, különösen a referátusok, ügyosztályok és munkacsoportok vezetőivé is magyar nemzetiségű polgárokat válasszanak.

A megtett intézkedésekről a megbízott 1952. november 1-ig jelentést tesz a Megbízottak Testületének,

3.) meghagyni az összes megbízottnak, hogy

a) a magyar lakosság által is lakott kerületekben, járásokban és községekben, az alájuk rendelt területeken és a szervek és tagozatok összes szintjén, és pedig a gazdasági, kulturális és közélet területén, a helyi viszonyokból és szükségletekből kiindulva, a nemzeti bizottságokhoz hasonlóan biztosítsák a magyar nemzetiségű polgárok érvényesülését, mégpedig mind a vezető funkciókban, mind az alkalmazottak sorában, mint például az egységes földműves-szövetkezetekben (ehhez irányelvet kell kiadni), a felvásárló szervezetben, az állami gépállomásokon, állami birtokokon, nemzeti és közületi vállalatokban, a közlekedésben, stb.

b) tegyenek hasonló intézkedéseket a magyar nemzetiségű polgárok érvényesülése céljából a magyarlakta kerületeken, járásokon és községeken kívül is (pl. a vállalati és üzemi vezetőségeknél és igazgatóságoknál, a központi szerveknél stb.).

A megtett intézkedésekről 1952. november 1-ig az összes megbízott jelentést tesz a Megbízottak Testületének,

c) a magyar lakosságnak a szocializmus építésében való aktív részvétele érdekében intézkedjenek magyar polgárok soraiból való funkcionáriusok és dolgozók kiválasztása, elhelyezése és iskolázása iránt, hogy így alaposan felkészüljenek a nagy építőfeladatok teljesítésére.

A megtett intézkedésekről 1952. november 1-ig az összes megbízott jelentést tesz a Megbízottak Testületének,

d) intézkedjenek minden hatáskörükbe tartozó szervnél a magyar lakosság által is lakott területen, hogy a magyar nemzetiségű polgároknak a nemzeti bizottságokkal, hivatalokkal és bíróságokkal való érintkezésben tegyék lehetővé a magyar nyelv használatát,

e) biztosítsák a magyar lakosságú községek és járások nemzeti bizottságainak szánt irányelvek, utasítások, körrendeletek, hirdetmények és hasonlóak magyar nyelvű kiadását is,

f) a magyar lakosságú községekben és járásokban a gazdasági, kulturális és hivatalos szerveknek és intézményeknek (pl. üzemek, egységes földműves-szövetkezetek, üzletek, állami birtokok stb.) szánt irányelveket, utasításokat, körrendeleteket és hasonlóakat, magyar nyelven is adják ki,

g) biztosítsák, hogy a nemzeti bizottságok, a gazdasági, kulturális és egyéb hivatalos szervek a magyar lakosságú községekben és járásokban a polgároknak szánt döntéseiket, határozataikat, végzéseiket, felhívásaikat, bizonylataikat, megkereséseiket stb. magyar nyelven is kiadják,

h) a magyar lakosság által is lakott községekben és járásokban biztosítsák az összes állami, köz- és gazdasági épület és létesítmény magyar nyelvű megjelölését is,

i) biztosítsák, hogy a magyar lakosságú járásokban az állomásokon, útkeresztezéseken, autóbusz-megállókon, középületeken, üzletekben és általában a nyilvánosságnak hozzáférhető helyeken a tájékoztató és felvilágosító közlések és figyelmeztetések magyar nyelven is ki legyenek írva.

A megtett intézkedésekről 1952. november 1-ig az összes megbízott jelentést tesz a Megbízottak Testületének.

4) meghagyni a belügyi megbízottnak, intézkedjen, hogy a magyar lakosság által lakott területek községeinek és városainak a megnevezése magyar nyelven is meg legyen jelölve,

a) azon városoknál és községeknél, ahol nem került sor az eredeti név megváltozására, a jegyzéket három héten belül betérjeszti,

b) azon községek és városok nevét, ahol sor került az eredeti név megváltozására, a belügyi megbízottból, az iskola-, népművelés- és tudományügyi, valamint a tájékoztatásügyi megbízottból álló bizottság készíti elő folyó év szeptember 1-ig,

5) meghagyni az összes megbízottnak, hogy a hatáskörükbe tartozó hivatalokban és szervezetekben biztosítsák

a) a magyar nyelven írt beadványok, átiratok és levelek helyes és időbeni elintézését,

b) a magyar nemzetiségű polgárok által vagy magyar nyelven előadott kérdések, kérvények és panaszok rugalmas és helyes elintézését.

A megtett intézkedésekről 1952. november 1-ig az összes megbízott jelentést tesz a Megbízottak Testületének.

6) meghagyni a Szlovák Tervhivatal elnökének, megbízottnak, hogy az illetékes megbízottakkal tárgyalja meg és a Megbízottak Testülete számára készítsen javaslatot, amely biztosítja a magyarok által lakott területek fejlesztését, különösen a szociális és egészségügyi intézményeket illetően. Ezt a magyarok által lakott területek fejlesztésére vonatkozó javaslatot az 1953. és további évekre vonatkozó országos gazdasági tervbe kell illeszteni.

A Szlovák Tervhivatal elnöke, megbízott a javaslatot 1952. szeptember 15-ig terjeszti a Megbízottak Testülete elé.

7) meghagyni az összes megbízottnak, hogy a pénzügyi megbízottal együttműködve költségvetése keretein belül biztosítsa az ezen intézkedések végrehajtásával kapcsolatos költségek fedezetét. A költségek pénzügyi fedezetét úgy kell biztosítani, hogy ezeket a határozatokat teljes egészében végre lehessen hajtani.

8) meghagyni a Megbízottak Testülete elnökének, hogy a tömegszervezetek képviselőivel tárgyalja meg ezen intézkedések végrehajtását és a bennük foglalt elvek érvényesítését a szervek és tömegszervezetek apparátusában is.

9) meghagyni a belügyi megbízottnak, hogy

a) az illetékes megbízottak részvételével havonta tárgyalja meg az elfogadott határozatok teljesítését és tegye meg a szükséges intézkedéseket a bebiztosításukra,

b) az illetékes megbízottakkal együttműködve a kerületi nemzeti bizottságok számára dolgozzon ki irányelveket az elfogadott határozatok végrehajtására.

Végrehajtják: a Megbízottak Testületének elnöke és az összes megbízott.

Forrás: SNA, fond ÚP ZP, inv. č. 592, k. 89., magyar fordításban megjelent: Szabó 2004, 269–273. p.

Pozsony, 1956. október 29.

A Csemadok elnökségének a magyar forradalmat elítélő nyilatkozata

Az 1956-os magyar forradalom idején a forradalommal szembeni propaganda egyik legfontosabb elemét a pártvezetés utasítására elfogadott hűségnyilatkozatok képezték, amelyek a csehszlovák társadalom egységét, valamint a csehszlovák kommunista vezetés és a Szovjetunió iránti lojalitását voltak hivatottak demonstrálni. A Csemadok vezetésének hűségnyilatkozata ugyanakkor, amint azt a pártközpontba beérkezett jelentések is tanúsítják, ellenkezett a magyar lakosság többségének a Magyarországon történekről alkotott véleményével. A komáromi magyar gimnázium diákjai például október 25-én elutasították az „ellenforradalmat” elítélő nyilatkozat megszüntetését, a pozsonyi magyar pedagógiai iskola diákjainak egy része pedig a szovjet intervenciót követően gyászszalagot viselve jelent meg az iskolában.

A Csemadok központi elnökségének felhívása

Ezekben a napokban véres, tragikus események színhelyévé vált a szomszédos Magyar Népköztársaság. A népi demokrácia esküdt ellenségei a nyugati imperialistáktól támogatva meg akarják semmisíteni a szocializmus vívmányait, meg akarják dönteni a munkások és parasztok hatalmát. Embertelen gyűlöletükben el akarják pusztítani mindazt, amit Magyarország dolgozói az ország felszabadítása óta építettek. Barbár cselekedeteikkel veszélyeztetik a magyar nép szabadságát, amiért a magyar nemzet legjobb fiai és a Nagy Honvédő Háború idején a szovjet nép hősei életüket áldozták.

Az emberi mivoltukból kivetkőzött bestiák a fasiszták módszereihez híven, ártatlan embereket gyilkoltak és a magyar nemzet legdrágább hagyatékát, a Nemzeti Múzeumot a lángok martalékává tették.

Újra gyárosokat, földbirtokosokat, bankárokat, grófokat és bárókat akarnak a felszabadított magyar munkás, paraszt és értelmiség nyakára ültetni.

A Csemadok központi elnöksége mélységesen elítéli a nemzetközi reakcióval szövetkezett ellenforradalmi bandák népellenes kísérleteit, és szolidaritást vállal mindazokkal az öntudatos magyar munkásokkal, parasztokkal és értelmiségi dolgozókkal, akik hősiiesen védik a népi demokrácia, a szocializmus magyarországi vívmányait. Hisszük, hogy ez a harcuk győzelemmel, az ellenforradalmi bandák teljes megsemmisítésével végződik.

Mi, csehszlovákiai magyar dolgozók, a Csehszlovák Köztársaság szabad és egyenjogú polgárai hűséggel tömörülünk pártunk, Csehszlovákia Kommunista Pártja és népi demokratikus kormányunk köré, amely az SZKP XX. kongresszusa és az országos pártkonferencia szellemében minden ténykedésével előmozdítja iparunk és mezőgazdaságunk fejlődését, hazánk népei életszínvonalának állandó emelkedését.

Hűségünk és hazafiságunk élénk bizonyítéka az a lelkes törekvés, melyet hazánk magyar dolgozói fejtenek ki nemzetgazdaságunk, de különösen a szocialista mezőgazdasági termelés növelése érdekében, amit az is igazol, hogy falvainkban a szövetkezetek állandóan szilárdulnak és újabb egységes földműves-szövetkezetek alakulnak.

Meggyőződésünk, hogy az út, amelyen haladunk, helyes és valamennyiünk javát szolgálja. A közös cél szilárdabbá kovácsolja hazánk népeinek egységét, a Szovjetunióhoz fűződő megbonthatatlan barátságunkat és biztosítja hazánk minden nemzetiségű dolgozója számára a szabadságot és az emberhez méltó életet.

Csehszlovákiai magyar dolgozók!

E tragikus napokban szükséges, hogy még odaadóbban, még határozottabban tömörüljünk a Nemzeti Front és annak vezető ereje, Csehszlovákia Kommunista Pártja köré, erélyesen utasítsuk vissza a külföldi reakció minden olyan kísérletét, amely hazánk népei egységének gyengítésére, a szlovák és a magyar nép barátságának megbontására irányul. Ápoljuk és védelmezzük felszabadítónkhoz, a nagy Szovjetunióhoz fűződő szövetségünket és barátságunkat, amely a szocializmus építését és a békét szolgálja.

A nagy szovjet nép iránt érzett őszinte ragaszkodásunkat juttassuk kifejezésre a közeledő csehszlovák–szovjet barátság hónapjában is, hogy igazoljuk hűségünket a lenini eszmékhez, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom vívmányaihoz. Adjuk tanújelét annak, hogy nincs olyan erő, amely meg tudná bennünk ingatni a szocializmus győzelmébe vetett hitünket és meg tudná bontani a szovjet néphez fűződő őszinte barátságunkat.

Bratislava, 1956. október 29.

CSEMADOK KÖZPONTI ELNÖKSÉGE

Forrás: Új Szó, 1956. október 30., 2. p.

Pozsony, 1956. december 12.

Dénes Ferenc beszámolója az SZLKP KB ülésén az Új Szó szerkesztőségének a magyar „ellenforradalom” alatti magatartásáról

A forradalommal szembeni propagandában kiemelt szerepet kapott a magyar nyelvű pártlap, a pozsonyi Új Szó. A lap tevékenysége nem merült ki a Szlovákia magyar lakossága felé irányuló propagandában, hanem magyarországi terjesztésre szánt különszámai révén az ottani szovjetbarát erők támogatásába is bekapcsolták. Azonban magában az Új Szóban sem ment minden zökkenőmentesen, s szerkesztőségének egyes munkatársai a hivatalos állásponttal ellenkező véleményt próbáltak megjeleníteni, amit az SZLKP KB 1956. december 12–13-i ülésén Dénes Ferenc főszerkesztő is kénytelen volt elismerni. A forradalom leverését követően a szerkesztőség munkatársai közül többeket el is bocsátottak a laptól.

Beszámolójában Bacilek elvtárs a legutóbbi nemzetközi eseményeket értékelte, s említést tett többek között arról is, hogy ebben az időben jelentős szerepet játszott a pártsajtó. Felkészülten tájékoztatta dolgozóinkat, magyarázott és figyelmeztetett a nemzetközi reakció részéről fenyegető veszélyre. Ez egyedül azért volt lehetséges, mivel Csehszlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottsága helyesen irányította a pártszervek és a pártsajtó munkáját. A Központi Bizottság, különösen a magyarországi események idején, naponta pontosan tájékoztatta és irányította a pártsajtót. Pozsonyban a kommunista párt Központi Bizottsága mellett naponta ülésezett a sajtóbizottság, s rövid és nagyon világos utasításokat adott, milyen álláspontot foglaljon el a sajtó az eseményekkel kapcsolatban. A Központi Bizottság ráadásul már a magyarországi ellenforradalom kitörése előtt gondosan ügyelt rá, hogy lapjaink ne tévedjenek arra az útra, amelyre a lengyel és magyar lapok tévedtek. Igaz, nálunk is voltak törekvések a lengyel és magyar sajtó módszereinek átvételére, voltak elvtársak – s nemcsak írók, hanem újságírók is –, akik a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusa után azt gondolták, elérkezett az ideje, hogy felelőtlenül garázdálkodjanak az újságok hasábjain. Ilyen törekvések különösen azon újságírók körében fordultak elő, akik egyúttal írók is. Kizárólag bíráló cikkeket akartak írni, nem látni semmi mást, csakis a rosszat, támadásukat pedig mindenekelőtt a párt-

vezetés ellen akarták összpontosítani. Irigyelték a lengyel és magyar újságírók olcsó sikerét. Ekkor mutatkozott meg pártunk szilárdsága és egysége. Az efféle törekvésekkel hamar le tudtunk számolni. A lengyel sajtó nem volt akkora befolyással a szlovákiai olvasókra, mint a magyarországi újságírók cikkei. A magyarországi események előtt különböző lapok százai jártak ide: napilapok, hetilapok, havilapok, körülbelül háromszáz különböző sajtótermék. Naponta körülbelül ötszáz példány napilap járt, de a hetilapok együttesen már százezres példányszámban jártak, ami már veszélyes volt, mivel tartalmuk a párt ellen, s ma már bátran állíthatjuk, hogy a népi demokratikus rendszer ellen is irányult. Még az olyan – idézőjelben – ártatlan képes folyóiratok is, mint a Béke és Szabadság vagy a Ludas Matyi nagyon körmönfont módon tudtak uszítani a párt és a kormány ellen. De nem kis szerepet játszott ebben az időben az Irodalmi Újság és a Művelt Nép is, amelyek az írók hivatalos lapjai voltak, s amelyek közvetlenül a magyarországi események kitörése előtt, tehát már október 23-a előtt egyenesen pogromszerűen uszítottak minden ellen, ami népi és szocialista volt. Kritikusan kell itt szólnom arról, miként feledkezünk meg néha a pártnak az éberséggel és elővigyázatossággal kapcsolatos figyelmeztetéseiről. Állami szerveinknek már korábban észre kellett volna venniük, milyen kárt okozhatnak ezek az újságok, milyen rettenetesen megmérgezhetik a csehszlovákiai magyar dolgozók gondolkodását. Azért, ami Magyarországon történt, nagy felelősség terheli azoknak az íróknak és újságíróknak jelentős részét, akik ezekben az újságokba publikáltak. Kendőzetlenül megmutatkoztak a nagy „értelmisségiek”, elárulták, milyen a viszonyulásuk a dolgozókhoz és milyen ellenszenvet táplálnak a népi demokratikus rendszer iránt. A mi címünkre is nemegyszer elhangzottak olyan hangok, különösen a kispolgároktól, hogy nekünk is úgy kellene írniuk, ahogy a magyarországi újságok írnak. Állítólag tanulnunk kellene tőlük, különösen a magyarok érdekében kellene írniuk és az itteni magyar lakosság érdekeit védelmeznünk. A magyar sajtóban ráadásul olyan cikkek is megjelentek, amelyek a szemünkre vetették, hogy nem látjuk a magyar érdekeket. Ezek az uszító hangok azonban nem zavarták meg a fejünket, szilárdan álltunk pártunk irányvonalán. Szerveinknek a jövőben jobban kellene ügyelniük arra, milyen sajtóanyag és milyen terjedelemben jön be hozzánk. Köztársaságunkban még sok az olyan magyar dolgozó, aki csak részben vagy egyáltalán nem tud szlovákul, s ezért magyarul kénytelen olvasni azt, amihez hozzájut. Ezért volt nálunk ennyire elterjedt a magyar sajtóanyag. Magyar dolgozóink most nagy elismeréssel és örömmel fogadják a huszonnégy oldalas A

Hét című kulturális hetilap kiadását, amely képeivel részben helyettesíti a képes folyóiratokat is. Komoly kérdés azonban, hogy egyáltalán nem jelenik meg nálunk magyar nyelvű elméleti pártlap és ezért eddig mindenki, aki nem tud szlovákul, a Magyarországról behozott elméleti folyóiratokat volt kénytelen olvasni. Ezek az elméleti folyóiratok már korábban sem feleltek meg a mi feltételeinknek és még kevésbé fognak megfelelni a jövőben, ha majd megint megjelennek. Úgy gondolom, szükséges lenne, hogy a Központi Bizottság vegye fontolóra egy ilyen magyar nyelvű elméleti folyóirat kiadását, mint ahogy cseh nyelven megjelenik a Nová mysl, szlovák nyelven pedig a Pod zástavou socializmu. Ráadásul véleményem szerint a helyzetnek úgy kellene megváltoznia, hogy a szocializmus egészséges eszméi a jövőben tőlünk áramoljanak Magyarország felé. Tehát nekünk kellene őket anyagokkal ellátnunk, hogy segítsünk nekik megszilárdítani a népi demokratikus rendszert és főleg a párt sorait. Szükségesnek tartom megemlíteni azt is, hogy a rádióban keveset sugárzunk a magyar dolgozóink számára. Rádióink útján sokkal többet kellene szólunk a magyar dolgozókhöz, már csak azért is, hogy ezt a hangot Magyarország dolgozói is hallgassák. Hogy ennek megvan az értelme, arról meggyőződhattünk akkor, amikor a nehéz napok alatt innen szóltunk Magyarország dolgozóihoz. Pártunknak a magyar párt és a magyar dolgozók számára nyújtott segítsége általában nagyon hatékony volt. Nagy visszhangja volt az Új Szó magyarországi kiadásának. Ezt legjobban az a kis epizód jellemzi, amelyet két héttel ezelőtt a volt magyar helyi ipari miniszter, Szabó elvtárs mesélt el nekem: A magyar kommunisták az ellenforradalom garázdálkodása idején minden reményüket elveszítették. Annyira tájékozatlanok voltak, hogy az ellenforradalmárok kezdeti magyarországi sikereit az ellenforradalom egész közép-európai győzelmének hitték. Azt gondolták, nálunk is minden összeomlóban van. Egyenesen kétségbe voltak esve. És akkor az a földműves, aki vidékről élelmiszert hozott nekik, titokban átadta neki az Új Szó néhány számát. „Amikor elolvastam őket – mondta Szabó elvtárs –, új erőt merítettem és tudatosítottam, hogy Csehszlovákia Kommunista Pártja és a Csehszlovák Köztársaság kormánya szilárdan áll és kész visszaverni a népi demokratikus rendszer elleni minden támadást.” Arról, hogy Magyarország dolgozói miként fogadták újságunkat, azok az elvtársak tudnának mesélni, akik – életük kockáztatásával – naponta vitték át az Új Szót Magyarországra, hogy a magyar dolgozókat biztosítsák Csehszlovákia Kommunista Pártja szilárdságáról és egységéről, valamint hogy megerősítsék őket szolidaritásunkról csakúgy, mint a nemzetközi kommunista mozgalom

szolidaritásáról az ellenforradalom elleni harcukban.

Az Új Szó szerkesztőségi kollektívája örömmel látott hozzá az új jelentős feladatok teljesítéséhez, s amint az a beszámolóból kitűnik, feladatát tisztességgel ellátta. Ugyanakkor nem hallgathatom el, hogy voltak a szerkesztőségben olyan elvtársak, akik meginogtak, akik nacionalista jelszavak hatása alá kerültek. Ezt már akkor észre lehetett venni, amikor a magyar újságokban a párt és a népi demokratikus hatalom elleni cikkek kezdtek megjelenni. Olyanok is akadtak, akik üdvözölték Nagy Imre visszatérését, s nem látva az ellenforradalom térnyerését, a magyarországi eseményeket „nemzeti forradalomnak” és „igazságos felkelésnek” vélték. Eszmei alapállásukat ezt követően az itteni magyar írók értekezletén világosan meg is fogalmazták. Határozatukban a Magyar Dolgozók Pártja egykori vezetésének hibáit határozottabban ítélték el, mint az ellenforradalom barbár-fasiszta tetteit. Arra akarták rábírní az Új Szó szerkesztőségét, hogy a határozatot tegye közzé, azt a határozatot, amelyben egy szóval sem emlékeztek meg a Szovjetunió békeharcban betöltött szerepéről, feltételezem ugyanakkor, hogy éppen ennek elhallgatásával a szovjet hadsereg előrenyomulását Magyarország belügyeibe való beavatkozásnak tekintették. A nacionalista szárny egyik képviselője – Bábi – olyan messzire ment, hogy megfenyegette a szerkesztőséget, hogy majd meglátjátok, mi történik, ha a határozatot nem tesszük közzé. Így aztán megláttuk, mi történt: Csehszlovákia magyar dolgozói, közösen a szlovák és cseh dolgozókkal, elítélték a magyarországi ellenforradalmat és szilárdan a pártvezetés és a Nemzeti Front kormánya mellé álltak. Bábi a magyar írók értekezletén valamiféle közép-európai föderáció szükségességéről merészelt beszélni, úgy gondolta nyilván, hogy Jugoszlávia vezetése alatt. Nem hiányoztak az értekezleten a szovjetellenes, nacionalista és antiszemita hangok sem. Nagyon kétes szerepet játszott az értekezleten a Szlovák Írók Szövetségének titkára, Štítnický elvtárs, aki el akarta érni, hogy az itteni magyar írók is olyan közömbös, sőt még rosszabb álláspontot foglaljanak el a magyarországi eseményekkel kapcsolatban, mint ő és néhány további szlovák író. A jelenlévőket megismertette Fábry Zoltán magyar irodalomkritikus és író nyilatkozatával, amelyben visszavonja a magyarországi eseményekkel kapcsolatban a Rudé právóban közzétett nyilatkozatát, amelyben a nevezett Fábry elvtárs élesen elítélte az ellenforradalmat, valamint egyes magyar írók hozzáállását és magatartását. Nem nehéz kitalálni, mi módon érte el Štítnický elvtárs Fábry elvtársnál nyilatkozata visszavonását. Fábry elvtárs idős ember, beteg s a mindennapi élettől teljesen elszigetelten egy Stósz nevű kis községben

él. Fábry nyilatkozata, hogy visszavonja a Rudé právoban közzétett nyilatkozatát, az írók értekezletén nagy adu volt Štítnický kezében, mivel Fábry az itteni magyar írók szellemi vezetője. Igaz, hogy nagy antifasiszta harcos és író, nincs azonban forradalmi szellemmel áthatva. Štítnickýnek tehát a magyar írók értekezletén ilyen módszerrel sikerült olyan légkört teremtenie, amelyet pártellenesnek tekinthetünk, de jelentős hatással volt a légkörre a magyarországi írók nyilatkozata is, amelyet két napon át hajszoltak Budapestről, s amelyben a magyarországi írók azt üzenték, hogy mindaddig nem vesznek részt semmiféle társadalmi munkában, amíg az utolsó szovjet katona el nem hagyja Magyarországot. Ilyen lefolyása volt tehát az itteni magyar írók értekezletének, amelyen tőlünk is részt vett hat szerkesztő – pártalapszervezetünk tagjai. Amikor egyikük megértette, mi a kötelessége s szólt a Szovjetuniónak ebben a küzdelemben betöltött jelentős szerepéről, valaki a következő ironikus megjegyzéssel hurrogta le: „Talán Dénes főszerkesztőt érzed a hátad mögött!” Pártalapszervezetünk taggyűlésén elemeztük az esetet, s egyes elvtársak elismerték a hibájukat, vagyis hogy megfélemedtek arról, hogy a Szlovák Írók Szövetségében is kommunistáknak kell lenniük, s mindenütt pártunk alapszabálya szerint kell fellépniük. Elismerték, hogy hibát követtek el, amikor visszahúzódtak és olyan embereknek engedték át a terepet, akik szét akarják verni a szlovák és cseh nemzettel a reakció elleni közös harcban alkotott egységünket. Jól tudjuk, kiket kell ezek közül az ingadozók közül meggyőzéssel helyes útra terelni, s azt is tudjuk, kik azok, akik-től szerkesztőségünknek meg kell válnia. Nagy hiányosság, hogy pártalapszervezetünk mind ez idáig gyenge munkát végzett. A legutóbbi események azonban jó tanulsággal szolgáltak a számunkra. Szerkesztőségünk túlnyomó többsége szilárdan és határozottan a párt vonalán áll, s elítéli az itteni magyar írók egy részének és azoknak a szerkesztőknek a magatartását, akik más utat keresnek, mint amelyet pártunk mutat nekünk. Ez a harc megacélozza sorainkat, s egész kollektívánk még határozottabban és hűségesebben kívánja teljesíteni azokat a feladatokat, amelyeket a Központi Bizottság számunkra kijelöl.

Forrás: SNA, f. ÚV KSS, a. j. 30, k. 1836.

Pozsony, 1968. március 12.

A Csemadok Központi Bizottságának állásfoglalása és javaslata a nemzetiségi kérdés megoldásához

Az 1968-as reformfolyamat idején a pártvezetés a Csemadokot gyakorlatilag partnerként kezelte, s felkérte, hogy dolgozzon ki a nemzetiségi kérdés rendezésére vonatkozó javaslatot, hogy azt beépíthessék a párt készülő akcióprogramjába. A Csemadok Központi Bizottságának a nemzetiségek jogállásának rendezését az öngazgatás és a kollektív kisebbségi jogok alapján szorgalmazó március 12-i állásfoglalása a prágai tavasz csehszlovákiai magyar alapdokumentumának tekinthető. Közzétételét követően a magyar lapokhoz és a Csemadok KB-hoz több száz hasonló állásfoglalás érkezett, amelyek a Csemadok KB javaslatait további észrevételekkel egészítették ki. A szervezet galántai járási bizottságának állásfoglalása például a kassai kormányprogram nemzetiségeket érintő revíziójának, valamint a világháború után meghurcolt magyarok rehabilitálásának és anyagi kárpótlásának igényét is megfogalmazta.

A Csemadok Központi Bizottságának állásfoglalása Csehszlovákia Kommunista Pártja és Szlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának januári határozatához és javaslata a nemzetiségi kérdés megoldásához.

Mi, a Csemadok tagjai, Csehszlovákia magyar nemzetiségű polgárai, munkások, parasztok, értelmiségiek, párttagok és pártonkívüliek kijelentjük, hogy teljes egészében egyetértünk Csehszlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottsága decemberi és januári ülésének, valamint Szlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottsága januári ülésének határozataival és az ezeknek következtében azóta beállt változásokkal.

Szilárd meggyőződésünk, hogy e határozatok hazánk felvirágzását, az emberek életének kiteljesedését és javát szolgálják. Az a demokratizálódási folyamat, mely megállíthatatlanul és visszavonhatatlanul kezdetét vette, tovább erősíti a szocializmus vívmányait, pozitív hatással van az emberek egymás közötti viszonyának alakulására, a népgazdaság fellendülésére, az államjogi kérdések rendezésére, a kulturális élet kibontakozására.

Már ez a rövid idő is, amely azóta eltelt, hogy a párton belül a tények alapos elemzésére épülő és az egész nép érdekeit szem előtt tartó progresszív erő győzött, társadalmi életünk minden területén tükrözi, hogy – a marxizmus–leninizmus alkotó továbbfejlesztésével – a kor követelményeinek megfelelő és a további fejlődésnek utat nyitó folyamat kezdődött el.

Fokozódott a társadalmi aktivitás, a társadalmi problémák iránti érdeklődés. A Központi Bizottság januári ülése által kitűzött célok új lendületet adtak a munkának. A közérdek világos megfogalmazása pedig lendületet adott a társadalmi és politikai életnek. Mi, mint társadalmi szervezet tudatosítjuk, hogy ebben az időszakban döntő fontosságú az átgondolt, a szocializmus és hazánk egysége szilárdítása céljának teljes mértékben megfelelő tömegpolitikai és felvilágosító munka. Munkánk fokozásával ehhez kívánunk hozzájárulni. Arra törekszünk, hogy a CSEMADOK tagjai és a csehszlovákiai magyar dolgozók világosan lássák és megismerjék a fő feladatokat, s ezek teljesítésébe – egész hazánk javára – minden erejükkel bekapcsolódjanak.

A párt központi bizottságának januári ülése megkezdte a nemzetiségi kérdésnek az új alapokon való rendezését. Társadalmi életünk e fontos problémájának a teljes egyenjogúság és a demokratizmus szellemében való megoldása, mely most elkezdődött, a nemzetek és nemzetiségek igazi internacionalizmusának elmélyítését célozza, közeledését, testvéri egységét erősíti. Az, hogy e folyamat élén Csehszlovákia Kommunista Pártja áll és integrálja a közös érdekeket, biztosíték arra, hogy sem túlkapásokra, sem formális vagy félmegoldásokra nem kerül sor. Csak a tényleges és teljes politikai, gazdasági és kulturális egyenjogúság lehet köztársaságunk egységének és erejének szilárd alapja.

Hazánkban nemzetek és nemzetiségek élnek. A nemzetiségi kérdés megoldása nem jelentheti csak a nemzetek egymáshoz való viszonyának megoldását, hanem a teljes egyenjogúság szellemében kell megoldani a nemzetiségek kérdését is.

Sajnos, az e téren jelentkező fogyatékoságokat nem tudták eltávolítani azok a pozitív határozatok sem, amelyeket az SZLKP Központi Bizottsága hozott az utóbbi években. Ezeknek a határozatoknak a teljesítése minduntalan abba a nehézségbe ütközött, hogy végrehajtásuk nem tartozott a Szlovák Nemzeti Tanács hatáskörébe, az állami szervek viszont a kérdéseket nem intézték el. Így olyan visszás helyzet állott elő, hogy az a Szlovák Nemzeti Tanács kapta feladatul a határozatok teljesítését, mely a gyakorlatban nem rendelkezett kellő hatáskörrel. Ezért a Csemadok Központi Bizottságának az a véleménye, hogy az egyetlen valóban méltó megoldás

az ország föderatív alapokon történő átrendezése, s ennek megfelelően rendezni a csehszlovákiai magyar és a többi nemzetiség államjogi helyzetét az öngazgatás elvei alapján.

A Csemadok Központi Bizottsága azzal, hogy a kérdések megoldásának elősegítésére kezdeményező javaslatot terjeszt elő, bizonyítani kívánja, hogy a CSKP KB és az SZLKP KB januári ülésének határozatait és az azóta beállt változásokat nemcsak örömmel és teljes egyetértéssel figyeli, hanem munkájával most és a jövőben is a legmesszebbmenőkig segíteni akarja

I.

A nemzetiségek kérdésének megoldásában elért jelentős eredmények mellett súlyos hibák is vannak. E hibáknak fő eredője szerintünk az, hogy:

- az Alkotmányban s más alapvető dokumentumokban a két nemzet mellett nincsenek feltüntetve egyenjogú társadalmi tényezőként a nemzetiségek;
- a nemzetiségek jogi helyzete nincs törvényben meghatározva;
- a nemzetiségeknek nincsenek alkotmányosan választott nemzetiségi szerveik és államjogilag biztosított nemzetiségi intézményeik.

Ennek következtében a nemzetiségeknek nincs meg a teljes egyenjogúságuk.

Világosan ki kell hát mondani, hogy a nemzetiségek a Csehszlovák Szocialista Köztársaság elválaszthatatlan, elszakíthatatlan szerves részét képezik. A nemzetiségek nemcsak mint egyedek egyenjogú polgárai hazánknak, hanem mint társadalmi csoportok is. A Csehszlovák Szocialista Köztársaságot nemzetek és nemzetiségek alkotják. A nemzetek és nemzetiségek egyenjogúak.

A nemzetek és nemzetiségek teljes és tényleges egyenjogúságát az alkotmányban kell biztosítani.

Alkotmányerejű törvényben kell egyértelműen és konkrétan meghatározni a nemzetiségek államjogi helyzetét.

1.) Olyan nemzetiségi szerveket és intézményeket kell létrehozni, melyek az országos szervek részeként az egyes nemzetiségek egésze nevében aktívan részt vesznek a politikai, közigazgatási és államhatalmi szervek munkájában, és a nemzetiségek problémáinak megoldásában az öngazgatás elve alapján érvényesíthetik akaratukat.

Ennek biztosítása végett a legrövidebb időn belül:

- a) Javasoljuk a törvényhozó és végrehajtó szervek felépítésének megfelelően

ezek szerves részeként a következő szervek és intézmények létrehozását:

- a Szlovák Nemzeti Tanácsban az SZNT nemzetiségi képviselőiből, valamint szakemberekből mint bizottsági tagokból megalakítani a Szlovák Nemzeti Tanács Nemzetiségi Bizottságát; a Megbízottak Testületének keretében pedig létrehozni a Szlovák Nemzeti Tanács Nemzetiségi Megbízotti Hivatalát (Poverenictvo);

- a Nemzetgyűlésben a Nemzetgyűlés képviselőiből megalakítani a Nemzetgyűlés Nemzetiségi Bizottságát; a kormány mellett pedig nemzetiségi titkárságot létesíteni államtitkárral az élén;

- hasonlóképpen a kerületi nemzeti bizottságokban a kerületi nemzeti bizottságok nemzetiségi képviselőiből, valamint szakemberekből mint bizottsági tagokból nemzetiségi bizottságokat alakítani; a kerületi nemzeti bizottságok mellett pedig nemzetiségi osztályt létesíteni;

- az állam és a nemzeti-territoriális, regionális költségvetések megvitatása és jóváhagyási folyamatába a Nemzetgyűlés és a Szlovák Nemzeti Tanács nemzetiségi bizottságai joga és kötelessége érvényre juttatni a nemzetiségek specifikus gazdasági és pénzügyi igényeit. Hasonló jogkörrel bír a Csehszlovák Szocialista Köztársaság kormányának nemzetiségi titkársága és a Szlovák Nemzeti Tanács Nemzetiségi Megbízotti Hivatala az egyes minisztériumok és megbízotti hivatalok irányában az életszínvonal egész ország területén való kiegyenlítődése elveinek szellemében.

b) Javasoljuk a nemzetiségileg vegyes lakosságú járások új területi átszervezését:

- az 1960-ban végrehajtott területi átszervezéskor kialakított új járások akadályozzák a nemzetek és nemzetiségek közeledését és baráti együttélését. A nemzetek és nemzetiségek egységének elmélyítése helyett a nemzetiségi súrlódások alapjául szolgálnak. Fékezik a nemzetiségi politika gyakorlati megvalósítását, a párt és állami szervek határozatainak teljesítését. A gyakorlat azt bizonyítja, hogy azok a járások, melyek túlnyomólag egynemzetiségűek, a politikai és gazdasági élet területén is jobban fejlődnek és eredményesebben működnek.

A politikai és gazdasági élet további javítása, csakúgy, mint a nemzetiségek kérdésének megoldása, tényleges egyenjogúságuk biztosítása szükségessé teszi a nemzetiségek által lakott területeken a nemzetiségi szempontból maximálisan egységes, kompakt területi egységek létrehozását a járások új területi átszervezésével, melyre a földrajzi feltételek is kedvezőek.

Ezzel egy időben szervezetileg biztosítani a járásokban a nemzetek és nemzetiségek kisebbségben élő tagjainak egyenjogúságát.

c) Javasoljuk a nemzetiségeknek a közügyekben való aktívabb részvétele érdekében:

- hogy a Szlovák Nemzeti Tanács minden bizottságába a képviselőkön kívül a nemzetiségek tagjai (szakemberek) mint bizottsági tagok is bekerüljenek;

- hogy a nemzetiségek tagjai az adott területen arányszámuknak megfelelően legyenek képviselve a központi, kerületi, járási és helyi választott és végrehajtó szervezetekben;

- nagy gondot fordítani – az arányszám szem előtt tartása mellett – a választott szervezetbe javasolt képviselők kiválasztására is, hogy felkészülten s aktívan képviseljék minden szinten a nemzetiségek érdekeit;

- a Szlovákiai Szakszervezeti Tanács és a Csehszlovák Ifjúsági Szövetség Szlovákiai Központi Bizottságán nemzetiségi osztályt alakítani, a többi társadalmi szervezet szlovákiai bizottságán magyar ügyek referensi funkcióját létesíteni.

Ezeknek az intézkedéseknek a megvalósítása után a CSKP XIV. kongresszusának előkészítésével és az Alkotmány megváltoztatásának tervezetével kapcsolatban javasoljuk:

- az Alkotmányban leszögezni azokat az alapelveket, melyek biztosítják a nemzetiségek nemzeti létét, helyzetét, kultúrájának önálló fejlesztését és öntudatának elmélyítését;

- alapos politikai és szakmai körtekintéssel olyan alapvető elvek kidolgozását a nemzetiségek jogi helyzetének meghatározására és intézmények létesítését e jogok érvényesítésére, mely a leghatékonyabb megoldást biztosítja az öngazgatás elve alapján érvényesülő társadalmi és nemzeti egyenjogúsághoz;

- mindazoknak a törvényeknek és rendeleteknek a felülvizsgálását, melyeket 1945-től a magyar nemzetiségű polgárokkal kapcsolatban hoztak, és a diszkrimináló törvények eltörlését.

2.) A nemzetek és a nemzetiségek iskolai műveltségi szintje között jelentős különbségek vannak. A tudományos-műszaki forradalom diktálta feladatok hiánytalan teljesítése, a demokratizmus elmélyítése megköveteli a nemzetek és nemzetiségek politikai, gazdasági és kulturális életkörülményeiben mutatkozó különbségek megközelítőleges, de határozott kiegyenlítését, ami csakis az iskolai műveltségi szintek közötti különbségek megszüntetésével valósítható meg. A jelenlegi nemzeti iskolahálózat zömmel csak alapiskolai szinttel biztosítja a „minden gyermek számára egyenlő tanulási lehetőségek megteremtését” anyanyelven. Az ifjúságnak

az anyanyelven történő II. ciklusú oktatásban való részvétele nem felel meg korunk követelményeinek, és ezáltal erősen fékezi az ökonómiai és a politikai kiegyenlítő-dés annyira szükséges folyamatát. A II. ciklusú iskolák hálózatának ez a hiányossága tovább növeli a közép- és főiskolai műveltségi szint között meglévő egészségtelen különbségeket.

Hazánk zömmel magyarlakta területei fejlődésének egyik alapfeltétele a nemzetiségi iskolák továbbfejlesztése. Csak az anyanyelven folytatott oktató-nevelő munkával lehet biztosítani az egyén sokoldalú, harmonikus fejlődését, a szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus elmélyítését. Az a nemzeti szempontokat figyelembe nem vevő gyakorlat, mely a nemzetiségi iskolák vezetésében uralkodik, a bizalmatlanság atmoszféráját szülte és elmaradottsághoz vezetett. Az iskolaügy a legsajátosabb nemzeti, a mi esetünkben nemzetiségi ügy. Ezért lehetővé kell tenni, hogy a magyar iskolákat magyar iskolaügyi intézmények irányítsák és vezessék, mert csupán ez a biztosíték arra, hogy minél hamarabb felzárkózhassanak az egész hazánkban közös oktatói-nevelői célok hiánytalan teljesítésében.

A magyar iskolaügy fennálló problémái megoldásának és további fejlődésének céljából javasoljuk:

- meg kell teremteni a nemzetiségi ifjúság elhelyezkedésének és továbbtanulásának a nemzetekével azonos feltételeit és egyenlő továbbtanulási arányát. Rendelkezéssel biztosítani kell a magyar fiatalok arányos felvételét a főiskolákra;
- kellő mértékben figyelembe kell venni a nemzetiségi iskolák kérdéseinek és irányításának gyakorlatában a nemzeti szempontokat;
- meg kell teremteni a nemzetiségi iskolák vezetéséhez és irányításához, valamint sajátos kérdéseinek önálló megoldásához szükséges jogi feltételeket és az ehhez szükséges tudományos és kutatóintézményeket;
- a magyar nemzetiségű főiskolások és egyetemisták számának emelését (főleg műszaki irányzatokon) és a Magyarországon való továbbtanulás kérdését is minél hamarabb rendezni kell.

3.) A nemzetiségek létének legsajátosabb kifejezője: saját kultúrájuk. Ennek fejlesztése és irányítása minden egyes nemzetiségnek legsajátosabb érdeke. A nemzetiségek kultúrája specifikus helyet foglal el a csehszlovák kulturális kontextusban, mivel szervesen és elválaszthatatlanul kapcsolódik nemzetünk kultúrájához és hagyományaihoz – a mi esetünkben például az egyetemes magyar nemzeti kultúrához. Nagy figyelmet kell fordítani a nemzetiségek kultúrája további fejlődésének

biztosítására, mivel ezen a téren a legérzékenyebbek az emberek. A kultúra és a nemzetiségek társadalmi életének fejlődése tudományos intézeteket és munkahelyeket igényel.

Ezért javasoljuk:

- a cseh és szlovák kulturális élet demokratizálódásával azonos alapelveket kell érvényesíteni a nemzetiségek kultúrájával kapcsolatban is. A nemzetiségek kultúráját úgy kell tekinteni, mint sajátos kultúrát, mely önálló, nem pedig a cseh vagy szlovák kultúrának magyar nyelven való tolmácsolása. A nemzetiségek kultúrája része a csehszlovák kulturális kontextusnak, de a saját egyetemes nemzeti kultúrájának is, mellyel elszakíthatatlan szálak kötik össze. Fejlődésének feltételeit anyagilag és káderezempontból intézményesen kell biztosítani;

- szükséges ezért a nemzetiségi lét szükségleteinek megfelelő tudományos és kulturális intézetek, munkahelyek és intézmények létesítése;

- a nemzetiségek kultúrájának gondozása és anyagi biztosítása szempontjából nagy feladat vár az ezért felelős állami intézményekre és nemzeti bizottságokra, melyeknek e feladatot a nemzetiségek kulturális szövetségeivel közösen kell biztosítaniok.

II.

Meggyőződésünk, hogy az I. fejezetben felsorolt intézkedések nélkül a nemzetiségek kérdésének megoldása a félmegoldások stádiumában marad, és helyzete továbbra is a demokráciával összeegyeztethetetlenül az egyéni jóakarattól és szubjektív döntésektől függ.

Meggyőződésünk, hogy ezeknek az intézkedéseknek a végrehajtása és elveknek az érvényesítése az egység és összefogás leghatékonyabb megerősítője, a hazaszertet legerősebb elmélyítője. Ezek az intézkedések közvetlenül és hatékonyan elősegítik a szocializmus építését, a CSKP iránti bizalom megszilárdítását, a nemzetek és nemzetiségek közeledését, hazánk népei egységének elmélyítését.

A Csemadok Központi Bizottsága javasolja, hogy a Csehszlovák Szocialista Köztársaság politikai képviselői a CSKP és az SZLKP KB akciós programjában teljes felelősséggel nyilatkoztassák ki a csehszlovákiai magyar nemzetiség államjogi helyzetét.

A párt akciós programján szlovák kommunistákból álló munkacsoportok dolgoznak. Javasoljuk Szlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottsága elnökségé-

nek, hogy a párt magyar és ukrán nemzetiségű tagjaiból állítson fel egy munkacsoportot és bízta meg, hogy dolgozza ki az akcióprogramnak a nemzetiségek kérdéséről szóló részét.

III.

A Nemzeti Front és a Nemzeti Frontba tömörült társadalmi szervezetek hazánk társadalmi életének fontos szervei. Az a demokratizálódás, amely a CSKP KB januári ülésével egész népünk javára megkezdődött, tág teret biztosít a társadalmi szervezetek aktív munkájának és lehetőségeket arra, hogy a társadalmi szervezetek összhangban legyenek az étellel, kifejezzék a szervezet tagságának nézeteit és érdekeit, s ezáltal a társadalmi élet és az egész társadalom igényeinek, szükségleteinek és céljainak megfeleljenek, a társadalmi élet szervezőivé s a legszélesebb rétegek mozgósítóivá váljanak.

A csehszlovákiai magyar nemzetiség politikai és államjogi kérdéseinek megoldása szilárd alapot biztosít ahhoz, hogy a Csemadok, mely Dél-Szlovákia minden magyarlakta közösségében működik, az eddigieknél is hatásosabban segítse elő a párt politikájának megvalósulását a magyar nemzetiség körében.

Fő feladatunknak tekintjük tagságunk és a csehszlovákiai magyar dolgozók kommunista szellemben való nevelését, a párt és a köztársaság iránti hűség és odaadás elmélyítését, a proletár internacionalizmusból fakadó szocialista hazafiság és egészséges nemzeti öntudat fejlesztését. Minden munkánk célja népeink egységének megszilárdítása s a népgazdasági feladatok teljesítésének elősegítése.

Tudjuk, hogy a múltban keletkezett hibák és ferdeségek eltávolítása kemény munkát, meggondoltságot, türelmet és egységet követel. Csehszlovákia nemzetéhez szilárdan felzárkózva, egységben, becsületesen fogunk dolgozni a szocializmus, a nép javáért.

A Csehszlovákiai Magyar Dolgozók
Kulturális Szövetségének
Központi Bizottsága

Forrás: FKI, f. Csemadok, KB-IV-5, megjelent Popély 2008a, 45–50. p.

69.

Kassa, 1968. március vége.

A Csemadok kassai járási bizottságának Őszinte szóval című állásfoglalása

A demokratizálási folyamat lehetőséget teremtett a Csemadok belső megújodására is. A szövetség megújulását sürgető igények legerőteljesebben a Csemadok kassai járási bizottságának állásfoglalásában jutottak kifejezésre. Az Őszinte szóval címet kapott levél amellett, hogy bírálta a Csemadok küldetésének tisztázatlanságát és vezetőinek passzivitását, sürgette egyebek között a Csemadok rendkívüli közgyűlésének összehívását, új programjának a kidolgozását, új vezetőség választását és a magyar kisebbség érdekvédelmének a felvállalását. A Csemadokon belüli tisztújítás Központi Bizottságának 1968. június 8–9-i dunaszerdahelyi ülésén történt meg, amikor Lőrincz Gyulát Dobos László váltotta fel az elnöki tisztségben. Rendkívüli közgyűlésének megtartására azonban már csak a szovjet intervenciót követően, 1969 márciusában kerülhetett sor.

A Csemadok JB-nak állásfoglalása a Szövetség munkájához

Őszinte szóval

Két évtized után ismét sorsdöntő, elhatároló időket élünk. Az ország népét az új, progresszív gondolatok foglalkoztatják, s úgy érezzük, hogy e történelmi vita során nekünk is hangot kell adni, az itt élő magyarságnak, arra nézve, hogyan képzeljük el további életünket, s az új helyzetnek megfelelően megtisztítsuk saját sorainkat azoktól az erőktől, amelyek akadályozták a fejlődést, távolítsuk el, s ezáltal megteremtjük az itt élő magyarság egyetlen érdekvédelmi szervezetének, a Csemadoknak további létjogosultságát. Azért tartjuk ezt fontosnak, mert még a mai napig nincs tökéletesen tisztázva küldetése, célja, hivatása. Az alapszabályzatban csak általános, ma már csak frázisként ható megállapítások vannak, nincs kialakított olyan határozott programja, amely a csehszlovákiai magyarságot teljes egészében magához vonná. A mai demokratizálódó folyamatnak megfelelően azt mondhatjuk: megérett az idő arra, hogy ezeket a hiányosságokat kiküszöböljük. Ehhez feltétlenül szükség-

ges, hogy a Csemadok KB rövid időn belül országos konferenciát hívjon össze, ahol ezeket a hiányosságokat meg lehetne vitatni és kiküszöbölni.

Az eddigi országos konferenciákon sokszor felvetődött az a kérdés, hogy a Csemadok érdekvédelmi szervezet-e vagy nem. Meg kell mondanunk, hogy amelyik szervezet tagadja érdekvédelmi jellegét, az tagadja létjogosultságát is. Sajnos, ezt éppen a Csemadok országos elnöke hangsúlyozta legtöbbször, s ezzel nem kis mértékben hozzájárult ahhoz, hogy az értelmiségi emberek zöme elfordult attól a szervezettől, amelyik az ő érdeküket nem képviselte, vagy legalábbis nem volt hajlandó képviselni. Hisz, ha azt vesszük, érdekvédelmi szervezet a vadászok, halászok stb. szervezete, akkor miért nem érdekvédelmi szervezet a Csemadok? Már ki más képviselheti Csehszlovákiában a magyarságot, ha nem a Csemadok?

Miért lett volna a múltban, de még ma is miért van erre szüksége? Azért, mert bármelyik szervet vesszük figyelembe, amelyik arra is van egyben hivatva, hogy a magyarsággal is, mint államalkotó réteggel törődjön (KNB, JNB, HNB, Forr. Szakszervezetek), egyik sem fejt ki olyan tevékenységet, hogy azzal meg lehetnénk elégedve. Sőt nagyon sokszor ezek a szervek is hangsúlyozzák, hogy: „ott van nektek a Csemadok!”

A magyar nyelvterületen legtöbbször az iskolaügy terén marad fel az érdekvédelmi szükségszerűség, de éppen ezen a területen zárkózott el legjobban a segítség elől a központi titkárság. Lőrincz Gyulával az élen azt hangoztatták, hogy az iskolaügyben nem érdekvédelmi szerv a Csemadok. Ugyanakkor pedig, amikor a szlovák nyelvkurzusokat szervezték, ami önmagában még nem hiba – akkor a központi titkárság körlevélben adta feladatul a járási titkároknak, hogy hívják össze a magyar iskolák igazgatóit, s azokkal karöltve szervezzék meg a nyelvkurzusokat. Ebből kiviláglik a Csemadok központi titkárság megalkuvó kettőssége. De az már nem érdekelte a központi titkárságot, hogy van-e elegendő magyar tanonciskola, miért vonják össze a magyar középiskolákat szlovák igazgatóság alá, sőt maga is jóváhagyta azt. Azzal, hogy a Csemadok központi titkársága leszűkítette a szervezet ténykedését a népművelődési-népművészeti munkára, a Csemadok mint társadalmi szervezet megszűnt politikai tényező lenni. Mert ha csak ilyen tevékenységet fejt ki a Csemadok, akkor nincs semmi értelme fenntartani egy ilyen apparátust, hisz ugyanerre a munkára van az országos, ill. kerületi népművelődési központ, sokkal jobb káderellátottsággal, s megfelelő pénzügyi dotációval, s jogkörrel. Népszínműveket játszottak falvainkon és a városban azelőtt is, míg nem volt Csemadok, illetve

ma is játszanak ott is, ahol nincs alapszervezetünk. Így tehát mondjuk ki őszintén: nincs kellőképpen megindokolva a Csemadok létjogosultsága – ha csak ez volt a munkája, célja.

Lőrincz Gyula nagyon sokszor hangsúlyozta, hogy a csehszlovákiai magyarság egyetlen érdekvédelmi szerve a CSKP. A múltban sajnos más volt a gyakorlat és más volt az elmélet. A CSKP KB hiába hozta évek hosszú során az újabb és újabb határozatokat, mert ezek megrekedtek az ugyancsak kommunista emberek, a kerületi vagy járási titkárságok asztalfiókjaiban, s realizálásukkal már senki sem törődött. (Talán ezzel is lehet magyarázni azt, hogy a dél-szlovákiai magyarság, amely tudvalevően kommunista beállítású volt, a párt életében az utóbbi években igen passzív szerepet játszott.)

A Csemadok szervezeti felépítése sem felel meg az adott helyzetnek. Van központi bizottsága, annak megfelelő titkársággal, van járási bizottsága ugyancsak titkársággal, és vannak helyi szervezetek. 1960-ban a kerületi bizottságokat és titkárságokat megszüntették. Így egy igen fontos láncszem esett ki a szervezet életéből, és ezzel elvesztettük a kapcsolatot éppen a legilletékesebb szervekkel, a CSKP KB-val, a KNB-vel, a Kerületi Nemzeti Fronttal, s egyáltalán a kerületi szervekkel, sőt ezekben a szervekben nincs is képviselőnk. Fontos volna ezt a szövet újból visszaállítani, már csak azért is, hogy a járási szerveinket jobban lehessen irányítani, s a munkát koordinálni. Közvetlenebb kapcsolata lenne a kerületi, ill. a járási szervekkel, nagyobb lenne a közéleti súlya szervezetünknek. A központi titkárság megígérte annak idején, hogy instruktorokat küld a munka irányítására. Sajnos, ez csak ígélet maradt, mert ha ki is megy valahová a központi instruktor, nem annyira munka, mint inkább vendégeskedés jellege van a látogatásnak. Ugyanakkor még egyszer ki kell hangsúlyozni, hogy ezek az instruktorok nem pótolhatják a kerületi szervezetet, mert a hivatalos fórumok felé nem tarthatnak fenn állandó jelleggel bíró kapcsolatot.

Ezt a felszámolási törekvést tehát nem tekinthetjük egyébként, mint bizonyos centralisztikus törekvésnek, amely a központi titkárság hatáskörét igyekezett ki-domborítani. A hatalom összpontosítása, egy kézbe tömörítése, az állami dotációval való korlátlan lehetőségek kihasználása azt bizonyítja, hogy a szervezetünk belső életében is van mit változtatni a decemberi, ill. a januári párthatározatok szellemében. A járáások nem önálló gazdasági egységek, csak a központi titkárság által jóváhagyott, s arra biztosított pénzügyi keretben dolgozhatnak. (A kassai járási titkáro-

kat a járási rendezvényekből befolyt pénzből fizette a központi titkárság hónapokon keresztül.) Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy csak azokat a munkákat végezhetik, amit a központi titkárság jóváhagy, ill. jónak lát. Ha most még ehhez hozzászámítjuk, hogy a központi titkárságon is csak egy-két dolgozótól függ, hogy mit csinálnak, akkor világos lesz előttünk a Csemadok szervezetnek ez a tarthatatlan állapota. Nem beszélve arról, hogy így a járások aktivitása meg van kötve, s nem tudnak saját kezdeményezéséből kiindulva semmilyen akciót indítani.

Meg kell továbbá vizsgálnunk az apparátus és a választott szervek egymáshoz való viszonyát is. A Csemadok életéből is fennáll az a fonák helyzet, hogy nem a választott szerv irányítja és ellenőrzi a fizetett apparátust, hanem fordítva. A fizetett apparátus olyan választmányi tagokat javasol, amelyekkel tudja, hogy együttműködése zavartalan lesz. Más szóval: a választott szervezet úgy irányítja, ahogy jónak látja. Így a választott szerv tevékenysége összezsugorodik a fizetett apparátus által előre elkészített javaslatokra való bólogatásra. Így lehetséges az a nevenséges állapot, hogy a funkciók örökössé válnak, amint különösen a központi elnökségnél tapasztalhatjuk. Ezzel meggátolják, hogy új szín kerüljön a Csemadok munkájába, vagy hogy a mai szóval éljünk, nincs rotáció a vezető tisztségekben. Továbbá szinte megdöbbentő, de a KB tagjai között alig találni olyan egyént, aki a központi elnökségi funkcióján kívül még más Csemadok alap-, vagy járási szervezetben működne. Így azután csak természetes, hogy nem ismerheti a tagság problémáját s egyáltalán: hogyan és kiket képvisel, ha nincs közvetlen kapcsolatban azokkal az emberekkel, akik a Csemadok tagságát képezik. Hogy név szerint is felsoroljuk: Egri Viktor, Ing. Krocsány Dezső, Szabó Béla, Sziegl Ferenc, Vadkerty Katalin, Fábry István, Kosztankó Antal, Lőrincz Gyula, Mózsi Ferenc stb. Ezek közül egy sem vesz részt egy helyi csoport vagy járási aktív tevékenységében sem. De ha a széles körű vezetőséget nézzük, akkor ott is találunk sok nevet, akiknek egyáltalán semmi köze sincs a Csemadok munkájához, s maga sem tudja, hogyan került be a vezetőségbe. Ezeknek az embereknek többségét – elsősorban Lőrincz Gyulát – két évtizede nem láttuk a Kelet-szlovákiai kerületben egyetlen alkalommal sem, amikor komoly nemzetiségi problémát kellett megoldani.

Hogy egy apparátus és a választott szervek egymáshoz való viszonya nincs kellőképpen feldolgozva, az abból is világosan kitűnik, hogy például Kassán a járási konferencia nem választotta meg a volt járási titkárt az új választási időre, de mivel a járás nem munkaadó, a központi titkárság a mai napig is alkalmazza a meg nem

választott titkárt. Jó volna továbbá azon is elgondolkozni, hogy olyan vezetők, akik két évtizeden keresztül kompromittálták a mozgalmat, magukat nem vallják magyarnak – holott abból élnek, hogy magyarok –, akik nem járatták magyar iskolába a gyermekeiket, pl. Varga János közp. titkár, Mózsi Ferenc közp. tanfelügyelő, Bertók Imre, a Nyugat-szlovákiai kerület tanfelügyelője stb., s így bizalmatlanságot keltenek a magyar iskolák létjogosultsága iránt, az ilyen rossz példaképre nincs szüksége a Csemadoknak s a mozgalmat ne járassa le, válasszon más hivatalt, ahol nem feltűnő gerinctelensége.

Fontos lenne tehát meghatározni a választott szerv léghörét, a nem utolsó sorban azt, hogy a választott szervben a funkciót hány éven át lehet ugyanazon személynek betölteni újraválasztás esetén. Nem utolsó sorban fontos az apparátus káderösszetételéről beszélni. Szinte lehetetlen állapot, hogy amikor mindenütt arra törekszünk, hogy megfelelő szakképzettségű, művelt emberek kerüljenek kulturális szervezeteink élére, addig a Csemadok apparátusában hiányos alapfokú műveltséggel melleleg jól fizetett állásokat töltenek be oda nem megfelelő emberek. (A járási titkárok fizetése pl. 1700–2300 Kcs között van.) Ugyanez a helyzet a Csemadok központi titkárságánál is, ahová évek óta nem tudott bekerülni egyetlen főiskolát végzett ember sem. (Nagyon rövid ideig dolgozott ott Csikmák Imre, Mede István, Kovács Lajos, Ozorai Katalin, Németh István.) Azt lehet mondani, hogy fennállása óta ugyanazzal az apparátussal dolgozik – akik már rég bebizonyították, hogy képtelenek több, nagyobb munkát kifejtteni, mint amit eddig végeztek, s nincs meg az előfeltétele annak, hogy a továbbiakban jobb munkát tudnának kifejtteni –, tisztelet a kivételnek. Ha felvetjük a kérdést, hogy miért határolta el magát annyira a központi titkárság a fiatal, főiskolát végzett emberektől, akkor csak azt tudjuk mondani, hogy a pozícióföltés volt az oka, mert ugyanezek az emberek a közéletben kitűnően megállják a helyüket. (És közben azt hangoztatják az egyes Csemadok-vezetők, hogy nincs megfelelő értelmiségi vezetőrétegünk. Hát persze hogy nincs – őszereintük –, ha mindenképpen megakadályozzák azok fejlődését, vagy az apparátusba való beépülését.) A Csemadok központi titkársága azzal indokolta nagyon sokszor az értelmiségiektől való idegenkedést, hogy osztályellenségnek tartotta őket. De mondjuk ki nyíltan, ezzel semmi mást nem akart leleplezni, mint a személyi kultusz egyik válfaját.

Két évtizede már, hogy szinte láthatatlan búvkör övezi azokat az embereket, s ezt nem hagyták senkinek sem áttörni. Például a legutóbbi országos konferencián is

a demokratikus elvekkel össze nem egyeztethető módon, helytelen választási rendszerrel a KB 80 tagját egyszerűen kézfelemeléssel szavazták meg, annak ellenére, hogy az országos elnök személye ellen komoly ellenvetések voltak. S ezek az emberek ma – pártfordulás időszak lévén – úgy állítják be magukat, mintha ők lettek volna azok, akiknek érdeme, hogy a mai demokratizálódási folyamat megindult.

Lőrincz Gyula a legutóbbi KB elnökségi ülésen hangoztatta, hogy mindeddig egyedül kellett kiállnia a magyarság védelmében – bár véleményünk szerint ő volt az, aki elzárta az utat más, arra érdemes elvtársak előtt. Hisz mint nemzetgyűlési képviselő, a Nemzetgyűlés kulturális bizottságának tagja, a CSKP KB tagja, a CSKP KB ideológiai bizottságának tagja, az SZLKP KB elnökségének tagja, a Csemadok országos elnöke, valamint számos szerkesztőbizottság tagja – ennyi funkcióban teljes emberként dolgozni szinte lehetetlenség. Éppen ezért az ő, de főleg az itt élő magyarság érdekében jó lenne, ha egynéhány helyet az említettek közül átengedne a fiatal, arra érdemes, rátermett embereknek. (Nem beszélve arról, hogy a szlovák körökben nem vették tőle jó néven már a XIII. pártkongresszuson tanúsított magatartását sem, sem pedig a nemrégiben lezajlott televíziós közvetítésben tanúsított elvtelen álláspontját.) Ugyanakkor joggal kérjük tőle számon, hogy húsz éve képtelen volt, mint a Csemadok országos elnöke oda hatni, hogy akár csak egy politikai dolgozónk magyar részről, vagy főiskolásunk ment volna ki Moszkvába, hogy magasabb pártfőiskolát végzett volna, ugyanakkor a csak harmincháromezer lélekszámot számláló ukránok legalább tizenöt ilyen politikai képzettségű emberrel rendelkeznek, s nem probléma részükre az új helyzetnek megfelelően a hivatalokat, szervezeteket betölteni megfelelő politikai látókörrel rendelkező emberekkel.

A demokratizálódási folyamatot csak úgy tudjuk teljesen megvalósítani, hogy mi magunk is szembenézzünk hibáinkkal. Nem véletlen, hogy Gyönyör József azt írta: talán mi is hibásak vagyunk egy kicsit. S ezekkel nekünk illik kommunista módon szembenézni, s felszámolni azt.

Ezek után javasoljuk a következőket:

- 1.) Összehívni a Csemadok országos rendkívüli közgyűlését az év végéig.
- 2.) Új programot és szervezeti alapszabályzatot előkészíteni a járási bizottságok bevonásával, amit az országos közgyűlés jóváhagyna.
- 3.) Kérjük a Csemadok kerületi szerveinek a visszaállítását.
- 4.) Új KB választását a járási bizottságok javaslata alapján, titkos szavazással. A központi elnök és titkár személyét az országos közgyűlés válassza meg titkos szava-

zással, az érvényes szavazatok 75%-ának az elérésével.

5.) A Csemadok-apparátusban azonnali hatállyal vezessék be a szisztematizációt.

6.) A járási titkárságok önálló gazdasági egységeket képezzenek.

7.) A központi bizottságnak nem lehet tagja olyan személy, aki nem fejt ki aktív tevékenységet a Csemadok helyi vagy járási szervében.

8.) A Csemadok választott szerveiben, a központi bizottságban, a járási titkárságokban nem lehet alkalmazni olyan személyeket, akik eddigi erkölcsi magatartásukkal (pl. nemzetiségi hovatartozás vállalása, anyanyelven történő oktatás példaadása stb.) kompromittálták a csehszlovákiai magyarságot.

9.) Azokat, akik a 8. pont ellen vétenek, a Csemadok KB ne javasolja olyan politikai és közéleti funkcióba, amely a magyarsággal összefügg, vagy ilyen irányú tevékenység kifejtését célozza.

Reméljük, hogy a fenti javaslat nem hogy gyengítené, hanem még inkább erősíteni fogja sorainkat, s mindazok az elvtársak, értelmiségiek, pedagógusok, akiket a Csemadokban végzett lelkes munkájukért nem hogy dicséret, hanem elmarasztalás ért az egyes Csemadok-vezetők részéről, most a megújítási folyamatban újból megtalálják az utat ahhoz a szervezethez, amely egyedül van hivatva képviselni a csehszlovákiai magyarság érdekeit és jogait.

A kassai Csemadok járási bizottsága

Forrás: FKI, f. Csemadok, E-XII-295/2; megjelent Popély 2008a, 83–87. p.

70.

Prága, 1968. április 5.

Csehszlovákia Kommunista Pártja akcióprogramjának a nemzetiségi statútum kidolgozását kilátásba helyező része

A prágai pártvezetés a Csemadok KB javaslatait kedvezően fogadta, s a szövetség által megfogalmazott öngazgatás elvét – mint a nemzetiségi jogok rendezésének alapelvét – beépítette a CSKP akcióprogramjába. Az SZLKP május 24-én elfogadott akcióprogramjában ezzel szemben már nem esett szó az öngazgatás elvének érvényesítéséről. Mindez pedig azt is előrevetítette, hogy az öngazgatás elvének érvényesítése a nemzetiségek új alkotmányjogi helyzetének kidolgozása során is akadályokba fog ütközni.

A Csehszlovák Szocialista Köztársaságban élő valamennyi nemzetiség – magyarok, lengyelek, ukránok és németek – egységének, felzárkózottságának és nemzeti önálló létüknek megerősítése érdekében feltétlenül ki kell dolgozni az egyes nemzetiségek helyzetét és jogait rendező statútumot, amely biztosítja nemzeti létük kiteljesülését és nemzeti sajátosságaik fejlődését.

A CSKP KB tudatában van, hogy a nemzetiségi problémák megoldásánál az elért kétségtelen sikerek ellenére komoly fogyatékoságok voltak és vannak. Szükségesnek tartjuk kiemelni, hogy programunk alapelvei teljes mértékben egyaránt vonatkoznak mind a két nemzetünkre, mind pedig a többi nemzetiségre. Ennek érdekében le kell rögzíteni az alkotmányos és törvényes biztosítékait a teljes és tényleges politikai, gazdasági és kulturális egyenjogúságnak. A nemzetiségek érdekeit biztosítani kell az országos, kerületi, járási, városi és helyi államhatalmi és közigazgatási szervek felépítése szempontjából is. Szükséges, hogy a nemzetiségek létszámuk arányában képviselve legyenek politikai, gazdasági, kulturális és közéletünkben, a választott és végrehajtó szervezetekben. Biztosítani kell a nemzetiségek aktív részvételét a közéletben az egyenjogúság szellemében, és annak az elvnek a szellemében, hogy a nemzetiségeknek joguk van önállóan és öngazgatással dönteni az őket érintő ügyekben.

Forrás: Új Szó, 1968. április 10. – melléklet, 12. p.; megjelent Popély 2008a, 90–91. p.

Koloděje, 1968. június 12.**Az államjogi kormánybizottság nemzetiségi albizottságának álláspontja**

A nemzetiségek államjogi helyzetének rendezését célzó tárgyalások a Prága melletti Kolodějében zajlottak. Az államjogi kormánybizottság Samuel Faltán szlovák történész által vezetett nemzetiségi albizottságában helyet kapott Dobos László, a Csemadok új elnöke és Szabó Rezső vezető titkár is. Az albizottság nemzetiségi tagjai számos kérdésben nem tudtak közös nevezőre jutni annak szlovák és cseh tagjaival, akik elutasították, hogy a nemzetiségek jogot formálhatnának saját képviseleti és végrehajtó szervekre, valamint saját intézményekre. Az albizottság tárgyalásai így 1968 júliusában meg is szakadtak. A tárgyalások kudarca arra készítette a nemzetiségi kulturális szövetségeket, hogy közös nyilatkozatban álljanak ki a nemzetiségek öngazdálkodási jogának alkotmányos rögzítése mellett.

A nemzeti kisebbségek országos bizottsága
1968. június 12-i tanácskozásának határozatai

1. A bizottság úgy határoz, hogy a nemzeti kisebbségek nem rendelkeznek a nemzeti szubjektum jegyeivel, tehát nincs joguk államjogi szervekre és intézményekre sem, amelyek a nemzeteket illetik meg. Ennek a kérdésnek a megtárgyalása során a bizottság a következő elvekben egyezett meg:

a) a csehszlovák államiság léte szempontjából alaptényező a két államalkotó nemzet: a csehek és a szlovákok;

b) e nemzeti közösségek keretén belül nemzeti kisebbségek léteznek, amelyeket megillet a teljes kulturális, gazdasági és társadalmi élet joga;

c) Csehszlovákia jelentős és legnagyobb számú nemzeti kisebbsége a magyar kisebbség. Az egyenlőség keretében megilleti a politikai, kulturális és társadalmi képviselet a választott és végrehajtó szervekben. A közelebbi részleteket a nemzeti-ségi státútum határozza meg.

2. A bizottság azt a nézetet vallja, hogy a nemzeti kisebbségek képviseletét az egyes képviseleti szervekben a megválasztott nemzeti kisebbségi képviselők látják el. Ezekben az arányos képviselet alapján nemzetiségi bizottságokat hoznak létre.

Szabó és Dobos elvtársak alternatív javaslatot terjesztettek elő az ún. nemzeti-ségi tanács létrehozására, amely a képviseleti testületek nemzeti kisebbségi tagjait tömörítené.

3. A bizottság arra a következtetésre jutott, hogy a nemzeti kormányok mellett célszerű lenne létrehozni a nemzeti kisebbségek kérdésével foglalkozó államtitkárságokat. Az iskolaügyi minisztériumban a nemzeti kisebbségek alapfokú, valamint általános műveltséget nyújtó és szakközépiskolai oktatásügyével foglalkozó nemzetiségi osztály létesülne. Hasonlóan nemzetiségi osztály létesülne a kulturális minisztériumban is. Ezeknek az osztályoknak a vezetői a kollégium tagjai lennének.

4. A járások kialakításánál nem lehet csak az etnikai elvet figyelembe venni. A földrajzi, gazdasági, közlekedési, történelmi stb. tényezőkből kell kiindulni.

5. A társadalmi szervezeteket nem nemzetiségi alapon kell létrehozni. Nem kellene felaprózódniuk, de a szerveik mellett javasoljuk nemzetiségi osztályok létrehozását. Megállapítást nyer, hogy az egységnek ezt az elvét az ifjúsági szervezetben megszegték.

6. A bizottság ajánlja, hogy vizsgálják meg a diszkriminatív törvények hatálytalanításának kérdését annak a személyi tulajdonnak a vonatkozásában, amely magyar vagy német nemzetiségű polgárok birtokában van.

7. A nemzetiségileg vegyes területeken érvényesülnie kell a két- vagy többnyelvűség elvének, és pedig vagy a) a mennyiségi elv vagy b) a területi elv alapján. A részleteket a statútum határozza meg.

8. A nemzeti kisebbségek kulturális-népművelési szükségletei kulturális-nevelő szervezetek létrehozásával valósulnak meg, amelyek a Nemzeti Front szervei. A honismereti kutatás és a honismereti kutatómunka specifikus szükségletei a már létező tudományos és kutatóintézetek keretében valósulnak meg.

Forrás: SNA, ÚV KSS, k. 1209.

72.

Pozsony, 1968. augusztus 23.
A Csemadok KB Elnökségének
Csehszlovákia magyarságához intézett felhívása

Csehszlovákia 1968. augusztus 21-i megszállását a magyar kisebbség az ország cseh és szlovák lakosságához hasonlóan mély megdöbbenéssel fogadta és elítélte. A megszállást követő napokban a Csemadok központi szervei, járási és helyi szervezetei sorra tették közzé az intervenciót elítélő nyilatkozataikat, amelyekben támogatásukról biztosították a csehszlovák állami és pártvezetést, s a megszállókkal való együttműködés elutasítására szólították fel a magyar lakosságot. A pozsonyi Új Szó – akárcsak a cseh és a szlovák napilapok – napokon keresztül rendkívüli számokat jelentetett meg, a Csehszlovák Rádió pozsonyi stúdiójának magyar adása Gabonaváros néven titkos helyszínekről sugározta műsorait.

A Csemadok KB Elnökségének felhívása
Csehszlovákia magyarságához!

Csehszlovákiai magyarok! Kommunisták és pártonkívüliek!
Hazánk minden becsületes magyar polgára!

E válságos napokban és órákban őrizték meg nyugodtságotokat, higgadságotokat és józanságotokat, melyről már annyiszor tanúságot tettek az elmúlt évek során.

Itt születünk, élünk és dolgozunk. Ez a mi hazánk. Ma nincs helye a sérelmek felhánytorgatásának. A cseh és szlovák néppel megbonthatatlan egységben bizonyítsa munkátok a Csehszlovák Szocialista Köztársaság és a szocializmus ügye iránti töretlen hűségteket.

Hazánknak alkotmányosan választott szervei és vezetői és a Nemzetgyűlés által hozott törvényei vannak. E törvényekhez és e szervek döntéseihez tartásotok magatokat.

Ne hagyjátok magatokat félrevezetni. Alkotmányos köztársasági elnökünk: Ludvík Svoboda. Az a törvényes kormány, melyet Oldřich Černík miniszterelnök vezet.

A parlament elnöke Smrkovský elvtárs. A CSKP vezető titkára Alexander Dubček elvtárs. Követeljük szabadon bocsátásukat.

Nem volt nálunk ellenforradalom, és erre hivatott szerveink nem hívták be a Varsói Szerződés csapatait. Követeljétek, hogy e csapatok hagyják el hazánk területét.

Tartsátok magatokat az alkotmányosan választott központi, kerületi és járási államhatalmi szervek és pártszervek döntéseihez. Ne hagyjátok magatokat provokálni, de ne váljatok megalkuvókká sem. Legyetek büszkék múltunkra és eredményeinkre, szeressétek szülőföldünket és hazánkat, a Csehszlovák Szocialista Köztársaságot, az egyenlő jogú nemzetek és nemzetiségek otthonát.

1968. augusztus 23.

A Csemadok KB Elnöksége

Forrás: FKI, f. Csemadok, KB-VI-2; megjelent Popély 2008a, 168–169. p.

Pozsony, 1968. augusztus 26.

A csehszlovákiai magyar íróknak a megszállás ellen tiltakozó és a rend megőrzésére felszólító felhívása

A Csemadokon kívül a csehszlovákiai magyar írók, kommunisták, fiatalok, vagy akár az egyes lapok szerkesztősegei is sorra tették közzé a megszállást elítélő nyilatkozataikat. A magyarlakta járásokban és városokban illegálisan terjesztett magyar és kétnyelvű röplapokon tiltakoztak a megszállás ellen. A magyar lakosság ellenségesen fogadta a déli országrészekbe bevonuló magyar hadsereget is, s a megszállás elleni tiltakozásaiban gyakran kifejezésre jutott amiatti csalódottsága, hogy a katonai akcióban a kádári Magyarország is részt vett.

ŐRIZZÜK MEG A RENDET!

A CSEHSZLOVÁKIAI MAGYAR ÍRÓK FELHÍVÁSA!

Mi, csehszlovákiai magyar írók részesei voltunk az utóbbi hónapok eseményeinek. Láttuk saját tevékenységünk közvetlen eredményeit, és messzi távlatok nyíltak meg előttünk, az ország népei előtt. Ugyanakkor tudatában voltunk annak, hogy hazánkban a szocializmusnak vannak ideológiai ellenfelei és ellenségei is, de bízunk kommunista pártunk erejében, mely a nép döntő többségét magával ragadta.

Az ellenforradalomnak hazánkban nem volt talaja és komoly akcióképes ereje. A reakció ellen tudtunk védekezni a szó, a tett és a példa erejével és az évtizedeken át agyonhallgatott, megoldatlan problémák megoldásával, de nem tudtunk védekezni barátaink és szövetségeseink minden emberi értéket elsodró bizalmatlansága ellen.

Mi, csehszlovákiai magyar írók ezekben a szomorúan tragikus órákban ezen az úton is kötelességünknek tartjuk szólni népünkhöz: Csallóköz, Ipoly mente, Gömör és Bodrogköz magyar lakosságához. Szilárdan álljunk hazánk alkotmányosan megválasztott szervei és vezetői mellett, támogassuk a Csehszlovákia Kommunista Pártja XIV. rendkívüli kongresszusán megválasztott dubčeki Központi Bizottságot, támogassuk Černík alkotmányos kormányát és Svoboda köztársasági elnökünket. Egyedül ők az ország hivatalos vezetői, egyedül ők tárgyalhatnak szövetségeseinkkel népünk nevében.

Kérünk minden magyar fiataalt, kérjük lakosságunkat, hogy őrizze meg a rendet, kerüljön minden véres provokációt és csakis a falvak, a városok, a járások alkotmányosan megválasztott vezetőinek engedelmeskedjék. Tudnunk kell mindannyiunknak, hogy nálunk nem volt ellenforradalom, s nem volt szükség a Varsói Szerződés országai hadseregeinek megszállására. A rendet magunk, a saját erőnkől is meg tudjuk tartani, helyre tudjuk állítani. Ha szövetségeseinknek valóban az volt a szándékuk, hogy megmentsek a hazánkban állítólag veszélyeztetett szocializmust, tegyék jóvá végzetes tévedésüket és vonuljanak ki hazánkból, mert Csehszlovákiában nem a reakciót, hanem a nemzetközi kommunista mozgalmat sebzik halálra.

Csehszlovákiai magyar írók

Forrás: Új Szó, 1968. augusztus 28., 2. p; megjelent Popély 2008a, 171–172. p.

74.

Prága, 1968. október 27.

A 144/1968. számú nemzetiségi alkotmánytörvény

A katonai megszállás az ország kisebbségeit minden szempontból kielégítő nemzetiségi alkotmánytörvény tető alá hozásának lehetőségét is meghiúsította. Az október 27-én elfogadott alkotmánytörvény messze elmaradt a várakozásoktól, s kerettörvény jellege miatt jórészt csupán kiegészítette és rendszerbe foglalta a már korábban is létező kisebbségi jogokat. Az utolsó pillanatban módosított jogszabályból kimaradtak egyebek között a nemzetiségek öngazgatását, gazdasági és kulturális egyenjogúságát, valamint az államhatalom gyakorlásában való egyenjogú részvételét szavatoló részek. A beavatkozás annyira váratlan volt, hogy az Új Szóban először az eredeti, módosítatlan szöveg jelent meg, s csupán több mint egy hét elteltével a módosított, végleges változat.

Az 1968. október 27-én kelt alkotmánytörvény
a Csehszlovák Szocialista Köztársaság nemzetiségeinek helyzetéről

A Csehszlovák Szocialista Köztársaság Nemzetgyűlése

szem előtt tartva, hogy a Csehszlovák Szocialista Köztársaság dolgozó népét, amely minden államhatalom forrása, közös hazában és megbonthatatlan egységben a cseh és a szlovák nemzettel együtt a magyar, a német, a lengyel és az ukrán (ruszin) nemzetiség is alkotja, s hogy ezek a nemzetiségek, a Nemzeti Front politikájának szellemében alkotó módon részt vesznek az ország fejlesztésében, és ugyanakkor kibontakoztatják nemzeti életünk sajátos formáit is,

arra törekedve, hogy elmélyítse és megszilárdítsa a nemzetek és a nemzetiségek testvéri együttélését és szolidaritását s biztosítsa a nemzetiségeknek az államhatalomban való részvételt, és hatékony biztosítékokat nyújtson nekik a további fejlődéshez,

ezt az alkotmánytörvényt alkotta:

1. cikkely

A Csehszlovák Szocialista Köztársaság mint a cseh és a szlovák nemzet és azon nemzetiségek közös állama, amelyek a területén élnek, a szocialista demokrácia és az internacionalizmus szellemében biztosítja a magyar, a német, a lengyel és az ukrán (ruszin) nemzetiség számára a sokoldalú fejlődés lehetőségeit és eszközeit.

2. cikkely

A nemzetiségek létszámuknak megfelelő arányban vannak képviselve a képviselői testületekben és más választott szervezetben.

3. cikkely

(1) A magyar, a német, a lengyel és az ukrán (ruszin) nemzetiségű polgárok számára, nemzeti fejlődésük érdekeinek megfelelő terjedelemben és a törvények által meghatározott feltételekkel biztosítva van:

- a) a nyelvükön való művelődés joga,
- b) a sokoldalú kulturális fejlődéshez való jog,
- c) a nyelvük hivatalos érintkezésben való használatának a joga az illető nemzetiség által lakott területeken,
- d) a nemzetiségi kulturális társadalmi szervezetekben való egyesülés joga,
- e) a saját nyelvű sajtóhoz és tájékoztatáshoz való jog.

(2) Az 1. bekezdésben felsorolt jogok terjedelmét és feltételeit törvények állapítják meg.

4. cikkely

- (1) A polgár saját meggyőződése szerint szabadon dönt nemzetiségéről.
- (2) Valamely nemzetiséghez való tartozás egyetlen polgár számára sem lehet hátrányos a politikai, a gazdasági és a társadalmi életben való érvényesülésében.
- (3) Az elnemzetietlenítésre irányuló nyomás minden formája tilos.

5. cikkely

(1) Ezt az alkotmánytörvényt a Szövetségi Gyűlés törvényeivel és a nemzeti tanácsok törvényeivel hajtják végre.

(2) Ugyancsak a nemzeti tanácsok törvényei állapítják meg, mely képviseleti testületek és végrehajtó szervek mellett létesülnek olyan szervek, amelyek a nemzetiségek jogainak érvényre juttatását fogják biztosítani.

6. cikkely

Az alkotmány (a 100/1960. Tt. sz. alkotmánytörvény) 25. cikkelye hatályát veszti.

7. cikkely

Ez az alkotmánytörvény 1969. január 1-jén lép hatályba.

Svoboda s. k.

Smrkovský s. k.

Černík mérnök s. k.

Forrás: *Sbírka zákonů* 1968, částka 41, 402–403. p.

Pozsony, 1978 májusa

A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságának beszámolója a magyar iskolák elsorvasztásának tervéről

A Gustáv Husák nevével fémjelzett normalizációs rendszer a nemzetiségi alkotmánytörvény rendelkezéseinek számos pontját nem tartotta be. Nem születtek meg a kilátásba helyezett végrehajtási törvényei sem, az 1968–1969-ben létrehozott nemzetiségi szerveket (Nemzetiségi Bizottság, Nemzetiségi Tanács, Nemzetiségi Titkárság) pedig sorra leépítették. A normalizáció éveiben különösen a magyar iskolahálózatot érték gyakori támadások. A szlovák iskolaiügyi tárca 1978 elején tervezetet dolgozott ki a természettudományi tantárgyak szlovák nyelvű oktatására, illetve a magyar iskolák kétnyelvűsítésére. Duray Miklós a tervezet elleni tiltakozás céljából 1978 áprilisában megszervezte a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságát, amely májusban elkészült első dokumentumában számolt be a magyar iskolák elsorvasztásának tervéről. Az illegális Jogvédő Bizottság a kommunista rendszer bukásáig az egyetlen szervezet volt, amely nyíltan ki mert állni a csehszlovákiai magyarság kisebbségi jogainak a védelméért.

A szlovákiai magyar iskolák elsorvasztása

Miközben Nyugat-Európa több országában holt nyelveket támasztanak fel, Kelet-Európa egyes szocialista országaiban több millió ember által beszélt élő nyelvet próbálnak elsorvasztani. Ez annál is tragikusabb a nemzeti kisebbségben élők számára, mivel gyakorlatilag semmilyen intézmény, ill. szervezet nem védi érdekeiket. (Egypártrendszerek minden tömegkommunikációs és szervezeti keretet totálisan birtokolnak.)

A csehszlovákiai magyar iskolarendszer felszámolásának folyamata

A II. világháború után, 1945–1948 között egyetlenegy magyar iskola sem működött Csehszlovákiában; egyetlenegy magyar tanító sem taníthatott, ha nem tagadta

meg nemzetiségét, azaz, ha nem reszlovakizált. A magyar iskolák alapításának kezdete 1949.

Abban a Csehszlovákiában, ahol 1977 januárjában kiadták a Charta '77 polgárjogi dokumentumot, egy évvel később a hatóságok megfogalmazzák egy másik dokumentumot, amely az ország határain belül élő állampolgárok jogainak újabb megsértését készíti elő. Csehszlovákia szocialista ország, s a szocializmusban, azt mondják, minden állampolgár egyenlő, és minden állampolgárnak joga van saját anyanyelvén gondolkodni és beszélni. De nálunk ezt a következő módon értelmezik: „Szükséges..., hogy kiterjessék a szaktantárgyak szlovák nyelven való oktatását, amivel még kedvezőbb feltételeket lehet teremteni ahhoz, hogy a nemzetiségekhez tartozó állampolgáraink érvényesüljenek a társadalmi életben.” (A ČSTK közleménye a Szlovák Nemzeti Tanács 19. üléséről: Új Szó, 1978. március 25.) Ez gyakorlatilag a meglévő magyar iskolák felszámolását célozza, aminek megvannak az előzményei.

Az előzmények

1. Az iskolarendszer létrehozásának alapelvei: a nemzetiségi peremterületeken nem – vagy csak igen későn – létesítettek magyar nyelvű középfokú iskolákat. Például Pozsonyban 1956-ban alakult magyar gimnázium, Léván (Levice) 1958-ban, de csak évfolyamonként egy magyar osztályt indítottak, párhuzamosan a szlovák osztályokkal; Losoncon egyáltalán nem nyitottak magyar nyelvű középiskolát, holott 1953-ban és 54-ben több mint 600 szülő kérvényezte.

2. 1945 után a magyar lakosságot nagyarányú kitelepítés sújtotta; a magyar tanítóképzést szüneteltették; a magyar tanítók fokozatosan kiöregedtek. Minimálisra csökkent a magyar pedagógusok száma. „Gyorstalpaló”, hathetes tanfolyamokon képezték ki az újra megindított magyar iskolák tanítógárdáját. Érthető, hogy az oktatás színvonala igen alacsonyra süllyedt.

3. A magyar iskolákat fokozatosan összevonják a szlovák iskolákkal, közös igazgatású, ill. kétnyelvű iskolákat létesítenek. Az eredmény: csökken a magyar osztályok száma. Pl. a füleki szlovák gimnáziumot egyesítették a magyar gimnáziummal, mivel a szlovák gimnáziumot tanulóihiány miatt a megszűnés veszélyeztette. A magyar gimnáziumnak eddig három párhuzamos osztálya volt, de az 1978/79-es tanévben már csak egy első osztály indítását engedélyezték. A lévai kétnyelvű iskolában

már 1975-ben nem nyitották meg a gimnázium magyar tannyelvű tagozatának első évfolyamát. Az indoklás: nem volt elég jelentkező. Valójában pedig nem fogadták el a jelentkezéseket, mondván, hogy úgysem nyílik meg az osztály. Később kiderült, hogy ebben az évben 18 magyar fiatal kényszerült napi 50 km-t utazni otthona és Zseliz között (egy osztály megnyitására elég 15 tanuló).

4. Területi központi iskolákat létesítettek. Közben számos magyar iskola megszűnt, a magyar diákok pedig hosszú utazásra kényszerültek, mert nem biztosították számukra a kollégiumi elszállásolás lehetőségét. Így aztán sokan inkább a közelebbi szlovák iskolákat választották.

5. Fokozatosan növelték a szlovák nyelv oktatására jutó részt a magyar iskolák tananyagában. Ma már nagyobb óraszámban tanítják a szlovák nyelvet, mint anyanyelvünket, 1971-től a magyar óvodákban az ötéveseket is kezdik szlovákra tanítani és már bevezették a szlovák nyelvórát az általános iskola első osztályában is, holott korábban csak a harmadik osztálytól volt kötelező. Ezenkívül szlovák nyelven tartják az alkotmánytan- és testnevelés órákat.

6. Korlátozzák a magyar tanító- és tanárképzést. 1958-ban a Tanárképző Főiskolát Pozsonyból Nyitrára helyezték, ahol elvesztette hátszágát, mert nem volt gyakorlóiskolája. Az utóbbi négy évben fokozatosan csökkentették a hallgatók létszámát; a négy évfolyamnak együttvéve mintegy 360 hallgatója volt. Az 1977/78-as tanévben már csak 15 hallgatót vettek fel az első évfolyamba, és megszüntették az általános ismereteket nyújtó középiskolai tantárgyak magyar nyelvű oktatását (csak a magyar nyelv és irodalom, valamint az alkotmánytan kivétel).

7. Az általános és középiskolákban fokozatosan bevezették az egyes tantárgyak szlovák nyelvű összefoglalását. Bár ez nem kötelező, sok iskolában mégis elfogadott gyakorlattá vált.

8. Számos kétnyelvű szakközépiskolában, valamint szakmunkásképző intézetben a magyar nyelv és irodalom oktatáson kívül alig folyik magyar nyelvű oktatás. Példa erre a nagysurányi közgazdasági szakközépiskola, a losonci óvónőképző. Más magyar nyelvű szakiskolák teljesen megszűntek, így megszűnt az ipolysági mezőgazdasági középiskola, a párkányi cellulóz- és papíripari szakmunkásképző stb.

9. A magyar tannyelvű általános iskolákban, szakközépiskolákban és szakmunkásképzőkben a természettudományi, ill. a szaktantárgyakat az 1978/79-es tanévtől kezdve a szlovák Iskolaügyi Minisztérium tervezete szerint szlovák nyelven tanítják.

Íme, a várható következmények:

- a. Az anyanyelv fokozatosan háttérbe szorul.
- b. Számos magyar tanárt, ill. tanítót elbocsátanak (ezt a kormányanyag diszlokációnak nevezi).
- c. Tekintettel arra, hogy a magyar tanítók zömének nincs gyakorlata az idegen nyelven való oktatásban, csökken az oktatás színvonala, ami bizalmatlanságot ébreszt a szülőknél, és ezzel további okot szolgáltat az iskola megszüntetésére. Továbbá a színvonal csökkenése miatt a magyar iskolák növendékei elmaradnak a szlovák iskolák növendékei mögött, ami rontja elhelyezkedési és előrehaladási esélyeiket.
- d. Végül a magyar iskolarendszer teljesen szétzúlik, és az egykori magyar iskolák magyar nyelvet és irodalmat is oktató szlovák iskolává változnak.
- e. A magyar nyelvű általános- és középiskolai oktatás felszámolásával a csehszlovákiai magyarság elveszti szellemi utánpótlását.
- f. A közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkező magyar értelmiség kihalásának következtében elkorcsosul a nyelv – a nemzeti kultúra legfőbb attribútuma.
- g. A nemzeti nyelv elvesztésével megszűnik a nemzetiség. Ez a folyamat: erőszakos asszimiláció, kimeríti a nemzeti genocídium fogalmát, amely a fizikai gyilkosság és meghurcolás után az emberi jogok legdurvább megsértése.

Forrás: Duray 1989, 15–17. p.

76.

Pozsony, 1981 áprilisa

A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságának felhívása a magyar szülőkhöz és pedagógusokhoz

A Jogvédő Bizottság számos körlevélben, jelentésben, beadványban és memorandumban, valamint szamizdatban megjelent írásban bírálta a csehszlovák pártállam nemzetiségi politikáját és hívta fel a figyelmet a jogsértésekre. 1981 áprilisában, miután tudomására jutott, hogy a szlovák iskolaügyi tárca ismét napirendre tűzte a magyar iskolák nyelvi átépítésének tervét, körlevélben figyelmeztette a magyar szülőket és pedagógusokat az iskolák veszélyeztetettségére, s tiltakozások szervezésével sikerült elérnie a tervezet visszavonását.

Kedves Szülők, tisztelt pedagógusok!

A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága szól Önökhöz. Bizottságunk 1978-ban alakult a magyar iskolák védelmezésére. Mint köztudott, abban az évben olyan döntés volt születőben a SZSZK kormányának Iskolaügyi Minisztériumában, mely a magyar iskolák V. osztályától kezdődően szlovákra változtatta volna a természettudományi szak- és választott tantárgyak oktatási nyelvét. Ennek következtében jelentősen csökkent volna a magyar nyelvű oktatás aránya az alapiskolák V–IX. osztályában, a gimnáziumokban és szakközépiskolákban, valamint a szakmunkástanuló intézetekben.

A tervezet kidolgozása után rövid idővel, a tiltakozások és az általános felháborodás hatására, a minisztérium visszavonta a kérdés iratait. 1978 őszén azonban mégis újratárgyalta, azzal az álszent indoklással, hogy így akarja „hozzásegíteni” a magyar fiatalokat a továbbtanuláshoz és érvényesüléshez. 1979 januárjában ismét sok tiltakozás hangzott el, többek között Bizottságunk részéről is, aminek következtében újból levették a napirendről a javaslatot. Ám 1980 decemberében az iskolaügyi minisztérium kollégiuma megint tárgyalni kezdte a tervet, s ezt követően 1981. február 20-án a Pravda olvasói levelek rovatában megjelent a rimaszombati gimnázium igazgatónőjének levele, amelyben – az iskolaügyi minisztérium elképzeléseivel összhangban – javasolja a magyar iskolák oktatási nyelvének szlovákra

változtatását „a magyar munkás- és parasztgyerekek érdekében”.

Szinte történelmi kuriózumként hat, hogy az anyanyelvi oktatás védelmében kell síkra szállni a huszadik század vége felé, amikor a comeniusi elvek már régóta ismertek, és Európa civilizált országaiban be is tartják őket. Az ellenük elkövetett kihatásokat pedig elsősorban az államhatalom igyekszik jóvátenni. A comeniusi elvek tükröződnek az ENSZ talaján elfogadott nemzetközi egyezményekben, „Az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemre vonatkozó egyezmény”-ben, valamint „A gyermek jogaira vonatkozó nyilatkozat”-ban. Alig egy évvel ezelőtt, a nemzetközi gyermekév alkalmából számtalanszor hallottuk, hogy a legelnyomottabb kisebbség a gyermek, mert a felnőttek érdekharcai olyan körülményeket kényszerítenek rá, amelyek ellen nincs módja védekezni – esetünkben a kisebbségi nemzet gyermekeiről van szó.

Az ember természeti joga, hogy tudatának és személyi önállóságának, valamint döntési képességének teljes kibontakozásáig a számára legsajátosabb közegben – anyanyelvének közegében – nevelkedjék. Ha a felnőttek megfosztják ettől a jogától az ifjú embert, erőszakot követnek el rajta, ami ellen minden becsületes embernek fel kell emelnie szavát, tekintet nélkül nemzetiségére, vallására vagy faji eredetére. A tizenkilencedik század folyamán Közép-Kelet-Európában minden nemzet – magyarok, szlovákok, csehek, lengyelek, románok stb. – megvívta harcukat nemzeti nyelvükért, kultúrájukért és önállóságukért, hogy felépíthessék nemzeti civilizációjukat. Viszont később ez a civilizáció hatalmi lehetőségeinél fogva ismét olyan helyzetet teremtett, mintha elfelejtette volna a saját jogaiért folytatott harcot. Ez a feledékenység Szlovákiában mind a mai napig tart.

Az alkotmány kimondja ugyan a Szlovákiában élő csaknem 600 000 főnyi őslakos magyarság jogegyenlőségét a többi nemzetekkel, ez azonban csak akkor válhat valóra, ha a legalapvetőbb jogát anyanyelvéen gyakorolhatja. Sajnos, már évek óta egyre erősödnek azok a jelek, amelyek arra mutatnak, hogy e jogok gyakorlása a csehszlovákiai magyarok számára mind szűkebb határok közé szorul. Amennyiben a magyar iskolákban a jelzett módon megváltoztatják az oktatás nyelvét, az évenként mintegy 55-60 000 magyar fiatal érintene egyszerre, akiknek anyanyelve rövidesen „konyhanyelvvé” degradálódna.

Kedves szülők, tisztelt pedagógusok! Levelünkkel arra kívánjuk felhívni figyelmüket, hogy a fennen hangoztatott „jószándék” köntösében milyen veszély fenyegeti a Csehszlovákiában élő magyarok nemzeti nyelvét, kultúráját és jogait. Joguk és kötelességük is, hogy megvédjék gyermekeiket és tanulóikat. Állampolgári joguk és kötelességük is, hogy tiltakozzanak az alkotmányban kinyilvánított jogegyenlőség megsértése ellen.

A Bizottság

Forrás: Duray 1989, 66–67. p.

Pozsony, 1984. március 18.

**A Szlovákiai Magyar Iskolák Védelmi Csoportjának beszámolója
a magyar kisebbség fellépéséről az oktatásügyi törvényjavaslat ellen**

Amikor 1983 folyamán ismertté vált az új iskolaügyi törvény tervezete, amelybe a szlovák kormány Nemzetiségi Titkárságának elutasító állásfoglalása ellenére beépítették annak a lehetőségét, hogy a nemzetiségi iskolákban megváltoztassák az oktatás nyelvét, a Jogvédő Bizottság munkatársai megszervezték a Szlovákiai Magyar Iskolák Védelmi Csoportját. A Csemadokkal, valamint a magyar szülőkkel és pedagógusokkal összefogva ismét sikerült olyan tiltakozási hullámot kiváltaniuk, amely hatására a szlovák kormány 1984. március 19-én törölte a törvényjavaslatból a nemzetiségi iskolák oktatási nyelvének megváltoztatását lehetővé tevő kitételeket.

A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságának dokumentumai, valamint Duray Miklós ellen a múlt évben elkezdett, majd felfüggesztett bírósági eljárás alapján ismeretes, hogy 1978-tól folyamatosan és fokozottan szerepel a csehszlovák hivatalos politika napirendjén a szlovákiai magyar iskolák részleges, majd pedig teljes felszámolására irányuló törekvés. Azonban minden jel arra mutat, hogy 1984 márciusában érte el a csúcspontját a hatalmi szervezetek ezen ügyben kifejtett igyekezete.

Igaz, a múlt év novemberében még olyan hírek szivárogtak ki a szlovák kormány november 25-én tartott üléséről, hogy a betervezett iskolaügyi törvényjavaslatot, mely megnyitotta volna az utat a nemzeti kisebbségek iskoláinak akár a teljes felszámolása előtt is, nem fogadta el a minisztertanács. Azonban január vége felé ismertté vált a kormány november végi üléséről kiadott jegyzőkönyv, melyből kiderült, hogy a kormány az említett ülésen hozott 345. sz. határozatában elfogadta az iskolaügyi törvényjavaslat 32a cikkelyének módosított változatát, mely szabályozná a nemzetiségi iskolák oktatási nyelvét, fenntartva azt a jogot, hogy miniszteri engedéllyel vagy rendelettel megváltoztassa az oktatás nyelvét a nemzeti kisebbség iskoláiban.

Időközben fény derült a kormány üléséről kiszivárogatott hamis tájékoztatás okára. Egy olyan hír jutott a politikai rendőrség birtokába, hogy tiltakozási akció készül a törvényjavaslat ellen. És éppen decemberben és januárban tartották

a Csemadok helyi szervezetei évről-évre taggyűléseiket, mely jó alkalom lett volna a tömeges tiltakozásra. A kiszivárogtatott hamis hír miatt ekkor nem is indult be a tiltakozási hullám.

Ez év januárjában, midőn kiderült, hogy a kormány szabad utat engedett a törvényjavaslatnak, az időközben megalakult Szlovákiai Magyar Iskolák Védelmi Csoportja, mely a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságától vette át az iskolák védelmének feladatát, kb. 600 példányban körlevelet intézett a magyar pedagógusokhoz, szülőkhöz és Csemadok-tagokhoz, melyben felkérte őket, hogy éljenek törvény adta jogukkal, és tiltakozzanak ezen alkotmányba ütköző törvényjavaslat ellen. A csoport körlevele február 10 és 12 táján került a címzettekhez. Február 12-én küldte el Duray Miklós is a köztársasági elnökhöz, a szövetségi kormányhoz, a nemzetgyűléshez, a Szlovák Nemzeti Tanácshoz, a szlovák kormányhoz és egyéb központi állami és pártszerveknek címzett levelét, mely a SZER hullámhosszán vált közismertté. Ezt követően eddig soha nem tapasztalt méretű tiltakozás indult el az egész magyar kisebbség körében. Március közepéig a tiltakozók száma megközelítette a tízezret. Sokan azzal is kifejezték tiltakozásukat, hogy megváltoztatták korábbi döntésüket, és szlovák iskola helyett magyar iskolába írtatták gyermeküket, így Rimaszombatban az 1984/85-ös iskolaévre 130 elsős elemistát írtattak be a magyar iskolába, mely példátlanul nagy szám. A Pozsonyhoz közeli Zonctorony kisközségben a falu egész lakossága aláírta a tiltakozást. Pedagógusok, iskolaigazgatók tiltakoztak, sőt sok olyan szülő is, aki szlovák iskolába íratta a gyermekét. A pozsonyi Madách Könyvkiadó párttagjai az üzemi pártcsoport gyűlésén jegyzőkönyveztetették tiltakozásukat. Azonban a Szlovák Írószövetség magyar szekciója és ezáltal a szlovákiai magyar írók zöme néma maradt.

A tiltakozási hullám elérte a Csemadok Központi Bizottságát is, mely a szervezet megalakulásának 35. évfordulója alkalmából március 2-án tartotta ünnepi ülését. Az ülésen hárman szólaltak fel a törvényjavaslatral kapcsolatban. Fuksz Sándor mérnök ismertette a jelenlévőkkel a Szlovákiai Magyar Iskolák Védelmi Csoportjának levelét, mely nyíltan alkotmányellenesnek nevezte a törvényjavaslatot, valamint felvetette a központi bizottság testületi tiltakozásának lehetőségét. Gál Sándor költő felszólalásában kijelentette: „én továbbra is olyan iskolába akarom járatni gyermekeimet, amelyben magyar nyelven folyik a tanítás”. Krocsány Dezső, a Szlovák Nemzeti Tanács egyik alelnöke is felszólalt és hangot adott annak a reményének, hogy a törvényhozó testület nem fogadja el a törvényt a javasolt formában. Kro-

csány optimista hangvételű felszólalása azonban nem volt meggyőző, mivel az általa vezetett képviselői szakbizottság egy héttel korábban változtatás nélkül fogadta el a törvényjavaslat szövegét. Krocshány felszólalásával kapcsolatban olyan vélemény alakult ki, hogy az optimista hangvétel hasonlóan a közvélemény manipulálását és elaltatását hivatott szolgálni, mint a novemberi minisztertanács üléséről kiszivárogtatott hamis hír.

A Csemadok Központi Bizottsága határozatban kötelezte a Csemadok országos elnökét, hogy a pártcsoport által tegyen lépéseket a párt központi bizottságánál a törvényjavaslat említett részének visszavonására.

A Csemadok KB pártcsoportját a Szlovákia Kommunista Pártjának Központi Bizottsága március 9-re hívta össze tárgyalásra, ahol a Csemadok KB 71 tagú pártcsoportjából 68 tag megjelent, és tizenketten szólaltak fel a törvényjavaslat ellen. Ez is eddig példátlan esemény, hogy ennyien merjék felemelni a szavukat a párt akarata ellen. A párt és a kormány részéről jelen voltak: Buša iskolaügyi miniszter, valamint helyettese, Vlačichová, aki a magyar iskolák leépítésének egyik szellemi vezére, Fodor Zoltán minisztériumi osztályvezető, akit a Duray Miklós ellen 1983 elején folytatott perben a vád egyik koronatanújaként akartak felhasználni, Nagy Kázmér népjóléti miniszter és Jurik, a párt KB titkárságának fősztályvezetője. A Csemadok részéről jelen lévő párttagokat a párt és a kormány képviselőinek nem sikerült megnyugtanni, mert nem a törvényjavaslat átalakítását helyezték kilátásba, hanem a végrehajtási utasításokkal igyekeztek őket meggyőzni a javaslat helyes és átgondolt voltáról. Például kilátásba helyezték – lévén a Csemadok KB jelenlévő képviselői között sok pedagógus –, hogy az a magyar tanító, aki önként vállalja szlovák nyelven tanítani a magyar diákokat, tantárgyanként 800 korona fizetés-kiegészítést kap. Ez pedig egy pedagógus számára a jelenlegi csehszlovák gazdasági válság idején talán csábítóbb összeg, mint a harminc ezüstpénz. A Csemadok párttagjait az az érv sem nyugtatta meg, hogy a Szovjetunióban is hasonló iskolatörvényt készítenek elő, hiszen tudott dolog, hogy Csernyenko, a szovjet párt mostani vezetője 1983 júniusában, Andropovnak a Legfelsőbb Szovjet elnökévé történt választása alkalmával elmondott beszédében türelmetlenül sürgette a nem orosz iskolák intenzív oroszítását.

Mindenképpen figyelemre méltó az a tény, hogy a Csemadok 1968 óta ilyen határozottan most lépett fel első alkalommal politikai tényezőként és érdekvédelmi funkcióban, és kitört a rákényszerített tisztán kulturális keretek közül.

A hatalom azonban párhuzamosan azzal, hogy tárgyalásra kényszerült a magyar kisebbség képviselőivel, minden eszközt megragad, hogy kihúzza a kisebbség lába alól a talajt.

Az egész magyar kisebbséget mint társadalmi entitást az amatőr színjátszás és néptáncmozgalom szintjére igyekszik visszazorítani. Ugyanis a Csemadoknak csak ezt a szervező funkciót engedélyezi. Azonban ennek a tevékenységnek is nagyon szűk keretet biztosít, hiszen a magyar amatőr mozgalom legfontosabb szakmai irányítóját, a Népművelési Intézet nemzetiségi osztályát 1983. március elején, kétéves huzavona után, megszüntették. A hatalom a Csemadok társadalmi és politikai súlytalanságát azzal is kifejezésre juttatja, hogy 1972 óta, amikor a szervezetet kizárták a Nemzeti Frontból és a kultuszminisztérium igazgatására bízták, bürokratikus módszerekkel gátolják a működését. Az 515 alapszervezetben tömörülő, több mint 70 000 tagot számláló Csemadokot kiszolgáltatják a minisztérium szűklátókörű és magyarellenes hivatalnokainak, akik egy tollvonással megváltoztatják a Csemadok választott szerveinek és tagságának a körülményekhez képest demokratikus módon hozott határozatait. A Csemadok elbogatellizálása a hatalmi szervek részéről most március 2-án is mutatkozott, a Központi Bizottság ünnepi ülésén, ahol a párt KB referenci szinten, a kultuszminisztérium pedig főosztályvezetői szinten képviseltette magát, holott a pártot a kulturális ügyek főosztályvezetőjének, a minisztériumot pedig a miniszterhelyettesnek kellett volna képviselnie. Ezáltal következett be az a helyzet, hogy Kovács Béla, a prágai magyar nagykövet, noha megérkezett az ünnepi ülésre, nem vehetett részt azon, mert nem volt jelen a szlovák kormány részéről a protokoll szerinti partnere, és emiatt nem nyújthatta át nyilvánosan Köpeczi Béla magyar művelődésügyi miniszter üdvözlő levelét. Persze a szlovák kormány részéről sem ez az első eset, mikor tudatosan nem veszik figyelembe a diplomáciai protokollt. Ez történt a közelmúltban a komáromi Magyar Területi Színház ünnepi előadásán, de már 1976-ban a Rákóczi-évfordulón is, amikor a Rákóczi-kegyhelyeket meglátogató magyar kormányküldöttség fogadását megtagadta a szlovák kormány. Figyelemre méltó, hogy a kultuszminiszter helyettese a Csemadokkal szembeni protokollkötelességének tudatos elmulasztását követően március 5-én hivatalosan részt vett a Népművelési Intézet igazgatójának negyvenedik születésnapján, amely viszont nem volt protokollkötelesség.

A hatalmi szervek jellemzően reagáltak az iskolaügyi törvényjavaslat ellen kialakult tiltakozásokra és egyéb ellenvéleményekre. A Csemadok országos elnökének,

Sidó Zoltánnak a szlovák párt ideológiai titkára, Pezlár tiltotta meg, hogy felszólaljon a Nemzetgyűlésben a törvényjavaslat ellen. A politikai rendőrség parancsára pedig a Csemadok KB titkársága körlevélben utasította a Csemadok tagjait, hogy szolgáltatassák be a politikai rendőrségnek a Szlovákiai Magyar Iskolák Védelmi Csoportja által kibocsájtott levelet, melyben tiltakozásra szólították fel a magyar kisebbséget.

A politikai rendőrség tömegesen hallgatta ki a tiltakozókat, az iskolaügyet irányító hivatalok pedig a magyar tanfelügyelőket, iskolaigazgatókat és tanítókat dorgálásban részesítették, és fegyelmi eljárásokat helyeztek kilátásba, mely a tanítók elbocsátását vonhatná maga után.

Március 5-én a Központi Bizottság az Új Szó szerkesztőségét arra utasította, hogy a készülő iskolaügyi törvényt támogassa.

Ugyanebben az időben a Szlovák Sajtó- és Tájékoztatási Iroda február közepén először az Új Szó, egy héttel később pedig a többi magyar újság szerkesztőségét utasította a helységnevek írásával kapcsolatban. Az új rendelet szerint a csehszlovák rádió és a televízió magyar adásában tilos a helységnevek magyar nyelvű említése, a sajtóban pedig első helyen szlovákul kötelező a helységnevek írása, utána lehet említeni zárójelben a magyar elnevezést, ez azonban nem vonatkozik azokra a helységekre, amelyek mostani szlovák neve új névadás és nem fordítás által keletkezett. Így a tilalom 144 tisztán vagy túlnyomóan magyar lakosú helység nevére vonatkozik.

Jól informált magyar kisebbségi körökben híre terjedt egy a köztársasági elnök és pártfőtitkár által Szlovákia vezetőihez írt titkos levélnek, melyben számon kéri tőlük az egységes szlovák nemzetiségű Szlovákia megteremtésében való késlekedésüket.

A csehszlovák nemzetiségi politikának magyarellenes éle a fent említett megnyilvánulásaival sokban kiegészíti a Csehszlovákia és Magyarország közötti viszony fokozatos romlását, melyet nem csupán a két ország gazdasági politikája közötti eltérések, a magyarországi liberálisabb politikai viszonyok, a marxista-leninista ideológia kevésbé dogmatikus értelmezése okoz, hanem az a törekvés is, hogy mindinkább leválasszák a magyar kisebbséget az anyaországról. Ezt szolgálja részben az is, hogy 1981 november végén csehszlovák részről korlátozták a magyarországi utazásokat. Ezzel kapcsolatos a kelet-szlovákiai pártbizottság köreiből ez év februárjában elhangzott kijelentés is: ha már magyar nyelvű műsort sugároz a Csehszlovák Televízió (hetente 30 percet), akkor zavarni kellene a budapesti televízió vételi lehetőségeit Szlovákia területén.

Az iskolaügyi törvényjavaslat ellen kibontakozott tiltakozási hullám miatt a politikai rendőrség nyomására elrendelték Duray Miklós részleges házi fogságát. Reggel 7 óra és délután fél négy között nem hagyhatja el munkahelyének épületét, annak ellenére, hogy már harmadik hónapja tart a foglalkoztatási tilalma. Mindennap rendszeresen bejár munkahelyére, ahol azonban nem kap munkát a munkaadójától. A részleges házi fogság ellenére Durayt március 15-én a politikai rendőrség parancsára el kellett távolítani Pozsonyból. Hajnalban el kellett utaznia Besztercebányára, hogy ne vehessen részt március 15-én a ligetfalui Petőfi-szobornál hagyományosan megrendezett emlékünnepevényen, ahol ez alkalommal kb. 800-an gyűltek össze, főleg fiatalok, hogy elhelyezzék az emlékezés koszorúit.

Bizalmas értesülések szerint várható, hogy mégsem terjesztik a törvényjavaslatot a Szlovák Nemzeti Tanács elé elfogadásra. A törvényhozó testület ülését pedig a korábban meghirdetett március 12-i dátumról március 27-re halasztották. A közvélemény azonban már minden optimistán hangzó híreszteléssel szemben szkeptikus, mert több ízben tudatos ferdítésen kapta rajta az államhatalom és a párt legfelsőbb szerveit. Ezért a magyar kisebbség Csehszlovákiában állandó feszült figyelemmel és gyanakvással kíséri az állam vezetésének minden lépését.

Forrás: Duray 1989, 156–160. p.

Pozsony, 1984. október 10.

A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága Információs Csoportjának tájékoztatója Duray Miklós második vizsgálati fogságáról

A Jogvédő Bizottság munkatársai a hatalom részéről folytonos zaklatásnak és üldöztetésnek voltak kitéve. Duray Miklóst két ízben, 1982 novemberében és 1984 májusában is letartóztatták, és a köztársaság felfogatásának vádjával eljárást indítottak ellene. Letartóztatása ellen a magyarországi demokratikus ellenzék, amerikai politikai körök és nemzetközi szervezetek is tiltakoztak, ami hozzájárult ahhoz, hogy a hatalom mindkét alkalommal lemondott az elítéltetéséről és szabadlábra helyezte. Második vizsgálati fogsága idején, 1984. október 10-én a Jogvédő Bizottság munkatársai a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága Információs Csoportja aláírással kibocsátott röplapon tájékoztatták a magyar lakosságot Duray letartóztatásáról. Duray mellett a csehszlovákiai magyar ellenzék másik kiemelkedő, s a hatalom által ugyancsak meghurcolt képviselője Janics Kálmán volt. Ő a szerzője az 1979-ben Münchenben megjelent A hontalanság évei című monográfiának, amely elsőként dolgozta fel a magyar kisebbség második világháború utáni jogfosztásának történetét.

Tájékoztató Duray Miklós második vizsgálati fogságáról

Kedves Barátunk!

Százötvennégy nappal ezelőtt tartóztatták le a szlovák hatóságok Duray Miklóst, a szlovákiai magyar kisebbség alkotmányos jogainak védelmezőjét. Duray 39 éves pozsonyi geológus és író, 1978-ban alapította a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságát. Ezzel felvette a küzdelmet a szlovák hatóságoknak a magyar nyelvű iskolák felszámolására irányuló törekvéseivel. A hatóságok tervet készítettek a magyar oktatási nyelvű iskolák átszervezésére, amelynek értelmében az általános iskolák 5. osztályától kezdve a magyar nyelv, a földrajz és a történelem kivételével minden egyéb tantárgyat szlovák nyelven tanítottak volna. Ezt megelőzően már a hetvenes évek közepén részlegesen megszüntették a magyar nyelvű pedagógusképzést. Az iskolák körzetesítése, vagyis összevonása következtében több helyen elsor-

vadt a magyar nyelvű alsófokú oktatás. A szlovák iskolaügyi minisztériumban pedig távlati terv készült a magyar többségű Dunaszerdahelyi járás magyar nyelvű iskoláinak visszafejlesztésére. A CSMKJB, külföldön is nyilvánosságra hozott dokumentumaiban, rámutatva ezen törekvésekre, kényelmetlen helyzetbe hozta a szlovák hatóságokat. Ezért került sor 1982-ben Duray Miklós első letartóztatására, majd perbefogására. A tárgyaláson szlovákiai magyarokon kívül a nemzetközi emberi jogi szervezetek és a magyarországi értelmiség képviselői – Cseres Tibor, Csurka István, Mészöly Miklós írók – is jelen voltak. Az ügyész burzsoá nacionalizmussal vádolta Durayt, aki bátran védekezett, feltárva a magyar kisebbség elleni diszkrimináció tényeit. A magyar és a külföldi közvélemény tiltakozására, valamint a magyar kormány közbenjárására a tárgyalást a második napon, 1983. február elsején elnapolták. A későbbiek folyamán bizonytalan időre elhalasztották, és Durayt szabadlábra helyezték. A szlovák hatóságok – Duray meghurcolásának megfélemlítő hatásában bízva – újabb akciót készítettek elő a szlovákiai magyar nyelvű iskolák ellen. A szlovák kormány 1983. november 25-i ülésén jóváhagyott egy olyan iskolaügyi törvényjavaslatot, amely lehetővé tette volna a magyar nyelvű iskolák felszámolását Szlovákiában. A javaslat szerint „az iskolaügyi minisztérium engedélyezheti, hogy a nemzetiségi oktatási nyelvű iskolákban némely tantárgyat szlovák vagy cseh nyelven tanítsanak, amennyiben az ezen iskolákban tanuló diákok szüleivel való egyetértés alapján a területileg illetékes nemzeti bizottság erre javaslatot tesz”, továbbá „az iskolaügyi minisztérium elrendelheti, hogy némely iskolában meghatározott tantárgyakat más nyelven is oktassanak, mint az iskola oktatási nyelve”.

A törvényjavaslatnak ez a két pontja szembetűnően ellentétes a Csehszlovák Szocialista Köztársaság nemzetiségeinek helyzetét szabályozó 1968. október 27-i alkotmánytörvénnyel, mely biztosítja a nemzetiségeknek a saját nyelvükön való művelődés jogát, továbbá kimondja, hogy „az elnemzetlenítésre irányuló nyomás minden formája tilos”. A szlovákiai magyar nyelvű iskolák ellen tervezett lépés széles körű tiltakozást váltott ki, melynek során közel tízezer szlovákiai magyar nemzeti-ségű állampolgár fordult levélben a szlovák hatóságokhoz. A törvényjavaslat kérdéses pontjaival szemben foglalt állást a CSEMADOK vezetőségének számos tagja, sőt a magyar hatóságok is – ők Lubomír Štrougal 1984 márciusában tartott hivatalos budapesti látogatását használták fel álláspontjuk kifejtésére. A tiltakozások együttes hatására a szlovák kormány a törvényjavaslatnak a nemzetiségi iskolák elleni pont-

jait visszavonta ugyan, de Juraj Buša szlovák oktatásügyi miniszter az 1984. március 23-án tartott sajtóértekezleten kijelentette, hogy a kihagyott két bekezdést miniszteri rendeletek útján fogják valóra váltani. Néhány héttel ezután vették őrizetbe Duray Miklóst, aki korábban Gustáv Husák köztársasági elnökhöz, a CSKP főttitkárhoz intézett levélben tiltakozott az iskolaügyi törvényjavaslat ellen, hangsúlyozva annak alkotmányellenességét és azt, hogy „az ilyen tartalmú törvény elszabadítaná a sovinizmus önkényét minden oldalon”. Duray újabb letartóztatására nemcsak a törvényjavaslat kudarca miatt érzett bosszúvágy készíthette a szlovák hatóságokat. Minden bizonnyal így akarják megfélemlíteni azokat, akik Szlovákiában valamilyen formában helytelenítik a magyar oktatási nyelvű nemzeti iskolák felszámolásának meg-megújuló kísérletét. Ha számításuk beválik és a Duray elleni eljárást Szlovákia-szerte néma csönd fogadja, ez csak arra fogja bátorítani a hatalmi szerkezetet, hogy könyörtelenül végrehajtsák a szlovákiai magyar iskolák – következésképpen az egész szlovákiai magyar kisebbség – fölmorzsolását, erőszakos asszimilációját.

A szlovákiai magyar kisebbség sorsa, mint ahogy Duray Miklós sorsa is, bizonytalan. Börtönében Duray leveleit visszatartják, feleségével eddig csak egy ízben – a foglár társaságában – találkozhatott néhány kurta percig. Vádirat egyelőre nincs. Egészségi és lelkiállapotáról főleg a hatodik hónapja tartó bizonytalanság miatt – semmi biztosat nem tudnak hozzátartozói. A szlovákiai magyarság pedig hallgat. Való igaz, Durayért szót emelni 1984 Szlovákiájában meglehetősen kockázatos. Ám kockán forog a szlovákiai magyar iskolák sorsa is. Egyén és közösség jövője így válik azonossá a szlovákiai magyarság felszámolására törekvő szlovák nacionalista politika számításaiban. Ezt az azonosságot még az sem tudja kettéválasztani, aki – talán önmaga megnyugtatóra – elhiszi Janics Kálmán képtelen állítását, miszerint „Duray szovjet ügynök és provokátor”. Janicsnak – A hontalanság éve címmű, a szlovákiai magyarság 1945–48-as üldözéséről szóló, Svájcban megjelent kiváló könyv szerzőjének – ez az abszurd ötlete jellemző a kisebbségi sors „Kutyaszorító”-jára, és sajnos kiválóan alkalmazható a szlovákiai magyarok szembeállítására. Duray második letartóztatása után a széles körű magyarországi és nemzetközi tiltakozás (Nemzetközi PEN Klub, amerikai külügyminisztérium, nyugati hírügynökségek, magyar írók és értelmiségiek, nyugati kongresszusi képviselők, világhírű amerikai írók, ügyvédek stb.) várható volt, annál kevésbé négy szlovák értelmiséginek, Ján

Čarnogurskýnak, Milan Šimečkának, Jozef Jablonickýnek és Miroslav Kusýnak Szlovákia vezetőihez írt levelei, melyben szót emelnek Duray Miklós alkotmányellenes letartóztatása és fogva tartása ellen. „Durayval és állásfoglalásaival lehet vitatkozni, be lehet bizonyítani, hogy ebben vagy abban téved, hogy ezt vagy azt nem gondolta végig – demokratikus államban azonban nem volna szabad őt bebörtönözni. Azoknak a problémáknak az elhallgatásával, amelyekről beszél, semmi pozitív dolgot el nem érnek, mindössze a problémák maguk mélyülnek el és a kapcsolatok romolhatnak tovább. Duray bezárásával pedig végképp semmi sem oldódik meg; mindössze annyit érnek el, hogy a nálunk lévő magyar kisebbség valamennyi nyílt problémája mellé még az ügyének vértanúját is elnyeri. (...) Duray nem izgat, hanem érvel, nem az érzelmekre, hanem az észre hat, nem kiváltságokat követel, hanem igazságos megoldást” – írja Jozef Lenártnak az SZLKP első titkárának címzett levelében Miroslav Kusý közigazdász és filozófus, a Charta '77 egyik aláírója és szóvivője. Kusý, a három másik – Peter Colotkának, az SZSZK kormánya elnökének címzett – levél szerzőjével együtt a kisebbségi problémák nyilvános és demokratikus vitáját követeli a megfélemlítés és bebörtönzés helyett. Követelésükkel egyetértve valljuk, hogy a nyilvános és demokratikus vitához vezető út első lépése Duray szabadon bocsátása kell, hogy legyen.

A szlovákiai magyar kisebbség és a börtönében fogva tartott Duray Miklós nevében örömmünket és köszönetünket fejezzük ki magyar, szlovák és más nemzeti-ségű barátaink szolidaritási megnyilvánulásaiért. Szükségünk van rá és szükségünk lesz rá a jövőben is. Az ő példájuk nyomán buzdítunk minden szlovákiai magyart, hogy alkotmányos jogaival élve tiltakozzon a szlovákiai magyarságot sújtó diszkrimináció ellen és követelje Duray azonnali szabadon engedését. Duray egész eddigi életével és tevékenységével példát adott az igazságért való küzdelem következetes vállalására. De ebben a küzdelemben nem szabad őt magára hagynunk, hisz ez a küzdelem mindannyiunkért, a szlovákiai magyarok közös sorsának jobbulásáért és a jövőnkért folyik. Másoljátok, terjesszétek az általatok már ismert információkat barátaitok és ismerőseitek széles körében. Szólítsatok fel tiltakozásra minél több embert, ezzel is tanújelét adva, hogy

SZOLIDARITÁST VÁLLALUNK DURAY MIKLÓSSAL ÉS MINDEN IGAZSÁGTALANUL ÜLDÖZÖTT POLGÁRTÁRSUNKKAL!

KÖVETELJÜK A SZLOVÁKIAI MAGYAROK EGYÉNI ÉS KOLLEKTÍV JOGAINAK TISZTELETBENTARTÁSÁT ÉS BIZTOSÍTÁSÁT!
ELÍTÉLÜNK MINDEN HATALMI ÖNKÉNYT ÉS JOGTALANSÁGOT!
SZOLIDARÍTÁST ÉS SZABADSÁGOT DURAYNAK!!

A CSMKJB

Információs csoportja

Forrás: Duray 1989, 182–185. p.

Pozsony, 1988. október 20.

A Csehszlovákiai magyarok memoranduma

Az nyolcvanas végének némileg oldottabb politikai légköre lehetővé tette, hogy a kisebbségi magyar társadalom különböző csoportjai 1988–1989 fordulóján egyre nyíltabban meg merjék fogalmazni a felgyülemlett nemzetiségi problémákat, s javaslatot tegyenek megoldásukra. A legnagyobb fajsúlyú az a négy beadvány volt, amelyet a Jogvédő Bizottság, a Csemadok vezetése, az 1968 után félreállított reformkommunisták és a körükük tömörülő értelmiségiek, azaz az ún. harminchármas, valamint a Szlovák Írók Szövetségének magyar tagozata fogalmazott meg és juttatott el a legfelsőbb állami és pártvezetéshez. A beadványok közötti leglényegesebb különbség az volt, hogy a Jogvédő Bizottság 1988. október 20-i keltezésű memoranduma a többi beadvánnyal ellentétben nemcsak kisebbségpolitikai igényeket fogalmazott meg, hanem már a pártállam leváltását is megcélozta.

Csehszlovákiai magyarok MEMORANDUMA 1988

A Csehszlovák Köztársaság megalakulásának 70. évfordulója és a nemzetiségi alkotmánytörvény elfogadásának 20. évfordulója szolgáltatja az alkalmat, hogy az ország vezetői és a széles nyilvánosság elé tárjuk a csehszlovákiai magyar nemzeti kisebbség problémáit, saját jövőnkéről alkotott elképzeléseinket.

Az első világháborút lezáró párizsi békerendszer által létrehozott Csehszlovák Köztársaság területén egymillió magyar került kisebbségi sorba, szakadt el az egységes magyar etnikumtól és az egyetemes magyar kultúrától. Az új államnak a korabeli európai viszonyokhoz mérten kétségtelenül fejlett polgári demokratikus hatalmi struktúrájában a magyar kisebbség nem kapott helyet. Igaz, volt saját politikai szervezete és érdekvédelme, autonóm társadalmi életet élhetett, a kétnyelvűség alapján nyelvtörvény szabályozta a magyar nyelv széles körű használatát, ráadásul az egyházak és a magánvagyon növelte autonóm cselekvési lehetőségeit. Az állampolitika azonban nem váltotta be a kisebbségeknek tett ígéreteit. A térségben kialakult politikai változások, az agresszív német politika végül is a köztársaság széteséséhez vezetett.

A második világháború után az újjáalakult Csehszlovák Köztársaság vezetői a múlt tapasztalatait leszűrve a tiszta nemzetállam létrehozásában látták az ország biztonságának zálogát. A kollektív bűnösség elve szerint, a köztársaság demokratikus hagyományainak homlokegyenest ellentmondva rendkívül durva eszközökkel kívántak megszabadulni mintegy 4 milliónyi nemzetiségi lakostól. Függetlenül attól, hogy ártatlanokról vagy kollaboránsokról volt-e szó, a csehszlovákiai magyarok közel egyharmadát áttelepítéssel és kitelepítéssel, lakásának, illetve állandó lakhelyének elhagyására kényszerítették.

A jogfosztottság éveitől lényeges javulás következett be a magyar kisebbség életében. A kialakult nemzetiségi politika azonban nem kötődött az 1918–1938 közötti demokratikus politikai elvekhez. Célja az volt, hogy a magyar lakosságot újra bekapcsolja az ország gazdasági életébe. Ebben az időszakban a nemzeti kisebbségi kérdés elvi megközelítése elmaradt. Ennek ilyen szempontú felelős vizsgálatára csak 20 év múlva, 1968-ban került sor. Azonban az önrendelkezési jogot is felvető előkészületi szakasz után, az elfogadott alkotmánytörvénybe nem kerültek be a nemzeti kisebbség kollektív jogait szavatoló fontos cikkelyek, és az elmúlt 20 év alatt sem került sor az alkotmánytörvény által előírt végrehajtó törvények megalkotására.

Ebben az időszakban páratlan módon elhatalmasodott felettünk a nemzetállam totalitarizmusa, és bár ez a többségi nemzetek organikus fejlődését is lefékezte, a nemzeti kisebbséget egyenesen a bomlás útjára sodorta. A hetvenes évek közepétől egyértelművé vált – és ezt a kormányzat egyik lényeges kisebbségpolitikai elvévé is tette –, hogy csak nemzeti tudatunk és kultúránk részleges, illetve teljes feladásával lehetünk úgymond „teljes értékű polgárai” az államnak. Az „érvényesülés” érdekében szorgalmazott „szlovák nyelv elsajátítása” – olyan körülmények között, amikor az anyanyelvi oktatás megkérdőjeleződik, illetve elmarad – óhatatlanul a nyelvi kultúra degradálásához, a nemzeti identitástudat elsorvadásához vezet.

Visszatekintve az elmúlt 70 évre megállapítható, hogy a csehszlovák állami politika, eltekintve annak néhány képviselőjétől, a magyar kisebbséget a köztársaságon belül mindig ideiglenes jelenséggént kezelte. Nem nyújtott számára történelmi perspektívát, épp ellenkezőleg, kitelepítése, asszimilálása, nemzeti azonosságtudatától való megfosztása által szüntelen kísérleteket tett megszüntetésére. Létét és kultúráját soha nem tekintette a köztársaság olyan alkotórészének, mely a maga sajátos értékeivel gazdagíthatna közös országunkat. A vele szemben tanúsított magatartása nem a komoly, korrekt partneri viszony kialakítására, hanem a bizalmatlanságra, a

minimális engedmények elvére, illetve rögtönzött megoldásokra épült.

1. Az elmúlt 20 évben a magyar kisebbség hivatalos intézményrendszere visszafejlődött:

- 1971-ben a kormány átszervezésekor megszűnt a tárca nélküli miniszter státusza, akinek feladata a nemzetiségi ügyek intézése volt;
- megszűnt a Szlovák Nemzeti Tanács Nemzetiségi Szakbizottsága;
- 1988. május 19-én megszüntették a Szlovák Kormány Nemzetiségi Tanácsát, amelyet a magyar kisebbség soraiból jött tiltakozásra állítottak vissza;
- ugyanez a kormányhatározat megszüntette a Kormányhivatal Nemzetiségi Titkárságát, amely nélkül a Nemzetiségi Tanács működésképtelen, ezt máig nem állították vissza;
- a helyhatósági és a képviselőválasztások alkalmával az elmúlt húsz évben a magyar kisebbségnek nem volt módja beleszólni még a jelölésekbe sem;
- az 1968 októberében megcsonkítottan elfogadott nemzetiségi alkotmánytörvény szerény elvei nem lettek törvények útján megalósítva.

2. Társadalmi szervezkedésünk korlátai ugyan hasonlóak a többségi nemzetek társadalmi szervezkedésének útjában álló akadályokhoz, azonban:

- a magyar kisebbségnek csupán egyetlen ilyen lehetőség áll rendelkezésére, a Csemadok, mely 1971 és 1987 között ki volt zárva a Nemzeti Frontból, a legális politikai élet egyetlen lehetséges területéről;
- a magyar kisebbség számára létkérdés az egyéni, illetve társadalmi csoportok közötti kapcsolatok ápolása az anyaországgal, ezt azonban az adminisztratív akadályok erősen korlátozzák;
- a magyar kisebbség önszerveződésének jelei a hivatalos szervek gyanakvását és ellenállását váltják ki.

3. A magyar kisebbség gazdasági életében nem érvényesülhetnek az egyéni kezdeményezések:

- a magyar kisebbség által lakott területekről a legnagyobb az elvándorlás;
- és a kevés munkalehetőség miatt nagymértékű az ingázás;
- az elmúlt húsz évben csökkent a mezőgazdaságban foglalkoztatott magyarok aránya, ám ennek megfelelően nem növekedett a saját lakóterületén dolgozó ma-

gyar ipari munkásság létszáma, sem a terciális szférában foglalkoztatottak száma; a jelentős szlovák szakmai és vezetői réteg letelepedésével járó iparosítás pedig a magyarság államilag szervezett asszimilálását segíti elő;

– a jelenlegi centralizált gazdasági rendszer, a túlnyomórészt szlovák vezetői réteg, a társadalmi szervezetek és a szakszervezeti keretek nem teszik lehetővé a szlovákiai magyar munkásság számára az ipari szakmai kultúra kiművelését, illetve a magyar munkásság társadalmi erőként való megnyilvánulását.

4. Az 1960-ban végrehajtott közigazgatási-területi elrendezés a magyar etnikai egység megbontását szolgálta:

– olyan járásokat hoztak létre a déli területen, melyekben (két járás kivételével) a magyarság kisebbségbe került, és az új járási rendszer csökkentette, illetve felszámolta a helyi önkormányzati szervek viszonylagos önállóságát;

– az 1970-es években megszűnésre ítélték a nem központinak nyilvánított, az urbanizációs körzeteken kívül eső településeket (itt él a magyar kisebbségnek kb. a fele); ezekben a községekben építkezési és fejlesztési tilalmat rendeltek el, és a fejlesztési tilalmat csak 1986-ban oldották fel, részlegesen;

– a magyar etnikum területén fekvő városok történelmi részeit, melyekben szinte kizárólag őslakos magyarok éltek, városrendezési ürüggyel zömmel lebontották;

– az épülő bős–nagyvarosi vízlépcső a csehszlovákiai szakaszon 58, szinte kizárólag magyarok által lakott településen fogja negatívan befolyásolni az életkörülményeket. Ezekben a községekben több mint százezer magyar lakik.

5. A legszembetűnőbb a visszafejlődés az iskolaügyben és a kultúrában:

– az 1970-es évek derekán elkezdett iskolakörzetesítés súlyosan érintette a magyar iskolahálózatot, ennek kapcsán több mint kétszáz magyar tanítási nyelvű iskolát szüntettek meg (ez az 1950-ben megnyitott magyar iskoláknak csaknem a 40%-a);

– csaknem teljesen felszámolták az anyanyelven történő pedagógusképzést;

– magyar érettségivel nem lehet külföldön (még Magyarországon sem) tanulni;

– a többségi nemzetek iskoláihoz képest kevésbé fejlesztették a magyar iskolák anyagi ellátottságát, ezért jelentősen elmaradnak mind a kor színvonalától, mind a szlovák iskoláktól;

– az 1970-es évek közepétől többször megkísérelték felszámolni a magyar nyelv-

víi oktatást (1978, 1984, 1988), amely csupán a magyar kisebbség ellenállása miatt nem járt sikerrel;

- a magyar iskolákra nehezedő nyomás miatt a magyar kisebbségnek a legrosszabb egész Csehszlovákiában a műveltségi szerkezete;

- a magyar iskolákban nem oktatják sem a magyar történelmet, sem a magyar művelődéstörténetet;

- 1982-ben megszüntették a Népművelési Intézet nemzetiségi osztályát;

- a Magyar Területi Színház kivételével a magyar előadó-művészet művelői kizárólag az amatőr mozgalomban működhetnek;

- a magyar művelődésnek, tudománynak, művészetnek, muzeológiának stb. nincs egyetlen hivatalos intézménye sem. Társadalmi kezdeményezésekből alig, független alapítványokból pedig nem lehet ilyen tevékenységet folytatni;

- hivatali és gazdasági korlátozások akadályozzák a magyar kisebbség kulturális kapcsolatát anyanemzetével és az egyetemes magyar kultúrával.

6. Az anyanyelv használatában az a legsérelmesebb, hogy:

- nem, vagy csak korlátozottan lehet magyarul használni a történelmi, földrajzi és helységneveket;

- nem, vagy csak korlátozottan lehet használni magyar írásmód szerint a történelmi család- és személyneveket.

7. A magyar népesség fejlődése az utóbbi időben erősen lefékeződött:

- a magyarság természetes szaporulata 1970 és 1980 között a maga 1,34%-ával messze elmarad a szlovákiai 9,9%-os szaporulattól;

- a Központi Statisztikai Hivatal jelentése alapján az 1980-ban tartott népszámlálás után kiderült, hogy az 1970 és 1980 közötti időszakban a magyar kisebbség előre jelzett természetes szaporulatának 80%-a esett az asszimiláció áldozatául.

Tanulva a történelem tragikus eseményeiből, szem előtt tartva azt a tényt, hogy Csehszlovákiában a nemzeti-nemzetiségi problémák orvoslása nélkül harmonikus és demokratikus fejlődés elképzelhetetlen; épp ellenkezőleg, a kérdés elvi és gyakorlati tisztázása nélkül az autokratikus hatalmi és kormányzási formák továbbélésének veszélye kísért; tartva attól, hogy az elmúlt 70, illetve 20 év folyamán felgyülemlett megoldatlan kérdések a jövőben veszélyes konfliktusforrássá válhatnak,

felelősségünk tudatában, alkotmányos jogainkkal élve

KÖVETELJÜK

I.

1. Az elmúlt 70, de különösen az elmúlt 20 év nemzeti kisebbségi politikájának felülvizsgálását.

2. A többségi nemzetek és a magyar kisebbség közötti viszony demokratikus szellemben való átértékelését.

3. A magyar és a többi kisebbség alkotmányos jogainak újrafogalmazását a demokrácia, a pluralizmus, az öngazgatás és a társadalmi autonómia elvei alapján.

4. A nemzeti kisebbségekkel szembeni politika elvi alapjainak újrafogalmazását:
– az állampolgári és a kollektív nemzeti kisebbségi jogok szétválasztását;
– a nyelvhasználat nyelvtörvény útján való szabályozását az egyenjogúság elve alapján.

5. A nemzeti kisebbségek saját ügyeikben, mint az iskolaügy, kultúra, tudományos élet, alapítványok, egyesületek stb. kizárólag maguk dönthessenek az ehhez szükséges képviseleti rendszer kiépítése útján.

6. Az elnemetlenítés elvi tiltása nem elégséges, törvények tiltsák a szervezett asszimilációt.

II.

1. Legyen törvény a népszavazásról.

2. Legyen új demokratikus egyesülési és társulási törvény.

3. Országos méretben váljék gyakorlattá a közigazgatási autonómia, a községek és nagyobb közigazgatási egységek maguk dönthessenek saját ügyeikben. A nemzeti kisebbségek saját független jelölteket indíthassanak a helyhatósági, valamint képviselő-választásokon.

4. Törvény biztosítsa, hogy a képviseleti szervekben nemzetiségi ügyek esetén a kisebbség képviselői ne legyenek leszavazhatók (a majorizáció tiltásának elve).

5. A közigazgatási egységek kijelölésénél vegyék figyelembe az etnikai határokat.

III.

1. A készülő új alkotmány tartalmazza a nemzetközi egyezségokmányokat, főleg a politikai és a polgárjogokról, valamint a hátrányos megkülönböztetés minden formáját tiltó egyezségokmány elveit.

2. A szövetségi alkotmányban különálló fejezet foglalkozzék a nemzeti kisebbségek jogaival, és ez konkrétan rendelkezék a nemzeti kisebbségek autonóm jogairól és egyenrangúságáról.

3. Az új alkotmány ismerje el a nemzeti kisebbségek jogát a nemzeti integritásra, egyetemes nemzeti kultúrájukkal való kapcsolatra.

4. Az új alkotmány előkészítésében vegyenek részt a nemzeti kisebbségek képviselői.

5. Mivel a nemzeti kisebbségeknek nincsenek törvényes, választott, saját jelölésű független képviselői, ezért az új alkotmány előkészítésében részt vevő képviselőket társadalmi vitában jelölhessék ki.

A felsorolt nemzetiségi problémák korántsem merítik ki teljesen az élő valóság valamennyi vonatkozását, követeléseink keretjellegűek, társadalmi nyilvánosságot, nyílt vitát sürgetnek.

A nemzetiségi kérdést nem lehet elkülöníteni az egész társadalmat meghatározó folyamatoktól. Ezért meggyőződésünk, hogy a monolitikus uralom megszüntetése és a demokrácia kiépülése a nemzetiség helyzetét is javítja. Jelenleg a csehszlovákiai társadalmat a hatalmi túlkoncentráció és a társadalmi ellenőrzés hiánya jellemzi. Csak az alulról építkező társadalom, demokratikus választásokon alapuló képviseleti rendszer, a társadalmi és politikai intézményrendszer mélyreható átalakítása útján biztosítható a társadalmi és egyéni szabadságjogok érvényesülése.

Meggyőződésünk, hogy az előrehaladott európai gazdasági, kulturális és szellemi egyesülési folyamat nem kerülheti el Közép-Európát sem, a nemzeti elzárkózásra való törekvés lemaradást, társadalmi és gazdasági válságot eredményez. A nemzeti elzárkózás politikája nemcsak a nemzeti érdekek ellenében hat, nemcsak az adott nemzetet, illetve nemzeti kisebbségeket sodorja válságba, hanem a térség egészének felzárkózását is megakadályozza.

Meggyőződésünk, hogy problémáink feltárása, érdekeink és céljaink világos és őszinte megfogalmazása elindítója lehet a korrekt partneri viszony kialakításának, hozzájárulhat országunk demokratikus átalakulásához és ezzel az európai együttműködéshez is.

Pozsony, 1988. október 20.

Forrás: Duray 1989, 518–524. p.

V.

**A RENDSZERVÁLTÁSTÓL CSEHSZLOVÁKIA
MEGSZŪNÉSÉIG
(1989–1992)**

Pozsony, 1989. november 24.

A Független Magyar Kezdeményezés elvi nyilatkozata

A rendszerváltás napjaiban, 1989. november 18-án a Jogvédő Bizottsággal együttműködő fiatal magyar értelmiségiek egy csoportja hozta létre a második világháború utáni Csehszlovákia első szabad magyar politikai tömörülését, a kezdetben Tóth Károly, majd A. Nagy László által vezetett Független Magyar Kezdeményezést. A liberális szellemiségű FMK első dokumentumainak egyike november 24-én elfogadott elvi nyilatkozata volt, amelyben megfogalmazta a pártmonopólium megszüntetésének és a kollektív kisebbségi jogok biztosításának igényét. 1989. december 15-én az FMK szerkesztésében jelent meg az első magyar nyelvű szabad sajtótermék, a Nap.

A Független Magyar Kezdeményezés elvi nyilatkozata

A Független Magyar Kezdeményezés a hatalmi szervektől független, alulról építkező állampolgári kezdeményezés. Folytatója kíván lenni mindazon politikai, társadalmi és egyéni törekvéseknek, amelyek az elmúlt évtizedekben a független, autonóm gondolkodást és magatartást képviselték a hatalmi önkénnyel szemben. Magáénak vallja Európa, ezen belül Csehszlovákia polgárjogi mozgalmainak eszmeiségét, demokratikus és szabadelvű hagyományait, a Közép-Európa erkölcsi megújítását sürgető törekvéseket, mindazokat az erőket, amelyek Csehszlovákia Európába való integrálásán fáradoztak.

Elődjének tekinti a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságát, mint az elmúlt két évtizedben a magyar kisebbség egyetlen független érdekvédelmi kezdeményezését. Ugyanakkor kinyilvánítja, hogy nem kíván annak helyébe lépni, mert úgy véli, az egyéni és kollektív jogok védelmének erre a formájára a jövőben is szükség lesz.

A Független Magyar Kezdeményezés tagad minden totalitárius ideológiát.

Tagadja, hogy a közösségiség és egyenlőség eszméje jogosult lenne az egyéni szabadság bárminemű korlátozására.

A Független Magyar Kezdeményezés a modern individualizmus és liberális humanizmus híve. Olyan tagolt, autonóm társulási és közösségi formák kialakítását

sürgeti, amelyeket tagjai önként vállalnak, illetve választanak, amelyek nemcsak érdekeik és akaratok kifejezői, hanem védelmük biztosítója is egyben mindenfajta manipulációval szemben.

A Független Magyar Kezdeményezés elveti mind a nacionalista, mind pedig a sztálinista kollektivista ideológiákat.

A Független Magyar Kezdeményezés számára a legfőbb érték az egyén szabadsága, a tolerancia és a szolidaritás.

A Független Magyar Kezdeményezés célja:

- az állam szuverenitásának biztosítása.
- a többpártrendszerű demokrácia megteremtése.
- a hatalom hármasság megosztása (törvényhozói, végrehajtói, bírói).
- az állam hatalmának korlátozása az állampolgári jogok által.
- a többség hatalmának érvényesülése mellett a kisebbségek jogainak a védelme.
- a társadalmi önszerveződés és öngazgatás biztosítása a helyi, regionális, kisebbségi, munkavállalói, vallási és egyéb törekvések, csoportok, közösségek, mozgalmak számára.
- a tulajdonformák egyenjogúságának az elismerése.
- a piacgazdaság megteremtése, vállalkozói szabadság.
- a szociális biztonság szavatolása.
- az egészséges természeti környezethez való jog biztosítása.
- az oktatás, a kultúra és a tudomány ideológiai alávetettségének megszüntetése.

Mivel a Független Magyar Kezdeményezés céljai közt a nemzeti kisebbségi kérdés megoldása, illetve képvisellete is szerepel, ezért fontosnak tartja, hogy ennek elvi kiindulópontjait is leszögezze:

– A Független Magyar Kezdeményezés meggyőződése, hogy a nemzeti kisebbségek problémáit csak a demokrácia oldhatja meg. Olyan demokrácia, melyben minden nemzeti, etnikai, politikai, vallási és egyéb kisebbség a kölcsönös tolerancia légkörében érvényesítheti érdekeit.

– Leszögezzük, függetlenül nemzeti hovatartozásuktól, a Cseh és a Szlovák Köztársaság állampolgárainak államalkotó szerepét. Csehszlovák állampolgárságától senki sem fosztható meg.

– A nemzeteket és nemzeti kisebbségeket kollektív jogok illetik meg. A nemzeti hovatartozás emberi jog. Ezért a kollektív jogok a nemzetek és nemzeti kisebbségek minden egyes tagját megilletik.

– A kisebbségek jogainak szavatolásához elengedhetetlen egy nemzetközi kisebbségvédelmi rendszer létrehozása is.

Az elmúlt napokban a civil társadalom hatalmas erkölcsi megújulásának lehettünk tanúi. Kiáltványok, beszédek, proklamációk százai sürgették Csehszlovákia azonnali felzárkózását a Közép-Európában zajló demokratikus átalakuláshoz. A kommunista párt és az állam hatalmi szervei, engedve a társadalom nyomásának, kénytelenek voltak meghátrálni. A rendszerváltásnak azonban csak az esélye teremtődött meg! A jövő feladata, hogy a civil társadalom a jogállamiság feltételeit megteremtse.

Ennek elengedhetetlen követelményei:

– a pártmonopólium megszüntetése és a hatalmi centrumok korlátozása, illetve ellenőrzése.

– új sajtótörvény, amely garantálja a független sajtó és tájékoztatás működését.

– új, demokratikus egyesületi törvény.

– új, demokratikus választójogi törvény.

– mozgás- és utazási szabadság, a lakóhely szabad megválasztásának joga.

– a gondolat- és lelkiismereti szabadság tiszteletben tartása.

A Független Magyar Kezdeményezés elvei szellemében együtt kíván működni valamennyi demokratikus gondolkodású személlyel, illetve a demokrácia alapelveit magáénak valló valamennyi hazai és külföldi szervezettel és mozgalommal.

1989. november 24.

Forrás: *Nap*, 1989. december 15., 2. p.; megjelent Bárdi – Éger 2000, 202–203. p.

Pozsony, 1989. december 30.

Felhívás magyar kereszténydemokrata klubok alakítására

A Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom szervezésének kezdeti szakaszában nem politikai, hanem hitbuzgalmi mozgalomként indult. Szervezőbizottságának 1989. december 30-án közzétett felhívása kereszténydemokrata klubok alakítására buzdította a keresztény magyar lakosságot. Kezdetben az a lehetőség is felmerült, hogy a magyar kereszténydemokrata klubmozgalom a szlovák Kereszténydemokrata Mozgalom keretében jöjjön létre, 1990. márciusi küldöttgyűlése azonban az önálló mozgalommá válás mellett döntött. A végül keresztény-nemzeti szellemiségű politikai mozgalommá alakuló MKDM alapító elnöke Janics Kálmán volt, akit 1991-ben Bugár Béla váltott fel az elnöki tisztségben.

Alakuljanak Magyar Kereszténydemokrata Klubok

Csehszlovákia politikai fejlődésében változás állt be. Az ország egész területén jelszavak hangzanak el a szabad választásoktól. A Szövetségi Gyűlés törölte az alkotmányból a kommunista párt vezető szerepének cikkelyét. A diákok, színészek kezdeményezéséhez a nép milliói csatlakoznak. A nép sajtószabadságot, gyülekezési jogot, vallásszabadságot akar. Negyvenévi elnyomás és kommunista kormányzás nem tette lehetővé egyesületek, pártok keletkezését, létezését a lelkiismereti szabadság alapján. Ennek ellenére Csehszlovákia magyar ajkú népe többségében ragaszkodik a keresztény értékekhez. Eljött az idő, hogy kollektívan is kifejezhessük ez irányú elképzeléseinket.

Mi, csehszlovákiai keresztény magyarok, arra a meggyőződésre jutottunk, hogy nekünk is – összefogva – hozzá kell járulnunk a mostani mozgalom eredményeinek biztosításához. A vallásos magyarok teljes képviselőjét nem láttuk eddig biztosítva alakulatainkban (FMK, CSMF stb.). Ugyanakkor hiába próbálnánk az egység jelszavának égisze alatt egy csoportban tartani népünket (lásd pl. az agrárpárt megalakulását). Így magyar érdekeink legmesszebbmenőbb védelmét szem előtt tartva, összhangban szlovák keresztény testvéreinkkel, illetve kereszténydemokrata klubjaink mintájára felhívással fordulunk városaink, falvaink, üzemeink magyar ajkú

keresztény lakosságához (Csehországban is!):

Alakítsanak Magyar Kereszténydemokrata Klubokat az alábbi eszmék alapján:

1. az egyéni és közösségi élet kiindulópontja a keresztény világnézet ökumenikus alapon a keresztény erkölcs értékei ápolásának elfogadásával;

2. a vallásszabadság garantálása, az állam felügyeletének megszüntetése az egyházak felett, az emberi jogok betartására és megvédésére;

3. személyi és társadalmi tulajdon egyenjogúsága, magánkezdeményezések támogatása, de az aránytalan nyereség progresszív adó formájában való megakadályozásával;

4. anyagilag hátrányos helyzetű polgárok támogatása állami eszközökből;

5. a családi élet megszilárdítása, a válások csökkentése, az ifjúság keresztény családi életre való nevelése, a több gyermeket vállaló fiatal édesanyák maximális támogatása mind anyagi, mind erkölcsi szempontból.

A Magyar Kereszténydemokrata Klubokban (a továbbiakban MKDK) meg kell ismerkedniük környezetükkel, értékelni az egyenlenségeket és igyekezni azok kiküszöbölését.

Az MKDK megalapítását az alábbi megadott közvetítő címeiken, telefonon, illetve írásban jelentsék be. E címeiken információkat kapnak a klubokról és szervezési kérdésekről.

Az MKDK hálózatának kiépítése után képviselőikkel találkozó lesz minél előbb.

A Szlovák Kereszténydemokrata Klub – amely a legnagyobb szövetség ez ideig Szlovákiában – vezetőivel a mi képviselőink 1990. január közepén fognak tárgyalni. Ők a legteljesebb szimpátiával támogatnak bennünket, magyar keresztényeket.

Akarjuk, hogy az MKDK mozgalom alulról, a nép köréből szerveződjön.

Javaslatunk a működésükhöz a következő:

- vallási témákról előadokat hívni (pl. Víz László: Halotti lepel);
- a hitoktatást bevezetni az iskolákba;
- videovetítéseket szervezni keresztényi témákkal a kultúrházakban;
- vallásos témájú színdarabok betanítása (pásztorjátékok, egyházi énekkarok stb.);
- a helyi búcsúk felújítása, a vallásos népi szokások feltérképezése és felújítása az ifjúsággal karöltve.

Hangsúlyozzuk: jelenleg nem szükséges már semmilyen engedély egy-egy klub megalapításához!

Igyekezetünkben a jó Isten segítsen bennünket!

Az előkészítő bizottság

Pozsony, 1989. decemberében

Forrás: Új Szó, 1989. december 30., 4. p.

Pozsony, 1990. január 21.

A Nyilvánosság az Erőszak Ellen és a Független Magyar Kezdeményezés közös nyilatkozata a nemzetek, nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok együttéléséről Szlovákiában

A szlovákiai rendszerváltást irányító Nyilvánosság az Erőszak Ellen és a Független Magyar Kezdeményezés közötti együttműködést kívánta szimbolizálni a nemzetek, nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok együttéléséről kiadott közös nyilatkozatuk. A dokumentum a nemzeti közösségek kollektív jogainak elismeréséből kiindulva síkra szállt a kisebbségek öngazgatáshoz való jogáért, valamint a kisebbségi jogok betartásának nemzetközi ellenőrzéséért. A nyilatkozatot a két mozgalom lapjai egy időben, január 23-án publikálták, az abban megfogalmazott alapelveket azonban a későbbiekben nem sikerült átültetni a gyakorlatba.

A Nyilvánosság az Erőszak Ellen és a Független Magyar Kezdeményezés közös nyilatkozata a nemzetek, nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok együttéléséről Szlovákiában

A Független Magyar Kezdeményezés (FMK) indítványozására találkozott 1990. január 6-án a Nyilvánosság az Erőszak Ellen (VPN) Koordinációs Bizottsága és az FMK szóvivői testülete. Ezen az összejevetelen megtárgyalták a két kezdeményezés jövőbeni együttműködésének és koordinációs tevékenységének formáit. Az együttműködés keretében a VPN és az FMK kidolgozta a Szlovákiában élő nemzetek, nemzeti kisebbségek és etnikumok együttéléséről szóló közös állásfoglalását, amely kiindulópontja lehet a Csehszlovákiában és Közép-Európában létező problémák megoldásának.

Az elmúlt évben tanúi lehettünk a közép- és kelet-európai társadalmi válság megoldására irányuló újszerű és demokratikus módokat létrejöttének. Tudatosítanunk kell azonban, hogy az új demokratikus struktúrák kialakulása, élettartama és perspektívái jelentős mértékben attól függnek, miképp leszünk képesek leküzdeni az e térségben meglévő, történelmi gyökerű nemzeti, nacionalista előítéleteket.

Térségünk új helyzete nem csupán az egyes államok és nemzetek egyenjogúsá-

gon alapuló kapcsolatai terén kíván új megközelítéseket, hanem a nemzeti kisebbségek és etnikumok problematikájában is, mégpedig nemzetközi viszonylatban. El kell utasítani a sztálinizmus örökségét, le kell küzdeni a régi félreértéseket, ellentéteket, amelyek az antidemokratikus államalakulatok tartósan hibás politikája következtében keletkeztek, figyelmen kívül hagyva valamennyi nemzet, kisebbség és etnikum egyenjogúságát. A VPN polgári mozgalom készülőben lévő programja, az FMK programjához hasonlóan, a politikai rendszer, az ökológia, a gazdaság, a szociális biztonság, az egészségügy, az iskolaügy, valamint a kultúra és a társadalmi lét egyéb területei mellett részletes javaslatot tartalmaz nemzeteink, nemzeti kisebbségeink és etnikumaink együttélése problémáinak és módjának megoldására is. A megoldásnak a következő alapelvekből kellene kiindulnia:

A társadalmi lét valamennyi szférájában megnyilvánuló törekvések célja és kiindulópontja az állampolgár, az egyén. Az állam minden állampolgára államalkotó szubjektum.

A VPN és az FMK síkra szállnak az európai államok szuverenitásának tiszteletben tartásáért és az államhatárok sérthetlenségéért, különös tekintettel a jelenlegi helyzetre, amikor is a határok fokozatosan nyitottá válnak. Egyúttal elvetik a reciprocitás elvét a nemzeti kisebbségek kérdésének rendezésében, tudatosítva, hogy ennek az elvnek az érvényesítése kölcsönösen tűsz helyzetbe juttatná a kisebbségeket. Az állampolgári, következésképpen a kisebbségi jogokat nem tehetjük függővé más államok politikájától s annak gyakorlati megvalósításától. A nacionalista előítéleteket csak demokratikusan, kulturált módon, a kölcsönös tisztelet és egymásra figyelés alapján lehet kiküszöbölni. Csehszlovákia nemzeti és nemzeti kisebbségei valamennyi tagjában ki kell alakítani a tolerancia és egymás kölcsönös elismerésének tudatát.

A nemzethez való tartozás alapvető, emberi jog. A nemzeteket, nemzeti kisebbségeket és etnikumokat kollektív jogok illetik meg. Ezekből a kollektív jogokból következnek az individuális jogok valamennyi egyén számára.

Az emberi, állampolgári és szabadságjogok – beleértve a nemzeti, kisebbségi és etnikai kollektív jogokat – együvé tartozásából és kölcsönös függőségéből kiindulva elutasítjuk azt a múltbeli és jelenlegi gyakorlatot, próbálkozásokat, amelyek a kollektív bűnösség vádjával illetik a nemzeti kisebbségeket és etnikumokat. A sztálinizmus és a náciizmus elrettentő példái bizonyítják, mit jelent a lakosság egy adott csoportjának „kollektív felelősségre vonása”.

A nemzetek, nemzeti kisebbségek és etnikumok kollektív jogaiából kiindulva öngazgatás illeti meg azokat minden olyan kérdésben, amely kizárólag őket érinti, továbbá egyenjogú, közös döntésre jogosultak minden olyan kérdésben, amely őket is érinti.

A nemzetek, nemzeti kisebbségek és etnikumok kollektív jogainak gyakorlati megvalósítása, ellenőrzése során a Helsinkiben megrendezett Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet, valamint az azt követő utótalálkozó záródokumentumaiból és a nemzetközi jogok belső állami jogokkal szembeni prioritásából kell kiindulni – ez az alapelv került be a bécsi utótalálkozó záródokumentumába. A bécsi dokumentum lehetővé teszi az egyes államok számára a kölcsönös ellenőrzést, az emberi jogok, ezen belül a nemzeti, nemzeti kisebbségi és etnikumokra vonatkozó jogokat illetően is. Ekként Európában kialakulóban van egy, az emberi jogok betartását ellenőrző államok fölötti rendszer. Ennek a rendszernek kellene nemzetközileg szavatolnia a nemzetek, nemzeti kisebbségek és etnikumok jogainak védelmét.

A nemzeti és etnikai kisebbségek problémáinak komolysága nem függ azok létszámától.

Ezek az alapelvek közvetlenül kötődnek a VPN 1989. november 25-én közzétett tizenkét pontos nyilatkozatához, amely állást foglal a nemzetek, a nemzeti kisebbségek és etnikumok teljes és tényleges egyenjogúságát illetően.

A VPN és az FMK alapcsoportjai – hasonlóan a VPN Koordinációs Bizottsága és az FMK szóvivői testülete együttműködéséhez – továbbra is a demokratikus alapelvek, a pluralizmus, az emberi, állampolgári jogok és szabadság szellemében és érdekében szándékoznak együttműködni.

A VPN és az FMK egyúttal tárgyalásokat kezd a magyar állam illetékes képviselőivel a Magyarországon élő szlovákoknak mint egyenjogú állampolgároknak a helyzetéről.

Csehszlovákia számára a nemzetek, nemzeti kisebbségek és etnikumok helyzetének rendezése az egyenjogúság elve alapján egyike azon kulcsfontosságú feladatoknak, amely a demokratikus Európába vezető utat nyitja meg.

Pozsony, 1990. január 21.

Forrás: *Nap*, 1990. január 23., 1. p.; megjelent Bárdi – Éger 2000, 204–205. p

Pozsony, 1990. február 7.

Az Együttélés politikai mozgalom előkészítő bizottságának felhívása

*A Duray Miklós által kezdeményezett Együttélés politikai mozgalom zászlóbon-
tására előkészítő bizottságának felhívásával és programnyilatkozata közzétételével
került sor. Az Együttélés olyan politikai gyűjtőmozgalom kívánt lenni, amely nem kö-
telezi el magát egyetlen ideológia mellett sem, alapvetően a kisebbségi érdekvédelmet
helyezi tevékenysége középpontjába, s felvállalja nemcsak a magyar, hanem Csehszlo-
vákia összes kisebbségének a képviselőit. Az 1990 júniusában megtartott első szabad
parlamenti választásokon a liberális elkötelezettségű FMK a Nyilvánosság az Ellen
mozgalom listáján indította a jelöltjeit, a nemzeti összefogást hirdető Együttélés és
az MKDM azonban választási koalícióra lépett egymással és közös listát állított. A
választásokon mindhárom magyar politikai erő sikeresen szerepelt.*

Együttélés politikai mozgalom a demokráciáért és a nemzeti kisebbségek jogaiért

Az előkészítő bizottság kezdeményezi az EGYÜTTÉLÉS politikai mozgalmat a demokráciáért és a nemzeti kisebbségek jogaiért.

A mozgalom a nemzeti kisebbségek jogait a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Záróokmánya, valamint ennek teljesítését ellenőrző bécsi utótalálkozó Zárónyilatkozata és az Emberi Jogok Nemzetközi Föderációja (FIDH) 1990 januárjában Prágában megtartott ülésén elfogadott nyilatkozata szellemében kívánja érvényesíteni. Munkálkodni fog a demokráciáért, a jogállamért és a közös európai értékek meghonosításáért.

Küzdeni fog a nemzeti kisebbségek kollektív jogaiért, kollektív politikai képviselőikért, saját ügyeikben való döntési jogukért, állampolgári egyenlőségükért és egyenjogúságukért, az egyenlő esélyek lehetőségéért, valamint a hátrányos megkülönböztetés ellen.

Harcolni fog a fokozódó antiszemitizmus és idegengyűlölet, valamint minden faji, vallási és meggyőződés miatti hátrányos megkülönböztetés ellen.

Védelmetzni óhajtja a nemzeti kisebbségek kulturális, természeti és szellemi kincsét, gazdasági, területfejlesztési, szociális és ökológiai érdekeit, hogy megteremthessék nemzeti önazonosságuk megtartásához szükséges lelki, szellemi, anyagi és erkölcsi feltételeket, hogy a nemzeti kisebbségek a sok évtizedes romboló hatások alól felszabadulva ismét felépíthessék az öngazgatáson és önkormányzaton alapuló társadalmukat.

A célkitűzések elérésének alapfeltétele a különböző nemzetiségű állampolgárok kölcsönös türelme, legfőképpen a magyar, német, rutén-ukrán, lengyel, zsidó és a szlovák nemzet egyezményes együttélése.

Külön feladatának tartja a romák egyenjogúsági törekvéseinek támogatását.

A demokrácia elvei mindaddig fogyatékosan fognak érvényesülni a csehszlovákiai politikai gyakorlatban, míg kísérteni fog a nemzetállam szelleme, míg nem válik az állam fogalma másodrendűvé a néppel szemben, míg a kisebbség ki lesz szolgáltatva a többség akaratának.

A mozgalom a tevékenységét a felsorolt elvek alapján néhány fő pillérre kívánja fölépíteni:

1.) Politikai képviselet csak egy demokratikus pluralista rendszerben képzelhető el oly módon, hogy a nemzeti kisebbségek képviselete a törvényhozó testületekben specifikusan reprezentációt alkosson, legyen joga dönteni a kisebbségeket érintő ügyekben. A demokrácia alapját képező többségi elvet minden téren korlátozza a nemzeti kisebbségek védelme a leszavazhatóság ellen.

2.) Gazdasági élet. A jó társadalmi közérzet alapja az általános vagyoni biztonság és az anyagi jólét, mely csak piacgazdasági viszonyok között lehetséges. Alapfeltétele a privatizálás és a magánvállalkozások elterjedése. Viszonyaink között ennek egyik legfontosabb területe a mezőgazdasági termelőségvetkezetek átalakítása szövetkezetekké, részvénytársaságokká stb., valamint a föld magántulajdonának visszaállítása.

3.) Szociálpolitika. Alapvető célja a családvédelem, mely a munkavállalók védelméből, az esélyegyenlőség biztosításából, a településszerkezet megóvásából, helyi munkaalkalmak megteremtéséből stb. épül fel. A szociálpolitika egyik célkitűzése

azon aránytalan elvonások visszatérítése, amelyekkel évtizedeken keresztül szegényítették a nemzeti kisebbségek által lakott területeket.

4.) Oktatásügy legyen öngazgató. A nemzeti kisebbségek iskolarendszerét újra kell építeni a kisiskolák visszaállításával ott, ahol az lehetséges. A közös igazgatású iskolákat pedig szét kell választani. A nemzeti kisebbségeknek alapvető joga anyanyelvén tanulni az elemitől az egyetemig.

5.) A kultúra szervezése az iskolaügyhöz hasonlóan legyen öngazgató. A nemzeti kisebbségek önmaguk döntsék el, milyen intézményekre van szükségük. A kormány kulturális költségvetéséből a kisebbségek számarányuknak megfelelően részesüljenek. A nemzeti kisebbségeket semmilyen törvény vagy pénzügyi rendelet ne akadályozza abban, hogy kapcsolatot tartsanak az államhatáron túl élő nemzettükkel, illetve anyaországukkal és azonos kultúrájú csoportokkal – a nemzet kulturálisan egyetemes.

6.) A nyelvhasználat. Törvény biztosítsa, hogy a nemzeti kisebbségek a hivatalokkal kapcsolatban használhassák anyanyelvüket az általuk lakott közigazgatási területeken (községek, városok, járások). A két-, illetve többnyelvűség érvényesüljön mind a közterületeken lévő feliratokon, mind a hivatalos nyomtatványokon.

7.) Hitélet. Az ember legalapvetőbb joga, hogy vallását saját anyanyelvén, szabadon gyakorolhassa. Mozgalmunk szervezeten fogja támogatni a hívők ilyen irányú igényét. A vallásos és erkölcsös nevelés érdekében támogatjuk a cserkészlet újraservezését, az Isten-haza-embertárs hármasságát.

8.) A különböző nemzetiségűek együttélésének alapja a türelem, a megbocsátás, kölcsönös tisztelet, egymás kultúrájának és nyelvének ismerete. Egyenjogúság, egyenrangúság és törvények nélkül nem képzelhető el normális együttélés. Az együttélés politikai és társadalmi normáit a közös lakóhelyhez fűződő közös érdekek alakítsák ki. Az együttélés gyakorlásának alapsejtje legyen a községi autonómia.

Az előkészítő bizottság a Nyilvánosság az Erőszak Ellen és a Független Magyar Kezdeményezés közös nyilatkozatának, valamint programtervezetének ismeretében reméli, hogy velük azonos politikai platformon állva kezdheti működését. Ugyanakkor abból a meggyőződésből indul ki, hogy a mozgalom a demokrácia elveit megtartva folytasson gyakorlatias politikát, legyen nyitott mindenki irányában, aki ellenzi a totalitarizmust és elnyomást, valamint síkra száll a demokráciáért és a jogállamiságért.

Az előkészítő bizottság felhívja a mozgalom célkitűzéseivel rokonszenvezőket,

hogy vitassák meg az elvi nyilatkozatot és ha egyetértenek vele, csatlakozzanak hozzá. Ezt úgy fejezzék ki, hogy írásban kinyilvánítják egyetértésüket az elvi nyilatkozattal és csatlakoznak a mozgalomhoz. Nyilatkozatuknak tartalmazniuk kell a teljes nevet, születési adatokat, személyi számot, lakcímet, foglalkozást, aláírást. A csatlakozásokat kérjük elküldeni az előkészítő bizottság címére.

Forrás: Új Szó, 1990. február 7., 4. p.

84.

Pozsony, 1990. október 25.

A 428/1990. számú törvény a Szlovák Köztársaság hivatalos nyelvéről

A kisebbségek által 1968 óta szorgalmazott nyelvtörvény elfogadására 1990. október 25-én került sor. A törvény vitája során elutasították az Együttélés és az MKDM javaslatát, amely a 10%-ot elérő nemzetiségi lakossággal rendelkező térségekben a hivatalos érintkezésben lehetővé tette volna a kisebbségi nyelvek írásbeli használatát. A szlovák parlament által elfogadott nyelvtörvény jelentős visszalépést jelentett a korábbi gyakorlathoz képest is, s inkább tekinthető a szlovák nyelvet védő, mint a kisebbségek nyelvhasználatát biztosító törvénynek. Szlovákia egyetlen hivatalos nyelveként a szlovákot határozta meg, a kisebbségek nyelvének használatát a hivatalos érintkezés során csak szóban és azokon a településeken engedélyezte, ahol részarányuk eléri a 20%-ot, az államigazgatási és önkormányzati szervek dolgozói számára ráadásul nem tette kötelezővé a kisebbségi nyelvek ismeretét és használatát.

A Szlovák Nemzeti Tanács

1990. október 25-én kelt törvénye

a Szlovák Köztársaság hivatalos nyelvéről

A Szlovák Nemzeti Tanács ezt a törvényt alkotta:

1. §

Bevezető rendelkezések

(1) A törvény célja az, hogy a Szlovák Köztársaságban megállapítsa a hivatalos nyelvet, mint a kölcsönös megértés és kommunikáció eszközt az állam területén, s ezzel biztosítsa az államhatalom, az államigazgatás és az önkormányzat folyamatos és hatékony végrehajtásához, valamint a sokoldalú társadalmi fejlődéshez szükséges feltételeket.

(2) A hivatalos nyelv érvényesítésének elő kell segítenie a szlovák nemzet és a nemzeti kisebbségek demokráciájának és kultúrájának fejlődését a Szlovák Köztársaságban, a megértés, valamint a nemzetiségi türelmesség, az emberiség és az emberjogi nemzetközi kötelezettségek megszilárdításának szellemében.

2. §

A hivatalos nyelv

A Szlovák Köztársaság államterületén a hivatalos nyelv a szlovák nyelv.

3. §

A hivatalos nyelv használata

(1) Az állami szervek és a községi önkormányzati szervek, valamint azok dolgozói tevékenységük során a hivatalos nyelvet kötelesek használni. A természetes és a jogi személyek a hivatalos érintkezésben szóban és írásban is a hivatalos nyelvet használják, ha egyedi előírások nem rendelkeznek másként.

(2) A közokiratokat a hivatalos nyelven állítják ki.

(3) Az állami szervek és a községi önkormányzati szervek, valamint azok dolgozói kötelesek megteremteni a feltételeket ahhoz, hogy képesek legyenek a hivatalos nyelv használatára szóban, írásban, esetleg más, az állam által elismert formában.

(4) A községek, a városok és azok részei, az utcák, a terek, a közterületek nevei és más földrajzi nevek hivatalos nyelven jelöltetnek meg.

4. §

A hivatalos nyelv oktatása

Az állam köteles az oktatási és művelődési rendszer keretében megteremteni a feltételeket ahhoz, hogy a Szlovák Köztársaság polgárai a hivatalos és mindennapi érintkezésben való használathoz megkívánt mértékben elsajátítsák a szlovák nyelvet.

5. §

Gondoskodás a hivatalos nyelvről

Az állam gondoskodik a hivatalos nyelv tudományos kutatásáról, valamint kultúrájának és tisztaságának növeléséről.

6. §

Más nyelvek használata

(1) Hivatalos érintkezésben a polgárok a cseh nyelvet is használhatják.

(2) Ha a nemzetiségi kisebbség tagjai egy városban vagy községben a lakosságnek legkevesebb 20%-át alkotják, az ilyen városokban és községekben saját nyelvüket használhatják a hivatalos kapcsolatokban. Ha az ilyen városokban vagy községekben a hivatalos érintkezésben olyan polgár vesz részt, aki nem tagja a nemzetiségi kisebbségnek, az eljárás a hivatalos nyelven történik. Az állami szervek és a községi önkormányzati szervek dolgozói nem kötelesek ismerni és használni a nemzetiségi kisebbség nyelvét. A közokiratok kiállítása és az írásbeli ügyintézés hivatalos nyelven történik.

(3) Az állami szervek és a községi önkormányzati szervek bírálják el az 1. és a 2. bekezdés alapján a nyelvhasználat lehetőségét, célszerűségét és módját a hivatalos kapcsolatokban, tekintetbe véve e törvény 1. és 4. paragrafusát.

(4) Az 1. és a 2. bekezdés rendelkezései nem érintik a nemzetiségi kisebbségek tagjainak az egyedi előírásokból eredő jogait.¹

7. §

A hivatalos nyelv használatával kapcsolatos vitákat az illetékes államigazgatási szervek (járási hivatalok) döntenek el államigazgatási eljárásban, s a határozataikat a bíróságok vizsgálják felül.

8. §

Ez a törvény a kihirdetés napján lép hatályba.

F. Mikloško s. k.

V. Mečiar s. k.

Forrás: *Zbierka zákonov* 1990, čiastka 73, 1551–1552. p.

¹ Például: A 99/1963. Tt. sz. törvény, a Polgári perrendtartás 18. paragrafusa; a 141/1961. Tt. sz. törvény, a Büntető perrendtartás 2. paragrafusának 14. bekezdése.

85.

Pozsony, 1992. január 31.

Az MKDM és az Együttélés képviselőinek nyilatkozattervezete a kollektív bűnösség elvének elítéléséről

Az MKDM és az Együttélés pozsonyi parlamenti képviselői 1992. január 31-én egy nyilatkozattervezetet terjesztettek a szlovák törvényhozás elé, amely a zsidó deportáltaktól és a kitelepített németektől való bocsánatkéréshez hasonlóan elítélte volna a magyar kisebbséggel szemben 1945 után alkalmazott kollektív bűnösség elvét. A szlovák parlament politikai grémiuma azonban 1992. április 15-én elutasította, hogy a nyilatkozattervezet a parlament elé kerüljön.

Nyilatkozat

A Szlovák Köztársaság szabad és demokratikus parlamentjének képviselői, a totalitarizmustól a valódi demokráciához vezető nehéz és bonyolult úton, becsülettel és lelkiismerettel szembe akarunk nézni a múlt adósságaival. Miután a Szlovák Nemzeti Tanács nyilatkozatot fogadott el a zsidó származású polgárok 1942–1944. évi deportálásáról, valamint a német nemzetiségű polgárok Szlovákiából való kitelepítéséről, szükségesnek tartjuk, hogy állást foglaljunk annak kapcsán, hogy 1945–48-ban Szlovákia magyar nemzetiségű állampolgáraival szemben érvényesítették a kollektív bűnösség elvét.

Már ezer éve ebben a régióban, Európa földrajzi központjában együtt élünk a magyar nemzettel. Együttélésünk többnyire harmonikus volt, de konfliktusos helyzetek is adódtak. Ezek közé tartozik az 1938–1949-es időszak, amikor a hitleri Németország fokozódó nyomására is régióinkban sajnálatos események mentek végbe. Véleményünk szerint az 1938–45-ös időszakot mindenekelőtt a szakembereknek – történészeknek kell részletesen felülbírálniuk és objektíven elemezniük. Ez nem történt meg az elmúlt 45 évben. Ezt követően kell állást foglalni ebben a kérdésben. A valódi demokráciához vezető úton azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt, ami 1945–48 között a Csehszlovák Köztársaság status quójának felújítása után történt.

Mély sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a nehéz, háború utáni időszakban a

kassai kormányprogram és ezt követően a Szlovák Nemzeti Tanács néhány további törvénye is a kollektív bűnösség elvét alkalmazta Szlovákia magyar nemzetiségű polgáraival szemben. Szlovákia ezen lakosai az említett törvényes rendelkezések következtében néhány évre elvesztették állampolgárságukat és állampolgári jogukat.

Ma, a valóban szabad társadalom megteremtésére törekedve, szembe kell néznünk ezzel a múltbeli adóssággal is. Ünnepelesen kijelentjük, hogy elítéljük a kollektív bűnösség elvét, indokolják azt bármilyen érdekekkel is. Megengedhetetlennek tartjuk, hogy a kollektív bűnösség bélyegezze meg Szlovákia egyetlen mai vagy volt polgárát. Egyúttal javasoljuk a CSSZSZK Szövetségi Gyűlésének, hogy hasonlóan oldja meg ezt a problémát, mint a Szlovák Köztársaság legfelsőbb törvényhozó szerve.

A demokratikus és szabad Szlovákiából baráti jobbot nyújtunk minden nemzetnek és a világ minden jóakarató emberének, s hasonló lépésre szólítjuk fel régióink többi parlamentjét is.

Forrás: Új Szó, 1992. április 1., 4. p.

Pozsony, 1992. szeptember 1.

A Szlovák Köztársaság alkotmánya (részletek)

A Vladimír Mečiar által vezetett Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom 1992-es választási győzelme Csehszlovákia további sorsát is megpecsételte. Az új szlovák parlament július 17-én szuverenitási nyilatkozatot fogadott el, majd szeptember 1-én a Szlovák Köztársaság alkotmányát is elfogadta. Az alkotmány máig sokat vitatott preambuluma Szlovákiát lényegében nemzetállamként definiálta. Negyedik szakasza tartalmazta ugyan a legalapvetőbb kisebbségi jogokat, azok gyakorlásának lehetőségét azonban egyúttal korlátok közé is szorította. Az MKDM és az Együttélés képviselői, miután valamennyi módosító javaslatukat elutasították, a szavazás előtt elhagyták a parlament üléstermét.

A Szlovák Köztársaság alkotmánya

PREAMBULUM

Mi, a szlovák nemzet,
 emlékezve elődeink politikai és kulturális hagyatékára és a nemzeti létért és ön-
 álló államiságért folytatott harcok évszázados tapasztalataira,
 Cirill és Metód szellemi hagyatékának és Nagy-Morávia történelmi örökségének
 értelmében,
 a nemzetek önrendelkezésének természetes jogából kiindulva,
 a Szlovák Köztársaság területén élő nemzetiségi kisebbségek és etnikai csoportok tagjaival közösen,
 a többi demokratikus állammal való tartós, békés együttműködés érdekében,
 a demokratikus kormányforma, a szabad élet garanciáinak érvényesítésére, va-
 lamint a szellemi kultúra és a gazdasági prosperitás fejlesztésére törekedve,
 tehát mi, a Szlovák Köztársaság polgárai választott képviselőink révén elfogad-
 tuk a következő alkotmányt:

ELSŐ FEJEZET

Első szakasz Alapvető rendelkezések

1. cikkely

A Szlovák Köztársaság szuverén, demokratikus és jogállam. Nem kötődik semmilyen ideológiához és valláshoz.

2. cikkely

(1) Az államhatalom a polgároktól ered, akik azt választott képviselőik közvetítésével vagy közvetlenül gyakorolják.

(2) Az állami szervek csak az alkotmány alapján, az általa adott keretekben, illetve a törvény által megállapított mértékben és módon járhatnak el.

(3) Mindenki megteheti azt, amit a törvény nem tilt, és senki sem kényszeríthető olyan cselekvésre, amelyre a törvény nem kötelezi.

3. cikkely

(1) A Szlovák Köztársaság területe egységes és oszthatatlan.

(2) A Szlovák Köztársaság határait csak alkotmánytörvénnyel lehet megváltoztatni.

4. cikkely

Az ásványi kincsek, a felszín alatti vizek, a természeti gyógyforrások és a vízfolyások a Szlovák Köztársaság tulajdonában vannak.

5. cikkely

(1) A Szlovák Köztársaság állampolgárságának megszerzését és elvesztését törvény szabályozza.

(2) A Szlovák Köztársaság állampolgárságától senki sem fosztható meg akarata ellenére.

6. cikkely

(1) A Szlovák Köztársaság területén az államnyelv a szlovák nyelv.

(2) Az államnyelvtől eltérő más nyelvek használatát a hivatalos érintkezésben törvény szabályozza.

7. cikkely

A Szlovák Köztársaság szabad elhatározása alapján más államokkal állami kötelekbe léphet. Az ilyen kötelekből való kilépés jogát nem lehet korlátozni. Más államokkal való állami kötelekbe lépésről vagy az ilyen kötelekből való kilépésről alkotmánytörvény és az azt követő népszavazás határoz. [...]

MÁSODIK FEJEZET

Első szakasz

Általános rendelkezések

11. cikkely

Azok az emberi jogokról és alapvető szabadságokról szóló nemzetközi szerződések, amelyeket a Szlovák Köztársaság ratifikált és a törvény által megállapított módon kihirdetett, a Szlovák Köztársaság törvényeivel szemben előnyt élveznek, amennyiben az alapvető jogok és szabadságok bővebb terjedelmét szavatolják.

12. cikkely

(1) Az emberek szabadok és egyenlők a méltóságukban és jogaikban is. Az alapvető jogok és szabadságok megvonhatatlanok, elidegeníthetetlenek, elvülhetetlenek és megszüntethetetlenek.

(2) A Szlovák Köztársaság területén az alapvető jogok és szabadságjogok mindenkinek szavatolva vannak nemre, fajra, bőrszínre, nyelvre, hitre és vallásra, politikai vagy más gondolkodásra, nemzeti vagy társadalmi származásra, nemzetiségi vagy etnikai kisebbséghez való tartozásra, vagyoni, származásra vagy egyéb helyzetre való tekintet nélkül. Senkit sem lehet ezekből az indokokból megkárosítani, előnyben részesíteni vagy hátrányosan megkülönböztetni.

(3) Mindenkinek jogában áll szabadon dönteni saját nemzetiségéről. Tilos ennek a döntésnek bármiféle befolyásolása és az elnemzetietlenítésre irányuló nyomás minden módozata.

(4) Senkinek a jogai nem csorbíthatók alapvető jogai és szabadságjogai érvényesítése miatt. [...]

Negyedik szakasz

A nemzetiségi kisebbségek és etnikai csoportok jogai

33. cikkely

Bármely nemzetiségi kisebbséghez vagy etnikai csoporthoz tartozás senkinek sem lehet hátrányára.

34. cikkely

(1) A Szlovák Köztársaságban nemzetiségi kisebbséget vagy etnikai csoportot alkotó polgároknak szavatolva van a sokoldalú fejlődés, főként pedig az a jog, hogy kisebbségük vagy csoportjuk más tagjaival együtt a saját kultúrájukat fejlesszék, az információk anyanyelvükön való terjesztésének és befogadásának, a nemzetiségi egyesületekben való egyesülés, művelődési és kulturális intézmények alapításának és fenntartásának joga. A részleteket törvény állapítja meg.

(2) A nemzetiségi kisebbségekhez vagy etnikai csoportokhoz tartozó polgároknak a törvény által megállapított feltételek mellett az államnyelv elsajátításának jogán kívül szavatolva van:

- a) a nyelvükön való művelődés joga,
- b) nyelvük hivatalos érintkezésben való használatának joga,
- c) a nemzetiségi kisebbségeket és etnikai csoportokat érintő ügyek megoldásában való részvétel joga.

(3) A nemzetiségi kisebbségekhez és etnikai csoportokhoz tartozó polgárok számára a jelen alkotmányban szavatolt jogok gyakorlása nem vezethet a Szlovák Köztársaság szuverenitásának és területi egységének veszélyeztetéséhez, valamint többi lakosának diszkriminálásához. [...]

Forrás: Zbierka zákonov 1992, čiastka 92, 2657–2678. p.

Léva, 1992. december 5.

A magyar politikai tömörülések nyilatkozata Csehszlovákia megszűnésének körülményeiről

Miután a választások csehországi és szlovákiai győztese, Václav Klaus és Vladimír Mečiar megállapodott a szövetségi állam megszüntetéséről, a Szövetségi Gyűlés 1992. november 25-én alkotmánytörvényben rögzítette Csehszlovákia december 31-i megszűntét. A magyar politikai tömörülések elnökei, noha jelentős eltérések voltak közöttük Szlovákia önállóságának megítélésével kapcsolatban, 1992. december 5-én, a lévai szlovákiai magyar értelmiségi találkozón aláírt közös dokumentumukban elmarasztalóan nyilatkoztak Csehszlovákia megszűnésének körülményeiről. Ez volt az első jelentősebb lépés a pártok szorosabb együttműködésének megteremtése felé vezető úton.

Nyilatkozat Csehszlovákia megszűnésének körülményeiről

Ismét történelmi sorsforduló részesei vagyunk:

1992. december 31-ével Csehszlovákia megszűnik létezni. Ez az esemény nem egyedülálló, és számunkra nem is váratlan. Az ország rövid, háromnegyed évszázados történelmében ez egyszer már bekövetkezett. Akkor ez nagyrészt külhatalmi befolyás következménye volt. Ezúttal azonban az 1992 júniusában lebonyolított parlamenti választások során demokratikus úton szenvedett vereséget a csehszlovák állam eszméje. A választások politikai eredménye azonban nem teremtette meg az ország megszűnésének jogi alapját, sem annak demokratikus kereteit.

Az államfordulat látszólag ugyan összhangban áll a nemzetek önrendelkezésének elvével. Egy ország megszületéséről vagy megszűnéséről azonban azoknak kell dönteniük – népszavazás útján –, akiket ez az esemény közvetlenül érint. Ez sem Csehszlovákia létrejöttékor, sem jelenlegi megszűnésekor nem történt meg.

Ismét antidemokratikus folyamat megélői vagyunk. Sorsunkról olyan politikai pártok döntenek, amelyeknek programjában nem szerepelt az ország fől számolása. S ami szintén lényeges: a magyar választópolgárok több száz ezres tömege nem ezekre a pártokra szavazott.

Ezért mind személy szerint, mind pártjaink nevében elítéljük, hogy:

a) Csehszlovákia megszűnéséről és az önálló Szlovákia kialakításáról nem népszavazás dönt;

b) az önálló Szlovákia alkotmánya megsérti

– a magántulajdonosi jogot

– a helyi önkormányzatok jogait

– a nemzeti kisebbségek jogait, és

– nem veszi tekintetbe a helsinki folyamatban elfogadott elveket;

c) Szlovákia kormánya elutasítja Csehszlovákia megszűnése után az új parlamenti választások kiírását.

Léva, 1992. december 5-én

A. NAGY LÁSZLÓ, s. k.

BUGÁR BÉLA, s. k.

DURAY MIKLÓS, s. k.

POPÉLY GYULA, s. k.

Forrás: *Új Szó*, 1992. december 7., 4. p.; megjelent Bárdi – Éger 2000, 260–261. p.

A KÖZÖLT DOKUMENTUMOK JEGYZÉKE

1. Pozsony, 1918. október 31., A pozsonyi Magyar Nemzeti Tanács megalakulása és csatlakozása a polgári-demokratikus forradalomhoz
2. Körmöcbánya, 1918. november 20., Felvidéki kiáltvány a békekonferenciához
3. Budapest, 1918. december 22., A Magyarország és Csehszlovákia közötti demarkációs vonal kijelölése
4. Prága, 1918. december 27., A csehszlovák hadügyminiszter parancsa a csehszlovák államigazgatás bevezetéséről a megszállt felvidéki területeken
5. Rimaszombat, 1918. december 30., Rimaszombat város tiltakozása a város csehszlovák megszállása ellen
6. Pozsony, 1919. január 4., Pozsony vármegye első csehszlovák zsupánjának és kormánybiztosának a város magyar lakosságához intézett szózata
7. Prága, 1919. január 17., Szlovákia teljhatalmú minisztere, Vavro Šrobár javaslata a csehszlovák–magyar államhatárnak a demarkációs vonaltól délebbre való kijelölésére (részlet)
8. Pozsony, 1919. január 21. és 28., Polner Ödönnek, az Erzsébet Tudományegyetem rektorának és Samuel Zoch zsupánnak a levélváltása a csehszlovák kormány fogadtatása és az egyetem bezárásának ügyében
9. Rozsnyó, 1919. február 1., Hirdetmény a szlovák feliratokról
10. Losonc, 1919. február 13., A losonci munkásság követelései
11. Pozsony, 1919. március 3., A március 15-i megemlékezések betiltása
12. Kassa, 1919. március 17., Jelentés a kassai sortűzről
13. Pozsony, 1919. április 10., A hivatalos nyelv megállapítása Pozsony megyében
14. Pozsony, 1919. április 24., Memorandum a Csallóköz Csehszlovákiához csatlósáról
15. Rimaszombat, 1919. május 10., Gömör-Kishont megye átvétele
16. Prága, 1920. február 29., A Csehszlovák Köztársaság nyelvtörvénye (részletek)
17. Prága, 1920. november 24., A szlovákiai magyar képviselők elvi nyilatkozat a trianoni békeszerződés ratifikálása kapcsán (részlet)
18. Ótátrafüred, 1920. december 7., A Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának határozata

19. Kassa, 1920. december 21., A szlovenszkói reformátusok memoranduma a Csehszlovák Köztársaság elnökéhez (részletek)
20. Pozsony, 1921. június 12., A szlovenszkói magyar szociáldemokrácia Csehszlovákia nemzetiségi politikájáról (részletek)
21. Rimaszombat, 1924. augusztus 10., Szent-Ivány József felszólalása a Kisgazdapárt rimaszombati választmányi ülésén (részlet)
22. Komárom, 1928. október 13., A Szlovenszkói Magyar Kultúr Egylet felhívása
23. 1930 ősze, A Magyarság Népszámlálási Tízparancsolata
24. 1936. január 10., A Magyar Nemzeti Párt felhívása a pártegyesítésre
25. 1936. január 14., Esterházy János jelentése a pártegyesítés akadályairól és feltételeiről
26. Pozsony, 1936. március 12., Az Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt alapelvei
27. 1937. május 7., Az Egyesült Magyar Párt memoranduma a szlovákiai magyarok sérelmeiről
28. Prága, 1938. március 29., Az Egyesült Magyar Párt elvi állásfoglalása a nemzeti-ségi kérdés rendezéséről
29. 1938. március 31., Az Egyesült Magyar Párt választási felhívása
30. Prága, 1938. július 24., A nemzetiségi státútum tervezete (részletek)
31. 1938 szeptember 4., A CSKP magyar nemzetiségű funkcionáriusainak felhívása a köztársaság védelmére
32. Pozsony, 1938. szeptember 17., Az Egyesült Magyar Párt nyilatkozata
33. Pozsony, 1938. október 7., A Magyar Nemzeti Tanács határozata
34. Bécs, 1938. november 2., Az első bécsi döntés szövege
35. Pozsony, 1938. november 8., Az Egyesült Magyar Párt Szlovákiában maradt pártbizottságának kiáltványa
36. Pozsony, 1939. január 11., Emlékirat egy nemzetiszocialista szlovákiai magyar párt megalapításának szükségességéről (részletek)
37. Pozsony, 1939. április 21., Esterházy János gróf felhívása a szlovákiai magyarokhoz
38. Pozsony, 1939 ősze, A szlovákiai magyarok követelései
39. Pozsony, 1942. május 15., Esterházy János levele Martin Sokol házelnöknek a zsidók deportálását törvényesítő parlamenti szavazás kapcsán

40. Pozsony, 1944. december 27., Esterházy János szózata a szlovákiai magyarsághoz a pártelnökségről való lemondása alkalmából
41. Kassa, 1945. április 5., A kassai kormányprogram (részletek)
42. Pozsony, 1945. április 19., A Magyar Párt vezető tisztségviselőinek emlékirata a csehszlovák kormányhoz és a Szlovák Nemzeti Tanácshoz
43. Pozsony, 1945. június 16., Az SZLKP KB Elnökségének határozata a német és a magyar lakosság kitelepítéséről
44. Prága, 1945. július 3., A csehszlovák kormány jegyzéke a győztes nagyhatalmakhoz a németek és a magyarok kitelepítéséről
45. Prága, 1945. augusztus 2., Edvard Beneš 33/1945. számú alkotmánydekrétuma a németek és a magyarok csehszlovák állampolgárságának rendezéséről
46. Prága, 1945. október 25., Edvard Beneš 108/1945. számú alkotmánydekrétuma az ellenséges vagyon elkobzásáról és a nemzeti újjáépítési alapokról (részlet)
47. Budapest, 1945. november 20., A magyar kormány jegyzéke a győztes nagyhatalmakhoz a csehszlovákiai magyarság sérelmeiről
48. Budapest, 1946. február 27., A csehszlovák–magyar lakosságcsere-egyezmény
49. Stósz, 1946. május 1., Fábry Zoltán A vádlott megszólal című memoranduma (részletek)
50. Pozsony, 1946. június 17., A reszlovakizációs hirdetemény
51. Pozsony, 1946 júniusa, A csehszlovákiai magyarok kiáltványa az elszlovákosítás ellen
52. Pozsony, 1946. augusztus 3., A Csehszlovákiai Magyar Demokratikus Népi Szövetség békememoranduma
53. Pozsony, 1946. október 8., Az ún. fehér lap
54. Budapest, 1946. november 23., A magyar kormány tiltakozó jegyzéke a szlovákiai magyarok csehországi deportálása ellen
55. Stósz, 1947. október 5., Fábry Zoltán nyilatkozata Esterházy János halálos ítéletéről
56. Budapest, 1948. június 4., Magyar jegyzék a csehszlovák kormányhoz a szlovákiai magyarok ügyében
57. Pozsony, 1948. június 16., Az SZLKP különbizottságának javaslata a szlovákiai magyar kisebbség helyzetének rendezésére
58. Prága, 1948. július 19., A csehszlovákiai magyarság helyzetének rendezéséről szóló kormányhatározat tervezete

59. Pozsony, 1948. július 24., Feljegyzés a CSKP és az MDP képviselőinek értekezletéről
60. Prága, 1948. október 25., A Nemzetgyűlés 245/1948. számú törvénye a magyar nemzetiségű személyek állampolgárságáról
61. Pozsony, 1948. november 4., A Megbízottak Testülete 26/1948. számú rendelete a magyarok mezőgazdasági vagyonának az elkobzás alóli mentesítéséről
62. Prága, 1948. november 23., Július Ďuriš és Evžen Erban miniszterek felhívása a Csehszországba deportált magyarokhoz
63. Budapest, 1948. december 14., Rákosi Mátyás levele Klement Gottwaldhoz
64. Pozsony, 1948. december 20., A Magyar Bizottság javaslata a csehszlovákiai magyar dolgozók keretszervezeteinek létrehozására
65. Pozsony, 1952. július 1., A Megbízottak Testülete határozata a magyar nemzetiiségű polgárok némely kérdéseiről
66. Pozsony, 1956. október 29., A Csemadok elnökségének a magyar forradalmat elítélő nyilatkozata
67. Pozsony, 1956. december 12., Dénes Ferenc beszámolója az SZLKP KB ülésén az Új Szó szerkesztőségének a magyar „ellenforradalom” alatti magatartásáról
68. Pozsony, 1968. március 12., A Csemadok Központi Bizottságának állásfoglalása és javaslata a nemzetiségi kérdés megoldásához
69. Kassa, 1968. március vége, A Csemadok kassai járási bizottságának Őszinte szóval című állásfoglalása
70. Prága, 1968. április 5., Csehszlovákia Kommunista Pártja akcióprogramjának a nemzetiségi státútum kidolgozását kilátásba helyező része
71. Koloděje, 1968. június 12., Az államjogi kormánybizottság nemzetiségi albizottságának álláspontja
72. Pozsony, 1968. augusztus 23., A Csemadok KB Elnökségének Csehszlovákia magyarságához intézett felhívása
73. Pozsony, 1968. augusztus 26., A csehszlovákiai magyar íróknak a megszállás ellen tiltakozó és a rend megőrzésére felszólító felhívása
74. Prága, 1968. október 27., A 144/1968. számú nemzetiségi alkotmánytörvény
75. Pozsony, 1978 májusa, A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságának beszámolója a magyar iskolák elsoványításának tervéről
76. Pozsony, 1981 áprilisa, A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságának felhívása a magyar szülőkhöz és pedagógusokhoz

77. Pozsony, 1984. március 18., A Szlovákiai Magyar Iskolák Védelmi Csoportjának beszámolója a magyar kisebbség fellépéséről az oktatásügyi törvényjavaslat ellen
78. Pozsony, 1984. október 10., A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága Információs Csoportjának tájékoztatója Duray Miklós második vizsgálati fogságáról
79. Pozsony, 1988. október 20., A Csehszlovákiai magyarok memoranduma
80. Pozsony, 1989. november 24., A Független Magyar Kezdeményezés elvi nyilatkozata
81. Pozsony, 1989. december 30., Felhívás magyar kereszténydemokrata klubok alakítására
82. Pozsony, 1990. január 21., A Nyilvánosság az Erőszak Ellen és a Független Magyar Kezdeményezés közös nyilatkozata a nemzetek, nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok együttéléséről Szlovákiában
83. Pozsony, 1990. február 7., Az Együttélés politikai mozgalom előkészítő bizottságának felhívása
84. Pozsony, 1990. október 25., A 428/1990. számú törvény a Szlovák Köztársaság hivatalos nyelvéről
85. Pozsony, 1992. január 31., Az MKDM és az Együttélés képviselőinek nyilatkozattervezete a kollektív bűnösség elvének elítéléséről
86. Pozsony, 1992. szeptember 1., A Szlovák Köztársaság alkotmánya (részletek)
87. Léva, 1992. december 5., A magyar politikai tömörülések nyilatkozata Csehszlovákia megszűnésének körülményeiről

FORRÁSOK ÉS IRODALOM

Levéltári források

Archív Mesta Košice (AMKo)

fond Magistrát Mesta Košic (f. MMKo)

Archiv Ministerstva zahraničních věcí, Praha (AMZV)

fond Pařížský archiv (f. PA)

Dunántúli Református Egyházi Levéltár, Pápa (DREL)

fond 1.2. Felvidéki református egyház iratai (FREI)

Fórum Kisebbségkutató Intézet Levéltára, Somorja (FKI)

fond Csemadok irattára (f. Csemadok)

fond Nemzetiségi Tanács (f. NT)

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest (MNL OL)

fond K-63, Külügyminisztérium, Politikai Osztály iratai (K-63)

fond K-64, Külügyminisztérium, Politikai Osztály rezervált iratai (K-64)

fond XIX-A-1-n, Miniszterelnökség, Kisebbségi és Nemzetiségi Osztály iratai (f. XIX-A-1-n)

fond XIX-J-1-j, Külügyminisztérium TÜK-iratai – Csehszlovákia (f. XIX-J-1-j)
276. fond, Magyar Dolgozók Pártja (276. f.)

Národní archiv České republiky, Praha (NA ČR)

fond Presidium ministerstva vnitra, AMV 225 (AMV-PMV 225)

fond Ministerstvo školství 1918–1937 (f. MŠ)

fond Ústřední výbor Komunistické strany Československa (f. ÚV KSČ)

Országos Széchenyi Könyvtár Kézirattára, Budapest (OSZK Kézirattár)

fond X. Szüálló hagyaték (f. X)

Slovenský národný archív, Bratislava (SNA)

fond Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska (f. MPS)

fond Policajné riaditeľstvo Bratislava (f. PR Ba)
fond Povereníctvo vnútra – Sekretariát (f. PV-S.)
fond Reslovakizačná komisia (f. RK)
fond Úrad predsedníctva Zboru povereníkov (ÚP ZP)
fond Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska (f. ÚV KSS)

Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Rimavská Sobota (ŠA BB, PoRs)
fond Magistrát mesta Rimavská Sobota (f. MMRs)

Štátny archív v Bratislave (ŠA Ba)
Fond Bratislavská župa I. (f. BŽ I.)

Štátny archív v Košiciach, pobočka Rožňava (ŠA K, PoRv)
fond magistrát mesta Rožňava (f. MMRv)

Vojenský ústrední archiv, Praha (VÚA)
fond MNO-Hlavní štáb (f. MNO-HŠ)
fond Vrchní velitelství čs. vojsk na Slovensku (f. VVVS)

Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=82>
Poslanecká sněmovna – stenoprotokoly

Korabeli sajtó

Esti Újság 1939

Felvidéki Magyar Hírlap 1939

Magyar Nap 1938

Munkásújság 1925

Magyar Nemzet 1947

Magyar Néplap 1944

Nap 1989–1990

(Nyugatmagyarországi) Híradó 1918–1919

Prágai Magyar Hírlap 1922–1938

Pravda 1945
Szabad Szó 1946
Új Hírek 1938
Új Szó 1956, 1968, 1989–1990, 1992

Jogforrások

Országos Törvénytár 1946
Sbierka zákonov Slovenskej národnej rady 1948
Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé 1945, 1946, 1948
Sbírka zákonů Československé socialistické republiky 1968
Zbierka zákonov Českej a slovenskej federatívnej republiky 1990, 1992

Publikált források

Ádám Magda – Ormos Mária (összeáll. és szerk.): *Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéről 1918–1919*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999.

Angyal Béla: *Dokumentumok az Országos Keresztényszocialista Párt történetéhez 1919–1936*. Dunaszerdahely, Lilium Aurum Könyvkiadó, 2004.

Angyal Béla: *Dokumentumok az Országos Magyar Kisgazda Földműves és Kisiparos Párt és a Magyar Nemzeti Párt történetéhez 1920–1936*. Somorja, Fórum Régiófejlesztési Központ – Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2017.

Bárdi Nándor – Éger György (szerk.): *Útkeresés és integráció. Válogatás a határon túli magyar érdekvédelmi szervezetek dokumentumaiból 1989–1999*. Budapest, Teleki László Alapítvány, 2000.

Bencsik Péter: *Csehszlovákia története dokumentumokban*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2016.

Deák, Ladislav: *Viedenská arbitráž. 2. november 1938. Dokumenty I. (20. september – 2. november 1938)*. Martin, Matica slovenská, 2002.

Deák, Ladislav: *Viedenská arbitráž. 2. november 1938. Dokumenty II. (2. november 1938 – 14. marec 1939)*. Martin, Matica slovenská, 2003.

Deák, Ladislav: *Viedenská arbitráž. 2. november 1938. Dokumenty III. (3. november – 4. apríl 1939)*. Martin, Matica slovenská, 2005.

- Duray Miklós (szerk.): *Kettős elnyomásban. Dokumentumok a csehszlovákiai magyarság helyzetéről és jogvédelméről 1978–1988. A Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága tevékenységének tíz éve.* New York, Hungarian Human Rights Foundation – Püski, 1989.
- Filo, Milan (zost.): *Dokumenty k dejinám KSČ na Slovensku (1929 – 1938).* Bratislava, Ústav marxizmu-leninizmu ÚV KSS, 1980.
- Foreign Relations of the United States 1945.* Vol. I. Washington, 1960.
- Gabzdilová-Olejníková, Soňa – Olejník, Milan – Šutaj, Štefan: *Nemci a Maďari na Slovensku v rokoch 1945–1953 v dokumentoch I.* Prešov, Universum, 2005.
- Halmosy Dénes (szerk.): *Nemzetközi szerződések 1918–1945. A két világháború közötti korszak és a második világháború legfontosabb külpolitikai szerződésai.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – Gondolat Könyvkiadó, 1983.
- Halmosy Dénes (szerk.): *Nemzetközi szerződések 1945–1982.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1966.
- Horváth, Vladimír – Rákoš, Elemír – Watzka, Jozef (sprac.): *Bratislava, hlavné mesto Slovenska. Pripojenie Bratislavy k Československej republike roku 1918 – 1919. Dokumenty.* Bratislava, Obzor, 1977.
- Kövesdi János (szerk.): *Edvard Beneš elnöki dekrétumai, avagy a magyarok és a németek jogfosztása.* Pozsony, Pannónia Könyvkiadó, 1996.
- Pogány Erzsébet (szerk.): *Az Együttélés öt éve. Eseménynaptár és dokumentumgyűjtemény 1990–1995.* Pozsony, Együttélés Központi Iroda, 1995.
- Polányi Imre: *A szlovákiai magyarok helyzete 1944–1948. Dokumentumok.* Pécs, Janus Pannonius Tudományegyetem, 1992.
- Popély Árpád: *1968 és a csehszlovákiai magyarság.* Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2008a.
- Popély Árpád (szerk.): *Iratok a csehszlovákiai magyarság 1948–1956 közötti történetéhez I. Válogatás a csehszlovák állami és pártszervek magyar kisebbséggel kapcsolatos dokumentumaiból.* Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2008b.
- Popély Árpád (szerk.): *Iratok a csehszlovákiai magyarság 1948–1956 közötti történetéhez II. Válogatás a prágai magyar követség és a pozsonyi magyar főkonzulátus magyar kisebbséggel kapcsolatos jelentéseiből.* Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2014.

- Popély Árpád – Šutaj, Štefan – Szarka László (szerk.): *Beneš-dekrétumok és a magyar kérdés 1945–1948. Történeti háttér, dokumentumok és jogszabályok*. Máriabesnyő – Gödöllő, Attraktor, 2007.
- Simon Attila (szerk.): *Csehszlovák iratok a magyar–szlovák államhatár kijelöléséhez (1918–1920)*. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történelm-tudományi Intézet, 2019.
- Simon Attila (szerk.): *Esterházy János és a szlovenszkói Magyar Párt. Iratok a szlovákiai magyarok történetéhez (1938–1945)*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2014.
- Szabó Rezső: *A Csevadok és a Prágai Tavasz. Beszélgetések, cikkek, előadások, dokumentumok*. Pozsony, Kalligram, 2004.
- Szarka László (szerk.): *Jogfosztó jogszabályok Csehszlovákiában 1944–1949*. Komárom, MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kecskés László Társaság, 2005.
- Szarka László – Sallai Gergely – Fedinec Csilla (összeáll.): *Az első bécsi döntés okmánytára. Diplomáciai iratok 1938. augusztus – 1939. június*. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2017.
- Tóth László: *Hontalanok. Dokumentumok a csehszlovákiai magyarság történetéhez 1945–1948/1949. Emlékiratok, naplók, levelek, versek, novellák, egyéb írások*. Pozsony, Kalligram, 2014.
- Tóth László (összeáll.): *„Hívebb emlékezésül...” Csehszlovákiai magyar emlékiratok és egyéb dokumentumok a jogfosztottság éveiből 1945–1948*. Pozsony, Kalligram, 1995.

Korabeli kiadványok, feldolgozások, emlékiratok

- A kisebbségek nyelvi jogai*. Prága, Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Központi Irodája, 1926.
- Borsody István (szerk.): *Magyarok Csehszlovákiában 1918–1938*. Somorja, Méry Ratio, reprint: 2002.
- Fábry Zoltán: *A vádlott megszólal*. Pozsony/Bratislava, Madách Könyv- és Lapkiadó, 1992.
- Gyomlay László (összeáll.): *Felvidéki hős magyar diákok*. Budapest, [k. n.], 1943.

- Haiczl Kálmán: *Egyháztörténelmi emlékek a cseh megszállás korából*. Esztergom, [k. n.], 1940.
- Halász Miklós: *Csehszlovákia 1918–1938*. Budapest, Századunk, 1938.
- Hangel, László (szerk.): *Mit élt át a Felvidék?* Budapest, Felvidéki volt Politikai Foglyok Országos Szövetsége, 1940.
- Jócsik Lajos: *Iskola a magyarságra. Egy nemzedék élete húsz éves kisebbségben*. [h. n.], Nyugat, [é. n.].
- Kertész István: *Magyar békeillúziók 1945–1947. Oroszország és a Nyugat között*. Budapest, Európa – História, 1995.
- Kovács Endre: *Korszakváltás*. Budapest, Magvető, 1981.
- Molnár Miklós: *Kassától Koscicég I–VI*. Kassa, 1942.
- Szabó Károly és munkatársai (Berecz Károly és É. Szőke István): *A magyar–csehszlovák lakosságcsere története I–III. kötet*. Budapest. Kézirat (OSZK Kézirattára, fondsám: 293/1/I–III.), 1981
- Szalatnai Rezső: *Kisebbségben és igazságban*. Bratislava, Madách Könyvkiadó, 1970.

Felhasznált és ajánlott szakirodalom

- Angyal Béla: *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből 1918–1938*. Galánta – Dunaszerdahely, Fórum Intézet – Lilium Aurum, 2002.
- Bárdi Nándor: *Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete*. Pozsony, Kalligram, 2004.
- Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Budapest, Gondolat Kiadó–MTA Kisebbségkutató Intézet, 2008.
- Bukovszky László: *A Csehszlovákiai Magyar Demokratikus Népi Szövetség és a Mindszenty-per szlovákiai recepciója*. Budapest – Somorja, Nemzeti Emlékezet Bizottsága – Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2016.
- Fejezetek a csehszlovákiai magyarság történetéből*. Pozsony, Kalligram, 1993.
- Filep Tamás Gusztáv: *A humanista voksa. Írások a csehszlovákiai magyar kisebbség történetének köréből 1918–1945*. Pozsony, Kalligram, 2007.
- Filep Tamás Gusztáv: *A hagyomány felemelt töre. Válogatott és új esszék, tanulmányok az 1918–1945 közötti (cseh)szlovákiai magyar kultúráról*. Budapest, Ister, 2003.

- Fülöp Mihály (szerk.): *Az elfelejtett béke. Tanulmánykötet a párizsi magyar békeszerződés életbelépésének 70. évfordulójára*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.
- Gaucsik István: *A jog erejével. A szlovákiai magyarság gazdasági önszerveződése 1918–1938. Dokumentumok*. Pozsony, Kalligram, 2008.
- Gaucsik István: *Lemorzsolódó kisebbség. A csehszlovákiai magyarság jogfosztásának gazdasági háttere 1945–1948*. Pozsony, Kalligram, 2013.
- Gyönyör József: *Terhes örökség. A magyarság lélekszámának és sorsának alakulása Csehszlovákiában*. Pozsony/Bratislava, Madách-Posonium, 1994.
- Gyurgyik László: *Magyar mérleg. A szlovákiai magyarság a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Pozsony, Kalligram, 1994.
- Hetényi, Martin: *(Zjednotená) Maďarská strana na Slovensku 1939 – 1945*. Nitra, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2011.
- Horony Ákos – Orosz Örs – Szalay Zoltán: *A hely nevei, a nyelv helyei. A kisebbségi nyelvi jogok története Szlovákiában 1918 – 2012*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2012.
- Hushegyi Gábor (összeáll.): *Magyarok a sztálinista Csehszlovákiában 1948–1963*. Pozsony, Hagyományok és Értékek Polgári Társulás – SZNM-A Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeuma, 2011.
- Janics Kálmán: *A hontalanság évei. A szlovákiai magyar kisebbség a második világháború után 1945–1948*. München, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, 1979.
- Kaplan, Karel: *Csehszlovákia igazi arca 1945–1948*. Pozsony, Kalligram, 1993.
- Kárník, Zdeněk: *České země v éře první republiky (1918–1938)*. Díl 1-3. Praha, Libri, 2003.
- Liszka József: *A szlovákiai magyarok néprajza*. Budapest, Osiris, 2002.
- Michela, Miroslav: *Pod heslom integrity. Slovenská otázka v politike Maďarska 1918–1921*. Bratislava, Kalligram, 2009.
- Molnár Imre: *„Sem gyűlölettel, sem erőszakkal...” Esterházy János élete és mártírhalála*. Komárom, Kecskés László Társaság, 2008.
- Molnár Imre – Szarka László (szerk.): *Othontalan emlékezet. Emlékkönyv a csehszlovák-magyar lakosságcsere 60. évfordulójára*. Komárom, MTA Kisebbségkutató Intézet – Kecskés László Társaság, 2007.

- Petráš, René: *Menšiny v meziválečné Československu. Právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana*. Praha, Karolinum, 2009.
- Popély Árpád: *A (cseh)szlovákiai magyarság történeti kronológiája 1944–1992*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2006.
- Popély Árpád: *Fél évszázad kisebbségben. Fejezetek a szlovákiai magyarság 1945 utáni történetéből*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2014.
- Popély Árpád: *Két választás Csehszlovákiában. A szlovák országgyűlés és a kárpát-ukrán szojm megválasztása 1938–1939*. Kalligram, Dunaszerdahely – Pozsony, 2019.
- Popély Árpád – Simon Attila (szerk.): *A rendszerváltás és a csehszlovákiai magyarok 1989 – 1992. I–II.*, Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2009–2010.
- Popély Gyula: *A (cseh)szlovákiai magyarság történeti kronológiája 1914–1945*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2020.
- Popély Gyula: *Ellenszélben. A felvidéki magyar kisebbség első évei a Csehszlovák Köztársaságban (1918–1925)*. Pozsony, Kalligram, 1995.
- Popély Gyula: *Erős várunk az iskola*. Pozsony, Madách-Posonium, 2005.
- Popély Gyula: *Népfogyatkozás. A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918–1945*. Budapest, Regio, 1991.
- Romsics Ignác: *A trianoni békeszerződés*. Budapest, Osiris, 2007.
- Romsics Ignác: *Az 1947-es párizsi békeszerződés*. Budapest, Osiris, 2006.
- Sallai Gergely: *„A határ megindul...” A csehszlovákiai magyar kisebbség és Magyarország kapcsolatai az 1938–1939. évi államhatár-változások tükrében 1938–1939*. Pozsony, Kalligram, 2009.
- Sallai Gergely: *Az első bécsi döntés*. Budapest, Osiris, 2002.
- Simon Attila: *Az átmenet bizonytalansága. Az 1918/1919-es impériumváltás Pozsonytól Kassáig*. Somorja – Budapest, Fórum Kisebbségkutató Intézet – Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2021
- Simon Attila: *Az elfeledett aktivisták. Kormányparti magyar politika az első Csehszlovák Köztársaságban*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2013.
- Simon Attila: *Csak álltunk és sírtunk. Az első bécsi döntés napjai a kortársak szemével*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2018.
- Simon Attila: *Egy rövid esztendő krónikája. A szlovákiai magyarok 1938-ban*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2010.

- Simon Attila (szerk.): *Az 1956-os forradalom visszhangja Csehszlovákiában*. Budapest – Somorja, Nemzeti Emlékezet Bizottsága – Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2018.
- Simon Attila – Tóth László: *Kis lépések nagy politikusa*. Szent-Ivány József, a politikus és művelődésszervező. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2016.
- Šutaj, Štefan: *Maďarská menšina na Slovensku v 20. storočí*. Bratislava, Kalligram, 2002.
- Šutaj, Štefan: *Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945 – 1948*. Bratislava, Veda, 1993.
- Šutaj, Štefan: *Magyarok Csehszlovákiában 1945–1948 között. Tanulmányok a beneši dekrétumokról, a csehországi deportálásokról és a lakosságcsereéről*. Budapest, Lucidus Kiadó /Kisebbségkutatás Könyvek/, 2008.
- Šutaj, Štefan: *Nútené presídlenie Maďarov do Čiech*. Prešov, Universum, 2005.
- Šutajová, Jana: *Zákon o národnostiach a Rada vlády Slovenskej socialistickej republiky pre národnosti (predstavy a realita)*. Košice, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, Katedra politológie, 2019.
- Szarka László: *A multiethnikus nemzetállam. Kísérletek, kudarcok és kompromisszumok Csehszlovákia nemzetiségi politikájában 1918–1992*. Pozsony, Kalligram, 2016.
- Szedzerjesi Cecília (összeáll. és szerk.): *„Vonatok északnak és délnek”. A második világháborút követő szlovák–magyar lakosságcsere története és következményei*. Salgótarján, Nógrád Megyei Levéltár, 2010.
- Szesztay Ádám: *Nemzetiségi kérdés a Kárpát-medencében 1956–1962. Az ötvenhatos forradalom hatása a kelet-közép-európai kisebbségpolitikára*. Budapest, MTA Kisebbségkutató Intézet – Gondolat Kiadói Kör, 2003.
- Tóth, Andrej – Novotný, Lukáš – Stehlík, Michal: *Národnostní menšiny v Československu 1918–1938. Od státu národného ke státu národnostnímu?*, Praha, Univerzita Karlova v Praze, 2012.
- Tóth László – Filep Tamás Gusztáv (szerk.): *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998. I–IV*. Budapest, Ister, 1998–2000.
- Vadkerty Katalin: *A kitelepítéstől a reszlovakizációig. Trilógia a csehszlovákiai magyarság 1945–1948 közötti történetéről*. Pozsony, Kalligram, 2001.
- Zeidler Miklós: *A revíziós gondolat*. Budapest, Osiris, 2001.

Univerzita J. Selyeho
Pedagogická fakulta
Bratislavská cesta 3322
SK-945 01 Komárno
www.ujs.sk

Popély Árpád – Simon Attila

Szöveggyűjtemény a szlovákiai magyarok történetéhez
Oktatási anyag az egyetemi hallgatók számára

Recenzenti / Recenzensek
Dr. habil. Szarka László, CSc.
Dr. habil. Vajda Barnabás, PhD.

Online pdf-dokument
Vydavateľ / Kiadó: Univerzita J. Selyeho, Selye János Egyetem
Rok vydania / Kiadás éve: 2021
Prvé vydanie / Első kiadás

ISBN 978-80-570-3595-4

